

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İlknur NURCU

MODA TASARIMLARININ KORUNMASI

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İlknur NURCU

MODA TASARIMLARININ KORUNMASI

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi İlknur ULUĞ CİCİM

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İlknur Nurcu'nun bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ayşe ODMAN BOZTOSUN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi İlknur ULUĞ CİCİM (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Selin ÖZDEN MERHACI (İmza)

Tez Başlığı: Moda Tasarımlarının Korunması

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 01 /07 /2020

Mezuniyet Tarihi : 23/07/2020

(İmza)

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Moda Tasarımlarının Korunması*” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

İlknur NURCU

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	İlknur Nurcu
Öğrenci Numarası	20185225018
Enstitü Ana Bilim Dalı	Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanının Unvanı, Adı-SOYADI	Dr. Öğr. Üyesi İlknur ULUĞ CİCİM
Tez Başlığı	Moda Tasarımlarının Korunması
Turnitin Ödev Numarası	1359007687

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 189 sayfalık kısmına ilişkin olarak 18/07/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 13

alıntılar dahil % 18 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeler sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

20/07/2020

Dr. Öğr. Üyesi İlknur ULUĞ CİCİM

İÇİNDEKİLER

GÖRSELLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MODANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MODA TASARIMLARINA İLİŞKİN

KAVRAMLAR

1.1 Modanın Tarihsel Gelişimi	3
1.2 Kavramlar	9
1.2.1 Fikir Ürünü	9
1.2.2 Fikri Mülkiyet.....	10
1.2.3 Kümülatif Koruma İlkesi	12
1.2.4 Moda Tasarımı.....	17
1.2.4.1 Moda Tasarımının Unsurları.....	21
1.2.4.1.1 Çizgi.....	22
1.2.4.1.2 Siluet.....	23
1.2.4.1.3 Renk.....	26
1.2.4.1.4 Yüzey.....	27
1.2.5 Moda Tasarımlarının Türleri	29
1.2.5.1 Ürün Kalitesi ve Pazar Piyasasına Göre	30
1.2.5.2 Ürün Türüne Göre.....	33
1.2.5.3 Tüketicisine Göre.....	34
1.2.5.4 Locarno Sınıfları	35
1.2.6 Moda Hukuku	36

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA MODA TASARIMLARININ KORUNMASI

2.1 Tasarım Koruması	39
2.1.1 Sınai Mülkiyet Kanunu'na Göre Moda Tasarımı	40
2.1.2 Moda Tasarımlarında Ürün ve Bileşik Ürün	41
2.1.3 Koruma Şartları	43
2.1.3.1 Yenilik	44
2.1.3.2 Ayırt Edici Nitelik ve Ayırt Edici Niteliğin Ölçütleri	46

2.1.3.2.1	Tasarımın Genel İzlenimi	47
2.1.3.2.2	Bilgilenmiş Kullanıcı	48
2.1.3.2.3	Tasarımcının Seçenek Özgürlüğünün Derecesi	49
2.1.3.2.4	Tasarımın Uygulandığı Ürün ya da Alan	50
2.1.3.2.5	Başvuruda Yapılan Açıklamalar	50
2.1.4	Tasarım Koruması Dışında Kalan Haller	51
2.1.4.1	Kamu Düzenine ve Genel Ahlaka Aykırılık	51
2.1.4.2	Teknik Fonksiyonun Zorunlu Kıldığı Görünüm Özellikleri	53
2.1.4.3	Belirli Biçim ve Boyutta Üretilme Zorunluluğu	53
2.1.4.4	Paris Sözleşmesi 2. Mükerrer 6. Maddesindeki Unsurları İçeren Tasarımlar	54
2.1.5	Hak Sahipliği	54
2.1.5.1	Moda Tasarımcısı	55
2.1.5.2	Çalışanların Tasarımları	56
2.1.6	Tasarım Hakkının Kapsamı ve Sınırları	58
2.1.6.1	Hakkın Kapsamı	58
2.1.6.2	Hakkın Sınırları	64
2.1.7	Tasarım Koruması Türleri	64
2.1.7.1	Tescilsiz Tasarım Koruması	65
2.1.7.2	Tescilli Tasarım Koruması	67
2.1.7.2.1	Tescil Başvurusu	69
2.1.7.2.2	Tasarımın Tescil Hakkında Kurum Tarafından Verilebilecek Kararlar	73
2.1.7.2.3	Tasarım Tescili Hakkında Kuruma Yapılabilecek İtirazlar	74
2.1.8	Koruma Süreleri	75
2.1.9	Tasarımın Hükümsüzlüğü ve Tasarım Hakkının Sona Ermesi	75
2.1.9.1	Tasarımın Hükümsüzlüğü	76
2.1.9.2	Tasarım Hakkının Sona Ermesi	78
2.1.10	Tasarım Hakkına Tecavüz	79
2.1.10.1	Tecavüz Halleri	79
2.1.10.1.1	Tasarım Hakkının İzinsiz Kullanımı	79
2.1.10.1.2	Lisans Hakkının İzinsiz Olarak Genişletilmesi Ya Da Devredilmesi	80
2.1.10.1.3	Tasarımın Gaspı	81

2.1.10.2 Tecavüz Davası.....	81
2.1.11 Moda Tasarımları Üzerindeki Hakların Hukuki İşlemlere Konu Olması.....	84
2.2 Eser Koruması	87
2.2.1 Moda Tasarımlarının Eser Niteliği	87
2.2.1.1 Eser Sayılmanın Şartları	88
2.2.1.1.1 Şekli Şart.....	88
2.2.1.1.2 Sübjektif Şart (Sahibinin Hususiyeti)	88
2.2.1.1.2.1 Hususiyetin Unsurları	89
2.2.1.1.2.1.1 Serbest Biçimlendirme Alanı.....	89
2.2.1.1.2.1.2 Genelin Üzerinde Özellik	89
2.2.1.1.2.1.3 Amaca Uygun Olanın Üzerinde Özellik.....	91
2.2.1.1.3 Objektif Şart (Algılanabilir Olma).....	92
2.2.1.2 Moda Tasarımlarının Eser Niteliğinde Yargıtay'ın Görüşü	93
2.2.1.3 Eser Niteliğini Etkilemeyen Hususlar	94
2.2.2 Moda Eserlerinin Türleri	94
2.2.2.1 İlim ve Edebiyat Eseri Olarak Moda Tasarımı	95
2.2.2.2 Güzel Sanat Eseri Olarak Moda Tasarımı	97
2.2.2.3 İşleme Eser Olarak Moda Tasarımı	99
2.2.3 Eser Sahibi	100
2.2.4 Eserden Doğan Haklar	101
2.2.4.1 Manevi Haklar	101
2.2.4.2 Mali Haklar	103
2.2.5 Hakkın Sınırları	105
2.2.6 Koruma Süreleri.....	106
2.2.7 Tecavüz Halinde Açılacak Davalar	107
2.2.8 Eser Üzerindeki Hakka İlişkin Hukuki İşlemler.....	107
2.3 Moda Tasarımlarının Haksız Rekabet Hükümlerine Göre Korunması	109

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODA TASARIMLARININ KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA VE ULUSLARARASI HUKUKTA KORUNMASI

3.1 Avrupa ve Amerika'da Moda Tasarım Korumasının Tarihsel Gelişimi	114
3.2 Karşılaştırmalı Hukukta Moda Tasarımlarının Korunması	118
3.2.1 Fransa.....	118
3.2.2 İngiltere.....	125

3.2.3 Amerika Birleşik Devletleri.....	133
3.3 Uluslararası Hukukta Moda Tasarımlarının Korunması.....	139
3.3.1 Avrupa Birliği.....	139
3.3.1.1 Tescilsiz Topluluk Tasarımı	140
3.3.1.2 Tescilli Topluluk Tasarımı	141
3.3.1.3 Topluluk Tasarımlarına İlişkin Ortak Hükümler	142
3.3.2 Uluslararası Hukuk	144
SONUÇ	149
KAYNAKÇA.....	156
ÖZGEÇMİŞ	181

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1.1 Tutankhamun'un Altın Maskesi, M.Ö. 1323.	3
Görsel 1.2 Christian Dior New Look, 1947	7
Görsel 1.3 Jean Paul Gaultier Moda Çizimi, 2012.	9
Görsel 1.4 Louis Vuitton Monogram Parka, 2020.	14
Görsel 1.5 Off-White firmasına ait "Cash Inside" çanta tasarımı, 2019.	14
Görsel 1.6 Çok Fonksiyonlu Seyahat Çantası, 2019.	15
Görsel 1.7 Ford firmasının Model T otomotiv tasarımı, 1908.	18
Görsel 1.8 Mini elbise için hazırlanmış teknik paket, 2020.	19
Görsel 1.9 Schiparelli firmasının tasarım yöneticisi Daniel Roseberry tarafından tasarlanan elbise (1) Moda eskizi, (2) Drapaj aşaması, (3) Paris Moda Haftası, Sonbahar 2019 Couture Defilesi, 2019.	20
Görsel 1.10 Podyumdaki çizgiler, (1) Micheal Kors, (2) D&G, (3) Sonia Rykel, 2009.....	22
Görsel 1.11 Marie Antoinette, Versay Sarayı, 1775.....	24
Görsel 1.12 Pantone Kırmızı Tonları Renk Skalası Örneği, 2017.	27
Görsel 1.13 Davada Versace firmasının sunduğu kanıtlar, 2019	29
Görsel 1.14 Nur Yerlitaş'ın Ajda Pekkan'a tasarladığı elbise, 2019.....	31
Görsel 2.1 Scotch&Soda firmasına ait çift yüzölçek ceket tasarımı, 2020.....	40
Görsel 2.2 Dior firmasına ait Dioraddict çantanın yapım aşamaları, 2017	41
Görsel 2.3 Tanya Heath firmasının değişen topuklu ayakkabısı, 2020	43
Görsel 2.4 (1) Givenchy takım, 1997, (2) Balmain takım, 2015	46
Görsel 2.5 (1) LaBourjoisie tulum (2) Fashionnova tulum, 2018	47
Görsel 2.6 Ralph Lauren köpek tişörtü tasarımı, 2020.....	50
Görsel 2.7 (1) Little Black Sambo, (2) Prada maskot anahtarlık, 2018	52
Görsel 2.8 (1) Balenciaga spor ayakkabı, (2) Zara spor ayakkabı, 2017	61
Görsel 2.9 (1) American Apparel - Kesh İşbirliği tasarım, (2) Versace tasarımı.....	62
Görsel 2.10 (1) Paris Moda Haftası, Chloe elbise, 2014, H&M elbise, 2015.	67
Görsel 2.11 Tekstil ve Aksesuar Tasarımlarının Tescil Başvurusu İçin Uygun Olmayan ve Olan Görseller	70
Görsel 2.12 Dikiş Detayları İçeren Yağmurluğun CAD çizimi, 2020.	70
Görsel 2.13 Hakkında hükümsüzlük kararı verilen tasarımlar, 2014	77
Görsel 2.14 İlkbahar 2020 Moda Akımları Doğrultusunda Tasarlanan Çizgili Takım Elbise Tasarımları.....	90

Görsel 2.15 Prens Margaret, Christian Dior elbiseyle, Londra, 1951	91
Görsel 2.16 Comme Des Garçons elbise, 2017	92
Görsel 2.17 Hitomi Shida'nın Kitabında Yer Alan Bir Örgü Modeli, 2018	96
Görsel 2.18 Geniş paça pantolonun dikiş kalıbı örneği, 2019.....	96
Görsel 2.19 Moschino firmasına ait bir elbise tasarımı, 2019.....	98
Görsel 2.20 Kim, Hye Soo tarafından işlenen MCM tasarımı çanta, 2020	99
Görsel 2.21 Sarah Konfeksiyon'un dava konusu tescilli tasarımları, 2013.....	112
Görsel 3.1 Paul Poiret, harem pantolonlu giysi tasarımı. 1870	119
Görsel 3.2 Tasarımcı Emmanuel Bosson'un tescilli şapka tasarımları, 2019	121
Görsel 3.3 Jacquemus firmasına ait mikro çanta tasarımı, 2019	122
Görsel 3.4 (1) Isabel Marant'ın Tescilli Tasarımı, (2) Mango Firmasının Ayakkabı Tasarımı, 2013.	124
Görsel 3.5 Lambretta Co. eşofman tasarımı, 2014	127
Görsel 3.6 Alexander Mcqueen'in Savage Beauty (Vahşi Güzellik) koleksiyonundan bir elbise, 2001.....	132
Görsel 3.7 Jimmy Choo, tescilli "With A Twist" tasarımı, 2006.....	136
Görsel 3.8 Puma firmasına ait "Creeper" ayakkabı tasarımı, 2017.....	138

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AT	Avrupa Topluluğu
Bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
Co	Company
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
E	Esas
FSEK	Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
Ltd	Limited
m.	madde
K	Karar
RG	Resmi Gazete
S	Sayı
SMK	Sınai Mülkiyet Kanunu
T	Tarih
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TBK	Türk Borçlar Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TRIPS	DTÖ Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle İlgili Yönleri Konseyi
TTK	Türk Ticaret Kanunu
WIPO	Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü
US	United States of America
vd.	ve devamı
yy	Yüz yıl

ÖZET

Modanın temel kaynağı tasarımcıların yaratıcılıklarıdır. Modacılar, kendine özgü tasarımlarını ortaya koymak suretiyle moda akımları yaratırlar. Yaratıcı modacıların sergilediği moda akımları doğrultusunda tasarım yapanlar, tasarım hakkına tecavüz hallerinin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Moda tasarımları, tarihsel öneminin yanında, çok büyük bir endüstrinin parçası olan ve sahibine yüksek değer sağlayan fikir ürünleridir. Bu tasarımlar, her yıl milyonlarca dolar getirisi olan moda endüstrinin temelidir. Bu nedenle, moda tasarımlarına yasal koruma sağlanması, moda endüstrisinin ayakta kalması açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu tez kapsamında, moda tasarımlarının tarihsel arka planı, tanımı, unsurları ve türleri açıklanacak, Türk hukukunda, karşılaştırmalı hukukta ve uluslararası hukukta yer alan tasarım korumaları, mahkeme kararları ışığında, moda tasarımları açısından yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Moda Tasarımlarının Korunması, Türk Hukukunda Moda Tasarımlarının Korunması, Karşılaştırmalı Hukukta Moda Tasarımlarının Korunması, Moda Hukuku, Tasarım Hukuku, Moda Endüstrisi, Moda Tasarımı, Moda Tasarımcısı.

SUMMARY

PROTECTION OF FASHION DESIGNS

Main source of fashion design is the creativity of designers. Fashion designers create fashion trends while presenting their unique designs. Those who design in the direction of fashion trends which have been exhibited by the creative designers may cause incidence of infringement.

Fashion designs, besides their historical significance, is a part of a massive industry and provide high value to their owner. These designs are the foundation of fashion industry which brings in millions of dollars each year. Therefore, providing legal protection for fashion designs has utmost importance to keep fashion industry up on its feet.

Within the scope of this thesis, historical background, definition, elements and types of fashion designs will be explained, design protection in Turkish law, comparative law and international law will be interpreted under the light of court decisions.

Key Words: Protection of Fashion Designs, Protection of Fashion Designs in Turkish Law, Protection of Fashion Designs in Comparative Law, Fashion Law, Design Law, Fashion Industry, Fashion Design, Fashion Designer.

GİRİŞ

Moda, günlük hayatın içinde yer alan en önemli olgulardan bir tanesidir. Her insanın hayatında en az bir kez muhatap olduğu, tekstil ve moda tasarımları, moda akımları doğrultusunda tasarlanmaktadır. Moda tasarımlarının meydana getirilmesi, dağıtımı, pazarlanması ve satışı vasıtasıyla tüketicisiyle buluşmasını sağlayan moda endüstrisi, günden güne artan bir hacimle büyüyen bir iş alanı haline gelmektedir.

Moda tasarımları, yüzyıllardır hüküm süren insan egemenliğinin bir sembolü haline gelmiştir. Tarih öncesi çağlardan günümüze ulaşan, medeniyetlerin gelişimiyle doğru orantılı olarak sofistike hale gelmiş olan bu tasarımlar işlevselliklerinin yanında, adeta birer statü sembolü olarak da hayatımızda yer almışlardır. Eski Mısır'dan günümüze, gelişimi kayıt altında tutulan moda, günümüzün esaslı konularından biridir.

Moda kelimesi, güncel ve yaygın olanı ifade etmek için kullanılmasına rağmen, zamanla bu kavram yaygın olarak tercih edilen tekstil, giyim, aksesuar, ayakkabı ve çanta tasarımlarını belirtir hale gelmiştir. Endüstri devrimi sonrasında moda tasarımlarının herkes tarafından ulaşılabilir hale gelmesi, giyim akımlarının da hızla tüketilmesine yol açmıştır. Bu durum, 20. yüzyılın her on senesinde yeni ve farklı bir moda akımının hüküm sürmesine sebep olmuştur. Moda akımlarının gelişim sürecinde, tasarımcıların birbirlerinden ilham alması ve aldıkları ilham doğrultusunda kendi tasarımlarına hayat vermeleri yaygın bir uygulama halini almıştır¹. Ancak bu hal, ilhamın ötesine geçilmek suretiyle, başka modacılar a ait özgün tasarımların taklit edilmelerine yol açmıştır.

Dünya genelindeki moda tasarımlarına ilişkin üretim hızlılığı, artık bir dönem aralığına hizmet eden belli bir stilde tasarım yapma kısıtlamasını ortadan kaldırmıştır. Bu doğrultuda, moda firmaları, kendilerine özgü tasarımlarını, çoğu zaman kendi yarattıkları akımlar suretiyle ortaya koymaktadırlar. Yüksek kalite üretim yapan tasarımcı firmaları, tasarımlarının işlevsel yanıyla sanatsallığı bütünleştirmektedirler. Bu durum, şartlarını haiz moda tasarımlarının, kümülatif koruma ilkesi kapsamında hem tasarım korumasının hem de eser ya da patent korunmasından aynı anda yararlanmasına olanak sağlamaktadır.

Günümüzde moda endüstrisi, birçok farklı alanın birbirine bağlandığı, büyük bir ekonomik kaynak haline gelmiştir. Tasarımların kopyalanması ya da gasp edilmesi suretiyle tecavüze uğraması, moda endüstrisinde tasarım hakkı sahibi olanların zayıflamasına yol açmıştır. Kanun koyucular, bu zayıflamanın önüne geçmek ve moda endüstrisini besleyen

¹ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/category/20th-century/> (Erişim tarihi: 28.4.2020)

yaratıcı enerjiyi korumak amacıyla, moda tasarımlarının hukuken korunmasına ilişkin düzenlemelere yer vermeye başlamışlardır.

Moda tasarımlarına ilişkin yasal gelişmeler, İngiltere’de tekstil tasarımlarının korunmasına yönelik kanunlarla başlayarak, Fransa’da eser koruması ve bunu takip eden tasarım koruması ile genişlemiştir. Endüstri devriminden sonra, Amerika Birleşik Devletleri’nde toplu olarak üretime giren moda tasarımlarının hukuken korunmaya muhtaç hale gelmesi dolayısıyla tasarım patenti koruması getirilmiştir. Her ülke, kendi kültürel yaklaşımı doğrultusunda, moda tasarımları açısından farklı düzenlemelere yer vermiştir. Fransız kanun koyucu tarafından eser olarak nitelendirilen moda tasarımları², ABD hâkimleri tarafından işlevsel oldukları gerekçesiyle sadece endüstriyel tasarım korumasına layık görülmüşlerdir³. Türk hukukunda ise, moda tasarımları, şartlarını taşıması halinde her iki korumadan da yararlanabilmektedir.

Bu çalışma kapsamında, yaratıcı zekânın ürünü olan ve büyük bir endüstrinin temelinde yer alan moda tasarımlarına ilişkin temel kavramlar açıklandıktan sonra Türk hukukundaki tasarım ve eser korumaları moda tasarımları açısından yorumlanacak ve haksız rekabet mekanizmasının tasarımlara ne şekilde uygulandığı yargı kararları ışığında incelenecek, son bölümde moda tasarımlarına ilişkin hukuki korumaya öncelikli olarak sistemlerinde yer veren ülkeler ve Avrupa Birliği tasarım düzenlemeleriyle, tasarımlar hakkındaki uluslararası antlaşmalara değinilecektir.

² <https://www.legifrance.gouv.fr/content/location/1742> (Erişim Tarihi: 20.4.2020)

³ Zarocostas, 2018: 34.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MODA TASARIMLARINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

1.1 Modanın Tarihsel Gelişimi

Arkeolojik kazılar sonucunda gün ışığına çıkan giyim ve aksesuar tasarımları, moda tasarımlarının tarih öncesi çağlarda var olduğunun göstergesidir. Moda, gerçek anlamıyla hayatımızın bütün alanlarını saran ve her an, her yerde muhatap olduğumuz bir olgudur. Modanın ilham verdiği tasarımların hayatın her anında yer alması, günümüze özgü bir durum değildir. Giyim ve tekstil tasarımları, birçok farklı toplumda, işlevselliğinin ve süsleme amacının yanında, statü sembolü olarak kullanılmıştır. Modanın tarihsel gelişim sürecinin açıklanması, moda tasarımlarının hangi aşamada eser olarak nitelendirildikleri ve hangi aşamada tasarım korumasından yararlanabilir hale geldiklerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, bu kısımda moda tasarımlarının tarihsel gelişiminden kısaca bahsedilecektir.

Giysi tasarımlarında yer alan süslemeler, ilk insandan günümüze kadar uzanmaktadır. 30.000 yıl öncesinde mağaralarda yaşayan avcılara ait deniz kabuklarıyla bezenmiş urbalar, milattan önce 3500 yıllarında hüküm süren Sümerlerden kalan rengârenk giysiler ve yelekler giyimin her dönemde önemli olduğunu gözler önüne koymaktadır. Giysi tasarımlarının ticarete konu olduğu Sümerlerin, dokuma ve kıyafet tanrısı olan Uttu'ya bağlılıkları, insanların modaya olan düşkünlüklerinin bir kanıtıdır⁴.

Görsel 1.1 Tutankhamun'un Altın Maskesi, M.Ö. 1323.

Milattan önce 3100 yıllarında Mısır İmparatorluğu'nda moda anlayışı, keten kumaştan yapılmış düz kesim elbiselerden ibaretti. Ancak Mısırlılar, değerli ya da yarı değerli taşlardan tasarladıkları aksesuarlarla bu basit elbiselerini canlandırmaktaydılar⁵. Mısır tarihi açısından önemli giyim objelerinden bir tanesi, milattan önce 1322 yılında hayatını kaybeden Firavun Tutankhamun'un ölümünden sonra giymesi

Kaynak: globalegyptianmuseum.org

⁴ Bingham, 2005: 7-9.

⁵ Bingham, 2005: 11.

için tasarlanmış olan som altın maskedir⁶. Bu maske, aksesuar tasarımı olmasının yanında, maskeyi bulan arkeolog Howard Carter'ın ifadesine göre, "Tutankhamun'un erken yaşta ölümünün hüznünü yansıtan tarih öncesi bir portre" niteliğindedir⁷.

Hititlerden, Babil'e ve Pers İmparatorluğu'na uzanan tarihi süreçte, giysi tasarımları genellikle kumaşların vücuda sarılması suretiyle oluşturulan silüetlerden ibaret olmuştur⁸. Bu gelenek, Eski Yunan İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu sürecinde de devam etmiştir. Yunan medeniyetinde, giysi üretim görevi, yün eğirip kumaş dokuyan kadınlara aittir. Bir evin kurucusu olan kadınlar, ev ahalisinde yer alan herkes için giysiler tasarlayıp, meydana getirmekteydiler⁹. Giysi tasarımlarının, atölyelerde sistematik olarak üretimi ilk olarak, İmparator Augustus döneminde milattan önce 27 yıllarında gerçekleşmiştir¹⁰. Bu tasarımların salt işlevsel niteliği dolayısıyla, haklarında hukuki korumaya yönelik bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Orta Çağ'da tekstiller, ticarete konu olan mallar haline gelmişlerdir. Özellikle yün, keten ve ipekli kumaşlar, Avrupa genelinde talep görmeye başlamışlardır. Yün eğirmek kadınların, dokuma ise erkeklerin yaptığı bir iş olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, dokumacı olan erkekler bir araya gelerek, meydana getirdikleri kumaşları satabilecekleri ve diğer ticari faaliyetlerini yürütebilecekleri bir birlik kurma yoluna gitmişlerdir. Modaya ilişkin olarak bilinen ilk oluşum, 1100 yılında Londra'da kurulan Dokumacılar Esnaf Birliği'dir¹¹.

1558 ve 1603 yılları arasında hüküm süren İngiltere kraliçesi I. Elizabeth, dönemin moda ikonu olmanın yanında, modaya ilişkin toplum genelinde kurallar da belirlemiştir. Bu dönemdeki en önemli düzenlemelerden bir tanesi, belirli renklerin, sadece kraliyet ailesi ve üst sınıf mensupları tarafından giyilmesine izin veren kanundur. Bu düzenlemeye göre, mor renk sadece kraliyet ailesi üyelerine, kırmızı renk ise dükler ve şövalyelere özgülenmiştir¹². Bu renklerin özellikle seçilmesinin sebebi ise, gerekli tesisat olmadan üretildiği zaman, kırmızı ve mor renklerin daha soluk bir görünüme sahip olmasıdır. Bu yasanın amacı, mor ve kırmızı renkleri üretecek donanıma sahip olmayan halk ile kraliyet ve asiller arasındaki toplumsal sınıfları belirginleştirmektir¹³.

⁶ Bingham, 2005: 14.

⁷ <https://www.timetrips.co.uk/ep-tutmask.htm#:~:text=Tutankhamun's%20gold%20death%20mask%20is,a%20marvel%20of%20skilled%20craftsmanship>. (Erişim Tarihi: 02.07.2020)

⁸ Bingham, 2005: 17-25.

⁹ Bingham, 2005: 31.

¹⁰ Bingham, 2005: 36.

¹¹ A. Steele, 2005: 17.

¹² <https://www.bl.uk/learning/timeline/item126628.html> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

¹³ Elgin, 2005: 19.

1700 yılından sonra Avrupa genelinde, kumaş dokuma teknolojilerinde gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Giyim tarzı da bu gelişmelere ayak uydurarak daha abartılı hale gelmiştir. Özellikle, Fransa Kralı XVI. Louis'nin hüküm sürdüğü, 1774 ve 1792 yılları arasında, giysiler, aksesuarlar, ayakkabılar ve hatta peruklar aşırıya kaçan boyutlarda ve detaylı işlemelerle tasarlanmaya başlamıştır. Kral ve eşi Marie Antoinette¹⁴ Versay Sarayı'nda sürdürdükleri ihtişamlı yaşamları ve modaya olan düşkünlükleriyle dikkat çekmişlerdir.

Kral XVI. Louis döneminde yaşanan ekonomik çöküntü, Fransız halkını mevcut yönetimi bertaraf etmeye götürmüştür. 1787 yılında başlayan ve 1799 yılında durulan Fransız İhtilali¹⁵, ülke düzeyinde yeni bir giyim akımının kabul edilmesine sebep olmuştur. Kralın ve eşinin abartılı yaşam stillerinin vatana ihanet olarak ilan edilmesi ve idamla cezalandırılmaları, halkın giyim tarzına da yansımıştır. 1789 yılı itibariyle, abartılı giyim tarzı tamamen terkedilmiştir¹⁶.

Modanın bir endüstri haline gelmesi, 18. yüzyılda Endüstri Devrimiyle doğru orantılı olarak ortaya çıkan icatlarla gerçekleşmiştir¹⁷. Moda endüstrisinin temellerini atan bu icatlardan en önemlileri, 1733 yılında İngiltere'de John Kay tarafından icat edilen ve kumaşların daha geniş ölçülerde dokunmasını sağlayan atkı mekiği (flying shuttle)¹⁸, 1793 yılında Amerikan Eli Whitney tarafından icat edilen ve pamuğu kullanılabilir hale getiren çırçır makinesi (cotton gin)¹⁹, 1750 yılında marangoz James Hargreaves tarafından icat edilen iplik bükme makinesi (spinning jenny)²⁰, 1830 yılında Fransız mucit Barthelemy Thimmonier tarafından icat edilen dikiş makinesi²¹, 1846 yılında Amerikalı mucit Elias Howe tarafından patenti alınan ancak Isaac Singer ve Allen Wilson'ın katkılarıyla işlevsel hale getirilen dikiş makinesidir²². Bu icatlar sayesinde moda tasarımları, bir terzi tarafından kişiye özel olarak üretilmenin yanında, endüstri ortamında toplu şekilde üretilebilir hale gelmişlerdir.

Endüstri devrimi öncesinde moda tasarımları, tüketicinin talepleri doğrultusunda tasarlanmakta ve o kişiye özel ölçülerle meydana getirilmekteydi. Giysi tasarımlarının talep olmaksızın tasarlanması ve genel ölçüler çerçevesinde önceden meydana getirilmesi tüketiciye göre tadil edilmesi ilk kez, İngiliz asıllı moda tasarımcısı Charles Frederick Worth

¹⁴ <https://www.smithsonianmag.com/history/marie-antoinette-134629573/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

¹⁵ <https://www.britannica.com/event/French-Revolution> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

¹⁶ Rooney, 2005: 14.

¹⁷ <https://www.britannica.com/event/Industrial-Revolution> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

¹⁸ <https://www.britannica.com/technology/flying-shuttle> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

¹⁹ <https://www.history.com/topics/inventions/cotton-gin-and-eli-whitney> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

²⁰ <https://www.britannica.com/technology/spinning-jenny> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

²¹ <https://collection.sciencemuseumgroup.org.uk/objects/co44718/copy-of-thimmoniers-chain-stitch-sewing-machine-1830-sewing-machines> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

²² Pendergast ve Pendergast, 2004: 600.

tarafından gerçekleştirilmiştir²³. Moda tasarım atölyesi, dönemin moda merkezi olan Paris'te bulunan ve 1860 yılından itibaren III. Napolyon'un eşi İmparatoriçe Eugene için özel dikim elbiseler hazırlayan Worth, moda tasarımlarıyla defile düzenleyen ilk modacılarından bir tanesidir²⁴.

Moda açısından, Fransa'da gerçekleşen devrim, eş zamanlı olarak Amerika'ya da sıçramıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, 1860 ve 1880 yılları arasında gerçekleşen yenilikler, giyim fabrikalarının moda tasarımlarını standart bedenlerde toplu olarak üretmeye başlamasını sağlamıştır²⁵. Standart bedenlerin oluşmasına katkı sağlayan olay, Amerikan İç Savaşı olmuştur. Savaş döneminde üniforma dikimi amacıyla yüzlerce erkeğin beden ölçüleri alınmış ve daha sonra bu ölçülerin ortalaması doğrultusunda toplu üretime esas oluşturan standart ölçüler yaratılmıştır. Zamanla erkek ölçülerini, kadın ve çocuk ölçüleri izlemiştir²⁶.

1900 ve 1910 yılları arasında kadın giyim açısından korse kullanımı gerektiren büyük elbiseler yayginken, erkekler arasında yelek ceket ve pantolondan oluşan takım elbiseler popülerliğini korumuştur. Dönemin sonuna doğru, kadın tüketiciler arasında takım elbiseler yaygınlaşmaya başlamıştır²⁷. 1910 yılından sonra ortaya çıkan moda akımı, öncekine göre daha sade bir yapıya sahiptir²⁸. Günlük giyimde, önceki on yıla göre sadeleşen giyim stili, bu dönemde farklı kültürlerin iç içe geçmesine sahne olmuştur.

1920 yılından, itibaren kadın ve erkek giyim modası tamamen sadeleşmeye başlamıştır. Giysiler daha basit silüetlerde ortaya çıkarken, erkek takım elbiselerinin tasarımları günlük kullanıma uygun hale gelmiştir. Bu dönemin öne çıkan tasarımcıları, Jeanne Lanvin, Bergdorf Goodman ve Gabriel Chanel olmuştur²⁹. Bunun yanında, döneme damgası vuran tasarım, polo tişörtüdür. Dönemin ünlü tenisçisi, "timsah" lakaplı Jean René Lacoste, göğsünün sol tarafına timsah logosu işlenmiş olan polo tişörtleri maçlarında giymeye başlamıştır. Tenisçisinin hayranlarının, bu logoyu taşıyan tişört tasarımını talep etmeleri dolayısıyla, bir üretim firmasıyla anlaşarak, timsah logolu polo tişörtlerin Lacoste markası altında toplu üretimine başlanmıştır³⁰.

1929 yılında New York Borsası'nda meydana gelen çöküş sonrasında meydana gelen Büyük Buhran, giyim stillerini de büyük oranda etkilemiştir. Maddi geliri yüksek olan kesimlerin, yaratıcı moda tasarımlarına ulaşması kolaylaşırken, toplumun diğer katmanlarında

²³ Pendergast ve Pendergast, 2004: 606.

²⁴ https://www.metmuseum.org/toah/hd/wrth/hd_wrth.htm (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

²⁵ B. Steele, 2005:10.

²⁶ <https://case.edu/ech/articles/g/garment-industry> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

²⁷ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1900-1909/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

²⁸ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1910-1919/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

²⁹ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1920-1929/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

³⁰ Pendergast, 2004: 744.

giyim stilleri daha basit bir hal almıştır³¹. 1930 yılı sonrasında, kadın giyim silüetleri feminen şekillere bürünürken, İtalyan asıllı Elsa Schiaparelli, farklı kumaşlarla deneysel çalışmalar sonucunda ortaya koyduğu tasarımlarıyla, bu dönemin en ünlü tasarımcısı haline gelmiştir³². 1933 yılında, Almanya'da yönetime geçen Nazi Parti döneminde, üniforma tarzı giysi tasarımları, hem siviller hem de askeri personel tarafından günlük olarak kullanılmaya başlanmıştır³³.

1940 sonrasında ortaya çıkan moda tasarımlarında, işlevsellik faktörü büyük rol oynamıştır. II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle, erkek giyim çoğunlukla askeri üniformalar üzerinde yoğunlaşırken, kadın modası işlevsel ceplere sahip etek ve ceketlerden oluşan takım elbiseler üzerinde yoğunlaşmıştır³⁴. Bu dönemin en dikkat çekici tasarımcısı, zıt renklerle yarattığı, beyaz ceket ve siyah etek takım elbisesiyle bilinen Christian Dior olmuştur³⁵.

Görsel 1.2 Christian Dior New Look, 1947

Kaynak: Rex.

1950 yılından itibaren moda evleri, kendine özgü stillerini oluşturmaya başlamışlardır. Gabriel Chanel, düz kesim iki parçalı takım elbiseyi, Christian Dior feminen, kabarık etekli elbiseleri kendi tarzları olarak benimsemiştir. Bu dönemde erkek modası, 1920 sonrasındaki günlük rahat kullanım akımı üzerinde yoğunlaşmaya devam etmiştir. Marlon Brando ve Elvis Presley gibi sinema ve müzik alanında ünlü olan kişilerin giyim stilleri dikkat çekmeye başlamıştır. Dönemin moda ikonu, James Dean deri ceket, tişört ve kot pantolon kombinasyonunu popüler hale getirmiştir³⁶.

1961 yılında Yuri Gagarin'in uzaya gönderilmesinden itibaren, dünya uzay çağına adım atmıştır.³⁷ Bu dönem, ilk defa birden fazla

³¹ Pendergast, 2004: 788.

³² <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1930-1939/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

³³ Pendergast, 2004: 789.

³⁴ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1940-1949/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

³⁵ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81460> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

³⁶ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1950-1959/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

³⁷ <https://www.nationalgeographic.com/science/space/space-exploration/early-manned-spaceflight/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

moda akımının ortaya çıkmasına sahne olmuştur. Amerikan başkanının eşi, Jacqueline Kennedy'nin şık ve zarif giyim tarzının yanında, İngiliz müzik grubu Beatles ile başlayan özgürlükçü ve rahat giyim akımı, bu dönemde sıkça gözlenen giyim tarzları haline gelmişlerdir. Dönemin ünlü moda tasarımcıları, Fransız asıllı Hubert De Givenchy, İspanyol asıllı Cristobal Balenciaga, İngiliz asıllı Mary Quant olmuştur. Sinema sanatçısı Audrey Hepburn, feminen giyimiyle bu dönemin zarif ruhunu yansıtmıştır³⁸.

70li yıllardan itibaren moda stilleri geçmişe dönüş yapmıştır. Kadın giysileri, silüet olarak daha basit şekillere bürünürken, desenler daha büyük ve renkli hale gelmiştir. Bu dönem, İspanyol paça olarak bilinen geniş paçalı pantolonların popülerliği artmıştır. Fransız asıllı Yves Saint Laurent ve kruvaze elbisenin ilk tasarımcısı Dianne Von Furstenberg bu dönemde isimlerini duyurmuştur³⁹.

1980 yılından itibaren teknoloji çağına girilmiştir. Neon renkli taytlar, spor ayakkabılar ve büyük beden ceketler bu dönemin öne çıkan moda tasarımları olmuştur. Bu yılların moda ikonları ise, Madonna ve Prenses Diana'dır⁴⁰. Nike, Adidas, Ralph Lauren, Vivienne Westwood ve Micheal Kors firmaları bu dönemde popüler hale gelmiştir⁴¹.

90lı ve 2000li yıllar, rock müzik sanatçılarının ve onların giyim tarzlarının yoğun olarak göz önünde bulunduğu dönemlerdir. Amerikalı müzik grubu Nirvana'nın salaş giyim tarzı, ekose gömlekler ve mavi kot pantolonlar 90lı yıllarda genç nüfusun öncelikli tercihi olmuştur⁴².

2000li yıllar ise, Amerikan pop sanatçısı Britney Spears ve Hilton otellerinin varisi Paris Hilton'un giyim tarzlarının örnek alındığı dönemlerdir⁴³. Bu dönemi takiben 2010 ve sonrasında sosyal medya kullanımının artması, ekonomideki hızlı büyüme birbirinden farklı stillerin aynı anda moda piyasasında var olmasını sağlamıştır.

Günümüzde moda tasarımları, 20. yüzyılın başındaki tarzlarından uzaklaşmıştır. Spor ve rahat giyim stiline öncelikli olduğu 2020 yılında⁴⁴, tasarımcılar kendi çizgilerini yaratma amacı doğrultusunda, yaratımların korunması üzerinde daha çok durmaktadırlar.

Moda akımları yoğun olarak Fransa, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri bünyesinde ortaya çıkmakta ve dünyanın diğer ülkelerinde çoğunlukla bu akımlar takip

³⁸ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1960-1969/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

³⁹ <https://fashionhistory.fitnyc.edu/1970-1979/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁴⁰ <https://www.thefashionfolks.com/blog/20th-century-fashion-history-1980-1990/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁴¹ <http://yello80s.com/the-80s-household-2/popular-brands-of-the-80s/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁴² <https://www.rebelsmarket.com/blog/posts/grunge-fashion-where-did-it-come-from-and-why-is-it-back> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁴³ <https://www.vogue.com/article/gabriel-held-britney-spears-paris-hilton-early-aughts-beyonce> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁴⁴ <https://www.harpersbazaar.com/fashion/trends/g28969877/spring-2020-fashion-trends/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

edilmektedir. Modanın öncülüğünü yapan bu ülkeler, moda akımlarında olduğu gibi tasarım koruması açısından da diğer ülkelere örnek teşkil etmektedirler.

1.2 Kavramlar

1.2.1 Fikir Ürünü

Fikir ürünü, “kişinin her türlü fikrî ve zihnî çaba ve emeği sonucunda ortaya çıkardığı ürünler”⁴⁵ olarak tanımlanabilir. Bir kişinin yaratıcılığını kullanarak meydana getirdiği fikir ürünü üzerinde sahip olduğu menfaatler hukuken korunurlar⁴⁶. Bunlar kavramsal olarak ürün terimini içermesine rağmen, somut anlamda üründen farklılaşarak, kendilerine özgü bazı özelliklerle ortaya çıkarlar.

Görsel 1.3 Jean Paul Gaultier Moda Çizimi, 2012.

Fikir ürünlerinin özelliklerinden ilki, soyut olmalarıdır⁴⁷. Moda tasarımcısı Jean Paul Gaultier tarafından yaratılan bir moda çiziminin ya da Dolce&Gabbana tarafından tasarlanan bir elbisenin somut bir varlığı yoktur. Fikir ürünleri, kişinin zihninde meydana gelen düşüncelerin dışa vurumu olmaları dolayısıyla soyut karaktere sahiptir⁴⁸.

Fikir ürünlerinin ikinci özeliği, yaratıcı düşüncenin dışa aktarımıyla ortaya çıkan bir fikrin, uygulandığı eşyadan bağımsız olmasıdır⁴⁹. Eşya, hukuki olarak, “dış âlemde belirli ve sınırlı bir yer işgal eden ve üzerinde hâkimiyet tesis edilebilen, insandan gayri olan maddi şeylerdir”⁵⁰. Bu nedenle, maddi varlığı haiz olmayan fikir ürünleri eşya değildir. Dolayısıyla, bunlar, “mülkiyetin ve klasik

Kaynak: focusonstyle.com

⁴⁵ Ateş, 2003: 93.

⁴⁶ Ateş, 2003: 8.

⁴⁷ Tekinalp, 2005: 5.

⁴⁸ <https://plato.stanford.edu/entries/intellectual-property/#:~:text=Intellectual%20property%20is%20generally%20characterized,manifestations%20or%20expressions%20of%20ideas>. (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

⁴⁹ Kılıçoğlu, 2013: 1585.

⁵⁰ Akipek, 1973: 16.

anlamda zilyetliğin konusu olamaz”⁵¹. Fikir ürününü içeren eşyayı elinde bulunduran kişi, fikir ürününün değil, sadece bu eşyanın zilyedi olabilir⁵². Fikri mülkiyet ise, somut varlığı olan eşyanın değil, şahsın yaratıcı düşüncesiyle ortaya koyduğu fikir ürününün üzerinde sahip olunan hakkı ifade eder.

Üçüncü özellik ise, fikir ürününün somutlaştığı eşyadan farklılığıdır⁵³. Bir fikir ürünü eşya üzerinde somutlaşsa bile, soyut niteliğini korumaya devam eder. Bir kişinin, yaratıcı fikrini somut âlemde meydana getirdiği zaman ortaya çıkan şey, fikir ürününden bağımsızdır. Örneğin, bir kumaş tasarımının, esneklik oranı ya da üzerinde yer alan desenler fikir ürününü oluşturur. Ancak, endüstriyel ortamda üretilen yirmi metre kumaş fikir ürünü değildir.

Fikir ürünlerinin dördüncü özelliği, fikri faaliyet sonucunda ortaya çıkan eşya ile fikir ürününün farklı hukuk sistemlerinin konusu olmasıdır⁵⁴. Fikir ürünleri, fikir ve sanat eserleri hukuku ile sınai mülkiyet hukuku kapsamında korunurken, fikrin üzerinde somutlaştığı şey, eşya hukuku hükümlerine tabidir.

Fikir ürünlerinin diğer bir özelliği, kullanmakla tükenmemesidir⁵⁵. Fikir ürününün somutlaştığı malın üretimi, fikir ürününün tükenmesine sebep olmaz. Örneğin, bir çanta tasarımının ürüne uygulanıp satışa sunulması halinde, tasarım tükenmez. Bu halde, sadece fikri mülkiyet hakkının tükenmesi söz konusu olur⁵⁶.

1.2.2 Fikri Mülkiyet

Fikir ürünlerinden doğan haklar, İngilizcede “intellectual property” ve Fransızcada “propriété intellectuelle” terimleriyle ifade edilirler. Bu terimlerin Türkçe karşılığı “fikri mülkiyet” olmakla beraber, hukuken aynı şeyi ifade etmektedirler⁵⁷. Fikir ürünleri üzerinde sahip olunan haklar, mülkiyet kelimesiyle ifade edilmesine rağmen, eşya üzerindeki mülkiyetten farklıdır. Burada mülkiyet, fikir ürününün uygulandığı eşya üzerinde değil, doğrudan fikir ürününün üzerindedir⁵⁸.

Fikri mülkiyet hukuku, “fikir ürünlerinin korunmasını amaçlar”⁵⁹. Fikir ürünlerinin korunmasının amacı, yaratıcı düşünce sahibinin menfaatlerinin korunması suretiyle, fikir ürünlerini meydana getirme faaliyetinin teşvik edilmesidir. Fikri mülkiyetin, bireysel

⁵¹ Tekinalp, 2005: 5.

⁵² Tekinalp, 2005: 6.

⁵³ Tekinalp, 2005: 6.

⁵⁴ Tekinalp, 2005: 6.

⁵⁵ Suluk vd., 2019: 3.

⁵⁶ Suluk vd., 2019: 3.

⁵⁷ Tekinalp, 2005: 1.

⁵⁸ <http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukuku-ve-temel-kavramlar/> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

⁵⁹ Şehirali Çelik, 2014: 5.

menfaatlerin yanında toplumsal menfaatlere de katkı sağlaması kaçınılmazdır⁶⁰. Bu nedenle, fikir ürünlerinin korunması açısından ulusal ve uluslararası düzenlemelere yer verilmiştir⁶¹.

Fikir ürünleri üzerinde yer alan haklar, “kendine özgü (sui generis) niteliklere sahiptir”⁶². Bunlardan ilki, mutlak hak niteliğidir. Bu nedenle, fikir ürünlerinin sahibi, bunlar üzerinde sahip olduğu hakları herkese karşı ileri sürebilir ve bu hakları kanunun çizdiği sınırlar içerisinde kalmak suretiyle özgürce kullanabilir⁶³.

Diğer bir özellik, sahibine inhisarı yetkiler vermesidir⁶⁴. Bu bağlamda, fikri mülkiyet hakkının kullanım yetkisi ancak fikir ürünü sahibine aittir. Bu yetki kapsamında, fikri mülkiyet sahibi, hakkın kullanım iznini dilediği kişilere verebilirken, hakların başkalarınca izinsiz kullanımını da yasaklayabilecektir⁶⁵.

Fikri haklar, ülkeseldir⁶⁶. Ülkesellik ilkesine göre, fikri mülkiyet hakkı, sadece kazanıldığı ülkede geçerlidir. Bu hususa örnek olarak, Türkiye’de tescil edilmiş olan bir tasarımın sadece Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde hukuki korumadan yararlanması, Avrupa ülkelerinde tasarım tescili sağlanmadığı sürece ileri sürülememesi gösterilebilir. Bu nedenle, moda firmaları, tasarımlarının tescili söz konusu olduğunda, operasyon gösterdikleri her ülkede ayrı ayrı tescil yoluna başvurmaktadırlar⁶⁷.

Fikri mülkiyetin konusu olan “fikir ürününün somutlaştığı mal”⁶⁸ tükenme ilkesine tabidir. Buna göre, fikir ürününü somut bir eşya halinde getirip satan kişi, artık bu malın “tekrardan satımı ya da kiralanması”⁶⁹ gibi hukuki işlemlere konu olmasının önüne geçemez⁷⁰. Moda tasarımları söz konusu olduğunda, günümüzde yaygınlaşan bir uygulama haline gelen, tasarım ürünlerinin ikinci el satışı bu konuya örnek gösterilebilir. Bu ilke kapsamında, moda tasarımının uygulandığı ürünü satan bir hak sahibi, artık o ürünün ikinci kez satılmasını engelleyemez. Ancak, uygulamada rastlanan bir problem, moda tasarım ürünlerinin taklitlerinin (counterfeit) satışlarıdır. Bu hususa en güncel örnek, Chanel firması

⁶⁰ Şehirali Çelik, 2014: 9.

⁶¹ Şehirali Çelik, 2014: 7.

⁶² Suluk vd., 2019: 1.

⁶³ Cansel ve İnan, 1964: 347.

⁶⁴ Tekinalp, 2005: 7.

⁶⁵ Suluk vd., 2019: 3.

⁶⁶ Tekinalp, 2005: 7.

⁶⁷ Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün Marka Veri Tabanına bakıldığında, uluslararası boyutta ticari faaliyet gösteren moda firmalarının, faaliyet gösterdikleri her ülkenin fikri mülkiyetin korunmasına yönelik kurumları bünyesinde tescil işlemlerini gerçekleştirdikleri görülmektedir. <https://www3.wipo.int/branddb/en/> (Erişim Tarihi: 09.07.2020)

⁶⁸ Suluk vd., 2019: 3.

⁶⁹ Tekinalp, 2005: 8.

⁷⁰ <https://fikrimulkiyet.com/sinai-mulkiyet-haklariyla-ilgili-ortak-hukumlerle-getirilen-yenilikler/> (Erişim Tarihi: 09.07.2020)

tarafından The RealReal firmasına karşı New York Federal Mahkemesinde açılan davadır⁷¹. Bu dava kapsamında, Chanel, The RealReal firmasının internette ikinci el olarak satışa sunduğu kendi firmasının tasarımı olduğu iddia edilen çantaların en az yedi tanesinin sahte olduğunun tespit edildiğini ve The RealReal firmasının reklam ve pazarlama taktiklerinin Chanel firması ile herhangi bir bağlantısının bulunduğunu ima ettiğini ileri sürmüştür. Dava kapsamında, marka hakkına tecavüz, taklit ürün satışı ve haksız rekabet iddialarını ileri süren Chanel, “bir ürünün kendi firmasına ait orijinal ürün olup olmadığını ancak Chanel bünyesinde çalışan uzmanların tespit edebileceğini”⁷² belirtmiştir. Bu gibi durumlarda, bir tasarımcı, tasarım ürününün tükenme ilkesi kapsamında yeniden satışını engelleyemez, ancak taklit ürün satışı suretiyle gerçekleşen tecavüzün önüne geçebilir.

1.2.3 Kümülatif Koruma İlkesi

Türk hukukunda, fikir ürünlerinin korunması açısından kümülatif koruma ilkesi benimsenmiştir. Kümülatif (cumulative) kelime olarak, “birbiri ardına yapılan eklemeler suretiyle çoğalma”⁷³ anlamına gelmektedir. Kümülatif koruma, bir fikir ürününün, şartlarını taşımak suretiyle, farklı hukuki koruma mekanizmalarından yararlanmasını ifade etmektedir⁷⁴.

Moda tasarımları, bir fikir ürünü olmaları sebebiyle, kanunen öngörülmüş olan hukuki koruma mekanizmalardan kümülatif (çoklu)⁷⁵ olarak yararlanabilirler. Bu durumda, bir moda tasarımı, kanuni gereksinimleri haiz olduğu takdirde, 6769 sayılı ve 22.12.2016 tarihli Sınai Mülkiyet Kanunu⁷⁶ kapsamında, hem tasarım korumasından, hem de marka, patent, faydalı model korumalarından ve 5846 sayılı ve 05.12.1951 tarihli Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda⁷⁷ belirtilen eser kategorilerinden birine ya da bir kaçına girmesi halinde eser korumasından yararlanabilecektir. Öte yandan, fikir ürünlerine ilişkin kanunlarda yer alan sürelerin dolması halinde, bunlara ilişkin hakların talebinde haksız rekabet hukukuna başvurulması Yargıtay tarafından desteklenmektedir⁷⁸.

⁷¹ United States District Court for the Southern District of New York, Chanel, Inc. v. The RealReal, Inc., T. 14.11.2018, E. 1:18-cv-10626.

⁷² <https://www.courtlistener.com/docket/8190934/chanel-inc-v-the-realreal-inc/> (Erişim Tarihi: 07.07.2020)

⁷³ <https://www.thefashionlaw.com/chanel-is-suing-the-realreal-for-allegedly-selling-counterfeit-bags/> (Erişim Tarihi: 07.07.2020)

⁷⁴ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cumulative> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

⁷⁵ Bozgeyik ve Er, 2019: 24.

⁷⁶ Suluk vd., 2019: 21.

⁷⁷ RG. T. 10.01.2017, S. 29944.

⁷⁸ RG. T.13.12.1951, S. 7981.

⁷⁹ Suluk, 2001: 54, Yargıtay 11. HD., T. 26.03.1997, E. 1997/2514, K. 1997/4904.

[https://fikrimulkiyet.com/download/17-](https://fikrimulkiyet.com/download/17-FULL_TR_AVRUPA_BIRLIGI_ve_TURK_HUKUNDA_TASARIMLARIN.pdf)

[FULL_TR_AVRUPA_BIRLIGI_ve_TURK_HUKUNDA_TASARIMLARIN.pdf](https://fikrimulkiyet.com/download/17-FULL_TR_AVRUPA_BIRLIGI_ve_TURK_HUKUNDA_TASARIMLARIN.pdf) (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

Bir moda tasarımının, farklı hukuki düzenlemeler kapsamında korunabilecek olan birden çok özelliğe sahip olması uygulamada sıkça rastlanan bir durumdur⁷⁹. Örneğin, bir ayakkabı tasarımı, görünüm itibarıyla tasarım olarak korunabilecek iken, işlevsel yanları patent korumasına tabi olabilir. Bununla beraber, bir firmanın logosu, hem marka olarak, hem bir desene dönüştürülmek suretiyle desen tasarımı olarak, hem de sahibinin hususiyetini taşımak suretiyle eser olarak korunabilir. Moda tasarımlarının bu korumaların tamamından yararlanmasını sağlayan, Türk hukuk sisteminde benimsenmiş olan kümülatif koruma ilkesidir.⁸⁰

Moda tasarımlarının, kümülatif korumadan yararlanması, sezonsal olarak maddi değerini yitiren bu tasarımların hak sahipleri açısından önemlidir. Tasarım faaliyetini şahsen gerçekleştiren moda tasarımcısı ya da bir moda tasarımının kamuya buluşmasını sağlayan yatırımcı, bu ilke doğrultusunda sağlanan koruma araçları sayesinde tasarımlarını koruyabilecektir. Bu husus, tasarımcıların yaratıcılığını ve yatırımcıların ekonomiye katılmasını teşvik edecektir⁸¹.

Kümülatif koruma ilkesi, özellikle koruma süreleri açısından önem arz etmektedir. Tasarım, patent ve eser koruması belirli sürelerle sınırlıdır. Örneğin, eser korumasında manevi haklar eser sahibinin yaşamı boyunca, mali haklar ise, eser sahibinin yaşamı boyunca ve bunu izleyen yetmiş yıl süreyle korunacak iken⁸², marka korumasında sürelerin daimi olarak uzatılabilmesi söz konusudur.⁸³ Bu nedenle, moda endüstrisinin en önemli yapı taşı tasarımlar olmasına rağmen, birçok firma markalarını tescil ettirmek suretiyle, firmalarına bir kimlik yaratma yoluna gitmektedirler.

Moda konusunda karışıklığa sebep olan kavramlardan bir tanesi, markadır. Günlük kullanımda, “moda firması” ifadesi yerine çoğunlukla “marka” ibaresi kullanılmaktadır. Marka, hukuken farklı bir anlama sahiptir. SMK m. 4/1’de yer alan ifadeye göre, “*marka, bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ... sicilde gösterilebilir olması şartıyla ... her tür işareten oluşabilir.*” Marka, bir moda tasarımının görünümünden daha öte, taşıdığı bir işareti ifade etmektedir. Bu işaret, modacının logosu ya da firmasını sembolize eden herhangi bir isim, harf ya da işaret olabilir. Markanın unsurları, fonksiyonları, koruma şartları ve koruma süresi tasarımlara göre farklılık göstermektedir. Bir moda tasarımının taşıdığı marka, hukuken

⁷⁹ Suluk, 2001: 41.

⁸⁰ Suluk, 2001: 45.

⁸¹ Şehirali Çelik, 2014: 28-30.

⁸² Suluk vd., 2019: 134.

⁸³ Suluk vd., 2019: 229.

gereken şartları taşıması halinde, marka hükümleri kapsamında korunacaktır⁸⁴. Böyle bir durumda, üzerinde marka bulunan tasarım, koruma şartlarını haiz ise, hem tasarım hem de marka korumasından yararlanacaktır.

Görsel 1.4 Louis Vuitton Monogram Parka, 2020.

Kaynak: Louis Vuitton Resmi Web Sitesi.

Moda endüstrisinde tasarım ve markanın iç içe geçmesi yaygın olarak rastlanan bir durumdur. Bu hususa örnek olarak, Louis Vuitton firmasının tescilli markası olan monogramının tekstil tasarımı olarak kullanılması gösterilebilir. Tescilli markasının boyutlarını ya da renklerini değiştirmek suretiyle farklılaştırarak kullanan firma, bu işaretleri giyim ve aksesuar tasarımlarını meydana getirirken sıkça kullanmaktadır. Bu durumda, söz konusu desenin izin alınmaksızın kullanılması halinde Louis Vuitton firması, kümülatif

koruma ilkesi kapsamında, hem desen tasarımından, hem de tescilli markasından⁸⁵ doğan haklarını ileri sürebilecektir.

Görsel 1.5 Off-White firmasına ait “Cash Inside” çanta tasarımı, 2019.

Günümüzde birçok moda tasarımının ömrü, moda sezonu ile sınırlıdır. Ancak marka, adeta moda firmasını temsil eden ve onun ruhunu yansıtan bir sembol olarak kullanılmaktadır. Bu surette, moda endüstrisi açısından markaların sahibine

Kaynak: Harper's Bazaar.

büyük bir getiri sağlayan değer haline gelmesi, firmaların tasarımlarından daha ziyade markalarını göz önüne çıkarmalarına sebep olmaktadır. Bir markanın moda firmasının kimliği haline gelmesine en güncel örnek, Amerikan asıllı tasarımcı Virgil Abloh'a ait, Off-

⁸⁴ Suluk vd., 2019: 160-161.

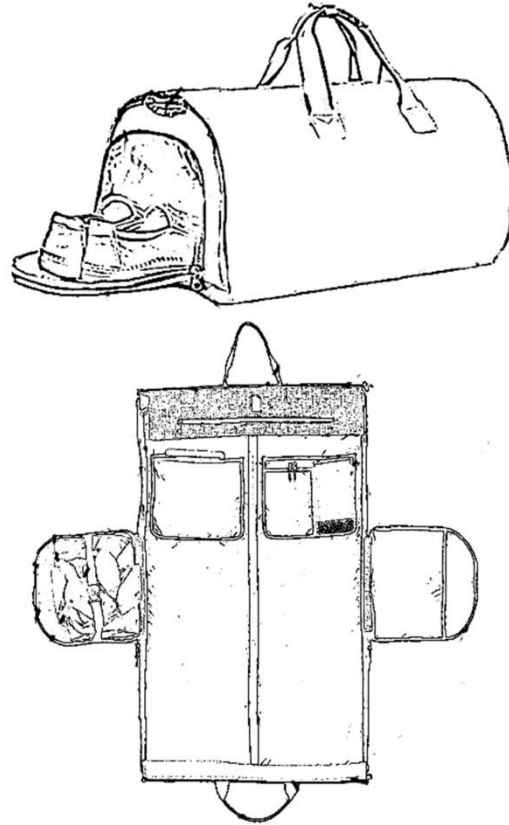
⁸⁵ Louis Vuitton Monogramı Uluslararası Marka Tescili (International Trademark, WIPO), Tescil Tarihi: 16.04.2012, Tescil Numarası: 1127688, <https://www3.wipo.int/madrid/monitor/en/showData.jsp?ID=ROM.1127688> (Erişim Tarihi: 07.07.2020)

White firmasının⁸⁶, çarpı şeklinde iç içe geçmiş olan doğruların kare şeklindeki sunumundan oluşan logosudur. Amerika’da⁸⁷ ve birçok ülkede söz konusu logonun marka hakkına sahip olan firma, bu logoyu tasarımlarında kullanmak suretiyle firmanın sembolü haline getirmiştir. Firmanın pazarlama stratejisi, tasarımlarından daha ziyade marka logosunu akılda hale kalıcı getirmek olduğundan, burada firmanın marka yönü ağır basar hale gelmiştir. Ancak bu husus, firma logosunun desen tasarımı haline getirilmesi halinde tasarım korumasından yararlanmasına engel olmayacaktır. Söz konusu durum, moda tasarımlarının kümülatif korumadan yararlanması açısından önemli bir örnektir.

Tasarım tanımında yer alan en önemli husus, görünümdür. Bir moda tasarımı, görünüm özelliklerini ifade etmekte olup, bunun haricindeki işlevsel niteliklerini kapsamamaktadır. Ancak moda tasarımları, esasen işlevsel amaç gütmeleri dolayısıyla doğuştan işleve sahip olmaktadır. Kanun koyucu, tasarımı işlevden ayırmış olsa dahi, moda tasarımları giyim işlevine sahip olan tasarımlar olmayı sürdüreceklerdir.

Görsel 1.6 Çok Fonksiyonlu Seyahat Çantası, 2019.

Moda tasarımlarına, kanunda belirtilen şartları taşıması halinde koruma sağlayan ve korunan değer açısından diğer yöntemlerden farklılaşan bazı koruma türleri mevcuttur. Bunlar, SMK 82 vd. maddelerinde düzenlenmiş olan patent ve faydalı model mekanizmalarıdır. Patent ve faydalı model, tasarım ve marka korumalarına kıyasla benzer niteliktedir. Patent koruması, teknik bir problemin çözümünü içeren fikir ürünleri olan buluşlara sağlanan kanuni koruma türüdür.⁸⁸ Faydalı model ise, patent koruması altında yer alan ve “küçük buluş” olarak adlandırılan, patent koruması ile karşılaştırıldığında, daha basit ve ucuz bir tescil yöntemi olarak öngörölmüş koruma yöntemidir.⁸⁹

Kaynak: TPMK, Patent Veri Tabanı.

Bir moda tasarımının işlevsel özellikleri, kümülatif koruma ilkesi kapsamında patent ya da faydalı model korumasından

⁸⁶ <https://www.off---white.com/en-tr/about> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

⁸⁷ US Trademark Office, Tescil Tarihi: 01.10.2019, Tescil Numarası:5876126.

⁸⁸ Köker, 2005: 8.

⁸⁹ Suluk, vd. 2019: 299.

yararlanabilecektir. Ayağa binen fazla yükü azaltmak için üretilen ayakkabı tabanları⁹⁰, değişen topuklu⁹¹ ya da ağırlık ölçen⁹² ayakkabılar, çok fonksiyonlu seyahat çantası⁹³, çanta olabilen mont⁹⁴ ve tekstil tasarımı olarak konfor özellikleri geliştirilmiş kot örgü kumaş⁹⁵ işlevsel moda tasarımlarına örnek teşkil etmektedir.

Kümülatif korumada, bir tasarım için öngörülen koruma mekanizmalarının yarışması, yığılması (co-existence) yani aynı anda hepsinin birden öne sürülmesi ya da bazı kuralların uygulanması halinde diğerlerinin saf dışı kalması söz konusu değildir. Burada hak sahibi, moda tasarımını korumak amacıyla, kanunen öngörülmüş olan korumaların hepsini aynı anda talep edebilir⁹⁶.

Ancak Yargıtay'ın görüşüne göre, tasarım hakkı sahibi, fikri mülkiyet haklarının tamamını ileri sürmüş olsa dahi, “aynı eylemden dolayı ihlal olunan her hak için ayrı ayrı tazminata hükmedilemez”⁹⁷. Bu halde, farklı hakların ihlalden dolayı, tasarım hakkı sahibinin talep ettiği tazminat miktarlarında yığılma olmayacaktır. Örneğin, moda tasarımı, hem tasarım, hem de eser korumasından yararlanan bir hak sahibi, tasarım ya da eser korumasından ya da haksız rekabetten doğan tazminat haklarını aynı anda ileri sürse dahi, mahkeme bu tazminatlardan sadece bir tanesi üzerinde karar kılacaktır.

Moda tasarımları, adı üzerinde tasarım olmalarına rağmen, kümülatif koruma ilkesi sayesinde, kanunlarda öngörülen bütün fikri mülkiyet koruma yöntemlerinin kapsamına girebilecektir. Buna göre, öncelikle tasarım korumasından yararlanan bu fikir ürünleri, eser, marka, patent ve faydalı model korumalarından da, şartlarını haiz olduğu müddetçe yararlanabilecektir. Ancak bütün bu mekanizmalar, kendine özgü uygulamalar ve sistemler içerisinde işlev göstermektedir.

⁹⁰ TPMK Faydalı Model Koruması, Başvuru Numarası: 2019/04777, Başvuru Tarihi: 29.03.2019. <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

⁹¹ TPMK Faydalı Model Koruması, Başvuru Numarası: 2018/11437, Başvuru Tarihi: 07.08.2018 <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

⁹² TPMK Patent Koruması, Başvuru Numarası: 2018/20766, Başvuru Tarihi: 27.12.2018 <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

⁹³ TPMK Faydalı Model Koruması, Başvuru Numarası: 2019/07964, Başvuru Tarihi: 24.05.2019 <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

⁹⁴ TPMK Patent Koruması, Başvuru Numarası: 2019/05942, Başvuru Tarihi: 22.04.2019 <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

⁹⁵ TPMK Patent Koruması, Başvuru Numarası: 2019/20587, Başvuru Tarihi: 18.12.2019 <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

⁹⁶ Suluk, 2001: 45.

⁹⁷ Yargıtay 11. HD. T. 14.07.2006, E. 2005/5095, K. 2006/8411. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

1.2.4 Moda Tasarımı

Moda tasarımı, iki farklı unsurun bir araya gelmesinden oluşur. Bunlardan ilki moda, ikincisi ise tasarımdır. Moda, etimolojik kökenini Fransızcadaki “la mode” kelimesinden almaktadır. “Kolektif giyinme biçimi” olarak ifade edilen bu kelimenin ilk olarak 1482 yılında ortaya çıktığı söylenmektedir⁹⁸. “Kıyafet yapmanın özel biçimi anlamına gelen” toplumsal moda fikri, 16. yüzyıldan itibaren baskın hale gelmiştir⁹⁹. İngilizcede “manner”, Fransızcada “maniére” anlamına gelen, “modus” kelimesinden türemiş olan bu sözcük, “biçim” anlamına gelmektedir. İngilizcede sıkça kullanılan, “fashion” kelimesinin kökeninde ise, yapmak ya da etmek anlamına gelen Latince “facio” ya da “factio”, Fransızca “façon” kelimeleri yer almaktadır.

Günümüzde moda kavramı, “belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük olarak”¹⁰⁰ tanımlanmaktadır. Bu tanım, “belirli bir süreçte etkin olan toplumsal beğeni alanını” ifade etmekle beraber, tasarımlarla moda arasında bağlantı kurmamaktadır. Moda kelimesi tek başına, bir dönemde beğeni gören bütün her şeyi kapsamaktadır.

Tasarım (design) sözcüğü, biçim vermek, temsil etmek anlamına gelen Latince “designare” sözcüğünden türemiştir¹⁰¹. İngilizcede, “designate” kelimesine karşı gelen bu sözcük, belirlemek anlamına da içermektedir. Bir tasarımcının, tasarımı yaratmadan önce, fikrini belirlemesi ve sonrasında biçim vermesi eylemi “tasarım” olarak ifade edilmektedir. Buna göre, tasarım iki farklı anlam taşımaktadır. İlk olarak, tasarım, bir fikir ürününün tasarımcının hayal gücünün sınırları içerisinde meydana gelmesi, “zihinde canlandırılan biçim, tasavvur”¹⁰² anlamına gelmektedir.

İkincil olarak tasarımı, tasarım fikri sahibinin, şahsen ya da bir başkası aracılığıyla tasarımını dış dünyaya aktarması eylemidir. Bu eylem sonucunda ortaya çıkan fikir ürünü, “bir sanat eserinin, yapının ya da teknik ürünün ilk taslağı, tasar çizim”¹⁰³ olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamada tasarımcının fikir ürününün taslağı dış dünyaya aktarılmaktadır.

Modayla ilgili önemli kavramlardan biri olan, giysi (dress) kelimesi İngilizceye Fransızcada düzenlemek anlamına gelen, “drecier” sözcüğünden geçmiştir. Bu kelime günümüzde kadınların giydiği elbiseleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Giysi tasarımları

⁹⁸ Kawamura, 2016: 19.

⁹⁹ Brennkemeyer, 1963: 2.

¹⁰⁰ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

¹⁰¹ Tunalı, 2002: 12.

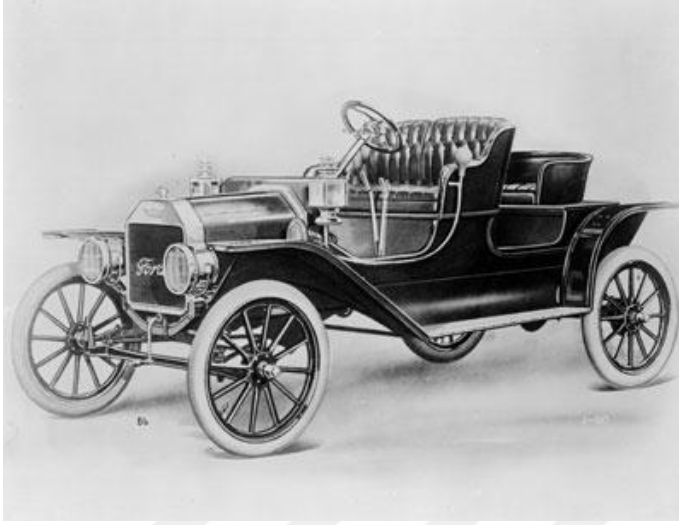
¹⁰² <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

¹⁰³ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

açısından kullanılan bir başka ifade olan (costume) kelimesi ise, “bir ulusa, sınıfa ya da döneme ait kişisel esvap (attaire) ya da giysi”¹⁰⁴ anlamına gelmektedir.

Moda ve tasarım kelimeleri, uygulamada iki farklı hususu belirtmek için bir araya gelirler. Bunlardan ilki, “moda olan tasarım (trending design)” ifadesidir. Bu ifadeyle bir dönemde güncel olan ve toplumun ilgisinin merkezi haline gelen tasarımları kast edilir. Moda olan bir tasarım, herhangi bir tasarım kategorisinde yer alabilir. Bu tür tasarımların özellikle giyim ve aksesuar endüstrisine ait fikir ürünleri olması şart değildir.

Görsel 1.7 Ford firmasının Model T otomotiv tasarımı, 1908.

Kaynak: Ford Resmi Web Sitesi.

Moda olan tasarıma örnek olarak, 1908 yılında satışa sunulan ve 1927 yılında üretimden kaldırılana kadar on beş milyon adet satan, Henry Ford tasarımı Model T araç gösterilebilir.¹⁰⁵ Bu örnekte moda olan, bir otomotiv tasarımıdır. Bu tasarım, geniş kitleler tarafından ilgi görmesi sonucunda endüstriyel ortamda üretilerek kamuya ulaştırılmıştır. Bunun gibi, farklı tasarımların belli dönemlerde moda

olması sıkça rastlanılan bir durumdur.

Moda ve tasarımın bir araya geldiği ikinci kavram ise, üç farklı anlam içermektedir. Bunlardan ilki, modacının kendisine gelen ilham doğrultusunda harekete geçerek, fikrini dış dünyada yansıtmaya sonucunda ortaya çıkan fikir ürünüdür. Tasarımcı fikrini, moda çizimi suretiyle kâğıda dökebilir ya da somut bir prototip olarak ortaya koyabilir. Moda tasarımı olarak ifade edilen ikinci bir kavram, “moda tasarımı (fashion design)” eylemidir. Bu eylem, moda tasarımlarını meydana getirme faaliyetini belirtir. Son olarak moda tasarımı, tasarımın uygulandığı giyim, tekstil, ayakkabı, çanta, aksesuar vb. ürünlerini belirtmek için kullanılır. Bu halde, moda tasarımı kavramı, fikir ürününü, tasarlama eylemini, bu tasarımlara ait çizimleri ya da prototipleri, tasarımın uygulandığı ürünleri, belirli zaman diliminde popüler olan tarzların tamamını ifade etmek için kullanılan şemsiye niteliğinde bir kavramdır¹⁰⁶.

Moda teorisinde yer alan tanıma göre, “geniş anlamıyla moda, belirli silüetlerin, kumaşların, renklerin ve detayların kombine edilmesiyle yaratılan giyim stillerinin bir grup

¹⁰⁴ Kawamura, 2016: 21.

¹⁰⁵ <https://corporate.ford.com/history.html#:~:text=Ford%20sold%2015%20million%20Model,paved%20roads%20in%20the%20US.> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

¹⁰⁶ Kawamura, 2016: 20.

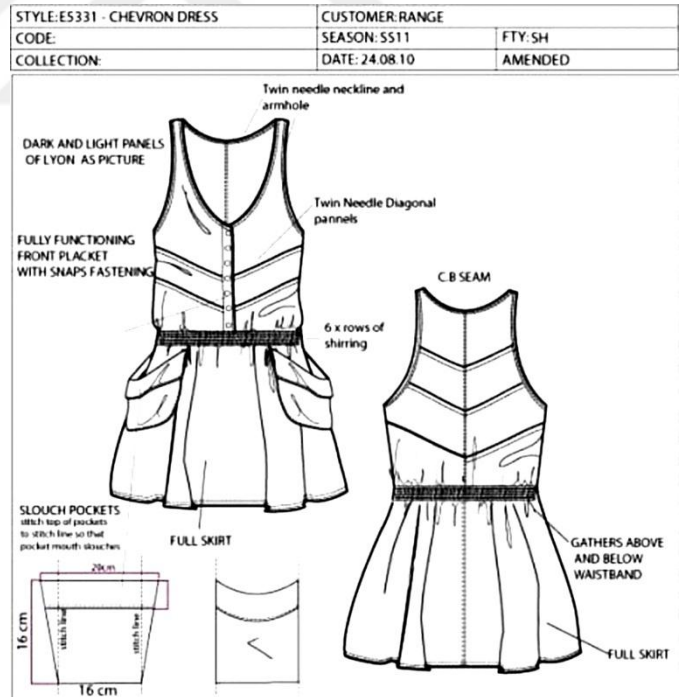
insan tarafından belirli bir zaman diliminde ya da bir yerde beğenilip kabul edilmesidir”¹⁰⁷. Diğer bir tanıma göre, moda tasarımı, güncel akımlar doğrultusunda tasarlanan giyim, aksesuar ve tekstil ürünlerinin tasarımlardır¹⁰⁸.

Tasarım faaliyeti, farklı aşamalar doğrultusunda gerçekleşebilir. Ancak faaliyetin öncelikli adımı bir fikirdir. İlk aşamada modacı, kendisine gelen ilham doğrultusunda meydana getireceği tasarımı zihninde planlar. Tasarım fikrinin ilhamı, güncel moda akımlarından, mimariden, doğadan ya da teknolojiyen alınabilir. Tasarımcı, fikrini kendi düşünsel faaliyeti sonucunda ya da bir firmanın talebi doğrultusunda oluşturabilir.

Tasarım fikrini zihninde oluşturan modacı, daha sonra kendisine bir taslak yaratır. Moda eskizi (fashion sketch) olarak adlandırılan bu taslak, modacının fikrini çizim suretiyle dışarıya aktarmasıyla oluşur. Modacı, moda çizimini iki farklı yöntem kullanarak dış dünyaya aktarabilir. Bunlardan ilki, el ile çizim, ikincisi ise, bilgisayar eskizi (Computer Aided Design - CAD)¹⁰⁹ olarak adlandırılır. Bu çizimlerin, sanatsal amaçla üretilen türevi moda çizimi (fashion illustration)¹¹⁰ olarak adlandırılır ve bunlar estetik bir değer taşıması halinde eser olarak nitelendirilebilirler.

Görsel 1.8 Mini elbise için hazırlanmış teknik paket, 2020.

Fikrini moda eskiziyle dış dünyaya aktaran tasarımcının amacı, genellikle o tasarımı ürüne uygulamaktır. Toplu ve hızlı üretimi tercih eden moda firmaları, tasarımlarının seri üretime girebilmesi için, bu eskizlerin teknik detayları içermesine özen göstermektedirler. Bu husus dikkate alınarak, tasarımın bilgisayar ortamında eskizinin çizilmesi, tasarımın ölçülerinin (specifications) belirlenmesi, ürün kalıplarının (patterns) ve toplu üretim için gereken yönergeleri içeren teknik paketlerin (technical packages/tech packs) hazırlanması,

Kaynak: fiver.com, Sookieq

¹⁰⁷ Kennedy vd., 2013: 11.

¹⁰⁸ Hopkins, 2012: 10.

¹⁰⁹ <https://inifdahmedabad.com/blog/importance-of-cad-in-fashion-industry/> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

¹¹⁰ <https://textilelearner.blogspot.com/2012/10/fashion-illustration-elements-of.html> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

üretimde kullanılacak malzemelerin temini ve bütün bunların endüstri ortamında bir araya getirilmesi suretiyle tasarımın ürüne uygulanması faaliyeti gerçekleştirilir.

Tasarım faaliyetinin bir diğer çeşidi, geleneksel yöntemdir. Özel tasarım ya da haute couture moda firmaları tasarımlarını, bu yöntemle meydana getirilmektedir. Burada, tasarım taslağı olan moda eskizini yaratan tasarımcı, tasarımının fiziksel boyutlarını oluşturacak olan ölçü aralığını belirledikten sonra, drapaj (draping) olarak adlandırılan, “kumaşın doğrudan prova mankeni üzerinde manipüle edilmesi”¹¹¹ tekniğini kullanarak fikir ürününü meydana getirir. Burada ortaya çıkan, tasarımın aslı ya da prototipi olabilir. Tasarım ürünü podyumda sergilenmek, prototip ise, tasarımda ortaya çıkacak teknik aksaklıkların tespit edilmesi ve düzeltilmesi amacıyla üretilir. Tasarım faaliyeti sonucunda üretilen prototiplerin fotoğrafları çekilerek arşivlenir. Bu fotoğraflar moda tasarımına ait detayları içermesi halinde, tasarımın taslağı olarak kabul edilebilir.

Görsel 1.9 Schiparelli firmasının tasarım yöneticisi Daniel Roseberry tarafından tasarlanan elbise (1) Moda eskizi, (2) Drapaj aşaması, (3) Paris Moda Haftası, Sonbahar 2019 Couture Defilesi, 2019.

Kaynak: (1) Women's Wear Daily, (2) instagram @danielroseberry, (3) Vogue Runway.

Tasarım faaliyeti sonucunda ortaya çıkan fikir ürününün son halinin sergilenmesi moda tasarım sürecinin bir sonraki aşamasıdır. Bu etapta modacı, kendi imkânları ya da kendisine maddi imkân sağlayan sponsorları aracılığıyla tasarımlarını alenileştirmek için

¹¹¹ <https://www.universityoffashion.com/disciplines/draping/#:~:text=Draping%20is%20the%20art%20of,of%20draping%20from%20the%20experts>. (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

mevcut olan güncel yöntemlere başvurur. Günümüzde bunun en yaygın örneği moda defileleridir. Ancak bir modacı, tasarımlarını her zaman bir moda defilesinde sergileyecek maddi olanaklara sahip olmayabilir. Her halükarda, günümüzün en yaygın olarak kullanılan kaynağı olan internet âlemi bir tasarımın alenileştirilmesinde büyük rol oynamaktadır.

Moda literatüründe moda tasarımı, moda tasarımı faaliyeti sonucunda ortaya çıkan her türlü fikir ürününü ifade etmektedir. Moda tasarımlarını meydana getiren unsurlar, moda teorisinde detaylı olarak incelenmektedir. Bu unsurlar, moda tasarımlarının karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi esnasında, aralarındaki farkların ve benzerliklerin belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu nedenle bu unsurların incelenmesi, moda tasarımları açısından önem arz etmektedir.

1.2.4.1 Moda Tasarımının Unsurları

Görsel tasarım, belirli bazı ilkeler ve unsurlar doğrultusunda hazırlanmaktadır. Bu unsurların kullanımının kökeninde, insanın kargaşayı tespit ederek düzenli hale getirmesi ihtiyacı yatmaktadır. Bu doğrultuda, başarılı tasarımcılar tasarım sürecini yönetirken, bu unsurların kullanımına özen gösterirler. Bir tasarımın, bu unsurlar çerçevesinde üretilmesi ise, ortaya çıkacak olan ürünün, bütünlük içerisinde, ölçülü ve dengeli bir yaratım olması açısından azami önem taşır¹¹².

Tasarım doktrinde görsel tasarımın unsurları farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Burada ele alınacak olan sınıflandırma, Sınai Mülkiyet Kanunu'nda yer alan tasarım unsurlarıyla doğru orantıda olan sınıflandırma olacaktır. Buna göre, tasarımın unsurları maddi ve koşullu unsurlar olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Maddi unsurlar, çizgi (line), şekil (shape), alan (space) ve yüzey dokusu (texture) olarak beş tanedir.

Tasarımın koşullu unsurları ise, boyut (size), renk (color), değer (value) ve hacim (volume) olarak belirlenmiştir¹¹³. Sınai Mülkiyet Kanunu'ndaki tasarım tanımında yer alan, çizgi, şekil, biçim, renk ve yüzey dokusu unsurları, teorideki bütün unsurları içermemekle beraber, moda tasarımları açısından yeterli ölçüdedir. Ancak burada farklılık gösteren bir unsur mevcuttur. Moda tasarımı faaliyetinde ortaya çıkan tasarımların, şekil (shape) ve biçim (form) unsurları tek başlık altında, silüet (silhouette) kavramıyla ifade edilmektedir¹¹⁴. Bu nedenle, moda tasarımları açısından önem arz eden unsurlar, çizgi, silüet, renk ve yüzey dokusu olarak incelenecektir¹¹⁵.

¹¹² Evans ve Thomas, 2013: 4.

¹¹³ Tomita, 2015: 171.

¹¹⁴ <https://www.liveabout.com/elements-of-fashion-design-2658079> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

¹¹⁵ <https://www.weconnectfashion.com/articles/principles-elements-aspects-of-design> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

1.2.4.1.1 Çizgi

Çizgi (line), Türk Dil Kurumu'nun tarafından, "çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz, çizi, hat, tahril"¹¹⁶ olarak tanımlanmaktadır. Tasarımlar üzerinde yer alan çizgi daha farklı bir şekilde yorumlanmaktadır. Buna göre, tek boyutlu noktaların bir araya gelerek oluşturdukları iki boyutlu oluşum, çizgi olarak tanımlanmaktadır.

Çizgi, diğer tasarım unsurlarının temelinde yer alan ve oluşumlarını destekleyen en önemli unsurdur¹¹⁷. Amacı, bir objenin şekil ve biçimini ortaya koymak olan çizgiler, tasarımın ana hatlarını ve dış hatlarını belirlerler¹¹⁸. Şekil ve biçim unsurları, moda tasarımları açısından silüet olarak değerlendirildikleri için, bir moda tasarımın çizgilerinin bütünsel görünüşü, onun silüetini oluşturmaktadır.

Görsel 1.10 Podyumdaki çizgiler, (1) Micheal Kors, (2) D&G, (3) Sonia Rykel, 2009

Çizgi, kendi içinde farklı başlıklar altında düzenlenir. Bir tasarımın genel hatlarını belirtenler çizgiler, yapısal çizgi, dış hat çizgisi, ana hat çizgisi, hareket çizgisi, eskiz çizgisi ve zımnî çizgi olarak ifade edilir.

Bunların yanında, bir tasarım üzerinde, dikey, yatay, çapraz ya da eğimli çizgiler bulunabilir¹¹⁹. Bu

Kaynak: Marcio Madeira

çizgiler, bir tasarımı, bir başka tasarımdan ayırt edilebilir hale getirmek için gereken detayların ilk adımını oluşturur.

Çizgi, tasarım teorisinden doğduğu için, moda tasarımlarında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Modacı, moda eskizi aşamasında tasarımının silüetini, dış hat ve ana hat

¹¹⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

¹¹⁷ Lauer ve Pentak, 2011: 128.

¹¹⁸ Lauer ve Pentak, 2011: 129.

¹¹⁹ Tomita, 2015: 171.

çizgilerini kullanarak oluşturur. Tasarımının silüetini ortaya çıkaran tasarımcı, dikey, yatay, çapraz ya da eğimli çizgiler kullanarak tasarıma belirli bir karakter kazandırır¹²⁰. Tasarım yüzeyinde kullanılan bu unsur, kumaş üzerinde desen, nakış ya da işleme olarak ortaya çıkabilmektedir¹²¹.

Çizgiler psikolojik etki yaratan unsurlardır. Dikey çizgiler yükseklik ve kararlılık belirtirken, yatay çizgiler sükûnet ve sakinlik içermektedir. Bu etkinin farkında olan modacılar, tasarımları üzerinde kullandıkları çizgileri manipüle ederek, tüketicilerin duygularına yön verebilmektedirler¹²². Çizgilerin kalın, ince, keskin ya da yumuşak hatlarla yenilik içeren kullanımı, tasarımı farklılaştırmaktadır. Dolayısıyla, bir moda tasarımının çizgileri, ona yenilik ve ayırt edicilik katan ilk unsurdur.

1.2.4.1.2 Siluet

Siluet, bir moda tasarımının, şeklinin üç boyuta bürünmüş halini ifade eder. Moda tasarımının dış görünümü, onun silüetini (silhouette) oluşturur¹²³. Moda tasarımlarının silüetleri, dönemlik moda akımlarına, moda tasarımlarını tasarlayan firmaların stillerine ve tasarımın türüne göre farklılık göstermektedir¹²⁴. Moda tasarımı, silüetiyle ölçülebilir bir obje haline gelir. Tarihsel olarak, moda tasarımları, insan vücudunun doğal hatlarını yani silüetini ortaya koymayı amaçlamış olsa da günümüzde bu akım yerini moda evlerinin kendilerine özgü ölçü tercihlerine bırakmıştır¹²⁵.

Siluet, iki farklı unsurun bir araya gelmesinden oluşan bir bütündür. Bu unsurlardan ilki, şekildir. Şekil (shape), çizgilerin birleşmesinden oluşan ve görsel olarak algılanabilen alandır¹²⁶. Şekil, renk, değer, yüzey dokusu ya da belirli bir bölgeyi kaplayan diğer şekiller tarafından oluşturulabilir¹²⁷. Moda tasarımları açısından önemli olan, çizgi, renk ya da yüzey dokusu tarafından oluşturulan şekillerdir.

Bir moda tasarımı, belirgin bir şekilde olmak zorunda değildir. Ancak moda tasarımı belirli bir fonksiyon içeriyorsa, o fonksiyona uygun olarak şekil almak zorundadır. Örneğin, bayanlar için tasarlanan bir elbisenin, standart bayan vücudu ölçüleriyle doğru orantılı olması, en doğal beklentidir. Fakat bazı hallerde, tasarımların şekli ve tasarlandığı vücut bölümü doğru orantılı olmayabilir. Böyle bir tasarım işlevselliğini yitirmediği surette tüketici

¹²⁰ Lauer ve Pentak, 2011: 134.

¹²¹ https://www.alexandermcqueen.com/am/alexandermcqueen/jacket_cod41868732jm.html (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

¹²² Lauer ve Pentak, 2011: 138.

¹²³ Lam, 2013: 52.

¹²⁴ Gbetodeme vd., 2016: 52.

¹²⁵ Sorger ve Udale, 2006: 30.

¹²⁶ Lauer ve Pentak, 2011: 152.

¹²⁷ Arnston, 2011: 49.

tarafından tercih edilecektir. Bu duruma örnek olarak, son zamanlarda yaygınlaşan farklı şekillerdeki yüzük tasarımları gösterilebilir. Bir yüzüğün amacı, insan parmağına takılmak olduğundan, kare şeklindeki bir yüzüğün bu amaca hizmet etmeyeceği düşünebilir. Fakat kare bir yüzük tasarımı, insan parmağı şeklinde olmamasına rağmen, parmağa takılma fonksiyonunu yerine getirebildiği ölçüde, tüketim açısından tercih edilecektir.

Biçim (form), bir tasarıma üç boyutlu derinliği kazandıran unsurdur¹²⁸. Modacı, tasarımının üç boyutlu biçimini hazırlarken insan vücudunu esas alır. Bu açıdan bakıldığında, moda tasarımcısının, biçimsel açıdan, fiziksel sınırlandırmaya tabi olduğu görülmektedir. Ancak, bir ressamın, belirli boyuttaki bir tuval üzerine eserini icra etmesi, sanatçının yaratıcılığı etkilemediği gibi, boyut kısıtlaması, modacılar açısından da bir sınır oluşturmamaktadır. Hatta insan vücudu ve uzuvları ile sınırlanması, uzun vadede modacının yaratıcılığını kısıtlayabilmektedir.

Görsel 1.11 Marie Antoinette, Versay Sarayı, 1775

Kaynak: Jean-Baptiste-Andre Gautier d'Agoty

Tasarımcılar, moda akımları doğrultusunda, insan vücudunun ölçülerini esas alarak, farklı biçimlerdeki moda tasarımlarına hayat vermişlerdir. Moda tasarımlarının biçimi, dönemsel akımlar, politik olaylar ve halktan gelen talepler doğrultusunda değişiklik göstermektedir. Bu tür politik olaylara örnek olarak, Fransız İhtilali gösterilebilir. Fransa'da 1790 yılından önce, çarpıcı boyutlarda elbiseler, peruklar, rengârenk ayakkabılar, aşırı oranda makyaj popüler iken, ihtilal sonrasında, bu giyim stili etkisini tamamen yitirmiştir. İşçiler tarafından ele geçirilen yönetim, ihtişamlı giyim stilini

tamamen dışlamış, hatta Fransa Kraliçesi Marie Antoinette yargılanırken, Kraliçenin aşırıya kaçan giyim ve yaşam stili idamına gerekçe gösterilmiştir. Bunun üzerine, ihtişamlı giyim tarzı, halk tarafından terk edilmiştir. Daha da ötesi, kraliçenin kaderinin kendi başlarına

¹²⁸ Tomita, 2015: 171.

gelmesinden çekinen Fransız üst sınıfı, sade giyim modasına ayak uydurmuş ve bu talepler doğrultusunda Fransız modacılar da tasarımlarını sadeleştirmişlerdir¹²⁹.

Bir moda tasarımının silueti, o tasarımın görünümünün çerçevesini ve üç boyutunu içerir. Her moda firması, kendi ürün ve tüketici aralığı doğrultusunda, farklı ölçüler geliştirmektedir. Moda tasarımının siluetini oluşturan bu ölçüler, moda firmaları tarafından, uzun vadede tekrarlanan denemeler sonucunda elde edilmeleri sebebiyle, özel niteliktedirler. Bir moda tasarımının ölçüleri teknik tasarım kapsamında yer alır. Bu tasarım teknik tasarımcılar¹³⁰ tarafından gerçekleştirilir.

Standart ölçüler, bir tasarımın endüstri ortamında üretimine imkân sağlar. Bir moda tasarımının standart ölçüleri esas alınarak, giysi kalıpları (pattern)¹³¹ hazırlanır. Bu kalıplar sayesinde, tasarım atölyesinde prototip olarak meydana getirilen bir moda tasarımı, endüstriyel ortamda, büyük miktarlarda üretilebilir hale gelir. Her firma, kendi tüketici portföyü ve kullanıldığı malzeme kalitesi doğrultusunda kendine özgü giysi ve aksesuar kalıplarına sahiptir. Moda tasarımcısının, uzun teknik tasarım süreçleri sonucunda elde ettiği standart ölçülerle hazırladığı giysi, çanta, ayakkabı ve aksesuar kalıpları, moda firmaları açısından çok önemlidir. Çünkü bir moda tasarımını görünümünün yanında insan bedenine uygunluğu ve rahatlığı da tercih sebebi haline getirmektedir. Bu nedenle, ekonomik anlamda sahip olduğu önem ve doğası itibarıyla fikir ürünü olması nedeniyle moda tasarımlarının üretiminde kullanılan kalıplar bazı hukuk sistemlerinde, açıkça eser niteliğini haiz kabul edilmiştir¹³². Bu şekilde, bir moda tasarımının silüetinin yaratılmasında kullanılan bu kalıpların hukuki korumadan yararlanması mümkün hale gelmiştir.

Kalıplara hukuki koruma sağlayan hukuk sistemlerine, İngiliz hukuku örnek gösterilebilir. Bu sistemde, örgü modelleri ve dikiş kalıpları edebi eser olarak değerlendirmiştir. Ancak, bunlara ilişkin olarak, sanat eserlerine uygulanan düzenlemelerden daha farklı bir uygulama tercih edilmiştir. Buna göre, modeller ve kalıplar, tasarım dokümanı olarak kabul edildiklerinden, kullanımları sonucunda üretilen bir giysi tasarımının, telif hakkı korumasına halel getirmeyeceği kabul edilmiştir. Bu halde, bir elbise kalıbının, sahibinin izni olmaksızın kopyalanması, telif hakkına tecavüz oluşturacak, ancak kalıp kullanılarak bir elbise dikilmesi, hakka tecavüz olmayacaktır. Bu düzenlemenin amacı, moda tasarımları söz konusu olduğunda, tasarım korumasına başvurulmasını teşvik etmektir¹³³.

¹²⁹ <https://www.nationalgeographic.com/history/magazine/2016/09-10/daily-life-france-fashion-marie-antoinette/> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

¹³⁰ <https://careertrend.com/facts-6786395-job-description-technical-designer.html> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

¹³¹ <https://www.businessoffashion.com/education/fashion-az/pattern> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

¹³² <https://smallbusiness.chron.com/copyright-sewing-patterns-55833.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2019)

¹³³ Intellectual Property Office, 2015: 5.

1.2.4.1.3 Renk

Işığa özgü bir özellik olan renk, sadece ışığın farklı açılarda kırılması sonucunda ortaya çıkan bir unsurdur. Işığın kırılarak renkleri oluşturduğu sonucuna, ilk kez Isaac Newton tarafından, 17. yüzyılda bir ışık huzmesine prizma tutularak ulaşılmıştır. Prizma, kendisine tutulan beyaz ışığı, gökkuşağı renklerine ayırarak, renklerin ışıksal kökenini sergilemiştir. Renk teorisine göre, renk, bir nesne değildir ve varlığı ışığın varlığına bağlıdır¹³⁴. Ancak, moda endüstrisinde kullanım amacıyla üretilen, doğal ve sentetik boyalar, renk teorisinin aksine, renkleri, ticaret alanında kullanılan birer nesne haline dönüştürmüştür.

Moda tasarımlarında kullanılan renkler, farklı yöntemlerle elde edilmektedir. Bu yöntemler, tarihsel bir süreç içerisinde gelişmiş ve değişiklik göstermiştir. Bilinen ilk kumaş boyama işlemleri, milattan önce 10.200 yılına uzanmaktadır. Çiçekler ve ağaç kabukları kullanılarak elde edilen ilk boyalar, mağara duvarlarında ve doğal maddelerle dokunan kumaşlar üzerinde kullanılmıştır. Eski Mısır'da krallara ait ahitlerde bulunan kumaşlar, renklerin, tarihsel olarak önem verilen bir unsur olduğunun göstergesidir. MÖ. 715 yılında, Roma İmparatorluğu'nda, yün boyama, bir esnaf faaliyeti olarak kabul edilmiştir. Bitkilerle ve doğal malzemelerle üretilen kumaş boyalarının yerini sentetik boyaların alması ise, 1850 yılından sonra gerçekleşmiştir¹³⁵. Sentetik boyaların ortaya çıkmasıyla, renk skalaları genişlemiş ve renk, başlı başına bir endüstri haline gelmiştir.

Bir modacı, tasarımı üzerindeki renkleri seçerken, birçok faktörden etkilenebilir. Bu faktörlere örnek olarak, mevsimsel dönemler ya da tasarımcının kişisel tercihleri gösterilebilir¹³⁶. Her sezonda farklı renkler popüler olabilir. Moda akımı tahmincisi (fashion trend forecaster)¹³⁷, sokak modası (street fashion), ticari moda fuarları (fashion trade shows), teknoloji, otomotiv endüstrisi ve iç mekanlardan aldığı ilhamlar doğrultusunda yeni sezonun renklerini belirler¹³⁸. Bu tahminciler tarafından oluşturulan renk paletleri farklı formlarda ortaya çıkabilir. Modacıların özellikle tercih ettikleri renk formatı, renk firmaları tarafından kâğıt ya da kumaş üzerine basılarak oluşturulan renk skalalarıdır (color charts).

¹³⁴ Lauer ve Pentak, 2011: 256.

¹³⁵ <http://www.keycolour.net/blog/the-evolution-of-textile-dyes-history-and-development/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

¹³⁶ Sorger ve Udale, 2006: 44.

¹³⁷ <https://money.howstuffworks.com/trend-forecasters.htm> (Erişim Tarihi: 02.05.2019)

¹³⁸ https://www.huffpost.com/entry/trend-forecasting-wgsn-jane-monnington-boddy_15ca63667e4b0409b0ec5762d?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2x1LmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAJ-JeufXBm19sILJm06Ap4ak2MgPb8FdLERRVJ9s0nqNV3RtiZEzgd0dstSLxZrFKcDlrSncJCVeF30SqBOegRnH1VpCACrEequ017TARvC-l_7gbwR3D3PCkPkxmjnSLpZRP8MckKmS8G_Und57zFfSdqMkA9fX-7TCXCm93-I (Erişim Tarihi: 02.05.2019)

Görsel 1.12 Pantone Kırmızı Tonları Renk Skalası Örneği, 2017.

Kaynak: librarysincubatorproject.org

Günümüzde, renk tasarımı yapan firmalardan en önemlisi Pantone'dur¹³⁹. Modacıların ve moda tasarımlarını üreten fabrikaların öncelikli tercihi, Pantone firmasına ait renk kitapları ve kodlarıdır¹⁴⁰. Bu firmaya ait renk kodları, dünya çapında kullanılmaktadır. Türk Patent ve Marka Kurumu, renk markalarının tescilinde Pantone renk kodlarını talep etmektedir¹⁴¹. Bu nedenle, bir moda tasarımında kullanılan Pantone renk kodunun, o tasarım açısından, ayırt edici nitelik teşkil ettiğini kabul etmekte herhangi bir sakınca yoktur.

Moda endüstrisinde kullanılan renkleri üreten farklı firmalar mevcuttur¹⁴². Ancak bu firmalar, bölgesel nitelikte olduklarından, çoğu zaman tercih edilmemektedirler. Bu firmalara ait renk kodları, bir moda firmasının tasarım departmanında kullanılsa dahi, toplu üretim aşamasında, giyim, aksesuar ve kumaş fabrikaları, bu renklerin Pantone karşılıklarını talep edilmektedirler. Pantone, renk konusunda, moda endüstrisinde baskın olan renk firmasıdır. Bu nedenle, iki farklı moda tasarımı arasında renk tonu karşılaştırması yapılırken, Pantone renklerinin esas alınması ve renk tonlarının bu doğrultuda belirlenmesi, doğru bir yol gösterici olacaktır.

1.2.4.1.4 Yüzey

Yüzey (texture), bir tasarımın yüzey kalitesidir. Tasarım teorisinde, iki tür yüzey yer almaktadır. Birincisi, görünen ancak dokunulduğunda hissedilmeyen zımnî yüzey, ikincisi ise, görünen ve dokunulduğunda hissedilebilen dokunsal yüzeydir¹⁴³. Zımnî yüzeye örnek olarak, bir kumaşın yüzeyinde yer alan çiçek desenleri gösterilebilir. Bu çiçekler, bir göz illüzyonu olmakla beraber kumaşa dokunulduğu zaman hissedilmezler. Yılan derisinden yapılmış olan

¹³⁹ <https://www.pantone.com/> (Erişim Tarihi: 28.09.2019)

¹⁴⁰ <https://www.pantone.com/color-finder#/pick?pan-toneBook=pantoneFhCottonTcx> (Erişim Tarihi: 28.09.2019)

¹⁴¹ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2015: s.22

¹⁴² <http://www.sojicolor.com/> (Erişim Tarihi: 28.09.2019)

¹⁴³ Hashimoto ve Clayton, (2009): 24.

bir çantanın yüzeyi ise, dokunsal yüzeye örnek teşkil eder. Bu çantaya dokunulduğunda, yılan derisinin pulları, sertliği ve diğer detayları dokunma duyusuyla algılanabilecektir.

Bir yüzeyde yer alan desenlerin yanında, zımnilik ve dokunsallık da yüzeyin yeni ve ayırt edici olması açısından etki doğurur. Zımnî yüzey, bir moda tasarımını küçük bir farklılıkla yeni hale gelebilecektir. Fakat ayırt edici nitelik söz konusu olduğunda, yaratıcılık önem taşır. Örneğin, iki kumaş arasındaki renk farkı yenilik için yeterliyken, ayırt edici nitelik araştırmasında bilgilenmiş kullanıcının fark edeceği oranda bir değişiklik gereklidir.

Yüzey tasarımları, çok geniş kullanım alanına sahiptirler. Özellikle tekstil alanında ortaya çıkan bu tasarımlar, kumaş ve deri gibi maddelerin yanında, metal, kâğıt ya da plastik için tasarlanabilirler. Moda hukukuna yoğunlukla konu olan yüzey tasarımları, kumaş yüzeylerine baskı yoluyla aktarılan ya da dokuma¹⁴⁴ veya örme suretiyle ortaya çıkan tekstil tasarımları¹⁴⁵ ve deri yüzeyine işlenen kabartmalardır¹⁴⁶.

Desen tasarımları, kümülatif koruma ilkesinden doğal olarak yararlanan tasarımlardır. Bu tasarımlar, adında tasarım kelimesini içermesine rağmen farklı hukuk sistemlerinde eser korumasından yararlanmaktadırlar. Bir moda tasarımının ürüne uygulanması sonucunda ortaya çıkan silüetin yanında, bazı hallerde ürünü meydana getirmek için kullanılan tekstil üzerinde yer alan desen tasarımları da hukuki uyumsuzluklara konu olabilmektedir.

Yüzey deseniyle ilgili uyumsuzluklara örnek olarak, Milano merkezli Versace firması tarafından Los Angeles merkezli Fashion Nova firmasına karşı açılan dava gösterilebilir¹⁴⁷. Davada, Versace firmasının avukatları, firmanın tasarımı olarak bilinen, Jennifer Lopez tarafından 2000 Grammy ödülleri giyilen “Jungle Pattern” (Orman Deseni) ve “Barocco 57” desenlerinin, Versace firmasının onayı ya da izni olmaksızın Fashion Nova firması tarafından kopyalandığını ileri sürmüşlerdir. Bu kopyalama eyleminin firmanın tasarım hakkına tecavüz oluşturduğunu ve bu eylemin derhal durdurulmasını talep etmişlerdir. Dava halen sonuçlanmamış olmakla beraber, Versace firmasının iddiası, mahkemece incelemeye değer görülmüştür.

¹⁴⁴ <https://www.textileschool.com/453/woven-design/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

¹⁴⁵ <https://www.textileschool.com/251/knitted-fabrics-and-types/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

¹⁴⁶ <https://patternobserver.com/2011/10/07/trend-report-patterned-leather/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

¹⁴⁷ District Court, Central District of California, T. 25.11.2019, E. 2:2019-cv-10074, Gianni Versace S.r.l. v. Fashion Nova, Inc. <https://www.courtlistener.com/docket/16514973/gianni-versace-srl-v-fashion-nova-inc/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Görsel 1.13 Davada Versace firmasının sunduğu kanıtlar, 2019

Bu davada göze çarpan bir diğer detay, dava dosyasında delil olarak sunulan tasarımların tescil edilmiş eser ya da tescilli marka olmalarıdır. Kanuni koruma yöntemleri, moda tasarımları açısından iç içe kullanıldıklarından uygulamada kavram kargaşası yaşanmaktadır. Dava konusu “tekstil ve moda tasarımları” üzerinde yer alan desenler, şartlarını taşıdığı takdirde kümülatif koruma ilkesi kapsamında farklı kanunlarda öngörülen bütün koruma

Fashion Nova Dress	Infringing Designs	Versace IP Infringed
		 Barocco - 57 Copyright U.S. Reg. No. VA 2-176-201 (detail)
		 Barocco - 57 Copyright U.S. Reg. No. VA 2-176-201 (detail)
		 Barocco - 57 Copyright U.S. Reg. No. VA 2-176-201 (detail)
		 E.U. Reg. No. 11,566,825

Kaynak: www.courtlistener.com.

yöntemlerinden yararlanacaktır. Bu nedenle somut olayda taraf avukatı, tecavüze uğradığı iddia edilen tasarımlar üzerinde müvekkilinin sahip olduğu bütün hakları ileri sürmüştür.

1.2.5 Moda Tasarımlarının Türleri

Moda tasarımları, kendi aralarında farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bunlardan, ürün kalitesi, fiyat aralığı, ürünün çeşitleri, tasarımın tüketicisi ve uluslararası antlaşmalar kapsamında yer alan tasarım türleri başlıca moda sınıflandırmalarıdır. Bir moda tasarımının bu sınıflandırmalar doğrultusunda kategorize edilmesi, o tasarım hakkında yapılacak olan koruma şartları değerlendirmelerini hızlandıracaktır.

Moda tasarımı, ticari bir alan olan moda endüstrisinin parçasıdır. Teknolojik gelişmeler doğrultusunda büyüyen bu endüstriyi besleyen tasarımlar, moda doktrininde farklı başlıklar altında incelenmektedir. Bu kapsamda moda tasarımları, ürün kalitesi ve pazar piyasası¹⁴⁸, ürün türü¹⁴⁹ ve tasarımın tüketicisine¹⁵⁰ göre farklılık göstermektedir.

Tasarımlar türlerine ilişkin bir diğer ayırım ise, Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin Locarno Anlaşması kapsamında yer alan Locarno Sınıflarıdır¹⁵¹.

¹⁴⁸ Hopkins, 2012: 18.

¹⁴⁹ Sorger ve Udale, 2006: 118.

¹⁵⁰ <https://www.macys.com/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

¹⁵¹ <http://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/getFile?fileId=DDB647AC-5AEF-4117-B112-ED54DAABBB10> (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

Türkiye'nin bu anlaşmanın tarafı olması nedeniyle, Türk Patent ve Marka Kurumu nezdinde tasarım sınıflandırması yapılırken, Locarno Sınıfları kullanılmaktadır.

Bir moda tasarımının, hangi kategori altında yer aldığının belirlenmesi, hem tescil aşamasında yenilik değerlendirmesi sürecini, hem de tasarıma tecavüz halinde, bilgilenmiş kullanıcının tespiti kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, bu kısımda, moda teorisi ve uluslararası anlaşmalar kapsamında belirlenen moda tasarımı türlerine yer verilecektir.

1.2.5.1 Ürün Kalitesi ve Pazar Piyasasına Göre

Ürün kalitesi ve pazar piyasasına göre hiyerarşik olarak bir dizilim yapıldığında, moda tasarımları, haute couture, özel tasarım, tasarımcı modası, köprü ya da yaygın moda, yüksek moda, orta seviye moda ve bütçe şeklinde ayrılmaktadır¹⁵². Bu sınıflandırma ile bahsedilen farklılıklar tasarımın üretim kalitesi ve fiyat aralığı açısından ortaya çıkmaktadır.

Fransızcada “yüksek kalite elbise yapımı” anlamına gelen haute couture (high dressmaking) ifadesi, çoğu zaman yanlış anlamda kullanılmaktadır. Bu tabir, belirli şartları haiz moda tasarım firmalarına, yetkili kurum tarafından verilen bir mevkidir. Günümüzde haute couture moda firması olabilmek için, merkezi Paris'te olan Chambre Syndicale de la Haute Couture (Yüksek Moda Federasyonu)¹⁵³ tarafından seçilmiş olmak gerekmektedir.

Bu federasyon üye olmanın bazı şartları vardır. Buna göre, bir moda tasarım firması bu federasyona üye olabilmek için, özel müşterilerinin siparişi üzerine üretim yapıyor olmalı, en az on beş tam zamanlı çalışanı bulunan bir atölyesi bulunmalı, hazırladığı tasarımlarını bir defadan fazla prova yapıyor olmalı ve her sezon hazırladıkları en az elli tane yeni ve ayırt edici nitelik sahibi, gece ya da gündüz giyim tasarımını Ocak ve Temmuz aylarında kamuya sunmalılardır. Bu şartları yerine getirmeyen ve federasyon üyesi olmayan firmalar haute couture olarak nitelendirilemez¹⁵⁴.

Siparişe göre üretim, sadece haute couture tasarımcılara özgü değildir. Moda endüstrisinde, haute couture olma şartlarını sağlamamakla beraber, müşterisine özel tasarım yapan başka moda firmaları da mevcuttur. Özel tasarım olarak adlandırılan giysi tasarımları, ünlü modacılar tarafından, müşterilerinin vücut ölçüleri ve istekleri doğrultusunda hazırlanmaktadır. Özel tasarımlara, dünya modasının yanında, Türkiye'de de sıkça rastlanmaktadır. Bu tür tasarım şekli, tüketicinin talebi ve tarifi ya da tasarımcının kendi şahsına özgü stili doğrultusunda gerçekleşebilir. Tüketicinin tarifi doğrultusundan üretim yapan moda evleri, tasarımdan daha ziyade terzilik hizmeti olarak değerlendirilmektedir.

¹⁵² Hopkins, 2012: 18.

¹⁵³ <https://fhcm.paris/en/the-federation/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

¹⁵⁴ <https://www.businessoffashion.com/education/fashion-az/haute-couture> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Özel tasarımlar, işlevsellikse, görselliğe ve ihtişama odaklıdır. Bu tasarımların kullanım alanı, özel günler, düğünler ya da sahne sanatlarıdır. Sahneye çıkan bir ses sanatçısı, hızlı moda ya ait alelade bir tasarımdan ziyade, göze hitap etmek amacıyla, özel tasarım olan moda tasarımlarını tercih edebilir.

Görsel 1.14 Nur Yerlitaş'ın Ajda Pekkan'a tasarladığı elbise, 2019

Kaynak: www.haberler.com

Günlük kaygılardansa, özel anlarda kullanım için tercih edilen özel tasarımlar, uzun süreçlerde, değerli tekstiller ve süslemeler kullanılarak üretilmektedir. Bu nedenle, bu tasarımların uygulanması sonucunda ortaya çıkan ürünlerin fiyat aralığı yüksektir. Özel tasarım alanında faaliyet gösteren Türk modacılar, Nur Yerlitaş, Atıl Kutoğlu ve Nedret Taciroğlu örnek gösterilebilir.

Günümüzde, özel tasarım stillerine benzer ancak seri üretim abiye giysilerin ve gelinliklerin herkesin ulaşabileceği fiyat aralığında üretilmesi yaygınlaşmıştır. Fakat bunlar, özel tasarım olma niteliğini haiz olmadıklarından, fiyat aralığına göre kadın abiye giyim (women's evening wear) kategorisinde yer alırlar.

Diğer bir moda tasarımı türü, tasarımcı modasıdır. Bunlar, dünya çapında ya da ülkesel olarak bilinen tasarımcılar tarafından, sezonsal olarak tasarlanan moda tasarımlarıdır¹⁵⁵. Bu tasarımlar, moda haftalarında sezonsal olarak sergilenir. Günümüzde tasarımcı modasının yaygın olarak bilinen firmalarına örnek olarak, Fransa'dan Yves Saint Laurent, İtalya'da Versace, Amerika'da Donna Karan, İngiltere'de Stella McCartney, Türkiye'de Hüssein Chalayan gösterilebilir. Bu tasarımların fiyat aralığı özel tasarımlar kadar yüksek olmamakla beraber, altında kalan tasarım türlerinden çok daha yüksektir. Burada,

¹⁵⁵ Hopkins, 2012: 18.

tasarımların fiyatlarının ortalama bir giysinin çok üzerinde yer alması, tasarım faaliyeti sonucunda üretilen ürünün malzeme kalitesinin yanında, firmanın bilinirliğiyle de alakalıdır.

Köprü ya da yaygın moda, özel tasarım moda evleri ya da tasarımcı modasını yaratan tasarımcılar tarafından, daha uygun fiyat aralıklarıyla piyasaya sürülen moda tasarımlarını ifade etmektedirler¹⁵⁶. Köprü tasarımlara örnek olarak, Donna Karan firmasının DKNY markalı tasarımlar, Giorgio Armani firmasının yelpazesi altında yer alan AX (Armani Exchange) markasını taşıyan tasarımlar gösterilebilir. Bu tasarımlar, özel tasarım ve tasarımcı modasından farkı, ürün kalitesi, tasarımların üretim yeri ve fiyat aralığıdır.

Yaygın moda alanında faaliyet gösteren firmaların tasarımları, doğrudan perakende sistemde satışa sunulur. Yaygın moda firmaları, moda defilelerinde sergilenen moda akımlarında ilham almak suretiyle tasarladıkları moda tasarımlarını, tasarımcı modasına göre daha uygun fiyatlıdır. Bu firmaların tasarımları, kendi mağazalarında ya da perakende satış mağazalarında (department stores) kamuya sunulurlar.¹⁵⁷ Bu tarz moda firmalarına örnek olarak, Karen Millen, Massimo Dutti, İpekyol, Desa gösterilebilir.

Orta seviye tasarımlar, güncel modayla doğru orantılı ya da özel etiket¹⁵⁸ türünde olabilir. Bu tür tasarım firmalarına örnek olarak, Gap, Mango ya da Zara gösterilebilir. Bu firmaların meydana getirdikleri tasarımlar, tasarımcı modası ve yüksek modadan ilham alır ancak kendine özgü değildir. Bu tasarımlar, kalite bakımından tasarımcı modası ve yüksek moda firmalarının seviyesinde olmasa da, düşük ve bütçe kategorilerine göre daha kalitelidir.

Düşük kalite firmaların esas amacı, kısa vadede büyük oranda satış yaparak, yüksek miktarda gelir sağlamaktır. Dolayısıyla bu firmalarda öncelik, çoğunluğun tercihi olan tasarımları, temel standartları sağlayacak düzeyde ve mümkün olan en düşük fiyatla piyasaya sürmektir. Bu firmalara örnek olarak, H&M, LC Waikiki, Forever 21 ve Koton gösterilebilir. Bu firmalar, bilinirliklerini arttırmak amacıyla, ünlü tasarımcılarla hayata geçirdikleri kapsül koleksiyonları kamuya sunmalarına rağmen, asıl amaçları büyük topluluklara erişmektir. Genel çoğunluk tarafından tercih edilmelerini sağlayan en önemli unsur ise, tasarımların güncel modayla kısmen uyumlu olmasının yanında, fiyatlarının düşük olmasıdır.

Pazar piyasasına göre moda tasarımlarının son türü bütçedir. Bu kategori, ortalama tasarım standardının altında ve ekonomik açıdan herkesin ulaşabileceği değerde tasarımları içermektedir. Bu tasarımlar, büyük süpermarketlerin talepleri üzerine, minimum standartlarla

¹⁵⁶ <https://www.nytimes.com/1997/09/23/style/for-spring-bridge-lines-fashion-comes-first.html> (Erişim Tarihi: 17.12.2019)

¹⁵⁷ Sorger ve Udale, 2006: 115.

¹⁵⁸ Özel etiket (private label), perakendeci bir firmanın tasarımlarının, kendi marka etiketiyle, kendisi dışında bir başka firma tarafından üretilmesi faaliyetinde ortaya çıkan ürünlere verilen addır. Özel etiket, perakendeci firmanın, mevcut bir tasarımı alıp, üzerine kendi marka etiketini uygulaması suretiyle de ortaya çıkabilir. <https://www.business.com/articles/private-labeling-details/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

özel etiket altında üretilebilirler. Bütçe tasarımların en güncel örnekleri, BİM mağazaları için üretilen Comfort Family, A101 firmaları için üretilen Silk&Blue tasarımlarıdır. Ayrıca Amerika'nın süpermarket zincirleri Walmart ya da Target gibi mağazaların talepleri üzerine üretilen ve sadece bu firmaların mağazalarında satışa sunulan moda tasarımları da bütçe kategori dahilindedir.

Ürün kalitesi ve pazar piyasasına göre moda tasarım türleri, söz konusu tasarımın ne tür bir mağazada, hangi fiyat aralığında satıldığı ile bu tasarımın tüketicisinin maddi durumunu tespit etmek açısından önem arz eder. Bu tespit sonucu elde edilen veriler ise, bilgilenmiş kullanıcının belirlenmesine yardımcı olacaktır.

1.2.5.2 Ürün Türüne Göre

Moda tasarımları, ürün türlerine göre de sınıflandırılabilir¹⁵⁹. Malzeme kalitesine bakılmaksızın, moda koleksiyonları altında, birden farklı moda tasarımı bulunabilmektedir. Zaman içinde, bu tür tasarımlarda uzmanlaşmış firmalar ve tasarımcılar ortaya çıkmıştır. Bu kategoriler kısaca, rahat giyim, kot giyim, spor giyim, yüzme kıyafetleri, iç çamaşırları, gece kıyafetleri, aksesuarlar, kostümler, triko giyim başlıkları altında toplanabilir¹⁶⁰.

Ürün türlerine ek olarak, moda tasarımı olarak adlandırılmayan, ancak modanın asıl malzemesini oluşturan tekstil tasarımlarından bahsedilebilir. Bu tasarımlar, dokuma veya triko şeklinde bir kumaşın yaratılması ya da mevcut kumaşlara desen baskısı suretiyle ortaya çıkabilmektedir. Tekstil tasarımı faaliyeti, bir tasarımcının dokuma, triko ya da desen tekrarlarını, tekstile uygulanabilecek şekilde tasarlaması ile ortaya çıkar¹⁶¹. Güncel moda akımları doğrultusunda tasarlanan bu tekrarlar, tasarımcı firmalar tarafından tercih edilen iplikler kullanılmak suretiyle kumaş fabrikaları tarafından üretilirler¹⁶². Bu üretim sonucunda ortaya çıkan kumaşlar moda tasarımlarının üretiminde kullanılırlar.

Tekstil tasarımı dokuma (woven), triko (knit) ve baskı (print design) tasarımları olarak üç kategori altında incelenir. Bu tasarımlardan korunmaya en çok ihtiyaç duyan ise, en çok görsel yaratıcılığı barındıran desen baskısı tasarımlarıdır. Bir tasarımın, gerçeğine en yakın biçimde, yüzey üzerine çoğaltılarak ve hızla aktarılmasına ise baskı adı verilir¹⁶³. Baskı tasarımları, moda tasarımları açısından, tekstil tasarımcıları tarafından elle veya dijital ortamda meydana getirilen desenler olarak tanımlanabilir. Uygulamada, baskı tasarımı ile desen tasarımı eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

¹⁵⁹ <https://simplicable.com/new/fashion-products> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

¹⁶⁰ Sorger ve Udale, 2006: 118.

¹⁶¹ <https://artlandia.com/wonderland/glossary/TextileDesign.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2019)

¹⁶² <https://study.com/academy/lesson/what-is-textile-production.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2019)

¹⁶³ <http://www.tekstildershanesi.com.tr/bilgi-deposu/baski-nedir.html> (Erişim Tarihi: 14.09.2018)

1.2.5.3 Tüketicisine Göre

Moda tasarımları, tüketicisine göre farklı şekillerde gruplanabilir. Buna göre, tüketicinin cinsiyeti, yaş aralığı ya da vücut ölçüleri tasarımı farklı bir gruba sokacaktır. Bu gruplandırma tasarım aşamasında gerçekleşir. Tüketicisine göre moda tasarımları, kadın günlük giyim, kadın gece giyim, kadın iç çamaşırı, erkek günlük giyim, erkek gece giyim, çocuk giyim, kız giyim, ergen giyim, evcil hayvan giyimi şeklinde farklı başlıklar altında incelenebilir¹⁶⁴.

Bu gruplar kendi içerisinde de alt başlıklara ayrılmaktadır. Kadın modası, juniors (gençler), misses (evlenmemiş kadınlar için kullanılan bir ön ek)¹⁶⁵ ve womens (kadın) olarak ayrılmaktadır. Bu ayrım esas olarak, tasarımın hitap ettiği kategorideki tüketicilerin ortalama ölçüsü esas alınarak belirlenmektedir. Juniors tasarımların ölçüleri, daha düz ve kıvrımsız olarak düzenlenirken, womens kategorisi, yetişkin ve fiziksel olarak erişkin olan kadınlara göre tasarlanmaktadır. Misses kategorisi ise, bu iki kategori arasında olup, omuz genişliği womens ölçülerinde olmakla beraber, daha kısa boylu olan kadınlar için tasarlanan tasarımları içermektedir¹⁶⁶.

Kadın ölçülerinde uygulanan bir diğer ayrım ise, petite (minyon) ve regular (normal) ayrımıdır. Bu ayrımında farklı olan şey ölçülerin boyudur. Petite tasarımlar, boyu 162 cm altında olan kadın tüketiciler için üretilirken, regular tasarımlar boyu 162 cm ve 177 arasında olan kadınlar için üretilmektedir¹⁶⁷. Bu tarz tüketici ölçülerine göre yapılan ayrımlar yoğun olarak kadın giyimde yer almaktadır. Öte yandan, ortalama ölçülerin üzerinde erkekler için büyük ve uzun (big and tall) kategorisi mevcuttur. Bu kategoride, boyu 180 cm ve üzeri ile ortalama kilonun üzerindeki erkekler için moda tasarımları yer almaktadır¹⁶⁸.

Bir firmanın tüketicisini belirleme süreci, üretici ve tasarımcı firmanın inisiyatifinde bulunmakla beraber, zaman içerisindeki talep dolayısıyla, tüketici portföyü değişime uğrayabilmektedir. Bu nedenle, birçok firma farklı tüketicilere hitap edecek şekilde tasarım yapma yoluna gitmektedir. Türk modasında, üretim boyutları ülkede yaşayan nüfusun standart ölçülerine odaklanmakta olup, farklı tüketici profiline göre üretim kategorileri, tercih sebebi olmamaktadır. Ancak, yeni nesillerin standart boyutların üzerinde olması ve bu doğrultuda talebin artması, endüstrinin farklı kategorilere ağırlık vermesini sağlayacaktır.

¹⁶⁴ <https://www.textiletoday.com.bd/fashion-and-apparel-designing/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

¹⁶⁵ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/miss> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

¹⁶⁶ <https://www.leaf.tv/articles/the-differences-between-juniors-womens-sizes/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

¹⁶⁷ <https://www.leaf.tv/articles/the-differences-between-misses-petites/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

¹⁶⁸ <http://www.charneysmensclothing.com/blog/bid/64425/Big-or-Tall-Men-s-Sizes-A-Problem-of-Large-Proportions> (Erişim Tarihi: 06.07.2020)

1.2.5.4 Locarno Sınıfları

Locarno Sınıfları¹⁶⁹, endüstriyel tasarımların tescili aşamasında kullanılan uluslararası bir sınıflandırmadır. Endüstriyel tasarımların tamamını içeren bu sınıflandırma kapsamında, moda tasarımları da yer almaktadır. Bu ayrımın önemi, tasarımın tescili aşamasında ortaya çıkmaktadır. Bir moda tasarımının tesciline ilişkin başvurusu olması halinde, başvuruyu değerlendiren Türk Patent ve Marka Kurumu söz konusu tasarımın tescili ve yayımından önce hangi sınıfa girdiğini belirler.

Locarno Sınıfları, moda tasarımlarını ürün türlerine göre birden fazla başlık altında düzenlemiştir. Buna göre, giyim ve tuhafiyeye eşyaları ikinci sınıfta, aksesuar tasarımı olarak nitelendirilen çantalar üçüncü sınıfın birinci alt sınıfında, tekstiller ve moda tasarımlarını farklılaştırmak amacıyla kullanılan süslemeler ise, beşinci sınıfın dördüncü alt sınıfında yer almaktadır.

Giyim ve tuhafiyeye eşyaları, iç çamaşırları, kadın çamaşırları, korseler, sutyenler ve gecelikler, baş giysisi, ayak giyecekleri ve uzun çoraplar, boyun bağları, omuz atkıları ve mendiller, eldivenler, tuhafiyeye ve giyim aksesuarları başlıkları altında düzenlenmiştir. Bu alt sınıflar içerisinde birçok tekstil tasarımı yer almaktadır. Burada yer alan tasarımlara örnek olarak, giysiler başlığı altında anoraklar, bluzlar, paltolar, kazaklar, ceketler, pançolar gösterilebilir. Bu kategori altında giysi cepleri gibi moda tasarımlarında sıkça kullanılan detaylar da yer almaktadır.

Locarno Sınıflarının üçüncü sınıfının birinci alt sınıfında yer alan çanta kategorisine, sandıklar, valizler, evrak çantaları, el çantaları, anahtarlıklar, içinde bulundurdukları için özel tasarlanmış kutular, cüzdanlar ve benzeri eşyalar yer almaktadır. Bu çantalar içerisinde, el çantaları, sırt çantaları ve hatta sırt çantaları için omuz kayışları da dâhil olmak üzere, uygulamada kullanılan birçok moda tasarımı ve işlevsel çantalar yer almıştır.

Moda tasarımlarının temel üretim maddesi olan tekstiller, beşinci sınıfın dördüncü altı sınıfında düzenlenmiştir. Metre ile satılan tekstiller, suni ve doğal malzeme başlığı altında yer alan bu tasarımlar içerisinde, doğal ve suni kumaşların, moda endüstrisinde kullanılan diğer süsleme tasarımları da yer almaktadır. Süsleme tasarımlarına örnek olarak, dantel, nakış, püsküller, ponponlar, kumaşlara örnek olarak poplin, kadife ve ipek gösterilebilir.

Bu sınıflar altında yer alan çoğu tasarım, moda endüstrisinde kullanım alanı görmemekte ya da üretilmemektedir. Çünkü moda kavramı, giyim açısından popüler olan tasarımları ifade etmek için kullanılmaktadır. Ancak, popüler olan her zaman stil sahibi olan anlamına gelmemektedir. Günümüzde süre gelen COVID-19 salgını nedeniyle, tıbbi ürün

¹⁶⁹ <http://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/getFile?fileId=DDB647AC-5AEF-4117-B112-ED54DAABBB10> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

olan maskeler yaygınlaşmaya başlamıştır. Bunun üzerine, birçok moda firması koleksiyonlarına maske tasarımlarını da eklemişlerdir. Bu durum, 2020 yılının Ocak ayı itibariyle popüler olmayan bir tasarımın, 2020 yılının Nisan ayı itibariyle moda halinde gelmesine sebep olmuştur¹⁷⁰. Bu olağanüstü durum, neyin moda tasarımı olup neyin olamayacağı algısını değiştirmiştir. Bu nedenle, burada Locarno Sınıfları açısından, moda endüstrisini güncel olarak ilgilendiren ana sınıflardan bahsedilmiştir. Bu sınıflandırma içerisinde yer alan tasarımlar, zamanın akışına göre moda tasarımı halinde gelme potansiyeline sahiptirler.

Locarno Sınıfları, uluslararası düzeyde kullanılan bir sistemdir. Bu sınıflar, tasarım korumasını globalleştirmek ve moda tasarımlarını dünya genelinde belirli başlıklar altında düzenlemek açısından öncü niteliğindedir. Bu sınıfların tarihsel arka planı, kabul süreci ve kullanım alanı büyük öneme sahip olmakla beraber, üçüncü bölümde, tasarımların uluslararası hukukta korunması kısmında detaylı olarak incelenecektir.

1.2.6 Moda Hukuku

Moda, bir zaman dilimi içerisinde toplum tarafından benimsenen giyim ya da aksesuar tasarımları¹⁷¹ olmaktan çıkarak, büyük bir endüstri alanı haline gelmiştir. Bu nedenle, ticaret, iş ve fikri mülkiyet hukuku kurallarının, moda alanında kullanımı halinde, bu alana özel olarak yorumlanması ihtiyacı artmaya başlamıştır. Bu ihtiyacın farkında olan hukukçular ve modacılar bir araya gelerek, moda endüstrisinden doğan hukuki gereksinimlerin tespitini yapmış ve bu sorunlara çözüm olabilecek hukuki düzenlemeleri bir başlık altında toplamışlardır.

Son yıllarda, moda endüstrisine olan yoğun ilgi doğrultusunda, moda hukuku başlığı altında bir bilim dalı ortaya çıkmıştır. Bu hukuk dalı ilk olarak, Amerika'nın New York eyaletinde yer alan Fordham Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yüksek lisans programı olarak sunulmuştur¹⁷². Bu program kapsamında, moda endüstrisini ilgilendiren birçok hukuki konu ele alınmakla beraber, programın esas odağı moda tasarımlarına ilişkin tasarım koruması olmuştur.

Moda hukukunun oluşturulmasına yönelik ilk adım, 2006 yılında moda hukukunu öğretim programına ekleyen Profesör Susan Scafidi tarafından atılmıştır. Moda hukuku programını ilk kez, Fordham Üniversitesi Hukuk Fakültesi eğitim öğretim programına

¹⁷⁰ <https://www.vogue.com/slideshow/stylish-face-masks-to-shop-now> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

¹⁷¹ Brenninkmeyer, 1963: 4.

¹⁷² https://www.fordham.edu/info/23599/fashion_law (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

ekleyen Scafidi¹⁷³, 2010 yılında ünlü modacı Diane Von Furstenberg'le birlikte Moda Hukuku Enstitüsü'nü New York'ta kurmuştur¹⁷⁴. Enstitünün eğitim programı altında, modayı ilgilendiren hukuki meselelere ilişkin sertifikalar verilmekte, hem hukukçular, hem de modacılar bu konularda bilgilendirilmektedir. Bugün, İstanbul da dâhil olmak üzere, dünyanın farklı yerlerinde yer alan Moda Hukuku Enstitüsü, moda endüstrisini ilgilendiren hukuki konulara yönelik eğitimlere devam etmektedir.

Yeni bir hukuk dalı olan moda hukuku, bu endüstrinin işleyişinden doğan her türlü anlaşmazlığın çözümüne yoğunlaşan bir hukuk dalıdır. Moda hukukunun inceleme alanında, bir moda tasarımına karşı ortaya çıkan saldırıların, hangi hukuki araçlarla engellenip tazmin edilebileceği, moda endüstrisinde devamlı ya da bağımsız olarak çalışan kişilerin iş sözleşmeleri ve moda tasarımlarının uluslararası ticaretiyle ilgili hukuki düzenlemeler yer alır¹⁷⁵.

Moda hukuku, hukuk fakültelerinde yaygın bir öğretim alanı halinde gelmektedir. Bunun ilk örneği, New York'ta yer alan Fordham Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından yüksek lisans programıdır. Bunun yanında, New York Hukuk Fakültesi¹⁷⁶ ve Roma'da yer alan Luiss Hukuk Fakültesi¹⁷⁷ de moda hukukuna ilişkin eğitimleri programlarına eklemişlerdir.

Fordham Üniversitesi'nin Hukuk fakültesi bünyesinde yer alan programda, moda hukuku dört başlık altında incelemeye alınmaktadır. Bunlardan ilki, moda tasarım faaliyeti sonucunda ortaya çıkan tasarımların hangi hukuki yollarla koyulacağının fikri ve sınai mülkiyet hukuku tarafından incelenmesidir. İkincil olarak, bir moda firmasının alt yapısının oluşturulması, firma merkezi kiralaması, çalışanların iş sözleşmeleri ve yatırım alanlarını ilgilendiren, iş hukuku ve emlak hukuku alanlarının moda yönetimi açısından incelenmesidir. Üçüncü olarak incelenen konu, sürdürülebilirlik, gizlilik ve giyilebilir teknolojiler hakkında uluslararası ticaret ve devletlerin moda tasarımlarına ilişkin yaptıkları düzenlemelerdir. Son olarak, tüketici kültürü ve medeni haklar çerçevesinde, tüketicilerin moda tasarımlarına ilişkin haklarının ne şekilde korunabileceği mercek altına alınmaktadır¹⁷⁸.

Moda hukuku, moda endüstrisinin gelişimiyle beraber önemli bir hukuk dalı haline gelmiştir. Moda tasarımları üzerinde sahip olunan hakların çerçevesinin belirlenmesi, kopyalama faaliyetlerinin durdurulması ve önlenmesi, tasarımcılar açısından, uzun vadede

¹⁷³ https://www.fordham.edu/info/23380/susan_scafidi (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

¹⁷⁴ <https://fashionlawinstitute.com/about> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

¹⁷⁵ <https://www.thebalancecareers.com/fashion-law-2164606> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

¹⁷⁶ <https://www.nyls.edu/innovation-center-for-law-and-technology/institutes-and-programs/fashion-law-initiative/> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

¹⁷⁷ <https://isl.luiss.it/en/academic-programs/fashion-law/contact> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

¹⁷⁸ https://www.fordham.edu/info/23599/fashion_law (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

teşvik edicidir. Bunun yanında, moda firmalarında çalışan tasarımcıların haklarının iş hukuku kapsamında korunması ve moda tasarımlarının uluslararası ticaretinde temel esaslar belirlenmesi, global boyutta hızla büyüyen bu endüstrinin sağlam temeller üzerine oturmasını sağlayacaktır. Ancak moda endüstrisi ve moda tasarımları kendine özgü yapıya sahip olduklarından, mevcut hukuki düzenlemelerin moda endüstrisi açısından yorumlanması gerekmektedir. Bu sayede, moda alanında yer alan eksikliklerin giderilmesi için gereken hukuki düzenlemelerin yapılması da söz konusu olacaktır. Bu nedenle, moda hukuku, özellikle günümüzde büyük önemi haiz olan, tanınmaya ve geliştirilmeye ihtiyaç duyan bir hukuk dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HUKUKUNDA MODA TASARIMLARININ KORUNMASI

2.1 Tasarım Koruması

Tasarım kavramı, Türk Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 55. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, “*tasarım, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür*”. Bu tanımda açıkça belirtildiği üzere, tasarım bir ürünün görünümünü ifade eder. Görünüm, bir objenin dışarıdan bakıldığında görülebilen kısımdır¹⁷⁹. Bu nedenle bir tasarımın gözle görülemeyen kısımları, hukuki anlamda tasarım sayılmayacaktır.

Bir tasarımın ortaya çıkabilmesi için öncelikle, tasarıma hayat veren, yani tasarlayan bir şahsın varlığı şarttır. Bir tasarım, tasarımcının hayal gücü ve ilham kaynağını harmanlayarak yarattığı bir taslaktır. Tasarımı yaratan kişinin, gerçek kişi, tüzel kişi ya da yapay zekâ olması bu tasarımın varlığını etkilemez. Bir tasarım, yapay zekâyâ sahip bir bilgisayar programına kodlanan veriler sonucunda yaratılmış olsa bile somut âlemde var olacaktır.

Bir moda tasarımının yaratımı aşamasında, modacının ilk faaliyeti, moda tasarımına yönelik çizgi, silüet, renk ve yüzey dokusu unsurlarını belirlemektir. Bu unsurları belirledikten sonra bir araya getirerek moda tasarımının görünümünü yaratan modacı, SMK'da düzenlenen tasarım korumasının ilk şartı olan görünüm unsurunu ortaya çıkarmış olur.

Türk hukukunda tasarımların korunması konusu, ilk defa, mülga 554 sayılı ve 24.06.1995 tarihli Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname¹⁸⁰ ile söz konusu olmuştur. Bu kararnamede yer alan tasarım koruması, bir tasarım ürününün görünüm özelliklerini kapsamakta ve bunun dışında kalan örneğin işlevsellik gibi özelliklerini diğer koruma araçlarına bırakılmaktadır. Benzer düzenleme, Sınai Mülkiyet Kanunu'nda da yer almıştır.

Tasarım koruması, Sınai Mülkiyet Kanunu'nun, Üçüncü Kitabının, Birinci Kısımında, 55. madde ve devamında düzenlenmiştir. SMK'da yer alan tasarım koruması iki tür olup, bunlar tescilsiz koruma ve tescil koruması olarak adlandırılmaktadır. Kanunun 61. ve 69. maddesi arasında yer alan düzenlemeler, sadece tescil korumasına ayrılmış olmakla beraber, takip eden 70 vd. maddelerinde tasarımların korunması süresi ve yenileme, tasarımın hak

¹⁷⁹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

¹⁸⁰ RG. T.27.06.1995, S.22326.

sahipliği ve gaspı, çalışanların tasarımları, lisans, tasarım hakkını sona erdiren haller ve tasarım hakkına tecavüz hususlarına yer vermiştir.

Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında yer alan tasarım düzenlemeleri, moda tasarımlarının görünüm özelliklerine koruma sağlamaktadır. Bir moda tasarımının, tasarım hakkı kapsamında korunabilmesi, bazı şartları taşımasına bağlıdır. Bir modacı, kanunda belirtilen koruma şartlarını haiz moda tasarımlarından doğan haklarını herkese karşı ileri sürebilecektir.

2.1.1 Sınai Mülkiyet Kanunu'na Göre Moda Tasarımı

SMK'da ve moda teorisinde yer alan tanımlar birleştirildiğinde, moda tasarımı, “belirli bir zaman diliminde ya da bir yerde popüler olan, silüetler, kumaşlar, renkler ve detaylar bir araya getirilerek oluşturulmuş olan giysi, aksesuar, çanta ve ayakkabı tasarımlarının, çizgi, şekil, biçim, renk, yüzey dokusu ve üretildiği malzemeden oluşan görünümü” olarak tanımlanabilir. Bu tanımın açıkça vurguladığı kısım, tasarımın sadece görünümünden ibaret olduğudur. Bir tasarımın içinde ya da saklı bölmelerinde yer alan görünmeyen kısımlar tasarım kapsamına girmez.

Görsel 2.1 Scotch&Soda firmasına ait çift yüzlü ceket tasarımı, 2020

Moda tasarımının görünümü esas alınarak yapılan değerlendirmelerde, bazı soru işaretleri ortaya çıkmaktadır. Tasarımlara ilişkin düzenlemenin bir ürünün sadece görünüm özelliklerini koruyor olması, moda tasarımlarının görünmeyen kısımlarının koruma dışı kalmasına sebep olabilir. Buna göre,

Kaynak: Scotch&Soda Resmi Web Sitesi.

bir tasarımın çift yüzlü olması ya da iç kısımlarında farklı detaylar taşıması halinde bu detayların tasarıma dâhil olup olmayacağı tartışma konusudur. Tasarım bir ürünün sadece gözle görünen kısımlarını oluşturduğundan, iç kısımda kalan ve tasarımın görünümüne dair olmayan detayların tasarımdan dâhil edilmemesi gerekir. Ancak eğer tasarımcı, tasarımının her iki yüzünü de sergiliyorsa, görünen bütün kısımların tasarım korumasından yararlanacağı söylenebilir.

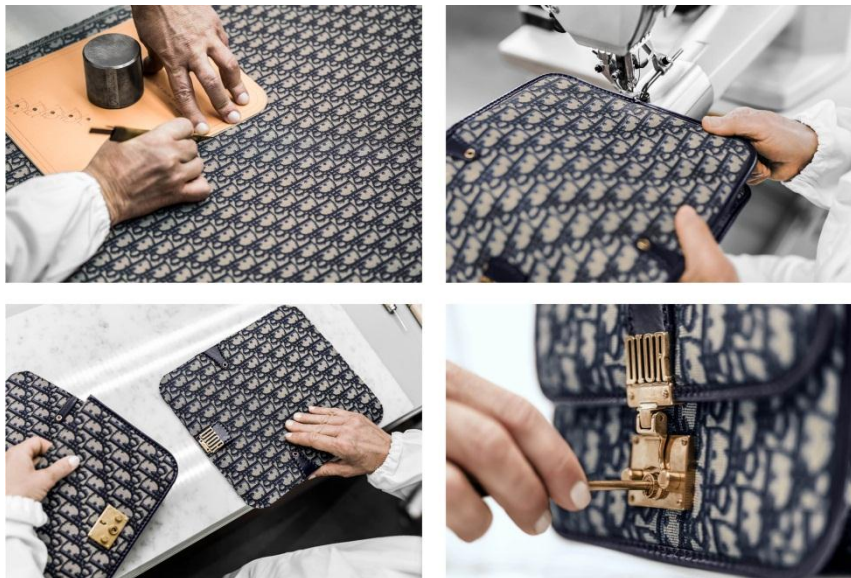
Moda firmaları, giysinin basit işlevi haricinde hizmetler sunmak amacıyla tasarımlarına farklı detaylar eklemektedirler. Bu durum, bakış açısına göre işlev ya da görünüm olarak algılanabilir. Örneğin, bir pantolonu şorta dönüştürmek amacıyla, tasarımın diz kısmına eklenen fermuar bu tasarıma işlev katan bir detaydır. Fakat buradaki detay, daha önce icat edilmemiş bir buluş niteliğinde olmadığından patent ya da faydalı model korumasından yararlanamayacaktır. Tasarım açısından ise, SMK m. 56/4'te düzenlenen, bilgilenmiş kullanıcı tarafından yapılan ayırt edici nitelik değerlendirmesinde, ilk bakışta tasarımda yer alan unsurları öngörebiliyorsa, tasarımda yer alan unsurların görünüm kapsamında değerlendirilmesi mümkün olabilecektir.

2.1.2 Moda Tasarımlarında Ürün ve Bileşik Ürün

SMK m. 55/2'de, ürün tanımına yer verilmiştir. Kanunda yer alan tanıma göre, *“bir nesne, birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçalar, ambalaj gibi nesneler ya da birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumu, grafik semboller ve tipografik karakterler”* ürün olarak değerlendirilir. Bilgisayar programları, ürün kapsamında yer almaz.

Tasarım faaliyeti sonucunda her zaman ürün ortaya çıkmayabilir. Bu faaliyet, taslak olarak kâğıt üzerinde kalabilir. Ancak uygulamada, moda tasarımları genellikle üretilme amacını taşımaktadır. Tasarımların, tasarımcı tarafından belirlenen malzemeler, teknikler ve ölçüler doğrultusunda uygulanması eylemi sonucunda ortaya çıkan obje, bir tasarım ürünüdür.

Görsel 2.2 Dior firmasına ait Dioraddict çantanın yapım aşamaları, 2017

Kaynak: AEWorld

Moda tasarımının üretiminde, geleneksel yöntemler ya da endüstriyel ortamda üretim tercih edilebilir. Günümüzde moda firmaları, satış oranları doğrultusunda her iki yönteme de başvurmaktadırlar. Bu açıdan, bazı moda firmaları, tasarımlarının

üretiminde küçük atölyeleri, bazıları da doğrudan fabrika ortamında seri üretimi tercih etmektedir. Atölye ortamında üretilen tasarımlara örnek olarak, Christian Dior firmasına ait

Dioraddict çanta¹⁸¹ ve Prada firmasına ait Peekaboo çanta¹⁸² gösterilebilir.

Moda tasarımlarının toplu olarak endüstriyel ortamda üretimi, atölye ortamına benzer olmakla beraber daha büyük çapta gerçekleşmektedir. Burada öncelikle kalıplara aktarılan tasarımlar, özel kesim masalarında makineler tarafından kesildikten sonra, dikiş makinesi operatörleri tarafından birleştirilmektedirler¹⁸³. Bu üretim şekli, endüstri devrimi sonrasında geliştirilmiş olan bir sistem olup, tasarımın daha büyük kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

SMK’da ürün olarak kabul edilen nesnelerin neler olduğu belirtilmiştir. Buna göre, tek bir nesnenin yanında bir bileşik ürün ve bu ürünü oluşturan parçalar ürün kapsamına girmektedir. Kanunun 55. maddesinin 3. fıkrasında bileşik ürün tanımlanmıştır. Buna göre, *“bileşik ürün, sökülüp takılma yoluyla değiştirilebilen veya yenilenebilen parçalardan oluşan üründür.”* Bileşik ürünlerin parçaları, görünürlük, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarını taşıyorlarsa tasarım korumasından yararlanabilirler.

Bileşik ürünle birlikte ortaya yedek parça kavramı çıkar. “Yedek parça, bileşik bir ürünün, yıpranma, açınma ya da çarpma gibi nedenlerle parça değişimine ihtiyaç duyması halinde orijinal parçanın yerine geçecek olan, sökülüp takılabilir parçalardır”¹⁸⁴.

Yedek parçalar dört farklı başlık altında incelenir. Bunlardan ilki, “bileşik ürünün görünümüne bağlı olmayan ve işlevsel olarak bileşik üründen bağımsız olan yedek parça tasarımlarıdır”¹⁸⁵. İkinci tür yedek parçalar, “must match” olarak tarif edilen ve bileşik ürünün genel görünümüne bağlı olması dolayısıyla, belirli şekilde üretilen parçalardır. Bu tür parçalar, genellikle estetik kaygıyla tasarlanırlar ve birleşik ürünün görünümüne katkı sağlarlar. Must match parçalar hakkında, SMK m. 59/4’te özel bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre, must match parça tasarımlarının koruma süresi, piyasaya sürülmelerinden itibaren üç yıldır. Bu sürenin dolmasından itibaren, farklı üreticiler, bileşik ürünün yedek parçalarını, tasarımın kaynağını, tüketiciyi yanıltmayacak şekilde belirtmek suretiyle üreterek, satışa sunabilirler¹⁸⁶.

Moda tasarımları söz konusu olduğunda, must match türü yedek parçaları örneklendirmek güçtür. Nitekim bu düzenlemeler, otomotiv tasarımları göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bu nedenle bunların örnekleri, otomotiv tasarımlarında ortaya çıkmaktadır.

Üçüncü tür yedek parça tasarımları, işlev gösterebilmesi için belirli bir şekilde

¹⁸¹ <https://www.youtube.com/watch?v=iPIdyVcp-zM> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

¹⁸² <https://www.youtube.com/watch?v=1q6eOmhMPvw> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

¹⁸³ <https://sewport.com/how-clothes-are-made> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

¹⁸⁴ Suluk vd., 2019: 314.

¹⁸⁵ Suluk vd., 2019: 314.

¹⁸⁶ Suluk vd., 2019: 314.

yapılması gereken tasarımlardır. Bu nedenle, bu parçaların belirli şekilde tasarlanma zorunluluğu vardır. Bu tür parçaya bir hasar gelmesi durumunda, bileşik ürün tek başına işlev gösteremez hale gelir. Bu nedenle, bileşik üründen ayrılmayan ve yedek parça gerektiren birçok farklı tasarım tasarlanmaktadır. Bu şekilde, bir tasarıma belirli bir şekilde oturması gereken yedek parçalar “must fit” olarak değerlendirilmektedir. Son yıllarda moda firmaları, doğayı korumak amacıyla sürdürülebilir tasarımlara ağırlık vermektedirler. Bu nedenle must fit parça tasarımları, moda endüstrisinde de rağbet görmektedir.

Görsel 2.3 Tanya Heath firmasının değişen topuklu ayakkabısı, 2020

Must fit parçaların moda tasarımları açısından örnekleri, Tanya Heath firmasına ait değişebilir topuk¹⁸⁷ özelliğine sahip olan ayakkabı tasarımları, Apple firmasının Apple Watch saatinin¹⁸⁸ değişebilir kordon

Kaynak: Tanya Heath Resmi Web Sitesi.

tasarımlarıdır. Apple Watch tasarımına ait kordonların farklı versiyonları, firmanın ve ürünün popülerliği dolayısıyla birçok firma tarafından tasarlanmaktadır¹⁸⁹.

Dördüncü yedek parça türü, görünmeyen parça tasarımlarıdır. Ancak, bir bileşik ürünün parça tasarımının, SMK kapsamında korunabilmesi ilk şartı görünürlük olduğundan, görselliğe katkı sağlamayan yedek parçalar bu kanun kapsamında korunmayacaktır. Moda tasarımlarının, bileşik ürün olarak kabul edilen ancak görünmeyen kısımlarına örnek olarak, bir elbisenin astarı ya da bir pantolonun cebi gösterilebilir. Bu kısımlar asıl tasarımdan ayrıldıkları zaman işlevlerini yitirirler ve zaman içerisinde eskimleri halinde yenilebilirler. Bir moda tasarımının iç kısmında yer alan, ancak görünmeyen parçasının kumaşı üzerindeki desenler bu kapsamda yer almaz. Bu desen, tekstil tasarımı olduğundan, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarına sahip olması halinde hukuki korumadan yararlanabilir.

2.1.3 Koruma Şartları

Bir moda tasarımının SMK kapsamında korunabilmesi için, kanunda öngörülmüş olan koruma şartlarına sahip olması gerekmektedir. SMK m.56/1’de yer alan düzenlemeye göre,

¹⁸⁷ <https://www.tanyaheath.com/en> (Erişim Tarihi: 26.09.2019)

¹⁸⁸ <https://www.apple.com/uk/shop/watch> (Erişim Tarihi: 26.09.2019)

¹⁸⁹ <https://www.townandcountrymag.com/style/jewelry-and-watches/g29321018/best-luxury-apple-watch-bands/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

bir tasarım, ancak “*yeni ve ayırt edici niteliğe*” sahipse korunabilecektir. Bir moda tasarımının yeni ve ayırt edici olup olmadığının takdirinin yapılabilmesi için, öncelikle bu kavramların moda tasarımları açısından yorumlanması gerekecektir.

Sınai Mülkiyet Kanunu’nda yer alan koruma şartlarının temelinde, Avrupa Topluluğu’na ait Topluluk Tasarım Tüzüğü’nün¹⁹⁰ 5. ve 6. maddesi yer almaktadır. Bu maddeler kapsamındaki yenilik (novelty) ve ayırt edici nitelik (individual character), öncelikle 554 sayılı KHK’da, daha sonra Türk Sınai Mülkiyet Kanunu’nda yer alan tasarım koruması şartlarına esas oluşturmuştur.

2.1.3.1 Yenilik

Yeni kelimesi, “o güne kadar görülmemiş, gösterilmemiş, düşünülmemiş olan; daha öncekilerden farklı olan”¹⁹¹ şeyleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Tasarım, bir objenin görünüm özelliği olduğundan, yenilik şartı, daha önce görülmemiş ve var olandan farklı tasarımlar açısından söz konusu olacaktır. SMK m. 56/4’te yer alan düzenlemeye göre, yenilik, bir tasarımın, “*başvuru veya rüçhan tarihinde ya da kamuya sunulduğu tarihte, dünyanın herhangi bir yerinde*” aynısının var olmamasıdır.

Hukukumuzda, “mutlak yenilik” ilkesi kabul edilmiştir. Bir tasarım, “dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulan tasarımlardan yararlanma ve benzetme serbestisi ilkesi sınırları içinde kalmak kaydıyla, küçük ayrıntıların ötesinde farklı özelliklere sahip olması” halinde yeni kabul edilecektir¹⁹². Buna göre, bir moda tasarımı, yenilik şartını, bir başka tasarımdan belirgin ölçüde farklılaştığı takdirde sağlayacaktır. Ayrıntılarda yapılan küçük değişiklikler, yenilik şartını sağlayacaktır.

Bu husus, SMK m. 56/4-b’de açıkça düzenlenmiştir. Buna göre, “*tasarımlar sadece küçük ayrıntılarla farklılık gösteriyorsa aynı kabul edilir*”. Bu nedenle, bir moda tasarımının görünüm özelliklerinin tasarım korumasından yararlanabilmesi, kendisinden önce kamuya sunulmuş olan tasarımlardan belirgin ölçüde farklılaşmasına bağlıdır.

Türk Patent ve Marka Kurumu’nun Tasarım İnceleme Kılavuzu’nda, yenilik unsurunu oluşturmayan küçük ayrıntılara örnek olarak renk, malzeme ve boyut unsurları gösterilmiştir. Bir tasarımcının hali hazırda var olan bir başka tasarımın rengini, malzemesini ya da boyutunu değiştirerek tescil başvurusunda bulunması Kurum tarafından tavsiye edilmemektedir. Bu düzenlemeyle, kanunen öngörülen geniş kapsamlı yenilik unsuru

¹⁹⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32002R0006> (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

¹⁹¹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 22.05.2020)

¹⁹² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 13.11.2013, E. 2013/97, K. 2013/1580.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

açısından bir sınır belirlenmiş olmaktadır¹⁹³.

Bir moda tasarımının yenilik değerlendirmesinde, tasarımın unsurları önem arz edecektir. Modacının koruma talep ettiği moda tasarımlarının unsurları ile kendisinden önceki tarihli bir tasarım arasında belirgin farklılıkların olmaması halinde, yenilik şartı sağlanamayacaktır. Örneğin, kırmızı keten kumaştan üretilmiş olan klasik bir erkek gömleği tasarımı, çizgi, silüet, renk ya da yüzey bakımından yeni değildir. Ancak bu tasarımın yüzeyinde yer alan bir nakış ya da silüetini değiştirecek bir kesim detayı, onu yeni hale getirecektir. Bu halde, moda tasarımının yüzey dokusu ve silüet unsurlarında yer alan farklılıklar yenilik şartını sağlamış olacaktır.

Tasarımlar açısından iki farklı koruma şekli öngörülmüştür. Tescilsiz koruma ve tescil koruması olarak adlandırılan bu yöntemlerden, tescilsiz koruma söz konusu olduğunda yenilik şartı, tasarımın daha önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış olması halinde, tescil korumasında ise, tasarımın başvurudan ya da rüçhan tarihinden önceki bir tarihte sadece küçük ayrıntılarla farklılık gösteren benzerinin ya da aynısının kamuya sunulmamış olması halinde sağlanacaktır.

Yenilik şartı, tasarımların tescili aşamasında Türk Patent ve Marka Kurumunca re'sen incelenir. Yenilik şartının re'sen incelenmesi, Sınai Mülkiyet Kanunu ile getirilmiş olan bir düzenlemedir¹⁹⁴. Bir moda tasarımının tescili talebiyle yapılan başvurunun incelenmesi aşamasında, Tasarımlar Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan yenilik incelemesi sonucunda, yenilik şartına sahip olmayan tasarımların başvuruları reddedilir. Öte yandan, yenilik şartını taşıdığı tespit edilen tasarımlara ilişkin talepler kabul edilmek suretiyle, Bülten'de yayımlanır. Bu nedenle, tasarımının tescil korumasından yararlanmasını isteyen bir modacının, yenilik şartına özellikle dikkat etmesi gerekecektir¹⁹⁵.

Tasarımlarda yenilik, her somut olaya göre, özel olarak değerlendirilmektedir¹⁹⁶. Moda endüstrisinde esinlenmeler yaygındır. Uygulamada yenilik şartını sağlamayan birçok tasarımın var olduğu bir gerçektir. Moda tasarımlarının hızla tüketilmesi ve her sezonda yüzlerce farklı tasarımın kamuya sunuluyor olması, bir sezon önceki tasarımların popülerleşmeden yerine başkalarının tasarlanmasına sebep olmaktadır. Bu durum, rakip firmaların tasarımlarından esinlenerek kendi koleksiyonlarına yön veren bazı tasarımcılar tarafından avantaja çevrilebilmektedir. Bunlar, rakiplerinin koleksiyonlarını birkaç sezon

¹⁹³ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 11.

¹⁹⁴ Karaca, 2020: 85.

¹⁹⁵ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 11.

¹⁹⁶ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 10.

takip ettikten sonra, tescilsiz tasarım koruma süresi sonra eren ya da tescil ettirilmek suretiyle koruma sağlanmayan tasarımları tespit ederek, kendi koleksiyonlarında kullanabilmektedirler.

Görsel 2.4 (1) Givenchy takım, 1997, (2) Balmain takım, 2015

Kaynak: www.thefashionlaw.com

Bu hususa örnek olarak, Alexander McQueen'in Givenchy firmasına tasarım yöneticiliği yaptığı süreçte sergilediği, 1997 İlkbahar/Yaz koleksiyonundan bir parça olan, bel kısmında dekolte ve kumaş manipülasyonu detayı bulunan beyaz takım elbise ceketinin, Balmain firmasının 2015 İlkbahar/Yaz koleksiyonunda yer alması gösterilebilir. Bu durumda, sonraki tarihli tasarımın hak sahibinin yenilik iddiasında bulunamaması gerekir.

Bir moda tasarımının yeniliği, mahkeme önünde ileri

sürülebilir. Mahkemece yapılan yenilik değerlendirmesinde, tasarımların benzer yönleri karşılaştırılır¹⁹⁷. Buna göre, bir moda tasarımının bir başka tasarımla benzer yönlerinin bertaraf edilmesi halinde, geriye kalan kısımlarının orijinalliğine göre yenilik şartını sağlar.

Yenilik, bir tasarımın hukuki korumadan yararlanabilmesinin ilk şartıdır. Bu nedenle, bir modacı kamuya sunmayı ya da hakkında tescil başvurusunda bulunmayı planladığı tasarımının yeniliğine özen göstermesi tasarımından doğan haklarının korunmasında büyük rol oynayacaktır.

2.1.3.2 Ayırt Edici Nitelik ve Ayırt Edici Niteliğin Ölçütleri

Ayırt edici nitelik bir tasarımının kendine özgü yönlerini ifade eder¹⁹⁸. Moda tasarımları, güncel moda akımları doğrultusunda tasarlandıkları için birçok yönden benzer olabilmektedirler. Bu nedenle kanun koyucu, tasarımların kanuni korumadan yararlanabilmesi için, yeniliğin yanında, ayırt edici nitelik şartını öngörmüştür.

¹⁹⁷ Yargıtay 11. HD, T. 19.11.2019, E. 2019/580, K. 2019/7330.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

¹⁹⁸ Suluk vd., 2019: 316.

SMK m. 56/5'te ve SMK m. 56/6'da yer alan düzenlemeye göre, ayırt edici nitelik değerlendirmesi, belirli bazı ölçütler çerçevesinde yapılır. Bu ölçütler, doktrinde beş başlık altında incelenmiştir¹⁹⁹. Buna göre, genel izlenimde farklılık, bilgilenmiş kullanıcı gözü, tasarımcının tasarımını geliştirmede seçenек özgürlüğünün derecesi, tasarımın uygulandığı ürün ya da alan ve başvuruda yapılan açıklamalar ayırt edici nitelik çerçevesinde göz önünde bulundurulmuş hususlardır.

2.1.3.2.1 Tasarımın Genel İzlenimi

Ayırt edici niteliğin ölçütlerinden ilki, tasarımın genel izlenimidir. Kanunda genel izlenim ile ifade edilmek istenen, bir tasarımın görselliğidir. Yani bir tasarımın ayırt edici niteliği haiz olup olmadığı değerlendirilirken dikkat edilen ilk husus, tasarımın görsel olarak diğerlerinden farklı olup olmadığıdır²⁰⁰. Öte yandan, bu değerlendirme, tasarım ürününün kalitesinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir inceleme değildir²⁰¹. Ayırt edici nitelik değerlendirmesinde dikkate alınan tek şey, tasarımın görünüm özellikleridir.

Görsel 2.5 (1) LaBourjoisie tulum (2) Fashionnova tulum, 2018

Bu tür bir değerlendirme kapsamında, Fashionnova firmasının pembe tulum tasarımı ve realite televizyon programı yıldızı Kylie Jenner'ın doğum gününde, kendisine özel olarak LaBourjoisie firması tarafından tasarlanan tulumu karşılaştırılabilir. Söz konusu tulumu, “doğum günü tulumu” (birthday jumpsuit) adı altında pazarlayan Fashionnova firması, Kylie Jenner'ın giysisinden sonraki bir tarihte kamuya sunmuş olduğu tulumun, esinlenme ve hatta kopyalama tasarımı olduğunu zımni olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla, sonraki tarihli tasarımın

Kaynak: (1)@kyliejenner/instagram, (2) Fashionnova

¹⁹⁹ Suluk vd., 2019: 317.

²⁰⁰ <http://www.emrekurt.av.tr/blogs/2011/03/04/tasarim-tescil-kosulu-olarak-yenilik-ve-ayirt-edicilik/> (Erişim Tarihi: 18.09.2019)

²⁰¹ Suluk vd., 2019: 317.

ayırt edici nitelik sahibi olmadığı, üretici firma tarafından kabul edilmiştir. Ancak, bu tür bir kabulün var olmadığı hallerde, bu tasarımlar, moda tasarımlarının unsurları açısından karşılaştırılmak suretiyle yenilik ve ayırt edici nitelik unsurlarının yüzdesel olarak belirlenmesi mümkün olabilir.

Buna göre, söz konusu iki tasarımın, unsurları açısından yapılan bir karşılaştırmada, çizgi unsuru %100, renk unsuru %90 , silüet unsuru %90 ve yüzey unsuru %80 oranında benzer kabul edilirse, yüzdelik değerde bu tasarımlar, çizgi yönünden % 25, renk yönünden %22,5, silüet yönünden % 22,5, yüzey dokusu yönünden ise %20 oranında aynı olacaklardır. Benzerlik oranlarının toplamı, %90 olduğundan, ikincil tasarımın ayırt edici olmadığı sonucuna varılabilir. Böyle bir hesaplamanın mümkün olduğu bir durumda, bir tasarım, kendisinden önceki tarihli tasarımdan en az %51 oranında değişiklik göstermiyorsa, aynı kabul edilmelidir.

Mülga Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkındaki KHK’da, genel izlenimde belirgin bir farklılık olması şartıyla ayırt edici nitelik sağlanmaktayken, SMK’da bu düzenlemeden vazgeçilmiştir. Bu kapsamda, tasarımların kendine özgü ayırt edici nitelikte olmaları, tasarım koruması açısından yeterlidir²⁰². Bu değişikliklerle, bir tasarımın ayırt edici nitelikte olması için gereken belirgin bir yaratıcılık içermesi gereksinimi ortadan kalkmış ve yerini tasarımın kendine özgü bir farklılık içermesine bırakmıştır.

2.1.3.2.2 Bilgilenmiş Kullanıcı

Bilgilenmiş kullanıcı, bir tasarım hakkında genel bilgiye sahip olan kullanıcıdır. Bu kullanıcı, tasarım hakkında uzman olmak zorunda değildir. Ancak, ayırt edici nitelik değerlendirmesinde görüşü esas alınacak olan bu kullanıcının, tasarımın genel özelliklerini bildiği ve diğerlerinden ayırt edebilecek derecede ilgili olduğu kabul edilir²⁰³.

Moda tasarımları konusunda bilgilenmiş bir kullanıcı, günlük hayatında söz konusu moda tasarımını tasarlayan, üreten, denetleyen ya da kullanan bir şahıs olarak tanımlanabilir.²⁰⁴ Bir moda tasarımını kullanan kişiye örnek olarak, bir beyaz tişört kullanıcısı olan sporcu ya da bir takım elbise kullanıcısı olan devlet memuru gösterilebilir. Bu kullanıcı, bir uzman ya da bilirkişi değildir. Bilgilenmiş kullanıcı, tasarımı ihtiyacı doğrultusunda ve zaman içerisinde tekrar tekrar tüketmesi dolayısıyla tasarım hakkında bilgi sahibi olan kullanıcıdır.

Ancak bilgilenmiş kullanıcıyı bu şekilde sınırlamak, moda tasarımları açısından doğru

²⁰² Suluk vd., 2019: 317.

²⁰³ Suluk, 2003: 390.

²⁰⁴ Suluk vd., 2019: 317.

olmayacaktır. Çünkü bir moda tasarımı, sadece kullanıcılar tarafından değil, ayrıca firmaların alımdan sorumlu müdürleri (merchandiser) tarafından da satın alınan tasarımlardır. Bu kişi, moda tasarımlarını sürekli olarak araştıran ve satın alan biri olduğundan, zamanla bu tasarımlar hakkında “bilgi birikimine” sahip olan kimsedir²⁰⁵. Bu nedenle, bir moda tasarımı hakkında bilgilenmiş kullanıcının kim olduğunun sadece ürünün kullanıcısıyla sınırlanmaması ve somut olaya göre değerlendirilmesi gerekecektir.

2.1.3.2.3 Tasarımcının Seçenek Özgürlüğünün Derecesi

Ayrt edici nitelik ile ilgili olarak düzenlenmiş bir diğer husus, tasarımcının tasarımını yaratırken sahip olduğu seçenek özgürlüğünün derecesidir²⁰⁶. SMK m. 56/6’da belirtildiği üzere, ayrt edici nitelik değerlendirilirken, tasarımcının sahip olduğu seçenek özgürlüğü dikkate alınmalıdır. Bir moda tasarımı olan etek, pantolon gibi tasarımların insanın fiziksel formuna uygun bir şekilde tasarlanmaları, bu madde kapsamındaki tasarımcıyı bağlayan teknik zorunluluklardır.

Moda tasarımlarının görünüm özellikleri işlevlerini de ortaya koyar. İşlevsel tasarımlar, “tüketicinin günlük ihtiyacını gideren ürün tasarımlarıdır”²⁰⁷. Moda tasarımları, tüketicinin giyinme ve süslenme ihtiyacını gidermek amacıyla, belirli ölçüler doğrultusunda tasarlanmaktadır. Bir moda firması, tasarımını yaratmadan önce firmanın tüketici kitlesini belirlemektedir. Moda firmaları açısından sadece tasarım kategorisi değil, bu tasarımı kimin tüketeceği de büyük önem arz etmektedir. Bu durumda, tüketicisinin cinsiyeti, fiziksel özellikleri, ürün kategorisi gibi hususların belirlenmesi ile tasarımcının seçenek özgürlüğü sınırlanmış olur.

Moda tasarımları, farklı sebeplerle tasarımcının seçenek özgürlüğünü kısıtlar. Tüketicisinin cinsiyeti, yaş aralığı, boyu ve kilosu gibi unsurları tasarım faaliyetinden önce belirleyen tasarımcı, bu açıdan kendisine bir yol haritası çizmiş olur. Örneğin, 20-30 yaşları arasında, 160 cm boyunda, normal kilolu²⁰⁸ kadınlar (petite) için üretim yapan bir firmanın üreteceği tasarımların ölçüleri belirli bir standart aralıkta olacaktır. Bu halde, kanunda yer alan düzenleme kapsamında, aynı tüketici kategorisine üretim yapan bir firma, başka bir firma tarafından ortaya konulan moda tasarımlarının genel şekillerinin ya da boyutlarının aynı olduğu iddiasını öne süremeyecektir. Çünkü bu durumda, belirli bir tüketiciyi muhatap alan

²⁰⁵ Suluk, 2003: 391.

²⁰⁶ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 12.

²⁰⁷ Suluk, 2002: 647.

²⁰⁸ Beden Kitle İndeksi 18.5-24.9 kg/m2 arasında ise normal olarak kabul edilecektir. Bu nedenle, 160 cm boyundaki bir kadının kilosu 50-60 kg arasında seyir ederse, bu kadın normal kilolu kabul edilecektir. Bkz. T.C. Sağlıkta Buluşma Noktası <https://www.sbn.gov.tr/BKIndeksi.aspx> (Erişim Tarihi: 08.04.2020)

tasarımcı, tüketicisine hitap etmediği takdirde talep görmeyecek ve zaman içinde moda piyasasından silinecektir. Bu nedenle, modacı, tasarımını ayırt edici hale getirmek pahasına, tüketicisinin özelliklerini görmezden gelmeyecektir.

Görsel 2.6 Ralph Lauren köpek tişörtü tasarımı, 2020.

Kaynak: www.ralphlauren.com

Moda tasarımcısını fiziksel olarak sınırlayan tasarımlara bir diğer örnek, evcil hayvan giysileridir. Burada tasarımcının, tasarımını geliştirmedeki özgürlük seviyesi, üretim yaptığı kategorideki hayvanların fiziksel özellikleriyle sınırlıdır. Bu bağlamda, ufak boyutlu köpekler için giysi tasarımı yapan firmalar, renk, kumaş kalitesi, desen gibi unsurlar açısından özgür olmalarına rağmen, tasarımların boyutları açısından bağımsız değildirler. Bu gibi durumlarda, belirli cinsten köpekler için giysi tasarımı yapan firmalar, kendi tasarımlarının boyutları açısından ayırt edicilik iddiasında bulunamayacaklardır.

2.1.3.2.4 Tasarımın Uygulandığı Ürün ya da Alan

Ayırt edici nitelik değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken diğer bir husus, tasarımın uygulandığı ürün ya da alandır. Bir moda tasarımının, farklı ürünlere uygulanması, o tasarımı ayırt edici bir hale getirmez. Örneğin, ünlü bir moda firmasına ait olan ve giysi tasarımları üzerinde kullanılan bir tekstil ya da desen tasarımının, ev tekstilleri üreten bir firma tarafından yastık kılıfları üzerinde kullanılması, bu desen tasarımına ayırt edici nitelik kazandırmaz²⁰⁹.

Bu husus, moda tasarımları söz konusu olduğunda, genellikle tekstil ve desen tasarımları açısından uygulama alanı bulmaktadır. Çünkü moda tasarımları, hali hazırda kendilerine özgü kalıplara sahiptir. Bir etek tasarımının bir vazoya ya da koltuğa uygulanması halinde ortaya görünüm açısından tamamen farklı bir tasarım çıkacağına, tasarımın uygulandığı ürün ya da alanın somut olaya göre değerlendirilmesi daha sağlıklı olacaktır.

2.1.3.2.5 Başvuruda Yapılan Açıklamalar

Bir tasarımı diğerinden başkalaştıran ayırt edici nitelik unsuru, tasarımın tescil

²⁰⁹ Suluk vd., 2019: 318.

başvurusunun incelenmesi esnasında TPMK tarafından re'sen dikkate alınmamaktadır²¹⁰. Kurumun bu husustaki öncelikli ve tek incelemesi yenilik üzerinedir. TPMK, başvuruda yer alan açıklamaları değerlendirme kapsamına almamaktadır. Bu nedenle, uygulamada ayırt edici niteliği haiz olmayan bir tasarımın sicile tescili gerçekleştirilebilir.

Tasarım başvurusunda yapılan açıklamalar, SMK m. 61/3 hükmü uyarınca isteğe bağlı hale getirilmiştir. Bu kanunun uygulamasından önce, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi tarafından verilen, 25.03.2002 tarih ve E. 2001/10350, K. 2002/2682 sayılı kararda başvuruda yapılan açıklamaların tasarımların ayırt edici niteliğini belirlemek açısından öneme sahip olduğu belirtilmiştir²¹¹. Buna göre, başvuruda yapılan açıklamaların Kurum tarafından yapılan inceleme esnasında dikkate alınması, tasarımların ayırt edici niteliğine ilişkin davaların en aza indirgenmesine yardımcı olacaktır.

Bir moda tasarımının, tescil başvurusunda yapılan açıklamalar sayesinde, bir başka tasarımla benzerliğini tespit eden Kurum, diğer şartların da sağlanması halinde başvuruyu reddedebilecektir. Bu halde, ayırt edici nitelik değerlendirmesi, uzun vadeli yargı süreçlerinden ziyade, TPMK tarafından yapılacak basit incelemelerle karara bağlanabilecektir.

2.1.4 Tasarım Koruması Dışında Kalan Haller

Kanun koyucu, kamuya sunulma amacıyla tasarlanan, görünüm özellikleri dolayısıyla toplumun görsel duygularına hitap eden tasarımların, bazı hallerde hukuki korumadan yararlanamayacağını öngörmüştür. SMK m. 58'de yer alan düzenlemeye göre, kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı olan tasarımlar, teknik fonksiyondan kaynaklanan görünüm özellikleri ve Paris Sözleşmesi 2. mükerrer 6. maddesindeki unsurları içeren tasarımlar SMK kapsamında tasarım korumasından yararlanamazlar.

Koruma dışı hallerin bir kısmı, TPMK'ya yapılan tescil başvurusunda incelemeye tabidir. Bu hallerin varlığı, başvurunun reddine sebep olabilmektedir. Bu nedenle, koruma dışı hallerle aynı olan, tescil başvurusunun ret sebepleri birlikte açıklanacaktır.

2.1.4.1 Kamu Düzenine ve Genel Ahlaka Aykırılık

SMK m. 58/4-a'da ve SMK m. 64/6-b'de belirtildiği üzere, “*kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı*” olan tasarımlar, tasarım korumasından yararlanamayacaktır. Bu nedenle, bu tür tasarımlara ilişkin tescil talepleri, başvuru aşamasında reddedilecektir. TPMK Tasarım İnceleme Kılavuzu'nda, kamu düzenine aykırı tasarımlar, “kamu düzenini bozmayı tetikleme

²¹⁰ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 12.

²¹¹ Güzel, 2008: 52.

ihhtimali olan cinsiyete, ırka, etnik kökene veya dini inançlara dayalı ayrımcılığı teşvik eden; şiddet, terör örgütü, sahtecilik, yasadışı suçlar vb. unsurlar içeren tasarımlar” olarak örneklendirilmiştir²¹².

Bazı tasarımlar, ulusal düzeyde olabileceği gibi, uluslararası camiada da kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı kabul edilir. Türk hukukunda, bu değerlendirme yapılırken, her iki boyutta incelemeye alınmaktadır.

Görsel 2.7 (1) Little Black Sambo, (2) Prada maskot anahtarlık, 2018

Tasarım İnceleme Kılavuzunda yer alan, ırk ayrımcılığına örnek oluşturan tasarım, İtalyan moda firması Prada tarafından tasarlanan ve Amerika’da kamuya sunulması sonrasında Afrika kökenli Amerikalı gruptan tepki alan anahtarlıktır. Prada firmasına ait anahtarlık tasarımını gündem konusu yapan durum ise, söz konusu anahtarlığın 1899 yılında yayınlanan “The Story of Little Black Sambo”²¹³ hikaye kitabından esinlenen ve 1935 yılında yayınlanan çizgi filmde hayat

Kaynak: Diet Prada.

bulan Sambo karakterine benzerliğidir. Irksal ayrımcılığı vurgulayan bu karakter, Afrika kökenli Amerikalıları, tembel ve cahil bireyler olarak resmetmektedir²¹⁴.

Günümüzde Sambo karakteri, ABD’de uygulanan ırkçılık politikasının bir sembolü olarak Smithsonian Afrika Kökenli Amerikalıların Tarih ve Kültürü Milli Müzesi’nde (National Museum of African American History and Culture) sergilenmektedir²¹⁵. Prada markası tarafından tasarlanan anahtarlık, Amerikan toplumundan gelen tepki üzerine, 2018 yılında New York Şehri İnsan Hakları Komisyonu tarafından inceleme altına almıştır. Sonuç

²¹² Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 14.

²¹³ <https://www.saada.org/tides/article/little-black-sambo> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

²¹⁴ <https://www.ferris.edu/HTMLS/news/jimcrow/question/2008/january.htm> (Erişim Tarihi: 28.02.2020)

²¹⁵ <https://www.buzzfeednews.com/article/otilliasteadman/prada-figurines-resemble-blackface> (Erişim Tarihi: 28.02.2020)

olarak, Prada firmasının Milano’da yaşayanlar da dâhil olmak üzere, bütün çalışanlarına ırksal eşitlik eğitimi verilmesi ve ırksal olarak ayrımcılığa uğrayan kesimlere daha çok iş imkânları tanınması koşullarıyla, tasarımdan doğan husus anlaşmaya bağlanmıştır²¹⁶.

Kamu düzenine ve genel ahlaka aykırılık, tasarımın sadece bir kısmında yer alabilir. Bu halde, Kurum tasarım hakkında kısmi bir ret kararı düzenler²¹⁷. SMK m. 64/7 kapsamında, kısmi ret sonrasında tasarımın geriye kalan bölümü, “*koruma şartlarını sağlaması ve tasarım kimliğini muhafaza etmesi*” halinde tescil edilebilir. Eğer, kısmi ret, tasarımın geriye kalan bölümünün asıl kimliğini yitirmesine sebep oluyorsa, tescil başvurusu Kurum tarafından reddedilir.

2.1.4.2 Teknik Fonksiyonun Zorunlu Kıldığı Görünüm Özellikleri

Bir tasarım, ürünün teknik fonksiyonunu yerine getirmesi açısından zorunlu olabilir. Örneğin, bir ceketin iki kol ile tasarlanması, bu ürünün teknik fonksiyonunun zorunlu kıldığı bir özelliktir. Ceket, bir insan tarafından giyilmek için tasarlandığından, insan vücuduna uygun olması gerekir. Bu nedenle, SMK m. 58/4-b’de yer alan düzenlemeye göre, bir ceketin iki kolu olması, tasarım korumasının kapsamı dışında kalacaktır. Böyle bir durumda, ceketin teknik fonksiyonu dışında kalan, silueti, rengi, süslemeleri ya da kumaşı tasarım korumasından yararlanabilecektir.

TPMK, tasarım başvurusunun incelenmesi aşamasında, tasarımın işlevselliğinden kaynaklanan görünüm özelliklerini de değerlendirme kapsamına almaktadır. Nitekim Kurum nezdinde değerlendirme yapılırken, teknik fonksiyonun ayrıştırılabilmesi için bir ölçüt belirlenmiştir. Buna göre, bir tasarımcı, tasarımını meydana getirirken işlevsellikten daha çok, estetik kaygılarla hareket etmişse, görünümün işlevsellikten kaynaklanmadığı sonucuna varılacaktır.²¹⁸ Bu durumda, bir moda tasarımının, giyim fonksiyonundan daha öte, göze hitap etmeyi amaçlayan yanları tasarım korumasından yararlanacaktır. Yani, bir ceket tasarımının iki kolu değil, üzerinde yer alan süsleme amacı güden detayları korunur.

2.1.4.3 Belirli Biçim ve Boyutta Üretilme Zorunluluğu

Bu husus SMK m. 58/4-b’de düzenlenmiştir. Buna göre, tasarımın uygulandığı ürün, bir başka ürüne monte edilmek ya da bağlanmak amacıyla belirli şekilde üretiliyse, bu görünüm özelliği tasarım korumasından yararlanamayacaktır. Söz konusu görünüm özelliği

²¹⁶ <https://www.cnbc.com/2020/02/05/prada-settlement-with-nyc-over-racist-iconography-in-window-display.html> (Erişim Tarihi: 28.02.2020)

²¹⁷ Suluk vd., 2019: 326.

²¹⁸ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 15.

TPMK Tasarım İnceleme Kılavuzu'nda da yer almaktadır²¹⁹. Burada belirli biçim ve boyutta üretilme zorunluluğuna örnek olarak, tornavida ucu ve yazıcı kartuşu gösterilmiştir. Moda tasarımlarından bu hususa örnek olarak, değişebilen çanta ya da saat kayışları gösterilebilir. Ancak moda endüstrisinde, her firma bu tür kayışları ve bağlantı yerlerini kendi tasarımlarına özel olarak tasarladığından, bu kısımlar tasarım korumasından yararlanacaktır.

2.1.4.4 Paris Sözleşmesi 2. Mükerrer 6. Maddesindeki Unsurları İçeren Tasarımlar

SMK m. 58/4-ç ve m. 64/6-ç maddelerinde yer alan bu düzenlemeye göre, kamuyu ilgilendiren bazı işaretler tasarım korumasından yararlanamazlar. Türkiye'nin tarafı bulunduğu Paris Sözleşmesi 2. mükerrer 6. maddesiyle düzenlenmiş olan, “hükümlerlik alâmetleri” ve sözleşmede belirtilenlerin dışında kalan, “ancak kamuyu ilgilendiren, dinî, tarihî ve kültürel değerler bakımından halka mal olmuş ve ilgili mercilerin tescil izni vermediği işaretlerin, armaların, nişanların veya adlandırmaların uygunsuz kullanımını içeren” tasarımlar kanuni korumadan yararlanamazlar.

2.1.5 Hak Sahipliği

SMK m. 59'da yer alan düzenlemeye göre, “*tasarımdan doğan haklar münhasıran tasarım sahibine aittir.*” Bir tasarımı meydana getiren kişi, doğal olarak tasarım hakkının da sahibidir. Ancak, tasarımı somut âlemde meydana getirme eyleminin şahsi olma zorunluluğu yoktur. Yani bir moda tasarımı fikrine sahip olan kişi, kendisinin tasarım bilgisi ya da yeteneği yoksa zihninde oluşan bu tasarımı, sözel ya da çizgisel olarak, deneyimli bir tasarımcıya aktarmak suretiyle tasarımının fiziksel form kazanmasını sağlayabilir. Bu durumda, tasarım hakkı sahibi, aksine sözleşme olmadığı müddetçe, tasarım fikrini üreten kişidir.

Bir moda tasarımının fiziksel olarak ortaya çıkabilmesi için bir tasarımcının yani bir gerçek kişinin varlığı şarttır. Moda tasarımcısı, bir moda tasarımı fikrine sahip olan ve bu fikri görsel âleme aktaran kişidir. İdeal bir senaryoda, moda tasarımcısı ve tasarım hakkı sahibi aynıdır. Ancak bu ideal senaryo, uygulamada her zaman ortaya çıkmayabilir. Bazı hallerde, tasarım fikri sahibi ile tasarımı meydana getiren kişi farklı olabilmektedir. Bir modacı, tasarımcılarını iş sözleşmesi ya da eser sözleşmesi kapsamında meydana getiriyor olabilir. Bu durumda, tasarımcı, yaratıcı fikirleri doğrultusunda ortaya çıkan tasarımlarını işverene sunmaktadır.

Moda tasarımını meydana getiren kişinin her zaman hak sahibi olmadığı diğer bir

²¹⁹ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 17.

durum, bu kişinin tasarım fikri sahibi olmamasında ortaya çıkar. Tasarım hakkı sahibi, tasarım fikrinin sahibi olan ve tasarımın fiziksel olarak meydana getirilmesi talebinde bulunan kişidir. Bu halde, tasarım fikrinin sahibi bir tüzel kişi de olabilir.²²⁰ Tasarımdan doğan hakları kullanacak kişinin belirlenmesi açısından, bu kısımda, tasarımı yaratan kişi ile tasarım arasında ortaya çıkan organik bağ ve sözleşmeden doğan hak sahipliği incelenecektir.

2.1.5.1 Moda Tasarımcısı

Moda tasarımları, öncelikle bir kişinin zihninde var olup, daha sonra fiziksel dünyada vücut bulan fikir ürünleridir. Moda tasarımının fikrine sahip olan kişi, moda konusunda eğitim almış bir tasarımcı, deneyimli bir terzi ya da yaratıcı zekâyâ sahip herhangi bir kişi olabilir. Bu konuda, kanuni ya da akademik bir ölçüt ya da sınırlama bulunmamaktadır. Bu nedenle, bir moda tasarımına dair fikri herkesin üretebileceğini kabul etmek doğru olacaktır.

Moda tasarımcısı, tasarımı, zihninde yaratan ve bu tasarımı dış dünyada gözlemlenebilir şekilde ortaya koyan kişidir. Türk hukukunda kural olarak, tasarımcının tasarım hakkı sahibi olduğu kabul edilmiştir. Bu kapsamda, SMK m. 70/1’de yer alan düzenlemeye göre, “*tasarım hakkı tasarımcıya ve onun haleflerine aittir*”.

Tasarım hakkı sahibi, tek kişi olabileceği gibi, birden çok kişi de olabilir. Moda endüstrisinin hızlı işleyişi ve akımların değişkenliği dolayısıyla, bir kişinin, tek başına, çok parçalı bir moda koleksiyonu yaratması güç bir durum haline gelmiştir. Bu nedenle, birçok modacı, kendi tarzlarına uygun olan diğer modacılarla çalışma yoluna gitmektedirler. Birden çok modacının bir araya gelerek yarattıkları tasarımlar üzerindeki haklar ise, aksine sözleşme olmadığı sürece, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununda²²¹ düzenlenmiş olan paylı mülkiyete ilişkin hükümlere göre tabi olacaktır²²².

SMK m. 70/2’de, birden çok kişinin bir tasarım üzerinde hak sahibi olması halinde, bu hakkın kullanımı konusuna yer verilmiştir. Bu düzenlemeler, hak sahiplerinin birbirlerinden bağımsız olarak yapabilecekleri tasarruflara ilişkindir. Buna göre, bir tasarımı meydana getirmiş olan paylı mülkiyet sahibi tasarımcılardan her biri, kendisine ait olan pay üzerinde, diğer tasarımcıların onayını almaksızın, serbestçe tasarrufta bulunabilir ya da diğer pay sahibi olan tasarımcılara bildirimde bulunarak tasarımı kullanabilir. Birden çok tasarımcının varlığı halinde, kanun tasarımcılara ancak kendi payları üzerinde işlem yapma hakkına tanımıştır. Tasarımcılardan birinin tasarımın bütünü üzerinde tasarruf yapma hakkı yoktur²²³.

Ancak moda tasarımları söz konusu olduğunda, genellikle tek bir tasarım var

²²⁰ Suluk vd., 2019: 322.

²²¹ RG. T. 08.12.2001, S. 24607.

²²² Polater, 2019: 121.

²²³ Suluk vd. 2019: 322.

olduğundan, özellikle öne çıkacak olan husus o tasarımın uygulandığı ürünün kullanımıdır. Bu moda ürününün kullanımı ise, defilelerde sergileme, fotoğraf çekimlerinde model üzerinde gösterim ya da satış ofislerine ödünç verme şeklinde olabilir. Bu durumda ise, 4721 sayılı ve 22.11.2001 tarihli Türk Medeni Kanunu'nda yer alan paylı mülkiyet hükümleri kapsamında, tasarımı sergilemek isteyen modacının, diğer tasarımcılara bildirim yapma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Moda tasarımları, büyük çapta üretilen ve dağıtılan tasarımlardır. Bu durum, bir tasarımcının, tasarımına karşı yapılan tecavüzü tespit etmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle, paylı mülkiyet sahibi tasarımcılardan herhangi birinin, tasarıma karşı yapılan tecavüze karşı hukuk davası açması imkânı, tasarım hakkının korunmasını kolaylaştırmaktadır.

Tasarıma karşı yapılan saldırıyı durdurma ya da önleme talebiyle dava açan tasarımcı, ayrıca diğer tasarımcıların, kendi yanında bu davaya katılmasını talep etme hakkına ve yükümlülüğüne sahiptir. Bu bağlamda, bir tasarıma tecavüz halinde hukuk davası açan paylı mülkiyet sahibi, diğer hak sahibi olan tasarımcılara, bir ay içerisinde, davayı katılmaları için bildirim yapmakla yükümlüdür²²⁴. SMK m. 70/2-3'te yer alan bu düzenlemeyle kanun koyucu, bir moda tasarımı üzerinde hak sahibi olan birden çok kişiye, haklarını el birliğiyle koruma imkânı tanımıştır.

2.1.5.2 Çalışanların Tasarımları

Bir moda tasarımı, iş sözleşmesi kapsamında ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda, SMK m. 73/1'de yer alan düzenlemeye göre, iş sözleşmesinde düzenlenen görevi kapsamında tasarım eylemini icra eden bir modacının yarattığı tasarımların hak sahibi işveren olacaktır. Buna göre, bir moda firmasında ya da moda atölyesinde iş sözleşmesi ile çalışanların meydana getirdikleri tasarımlar, tasarımcı ile işveren arasında aksine sözleşme olmadığı müddetçe, işverene ait olacaktır²²⁵.

Tasarım fikri, modacının kendisine ait olsa dahi, işverenin talebi üzerine ortaya konulduğu ve tasarımdan doğacak olan zararların muhatabı işveren olduğu için, tasarımdan doğan haklar da işverene ait olacaktır. Bu halde, tasarımlarını iş sözleşmesi kapsamında ve bir işverenin talebi doğrultusunda hazırlayan tasarımcı, aksine sözleşme olmadıkça, tasarımları üzerinde hak iddia edemeyecektir.

Bir moda firmasında çalışan tasarımcı, o firma içerisinde öğrendiği teknik bilgiler ve firmaya ait kumaş, kalıp, dikim aletleri ya da bilgisayar gibi tasarım araçlarıyla işverenin talebi olmaksızın tasarım yapabilir. Bu durumda ortaya çıkacak olan tasarımlar ise, SMK m.

²²⁴ Suluk vd. 2019: 322.

²²⁵ Suluk vd., 2019: 323.

73/2'ye göre, talep halinde işverene ait olacaktır. Bu düzenlemenin amacı, işverenin meslek sırrı niteliğindeki bilgilerine erişimi olan tasarımcının, edindiği deneyimi haksız rekabete aykırı sebep olacak şekilde kullanması engellenmektir.

Tasarım hakkı sahibinin belirlenmesi, moda tasarımları açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü günümüzde moda endüstrisinin hızlı işleyişi nedeniyle birçok modacı koleksiyonlarını farklı tasarımcıların yardımıyla hazırlamaktadırlar. Bu tasarımcılar, hizmet sözleşmeleri kapsamında, firmaların karakterine uygun tasarımların üretilmesi ve tasarımla ilgili diğer koordinasyonları yürütmektedirler. Dolayısıyla tasarımcılar, bir moda firması içerisinde tasarıma yönelik bütün işlemleri yönetmelerine rağmen, hizmet sözleşmeleri aksine hüküm içermedikçe ortaya koydukları tasarımlar üzerinde hak iddia edemeyeceklerdir. Böyle bir durumda, tasarım yöneticisi ve ekibini oluşturan tasarımcılar tarafından ortaya konulan tasarımlar hizmet sözleşmesi ile çalıştıkları firmaya ait olacaktır.

Bir moda tasarımına ait hakların işverene ait olması, bağımsız tasarımcılarla yapılan sözleşmeler halinde de ortaya çıkabilir. Bağımsız tasarımcı (freelance designer), bir moda tasarımını yaratmak isteyen kişiye ya da firmaya aralarında iş sözleşmesi olmaksızın, moda sezonlarında ya da belirli projeler üzerinde dönemsel olarak tasarım sürecine katkı sağlayan kişidir²²⁶.

Uygulamada moda firmaları tarafından yoğunlukla tercih edilen bağımsız tasarımcı, 6098 sayılı ve 11.01.2011 tarihli Türk Borçlar Kanunu'nun²²⁷ 470. maddesinde yer alan eser sözleşmesindeki yüklenicidir. Bu nedenle burada İş Hukuku yerine Borçlar Hukuku hükümleri uygulanacaktır. Bağımsız moda tasarımcısı tarafından yüklenilen eser, tasarıma ilişkin, çizim, ölçüm, teknik paket hazırlanması, tasarımın meydana getirilmesi olabilir. Burada yüklenici konumunda olan tasarımcının sözleşme konusu eser üzerinde hak sahipliği söz konusu olmaz. BK m. 477 kapsamında kabul edilen eserden doğan haklar, iş sahibinindir.

SMK m.73/3'te yer alan düzenlemeye göre, yükseköğretim kurumlarında çalışan öğretim elemanlarının, verdikleri hizmet kapsamında ortaya koydukları tasarımların hak sahibi, yükseköğretim kurumudur²²⁸. Bu durumu iş sözleşmesi kapsamında yaratılan tasarımlardan farklı kılan, SMK m. 74/2 hükmüdür. Buna göre, yükseköğretim kurumunda çalışan bir öğretim elemanı tarafından ortaya konulan hizmet tasarımından elde edilen gelirin en az yarısı, ilgili öğretim elemanı ile paylaşılmalıdır²²⁹. Bu maddeyle kanun koyucu, öğretim elemanlarına, kendi fikir ürünü olan tasarımlarından maddi açıdan yararlanma

²²⁶ <https://careerancer.net/freelance-fashion-designer/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

²²⁷ RG. T.04.02.2011, S. 27836.

²²⁸ Polater, 2019: 126.

²²⁹ Polater, 2019: 130.

hakkını tanımıştır.

2.1.6 Tasarım Hakkının Kapsamı ve Sınırları

Tasarım hakkı kapsamı ve sınırları SMK m. 59'da belirlenmiştir. Bir tasarımcı, tasarımdan doğan haklarını kanunda belirtilen kapsamda ve sınırlarını aşmaksızın kullanmakla yükümlüdür. Her tasarım için geçerli olan bu hususlar, bir moda tasarımından doğan hakların sahibini de bağlamaktadır. O nedenle bu kısımda, tasarım hakkı kapsamı ve bu hakkın sınırlarına yer verilecektir.

2.1.6.1 Hakkın Kapsamı

SMK m. 59/1'de belirtildiği üzere, *“tasarımdan doğan haklar münhasıran tasarım sahibine aittir.”* Tasarım hakkı sahibi, bu hakkını herkese karşı ileri sürebilir. Üçüncü kişilerin, tasarım hakkı sahibinin izni olmaksızın, tasarım üzerinde tasarrufta bulunmaları SMK kapsamında yasaklanmıştır. Bu açıdan, tasarım hakkının sahibine olumlu ve olumsuz olmak üzere iki tür yetki verdiği söylenebilir²³⁰. Buna göre, mutlak bir hak olan tasarım hakkı, herkese karşı ileri sürülebilmesi suretiyle olumlu yanı olan bir haktır. İkincil olarak, tasarımcının tasarımına karşı yapılan saldırıları yasaklayabilmesi, tasarım hakkının olumsuz yani engelleyici yanını oluşturmaktadır.

SMK m. 59/1'in 2. cümlesinde tasarıma ilişkin işlemler örneklendirilmiştir. Bu eylemlerden birkaçı, *“üretim, piyasaya sunma, satış, ithalat, ticari amaçlı kullanım, ticari amaçlı elde bulundurma, tasarımın uyguladığı ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunmadır”*. Bu işlemler sınırlı sayıda (numerus clausus) olmayıp, sadece örnek teşkil etmektedirler.

Bir tasarımcı, tasarımının uygulandığı ürünü özgürce üretme hakkına sahiptir. Kanunda belirtilen üretim faaliyeti geniş anlamda üretim olup, tasarım üzerindeki bütün detayların üretimini kapsamına almaktadır²³¹. Moda tasarımları söz konusu olduğunda geniş anlamda üretim faaliyetinin tasarımcı tarafından meydana getirilmesi güçleşmektedir. Örneğin, minimal bir gömlek tasarımının uygulandığı ürün, kumaş, düğme ve dikiş ipliği detaylarını içermektedir. Ancak, moda endüstrisinde meydana gelen bölümlleşme (compartmentalization), tasarımın uygulandığı ürün üzerinde yer alan her detayın farklı bir kaynaktan gelmesine sebep olmaktadır²³². Bu durumda, bir gömlek tasarımını üretmek isteyen tasarımcı, kumaşını, ipliğini, düğmelerini ve hatta gömlek kalıplarını birbirinden farklı

²³⁰ Tekinalp, 2005: 625.

²³¹ Tekinalp, 2005: 626.

²³² Alapatt, 2004: 144.

kaynaklardan temin etmektedir. Bu halde, moda tasarımcısı kendisi tasarlamadığı bir kumaş ya da düğmenin üretimini gerçekleştiremeyecek, ancak bunları ilk temin ettiği firmalardan yeniden satın alarak tasarımını uyguladığı ürünü meydana getirebilecektir. Bu anlamda, moda tasarımları açısından üretim faaliyeti belirli sınırlar içerisinde ortaya çıkacaktır.

Tasarımcının tasarımı üzerinde gerçekleştirebileceği bir diğer faaliyet, kamuya sunmadır. SMK m. 57/1’de yer alan düzenlemeye göre, “*kamuya sunma; sergileme, satış gibi yollarla piyasaya sürme, kullanma, tarif, yayım, tanıtım veya benzer amaçlı faaliyetleri kapsar*”. Uygulamada moda tasarımlarının kamuya sunulması, genellikle tasarımın uygulandığı ürünün podyumda, mağazalarda, fuarlarda sergilenmesi, ürün fotoğraflarının tanıtım kataloglarının internet aracılığıyla ya da basım yoluyla çoğaltılarak yayımlanması, ürünün mağazalarda ya da internet üzerinden satışa sunulması veya tasarımcının kendisinin ya da kendi rızasıyla tasarım ürününü gönderdiği ünlü kişilerce kullanımı suretiyle tanıtılması yollarıyla gerçekleşebilir. Bir moda tasarımı bu tür eylemlerle kamuya sunulduktan sonra tasarıma ilişkin koruma süreleri işlemeye başlar.

Tasarımın kamuya sunulmasına ilişkin olarak SMK m. 57/1’in 2. cümlesinde istisnai bir durum yer almaktadır. Buna göre, “*tasarımın gizlilik şartıyla üçüncü kişilere açıklanması kamuya sunma sayılmaz*”. Bu hususa örnek olarak, bir modacının tasarımını ürüne uygulamak amacıyla bir fabrikayla görüşmesi ve tasarımına ilişkin detayları üreticiye ibraz etmesi gösterilebilir. Kanunda yer alan düzenleme kapsamında buradaki eylem kamuya sunma değildir. Çünkü burada öncelikli amaç tasarımı kamuya sunmak değil, tasarımın uygulandığı ürünü meydana getirmektir. Bu nedenle, bu tür hallerde tasarım kamuya sunulmuş sayılmayacağından, tescilsiz tasarıma ilişkin süreler de başlamayacaktır.

SMK m. 57/2’de yer alan bu düzenlemeye göre, “*başvuru tarihinden veya rüçhan talebi varsa rüçhan tarihinden önceki on iki ay içinde tasarımcı veya halefi ya da bu kişilerin izni ile üçüncü bir kişi tarafından veya tasarımcı ya da halefleri ile olan ilişkinin kötüye kullanımı sonucu kamuya sunulması hâlinde tasarımın yeniliği ve ayırt edici niteliği etkilenmeyecektir.*” Bu düzenleme, tasarımcıya tanınan on iki aylık hoşgörü süresini (grace period)²³³ içermektedir. Bu hoşgörü süresi, moda tasarımlarının gösterimi söz konusu olduğunda önem arz etmektedir.

Moda tasarım süreci, her zaman bir yıl ileriden gitmektedir. Buna göre, bir tasarımcı 2019 yılının bahar aylarında, 2020 yılının ilkbahar/yaz koleksiyonunu tasarlamaktadır. Bu tasarım faaliyetinden sonra ortaya çıkan moda tasarımlarının ürüne uygulanması sonucu

²³³ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 13.

oluşturulan koleksiyonların gösterimi ise, 2019 yılının Ekim ayında gerçekleşmektedir²³⁴. Dolayısıyla bir tasarımcı, tasarımını piyasaya sunma tarihinden on iki ay öncesinde tasarlamakta ve satışa sunma tarihinden altı ay önce kamuya sunmaktadır. Kamuya sunma faaliyeti sonucunda ilgi gören tasarımlarını toplu üretim yoluyla çoğaltan tasarımcı, bunları sezonu geldiğinde toptan ya da perakende şeklinde satışa sunmaktadır. Bu düzenleme, bir moda tasarımcısının, podyumda gösterim sonucunda ilgi gören tasarımlarının yenilik ve ayırt edicilik unsurlarının on iki ay süresince korunmasını sağlamaktadır. Bu süreç sonucunda tasarımcının, ekonomik açıdan kendisine değer sağlayacağını tespit ettiği tasarımları hakkında tescil başvurusu yapma hakkı saklı kalmaktadır. Dolayısıyla, hoşgörü süresi, moda tasarımlarının podyumda sergilendikten sonra on iki ay içerisinde tescil edilebilmelerine imkân sağlaması sebebiyle çok önemli bir düzenlemedir.

Hoşgörü süresi kapsamında yer alan bir diğer husus, *“tasarımcı ve halefleriyle olan ilişkinin kötüye kullanımı sonucu”* yapılan kamuya sunma işlemidir. Bu duruma, bir moda tasarımcısının, tasarım ürününü toplu olarak üretmek amacıyla anlaştığı fabrikanın, bu ürünün prototipinin, aslını ya da benzerini kendisi satışa sunmak veya tescil ettirmek amacıyla üretmesi örnek gösterilebilir. Fabrikanın kötü niyetle ürettiği, asıl tasarımın kopyası ya da benzerinin, başvuru ya da rüçhan tarihinden önce kamuya sunulması, asıl tasarımın yeniliğine hâlel getirmez²³⁵.

Fakat bir başka tasarımcı kötü niyetli olmaksızın benzer bir tasarım meydana getirmesi hoşgörü süresini etkileyecektir. Özellikle moda endüstrisindeki akımların benzer yönde olması, bazı hallerde modacıların çok benzer tasarımlar ortaya koymasına sebep olmaktadır. Bu durumda, kötü niyet olmaksızın, benzer bir tasarımın kamuya sunulması halinde, diğer bir tasarımın yeniliği etkilenir. Bu nedenle, tasarım başvurularını kabul eden Türk Patent ve Marka Kurumu, henüz tescil başvurusundan önce kamuya sunmamalarını tavsiye etmektedir²³⁶.

SMK m. 59/2, 1. cümlede yer alan düzenlemeye göre, tescilsiz bir tasarımdan doğan hakların kapsamı, tescil korumasından yararlanan bir tasarıma göre daha dardır. Tescilsiz tasarımlardan doğan haklar ancak, *“tasarımın aynısının veya genel izlenim itibarıyla ayırt edilemeyecek kadar benzerinin kopyalanarak alınması hâlinde”* ileri sürülebilecektir.

Bu düzenleme, uygulamada moda tasarımlarının koruma kapsamını daraltmaktadır. Moda tasarım faaliyeti, genellikle güncel moda akımları doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

²³⁴ <https://vogue.com.tr/haber/istanbul-moda-haftasi-basliyor-14359#:~:text=Mercedes%2DBenz%20Fashion%20Week%20Istanbul,aras%C4%B1nda%20Zorlu%20PSM'de%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fecek>. (Erişim Tarihi: 10.07.2020)

²³⁵ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 13.

²³⁶ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 13.

Bu akımlara göre oluşturulan tasarımlar, tasarımcı modası tarafından yaratılmakta ve diğer moda firmalarınca kendi tarzlarına uyarlanmaktadır. Uygulamada, tasarım faaliyeti esnasında birçok moda firması, tasarımcı modasından ilham aldıkları tasarımlar üzerinde değişiklik yapmak suretiyle kendi tasarımlarını yaratmaktadır. Böylece, “benzer ancak farklı” tasarımlar ortaya çıkmaktadır. Bu halde, tescilsiz bir tasarımı kopyaladığı ileri sürülen moda firması, SMK m. 59/2-1’de yer alan düzenlemeye dayanarak, tasarımın unsurlarının aynı olmadığını belirtmek suretiyle, tescilsiz tasarımdan doğan hakları ihlal etmediğini kanıtlayabilecektir.

Görsel 2.8 (1) Balenciaga spor ayakkabı, (2) Zara spor ayakkabı, 2017

Kaynak: wmagazine.com.

Bir başka açıdan bakıldığında, söz konusu düzenlemenin moda endüstrisinde yaratıcılığı teşvik eder nitelikte olduğu söylenebilir. Çünkü moda akımlarından alınan ilham doğrultusunda tasarlanan moda tasarımları, belirli süreçlerde birbirlerine

benzerlik göstermektedir. Ancak her firma kendine özgü tarzını tasarımlarına yansıtmaktadır. Örneğin, modacı, bir başka moda tasarımının renk şemasından ilham alarak kendine özgü tasarımını yaratabilir. Bu durumda, söz konusu tasarımlardan birinin diğerinin kopyası olduğunu ileri sürmek, ilham alan modacının haklarını yitirmesine sebep olacaktır.

Kanunun 59. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan düzenlemeye göre, “*korunan tasarımın kendi tasarımından önce kamuya sunulduğunu makul yollarla bilmesi mümkün olmayan bir tasarımcı tarafından bağımsız olarak yapılan tasarımın koruma kapsamındaki tasarımdan kopyalanmış olduğu kabul edilmez.*” Buna göre, tasarım hakkı sahibi, kendi tasarımının aynısının daha önce kamuya sunulduğunu bilmiyorsa, bu tasarım yeniliğini yitirmeyecektir. Bu halde, kendi tasarımının ya da çok benzerinin kamuya sunulduğundan haberi olmayan iyi niyetli bir tasarımcının, tasarımdan doğan hakları korunmaya devam edecektir.

Bu durumun, moda tasarımları açısından tespiti maalesef zorlaşmıştır. Moda firmaları, küresel ekonomiye ayak uydurmak için, sezonluk tasarımlarını düzenli olarak internet üzerinden satışa sunmaktadırlar. Bunun yanında, moda dergileri, moda akımı tahminçileri ve moda blog yazarları düzenli olarak moda akımlarına yön veren tasarımları araştırmakta ve bunları internet üzerinden yayınlamaktadırlar. Bunun yanında, moda tasarım sürecinin ilk

etabı, tasarıma ilham veren objelerin, renklerin ve stillerin araştırılması ve bir araya getirilmesidir. Bu nedenle, moda tasarımcısı, kendi tasarımından önce kamuya sunulmuş olan aynı ya da benzer tasarımdan nasıl haberdar olamadığını ispatlama yükümlülüğü altına girmektedir. Dolayısıyla, moda tasarımları açısından bu hükmün uygulanması güçleşmektedir.

Görsel 2.9 (1)American Apparel - Kesh İşbirliği tasarım, (2)Versace tasarımı

Bu duruma örnek olarak, ABD’de 2015 yılında yaşanmış olan kopyalama olayı gösterilebilir. Somut olayda, grafiti sanatçısı Kesh tarafından yaratılan eserler, sanatçının izniyle American

Kaynak: www.we-heart.com.

Apparel moda firmasına ait tişörtlerde baskı tasarımı olarak kullanılmıştır. Bu tasarımın kamuya sunulmasını izleyen tarihlerde, Versace firması, Kesh tarafından yaratılan baskı tasarımı üzerinde ufak değişiklikler yaparak, bu tasarımı kendi tişörtleri üzerinde baskı tasarımı olarak kullanmıştır²³⁷. Bu durumu tespit eden tasarım sahibi, yasal yollara başvurmamış olmasına rağmen, söz konusu tecavüzü sosyal medyada dile getirmiştir.

Bunun yanında, moda ve tekstil tasarımlarının tarihçesi, moda okullarında geniş kapsamlı olarak öğretilmektedir²³⁸. Farklı türdeki moda tasarımlarının tarihsel gelişim sürecini, eğitim aşamasında öğrenen geleceğin modacıları, yenilik şartının hangi hallerde sağlanmış olacağını bilecek düzeydedirler. Yakın ve uzak geçmişte kamuya sunulan moda tasarımlarına dair bilgisi olan modacılar birinin, mevcut tasarımlardan haberdar olmadığı, inanılması güç bir iddiadır. Modacılar, tasarım sürecine başlamadan önce, kendilerine ilham veren tasarımlar, stiller ve kumaşları bir araya getirmektedirler. Bu nedenle, bir modacı, tasarımının yeni olmadığından haberdar değilse, bu hususu kendisi ispatlamalıdır. Bu halde, iyi niyetini ve bilgisizliğini ispat edemeyen bir modacının, tasarımı üzerindeki haklarının korunmaması gerekir.

SMK m. 58/2’de yer alan düzenlemeye göre, “*koruma kapsamının*

²³⁷ https://www.huffpost.com/entry/kesh-versace-rip-off-american-apparel_n_6979048 (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

²³⁸ <https://catalog.fitnyc.edu/undergraduate/courses/fd/> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

değerlendirilmesinde, tasarımcının tasarımı geliştirmede sahip olduğu seçenek özgürlüğünün derecesi dikkate alınır.” Tasarımcının yaratıcı zekâyla geliştirdiği ve tasarımın şeklinden doğan zorunluluklar dışında kalan hususlar, tasarım korumasından yararlanacaktır²³⁹. Bu durum, moda tasarımlarında özellikle ortaya çıkmaktadır. Moda endüstrisinin temelini oluşturan giyim, tekstil, aksesuar ve çanta tasarımlarının insan formuna uygun olmasına özen gösterilmektedir. Dolayısıyla burada modacının yaratıcılığı, genellikle insan formuyla sınırlıdır. Öte yandan, bir moda tasarımı, klasik insan formundan farklılaştıkça, tasarımın koruma kapsamı genişleyecektir²⁴⁰.

SMK m. 59/6’da yer alan düzenlemeye göre, hakkında yayım erteleme talebi bulunan tasarımlar söz konusu olduğunda, SMK m. 59/2’de yer alan tescilsiz tasarımlara ilişkin hükümlere başvurulacaktır. Yayım erteleme, TPMK Tasarım İnceleme Kılavuzunda, “başvuruda yer alan tasarımlara ait görsel anlatımların, otuz ay süreyle veya başvuru sahibinin talebi varsa daha erken bir süreyle kamu incelemesine kapalı tutularak, söz konusu süre bitiminde Bültende yayımlanmasıdır”²⁴¹ şeklinde tanımlanmıştır. Moda tasarımının ürüne uygulanması sürecinde olan bir tasarımcı, fikir ürününü koruma amacıyla tasarımın tescili hakkında yayım erteleme talebinde bulunabilir. Bu halde, kanun koyucu bu tür tasarımların tescilsiz tasarım hükümlerine göre korunacağını belirtmiştir. Bu husus, hakkında yayım erteleme talebi olan tasarımların, tescilsiz tasarımlarda olduğu gibi, ancak kopyalanma halinde korunmasına olanak vermektedir²⁴².

SMK kapsamında tasarımcıya tanınmış bir manevi hak söz konusudur. Bu hak, “adın belirtilmesi” hakkıdır²⁴³. SMK m. 61/1-ç’ye göre, “*tasarımcının veya tasarımcı grubundaki tasarımcıların adları*” tasarım başvurusunun içeriğinde yer alır. Bu hak, moda tasarımının hak sahibi ile tasarımcı aynı olmadığı hallerde önem arz eder. Bir tasarımcı, her zaman tasarım hakkının sahibi olmayabilir. Tasarım hakkı sahibinin tasarımcı olarak belirtilmesi, yaratıcı çabayı sarf eden kişinin, fikir ürünüyle arasında doğan bağın kopmasına sebep olur.

Uygulamada modacılar her zaman kendi firmalarına sahip değildirler. Modacıların bağımsız olarak ya da iş sözleşmesiyle çalışmaları sıkça rastlanan bir durumdur. Farklı firmalar için tasarım yapan modacıların kendi tasarımlarına olan talebi arttırmalarını sağlayan, farklı firmalar için meydana getirdikleri tasarımlardan oluşturdukları portföydür. Tasarımcıya adın belirtilmesi hakkının sağlanmaması, modacının portföyünü hazırlarken problem olabilecek surettedir. Bu nedenle kanunda yer alan bu düzenleme, tasarım üzerinde hak sahibi

²³⁹ Suluk vd, 2019: 332.

²⁴⁰ Suluk vd, 2019: 332.

²⁴¹ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 63.

²⁴² Suluk vd, 2019: 333.

²⁴³ Suluk vd, 2019: 333.

olmasa bile, moda tasarımcısının yaratıcılığın kaynağı olarak gösterilmesini sağlayacak ve tasarımı ile arasındaki bağın kopmasının önüne geçecektir.

2.1.6.2 Hakkın Sınırları

Kanun koyucu, hangi durumlarda tasarım hakkının ileri sürülemeyeceğini belirtmiştir. Buna göre, tasarım hakkının sınırlarını oluşturan hallerden biri söz konusu olduğunda, moda tasarımı sahibi, tasarımdan doğan haklarını ileri süremeyecektir.

SMK m. 59/3'te belirtilen ve tasarım hakkının sınırını oluşturan fiiller şunlardır:

Özel amaçla sınırlı kalan ve ticari amaç taşımayan, deneme amaçlı fiiller, ticari uygulamadaki dürüstlük kuralları ile bağdaşan, tasarımın normal kullanımını gereksiz şekilde tehlikeye sokmadan, kaynak göstererek eğitim veya referans amaçlı çoğaltmalar, birleşik ürünün görünümüne bağımlı (must match) parçaların, tasarımın piyasaya sürülmesinden itibaren üç yıl sonra kullanılması²⁴⁴.

Örneğin, evde zaman geçirme amaçlı olarak, televizyonda gördüğü bir moda tasarımını yeniden yaratan biri ya da moda okulunda dönem projesi olarak, ünlü bir modacının tasarımına benzer bir tasarım ortaya koyan öğrenci, moda tasarımından doğan hakları ihlal etmiş sayılmayacaktır.

Tasarımının korunması amacıyla harekete geçen tasarım sahibi, belirtilen bu sınırların tasarımı açısından geçerli olduğunu kabul eder ve bu doğrultuda hareket ederse, tasarımından sağlayacağı faydayı maksimuma çıkarabilir. Tasarım sahibinin, tasarımlarını toplumla barışık bir şekilde pazarlaması, bunların bağımsız bireyler ve eğitim amaçlı kullanımını kolaylaştırması, firmasını ve tasarımlarını popülerleştirmek açısından büyük rol oynayacaktır.

2.1.7 Tasarım Koruması Türleri

Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında, iki tür tasarım koruması yer almaktadır. Bunlardan ilki, tescilsiz tasarım koruması, ikincisi ise tescil korumasıdır. SMK'nın farklı maddelerinde düzenlenmiş bu koruma türleri, bir tasarıma ait görünüm özelliklerinin hukuki olarak korunabilmelerini sağlayan araçlardır.

Tasarımların koruma türleri, kazanılma yöntemleri ve koruma süreleri bakımından farklılık göstermektedir. Bunlar, SMK m. 55 vd. maddeleri altında dağınık olarak düzenlenmiş olup, tescilli ve tescilsiz tasarımlara ilişkin hususları içeren tek bir madde mevcut değildir.

Bu kısımda, tasarımlar açısından yeni bir düzenleme olan tescilsiz koruma ve

²⁴⁴ Suluk vd, 2019: 334.

güncelleştirilmiş tescil korumasının, kazanılma yöntemi ve koruma sürelerine yer verilecektir.

2.1.7.1 Tescilsiz Tasarım Koruması

Bir moda yılı, dört farklı sezondan oluşmakta ve her sezonda yüzlerce moda tasarımı alenileşmektedir. Bu tasarımların popülerleşmesi ve gündemden kaybolması, sezonlarla doğru orantılı olarak gerçekleşmektedir. Bu durum ise, moda tasarımlarının sadece belli bir zaman dilimi içerisinde önem taşımasına sebep olmaktadır.

Tescilsiz tasarım koruması, tescil başvurusu yapılmaksızın kamuya sunulan tasarımlara derhal koruma sağlamak amacıyla getirilmiş olan bir düzenlemedir. Uygulamada bir moda firması, sezonluk bir tasarım için tescil korumasına başvurmadan önce, tasarımın piyasa değerini test etme yoluna gider. Bu değerlendirme sonucunda ortaya çıkan veriler doğrultusunda, uzun vadede maddi getirisinin yüksek olacağı tespit edilen tasarımlar açısından tescil korumasına başvurulurken, tüketici tarafından tercih edilmeyen tasarımlar saf dışı bırakılır. Ancak, bu süreçte kamuya sunulan tasarımlardan doğan haklara tecavüzün önlenmesi için hukuki mekanizmalara ihtiyaç doğmaktadır.

Moda tasarımları açısından önemli diğer bir husus ise, bu tasarımların hukuki korumaya güncel oldukları dönemde ihtiyaç duymasıdır. Moda tasarımını meydana getiren bir modacı, sezonsal olarak değer kazanan ya da kaybeden tasarımının, tescil koruması sağlanıncaya kadar güncelliğini koruyacağını düşünmüyorsa ya da yeterli maddi olanaklara sahip değilse, tasarım koruması için öngörülen tescil sistemine başvurmayacaktır. Bu durum, tescilsiz tasarımlara ilişkin özel bir korumanın mevcut olmadığı dönemde, tasarım hakkı sahipleri açısından hak kayıplarına sebep olmuştur.

Sinai Mülkiyet Kanunu'nun önce yürürlükte bulunan mülga 554 sayılı KHK m. 1/2'ye göre, *“tescilsiz tasarımlar genel hükümler”* kapsamında korunmaktaydılar. Bu düzenleme, tescilsiz tasarımların korunmasında, Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabet hükümleri²⁴⁵ ya da Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yer alan eser koruması hükümlerine başvurulması sonucunu doğurmuştur.²⁴⁶ Fakat tasarımların etkili bir şekilde korunması açısından, bu koruma yöntemlerinin yeterliliği tartışmalara sebep olmuştur. Bu nedenle, kanun koyucu, moda tasarımlarına uzun süreli koruma sağlayacak olan tescil korumasının yanında, kısa süreli koruma sağlayan tescilsiz tasarım korumasına da yer vermiştir.

Tescilsiz tasarım koruması, Sinai Mülkiyet Kanunu'nda yer alan esaslı değişikliklerden bir tanesidir. SMK m. 55/4'te yer alan düzenlemeye göre, bir moda tasarımı, *“ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olması halinde”* tescilsiz tasarım korumasından

²⁴⁵ Şehirli Çelik, 2014: 139.

²⁴⁶ <https://gun.av.tr/tr/goruslerimiz/makaleler/moda-endustrisi-ve-tescilsiz-tasarimlar> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

yararlanacaktır²⁴⁷. Bu hükümden anlaşıldığı üzere, dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmuş olan bir moda tasarımı, Türkiye’de tescilsiz tasarım olarak korunmayacaktır. Bu durumda, tasarımını ilk kez bir başka ülkede kamuya sunmuş olan tescilsiz tasarım hakkı sahibi, Türkiye’de ancak tescil korumasına ya da şartlarını haiz olması halinde öngörölmüş olan diğer kanuni koruma yöntemlerine başvurmalıdır.

Bir tasarımın, tescilsiz tasarım korumasından ancak ilk kez Türkiye’de kamuya sunulma şartıyla yararlanabilmesi, fikri mülkiyetin korunma amacına hizmet etmektedir. Fikri mülkiyet koruması, “serbest piyasa ekonomisinin sağlıklı işleyebilmesi”²⁴⁸ ve “toplumun menfaatlerinin maksimum düzeyde dengelenmesi”²⁴⁹ için öngörölmüştür. Fikir ürünlerine sağlanan hukuki koruma, şahsi, ulusal ve uluslararası korumayı hedeflese de, burada ilk olarak şahsın haklarının, sonrasında ulusal menfaatin korunması gerekir. Bu nedenle, değer taşıyan tasarımın sahibinin, ülke içindeki piyasaya katkıda bulunması öncelikli olarak teşvik edilmektedir. Çünkü dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmuş ve ülke içerisinde bir hukuki ya da ticari etki doğurmamış olan bir tasarıma tescilsiz koruma sağlanması, tasarım korumasının amacına hizmet etmeyecektir.

Tasarımın koruma şartları, tescilsiz tasarımlar söz konusu olduğunda da ortaya çıkmaktadır. Ancak burada, yenilik ve ayırt edici nitelik, tescil korumasına göre farklılaşmaktadır. Bir moda tasarımının tescilsiz korumadan yararlanabilmesi için gereken yenilik şartını sağlaması, SMK m. 56/4’de yer alan düzenlemeye göre, “*kamuya ilk sunulduğu tarihten önce, dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış*” olmasına bağlıdır. Bu halde, bir moda tasarımı, kamuya sunulduğu tarihte, dünya üzerinde aynısının ya da benzerinin olmaması durumunda yeni olarak kabul edilecektir.

Yenilik koşulunun tespitinde önemli olan diğer bir husus, aynı ya da benzer moda tasarımlarının kamuya sunulmasında önceliktir. İnternet üzerinden yapılan moda şovları, moda dergilerinde yer alan moda akımı ve podyum fotoğrafları ve firmalarının web sitelerinde tasarımlarını satışa sunmaları, aynı ya da benzer iki moda tasarımından hangisinin tarihsel açıdan önceliğe sahip olduğunun tespitini kolaylaştırmıştır. Bu durumda, bir moda tasarımının yenilik şartını sağlayıp sağlamadığının araştırması, güncel moda kaynakları ve internet üzerinden kolaylıkla gerçekleştirilebilir hale gelmiştir.

²⁴⁷ Suluk vd., 2019: 311.

²⁴⁸ Suluk vd., 2019: 37.

²⁴⁹ Suluk vd., 2019: 39.

Görsel 2.10 (1) Paris Moda Haftası, Chloe elbise, 2014, H&M elbise, 2015.

Kaynak: (1) Marcus Tondo, (2) fashioncopycats.com

Moda endüstrisi açısından yaratıcılığın yanında, ekonomik faktör de önem taşımaktadır. Dolayısıyla bazı moda firmaları, diğer firmalara ait, yüksek satış potansiyeline sahip olan tasarımları taklit etme yoluna gidebilirler. Bu durum, genellikle orta kalitede üretim yapan firmaların, yüksek kalite firmalara ait popüler tasarımları, kopyalayarak satışa sunmaları halinde gerçekleşebilir. Ancak

bu tasarımlar, tescilsiz tasarımın yenilik şartını sağlamadıklarından, hukuki korumadan yararlanamazlar. Örneğin, Chloe firması tarafından 2014 yılının Eylül ayında Paris Moda Haftasında kamuya sunulan elbise tasarımı, 2015 yılının yaz aylarında H&M firması tarafından farklı bir renkte yeniden tasarlanarak satışa sunulmuştur. Bu tasarım, ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olsa dahi, dünya üzerinde benzeri bulunduğu tescilsiz korumanın yenilik şartını sağlamaz. Bu halde, daha önce Paris’te kamuya sunulmuş olan Chloe elbise, H&M firması tarafından ilk kez İstanbul’da alenileştirilmiş olsa dahi, yenilik şartını sağlamadığından tescilsiz korumadan yararlanamaz.

Tescilsiz tasarımlar açısından önem arz eden bir başka husus, SMK m. 59/2’de düzenlenmiştir. Buna göre, tescilsiz bir tasarımdan doğan haklar, ancak bu tasarımın birebir kopyasının ya da çok benzerinin varlığı halinde ileri sürülebilecektir. Tescilsiz tasarımlardan doğan hakların kapsamını daraltan bu düzenleme, tasarım hakkı kapsamı altında detaylı olarak incelenmiştir.

2.1.7.2 Tescilli Tasarım Koruması

Bir moda tasarımı lehine tescil talebinde bulunulması, sahibinin inisiyatifinde olan bir durumdur. Tescilsiz koruma, geçici nitelikteki moda akımları açısından yeterli ölçüdedir. Fakat bazı moda firmaları, umut vadeden tasarımlarının yanında, reklamı ve pazarlaması için büyük yatırımlar yaptıkları tasarımlarını tescil ettirebilirler.

Bir moda tasarımının tescil korumasından yararlanabilmesi için ilk şart, usulüne uygun

olarak yapılmış bir tescil başvurusudur. Bu başvuru, TPMK nezdinde incelenir. İnceleme sonucunda, gereken şartları taşıyan tasarımlara ilişkin tescil kararı, Tasarım Bülteni'nde yayımlanır. Yayımdan sonra, tasarımın tescili kesinleşmiş olur. SMK m. 64/3'e göre tescilin kesinleşmesinden sonra, tasarım koruması, başvuru tarihinden itibaren etki doğurur.

Türk modacılar, farklı türlerde moda tasarımlarının tescilini talep etmektedirler²⁵⁰. Buna örnek olarak, her sezonda bir kısım tasarımlarını tescil ettiren Adil Işık Hazır Giyim Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi gösterilebilir. Firma, 2009 yılından başlayarak, 2020 yılı da dâhil olmak üzere, her sezon koleksiyonunda yer alan yeni tasarımlara tescil koruması sağlamıştır. Genellikle tek başvuruda birden çok tasarımı koruma altına alan firmanın tasarımları, ceket, bluz, elbise, kaban ve tulum olmak üzere birçok tasarım türünü içermektedir.

Türk moda firmalarının yanında, yabancı firmalar da, TPMK nezdinde tasarımlarını tescil ettirmektedirler²⁵¹. Tasarımların dünya çapında etki yaratıyor olması, modacıları tasarımlarına yoğun talep olan ülkelerde tescil koruması sağlamaya yönlendirmektedir. Bu nedenle, moda tasarımının geleceğinden umutlu olan tasarımcı, farklı bir ülkede meydana getirdiği tasarımını, Türkiye'de de tescil koruması altına alabilir.

Tescil koruması kapsamında SMK'da özellikle düzenlenen bir diğer husus, rüçhan hakkıdır. Rüçhan kelimesi öncelik anlamına gelmektedir²⁵². Tasarım hukukunda rüçhan hakkı, bir tasarımcının yeni ve ayırt edici nitelik sahibi olan tasarımını Türkiye'de öncelikli olarak tescil ettirme hakkına sahip olmasıdır.

Rüçhan hakkı, Türkiye'nin 1930 yılında taraf olduğu Paris Sözleşmesi kapsamında düzenlenmiştir. Sözleşmenin 4. maddesine göre, rüçhan hakkı talebinde bulunabilecekler, sözleşmenin tarafı ya da Dünya Ticaret Örgütü²⁵³ üyesi olan devletlerden birinin uyruğunda bulunan veya bu ülkelerden birinde ikameti ya da işyeri bulunan gerçek veya tüzel kişiler ile bunların halefleridir.

Sözleşmenin tarafı ya da DTÖ üyesi ülkelerden birinde, usulüne uygun bir tescil başvurusunda bulunan modacı, başvuruyu izleyen altı aylık süre içerisinde, aynı tasarım için Türkiye'de tescil talebinde bulunabilecektir. Bu durumda, başka ülkede tescil başvurusu

²⁵⁰ Tescil Numarası: 2019/00964, Tescil Tarihi: 13.02.2019, Tescil Numarası: 2019/00503, Tescil Tarihi: 24.01.2019, Tescil Numarası: 2019/07515, Tescil Tarihi: 22.11.2019.

²⁵¹ Tescil Numarası: 2014/06079, Tescil Tarihi: 02.09.2014.

²⁵² <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 04.05.2020)

²⁵³ Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organisation, WTO), uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırma amacıyla, 1 Ocak 1995 yılında İsviçre'nin Cenevre şehrinde kurulmuş olan uluslararası örgüttür. Türkiye, 26 Mart 1995 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla örgütün kurucu üyesi haline gelmiştir. <http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-dto.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 04.05.2020)

yapılmış olan tasarımın yenilik ve ayırt edici nitelik şartları zedelenmeyecektir²⁵⁴.

İlk olarak Türkiye’de başvurusu yapılan tasarımlar için, sözleşme ve DTÖ ülkelerinde kullanılmak üzere bir belge talep edilebilir. TPMK tarafından hazırlanacak olan bu belgeye Rüçhan Hakkı Belgesi adı verilir. Bu belge tasarım başvurusu yapılmak istenen diğer ülkelerde tasarımın önceliğinin kanıtı olarak kullanılır²⁵⁵.

Tasarımlara ilişkin tescil başvurusu, SMK 61 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Başvuru usulü, başvuru sürecinde verilebilecek kararlar ve bu kararlara karşı ileri sürülebilecek olan itirazlar, tasarımın hak sahibini yakında ilgilendirmektedir. Kanunda öngörülen usul, moda tasarımları açısından da uygulama alanı bulduğundan, bu kısımda tasarımın tescili usulüne kısaca yer verilecektir.

2.1.7.2.1 Tescil Başvurusu

Tasarımın tescil başvurusu Türk Patent ve Marka Kurumu’na, yurt içinden veya yurt dışından, şahsen, postayla ya da internet üzerinden yapılabilir. Tasarım başvurusunda yer alması gereken hususlar, SMK m. 61’de açıkça düzenlenmiştir. Buna göre, başvuru sahibinin kimlik ve iletişim bilgileri, tasarımın görünümü yansıtan resim, çizim ve fotoğraf benzeri görsel anlatım, isteğe bağlı olarak tarifname, tasarım ürünün adı, tasarımcının kimlik bilgileri, tescil isteme hakkının tasarımcıdan nasıl alındığına dair bilgi, varsa rüçhan hakkı bilgileri, varsa yayım erteleme talebi, başvuruyu vekil yapıyorsa, vekilin kimlik bilgileri, başvuru ücretinin ödendiğini belirtir belge, yetkililerin imzaları tasarım başvurusunda sunulması gereken bilgilerdir²⁵⁶.

Moda tasarımına ilişkin tescil başvurusunda, Kurum’a ibraz edilecek resimlerin belirli bir formatta olması gerekir. Bu konuda Tasarım İnceleme Kılavuzu’nda belirtilen hususlardan ilki, “görsel anlatımda tasarım dışı unsura”²⁵⁷ yer verilmemesidir. Moda tasarımlarında bu hususa örnek olarak, bir giyim ürününün canlı manken ya da cansız mankenle sunumu gösterilmiştir. Tasarım görünümü ifade ettiğinden, Kurum’a ibraz edilen görselde yer alanın, tescili talep edilen tasarım olduğu varsayılacaktır. Tasarımın kapsamında olmayan unsurların görsel dâhil edilmesinin “koruma sınırlarını belirsizleştirdiği”²⁵⁸ Kılavuz’da açıkça ifade edilmiştir. Buna göre, bir tasarımın görseli, canlı manken üzerinde sunulmamalı, eğer cansız manken üzerinde sunuluyorsa, mankenin tasarımın dışında kalan kısımları görselden çıkarılmalıdır.

²⁵⁴ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2011: 1.

²⁵⁵ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2011: 13.

²⁵⁶ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 22.

²⁵⁷ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 90.

²⁵⁸ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 90.

Görsel 2.11 Tekstil ve Aksesuar Tasarımlarının Tescil Başvurusu İçin Uygun Olmayan ve Olan Görseller

**Şekil 179: Pardösü
(uygun değil)**

**Şekil 180: Elbise (uygun
değil)**

Şekil 181: Elbise (uygun)

Kaynak: TPMK Tasarım İnceleme Kılavuzu, 2020.

Hakkında tescil başvurusunda bulunulan tasarımın tesciline ilişkin bir diğer husus, tasarımın arka fon rengidir. Moda tasarımlarının başvurusunda kullanılacak olan görselinin arka planının “açık, sade, kaliteli, nötr ve mümkün mertebe beyaz”²⁵⁹ olması gerektiği, Kılavuzda özellikle vurgulanmaktadır. Bunun yanında, koruma talep edilen tasarımın görseli eğer bir manken üzerindeyse, bu mankenin beyaza boyanmaması ve moda tasarımı üzerinde etiket gibi unsurlara yer verilmemesi gerektiği belirtilmektedir²⁶⁰. Kurum, tasarımın görselinde yer alan detayları tasarımın tesciline dâhil edip, yer almayanları da koruma dışı bırakacağına, tasarımın görseline büyük özen gösterilmelidir.

Görsel 2.12 Dikiş Detayları İçeren Yağmurluğun CAD çizimi, 2020.

Şekil 54: Yağmurluk

Kaynak: TPMK Tasarım İnceleme Kılavuzu.

Tasarımların görseliyle ilgili bir diğer önemli anlatım, tasarımın bir kısmına ilişkin koruma talep edilmesinde söz konusu olur. Burada anlatım, çizgiler suretiyle yapılmaktadır. Kılavuzda yer alan düzenlemeye göre, bir tasarımın görselinde yer alan ancak tasarıma dâhil olmayan unsurlar kesikli çizgilerle belirtilir²⁶¹. Bu durum, bir moda tasarımının moda eskizi formatında sunulmuş olduğu ve bu görsel anlatım üzerinde dikişleri ifade etmek için kesik

²⁵⁹ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 90.

²⁶⁰ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 91.

²⁶¹ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 34.

çizgiler kullanıldığı hallerde ortaya çıkar. Bu halde Kurum, kısmi talep söz konusu ise, diğer kısmi talep yöntemlerine başvurulmasını tavsiye etmektedir.²⁶².

Kesik çizgilerle ifade yönteminin bir kısmı tescil ettirilmek istenen moda tasarımlarının başvuru görseli açısından uygun olmadığı hallerde, renkli gölgelendirme ve bulanıklaştırma ya da çizgisel sınırlandırma yöntemleri tercih edebilir. Renkli gölgelendirme, tescili talep edilen kısmın renklendirilerek, diğer kısımların renksiz bırakılması ve bulanıklaştırma tasarım dışında kalan kısımların bulanıklaştırılması suretiyle gerçekleştirilmektedir²⁶³. Çizgisel sınırlandırma ise, tasarımın koruma talep edilen kısmının kontrast renkte bir çizgiyle sınırlarının belirtilmesidir. Bu yöntemde, çizgi ile sınırlandırılan kısım içerisinde kalan detaylar tasarımın tesciline dâhil edilirken, dışında kalan kısımlar başvurunun dışında kalır²⁶⁴.

Belirtilen belgelerin, Kurum sistemine tam olarak girilmesi ve gereken ücretlerin yatırılması üzerine, tasarım incelemesi başlatılır. Tasarım başvurusu, Kurum tarafından iki tür incelemeye tabi tutulur. Genel olarak, başvurunun gereken usule uygunluğunun denetlendiği inceleme “şekli inceleme”, tasarımın esasına ilişkin detayların incelenmesi ise “içerik inceleme” olarak adlandırılır²⁶⁵.

Başvuru içeriği, öncelikle şekli incelemeye tabi tutulur. Eğer başvuru, şekli açıdan eksiklikler içeriyorsa, Kurum, başvuru sahibine eksiklik bildiriminde bulunulur ve bu kişiye eksiklikleri tamamlaması için 2 ay süre tanınır. Başvuru sahibinin eksiklikleri kendisine verilen süre içerisinde gidermesi üzerine başvuru tarihi kesinleşir²⁶⁶.

Şekli incelemede gereken şartların sağlanmasından sonra, içerik incelemesine geçilir. İçerik incelemesinde dikkate alınacak olan hususlar, SMK m. 64/6 kapsamında belirtilmiştir. Burada, SMK m. 58/4’te belirtilen koruma dışı hallerin aynısı olan bazı başlıklar yer almaktadır. Tasarım başvurusunda bu hallerden biri mevcutsa, içerik inceleme aşamasında tescil başvurusu reddedilecektir. Buna göre, tescili talep edilen tasarım, kanunda belirtilen tanıma uygun değilse, kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı ise, başvuru SMK m. 3 kapsamında yer almayan gerçek ya da tüzel kişilerce yapılmışsa, Paris Sözleşmesi 2. mükerrer 6. maddede belirtilen hususların uygunsuz kullanımı söz konusuysa ya da yenilik şartını sağlamıyorsa, tescil başvurusu reddedilir.

Bu aşamada dikkat edilmesi gereken hususlardan ilki, tescil ettirilmek istenen tasarımın, Kanun’da belirtilen tasarım tanımına uygun olmasıdır. Tasarım bir ürünün görünüm özelliklerini ifade eder. Bu durumda bir tasarıma ait işlevsel özelliklerin ya da

²⁶² Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 35.

²⁶³ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 36.

²⁶⁴ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 36.

²⁶⁵ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2011: 6.

²⁶⁶ Suluk vd., 2019: 330.

tasarımın görünümüne ilişkin olmayan başka niteliklerinin tescil yöntemiyle korunması mümkün olmayacaktır.

Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırılık ile Paris Sözleşmesi 2. mükerrer 6. maddede belirtilen hususlar tasarım koruması dışında kalan hallerle birebir aynı olmaları dolayısıyla bu başlık altında detaylı olarak ve örneklerle incelenmiştir. Bu nedenle, burada SMK m 64/6'da yer alan diğer hususlar incelenecektir.

Bir moda tasarımını tescil koruması altına almak isteyen şahısların dikkat etmesi gereken bir diğer husus, SMK kapsamında korumadan yararlanacak kişilerden olup olmamalarıdır. SMK m. 64/6-c'de yer alan düzenlemeye göre, SMK kapsamında korumadan yararlanacak olan kişilerden olmayanların tescil başvuruları reddedilecektir. SMK m. 3'te belirtildiği üzere, bu kanun kapsamındaki korumadan yararlanacak olan kişiler şunlardır:

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yerleşim yeri olan veya sınai ya da ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler, Paris Sözleşmesi veya 15.4.1994 tarihli Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması hükümleri dâhilinde başvuru hakkına sahip kişiler, karşılıklılık ilkesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti uyuşundaki kişilere sınai mülkiyet hakkı koruması sağlayan devletlerin uyuşundaki kişiler.

Burada önem verilen dört husus vardır. Buna göre, öncelikle, vatandaşlık esası, eğer bu esas sağlanamıyorsa, başvuruda bulunan gerçek ya da tüzel kişinin yersellik esasına göre, Türkiye'de yerleşik olması, eğer bu şartlar sağlanamıyorsa uluslararası anlaşma hükümleri ve en son olarak da mütekabiliyet esasına göre tescil başvurusu hakkı sahibi belirlenmektedir. Bu şartları sağlamayan ve belirtilen kişilerin dışında kalanların, tasarım tescili başvurusu Kurum tarafından reddedilir.

Kurum tarafından yapılan içeriğe yönelik bir diğer inceleme, tasarımın yeniliğidir. Tasarımın yeniliğine dair esasa ilişkin inceleme, Tasarımlar Dairesi Başkanlığı tarafından re'sen yapılır. Yenilik incelemesinde ölçüt, tasarımın aynısının ya da ufak ayrıntılarla farklılaşan benzerinin, daha önce dünyanın hiç bir yerinde kamuya sunulmamış olmasıdır. Bu değerlendirme, tescil ya da rüçhan tarihinden önce var olan tasarımların başvuru konusu tasarımla karşılaştırılması suretiyle yapılır²⁶⁷. Yenilik incelemesi sonucunda, Kurum tarafından yeni olduğuna kanaat getirilen tasarım hakkında tescil kararı verilir. Başvuru konusu tasarıma ilişkin yayın erteleme talebi yoksa tescil işlemi Resmi Tasarım Bülteni'nde yayınlanır²⁶⁸.

Tasarımların tescili söz konusu olduğunda, ayırt edici nitelik, tali olarak incelenen bir

²⁶⁷ Polater, 2019: 112.

²⁶⁸ Suluk vd., 2019: 330.

unsur halini alır. Bu unsur, Kurum tarafından re'sen incelemeye tabi değildir. Hakkında tescil başvurusunda bulunulan bir tasarımın ayırt edici niteliği haiz olup olmadığı, başvuru sırasında ancak bir üçüncü kişinin tescil başvurusunda itiraz etmesi halinde dikkate alınır. Böyle bir durum söz konusu olduğunda ise, ayırt edicilik değerlendirmesi Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı bünyesinde bulunan Kurul tarafından yapılır²⁶⁹.

Bir moda tasarımı, tescil korumasından, başvurunun kesinleştiği tarihten itibaren yararlanabilir. Bu durum, tescil başvurusuna karşı herhangi bir itirazın olmaması ya da Kurum'un başvuru talebini her aşamada onaylaması halinde, sorunsuz olarak gerçekleşen bir tescil süreci için geçerlidir.

Bir tasarıma yönelik tescil başvurusu sonucunda, Kurum tarafından farklı nitelikte kararlar verilebilir. Bu kararlar, tasarım tescilini etkiler nitelikte olduğundan, ayrıca inceleneceklerdir.

2.1.7.2.2 Tasarımın Tescil Hakkında Kurum Tarafından Verilebilecek Kararlar

Türk Patent ve Marka Kurumu, bir tasarımın tesciline yönelik kararları inceleyen ve bu konudaki kararları veren mercidir. Bu merci tarafından, tasarımların tesciline yönelik olarak, iki türlü nihai karar verilmesi mümkündür. Bu kararlardan ilki, hakkında tescil talebinde bulunulan tasarımın tescilinin kabulü, ikincisi ise tescil talebinin reddi kararıdır. Bu kararlar, tasarımını tescil ettirmek isteyen başvuru sahibi ve tasarımın yeniliğine ya da ayırt ediciliğine dair itirazları bulunan üçüncü kişiler açısından hukuki sonuç doğurur. Bu nedenle, kanun koyucu, bu kişilere, Kurum tarafından verilen bu kararlara karşı itiraz hakkı tanımıştır.

Bir tasarımın tesciline ilişkin başvuru yapıldıktan sonra TPMK, bu başvuruya ilişkin yenilik incelemesi yapar. Bu inceleme sonucunda, Kurum tarafından başvuruda bir eksiklik olmadığına karar verildiği takdirde, tescil başvurusu, başvuru tarihi itibarıyla kesinleşir. Bu durumda, tasarıma ilişkin koruma, ilk başvuru tarihinden itibaren geçerlilik kazanır²⁷⁰.

SMK m. 64/6'da düzenlenmiş olan sebeplerden birinin, başvuru aşamasında tespit edilmesi halinde, tescil başvurusu reddedilir. Ret kararı, tasarımın bir bölümüne ilişkin olarak da verilebilir. Kısmi ret kararı, tasarımın bir kısmının, kamu düzeni veya genel ahlaka ya da Paris Sözleşmesi 2. mükerrer 6. maddede yer alan hususlara aykırılık içermesi halinde söz konusu olur. Bu halde, tasarımın kısmi olarak reddedilen bölümünden geriye kalan kısmı, kanunda öngörülen koruma şartlarını ve tasarımın kimliğini taşımaya devam ediyorsa, bu kısmın tesciline karar verilebilir.

²⁶⁹ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 12.

²⁷⁰ Suluk vd., 2019: 326.

2.1.7.2.3 Tasarım Tescili Hakkında Kuruma Yapılabilecek İtirazlar

Kanun koyucu, Türk Patent ve Marka Kurumu'na karşı bazı itirazların yöneltilebileceğini belirtmiştir. SMK m. 67 vd. maddelerinde yer alan düzenlemelere göre, Kurum'a yapılabilecek itirazlar iki türdür. Bu itirazlardan ilki, Kurul tarafından verilen tescilin reddine ilişkin karara olan itirazdır, ikincisi ise, Bülten'de yayımlanmış olan tasarımın tesciline karşı üçüncü kişiler tarafından yapılan itirazdır. Kanun'da yer alan itiraz, ret kararına itiraz ve tescile itiraz olarak iki başlık altında incelenecektir.

Bir moda tasarımının tesciline yönelik başvuru sırasında, içerik incelemesi sonucunda SMK m. 64/6'da yer alan hususlara aykırılık bulması halinde tescil talebi reddedilir. Bu karara karşı itiraz, tescil başvurusu sahibi tarafından yapılır. Başvuru sahibinin tasarımın tescilinin reddi kararına karşı olan itirazı, iki ay içerisinde²⁷¹, SMK m. 67/1'de belirtildiği üzere, itirazın gerekçelerini detaylı olarak içerecek bir şekilde hazırlanmış olan karara itiraz formunun imzalanması suretiyle yazılı olarak yapıldığı takdirde Kurum tarafından değerlendirilir²⁷². Tasarım tescil talebi reddedilen başvuru sahibinin, ret kararına karşı öngörülen itiraz süresini geçirmesi halinde itiraz hakkı düşer. Ancak başvuru sahibine her zaman dava yolu açıktır²⁷³.

Tescil için gereken bütün şartların sağlanması halinde, tescil talebinde bulunulan tasarım Resmi Tasarımlar Bülteni'nde²⁷⁴ yayımlanır. Kanun koyucu yayımı izleyen üç aylık süreçte üçüncü kişilere bir itiraz hakkı tanımıştır. Bu itiraz tescilin yayımından sonra üçüncü kişiler tarafından yapılır ve tasarımın gereken niteliklere sahip olmadığına ilişkin gerekçeleri barındırır. Bu itiraz da Yeniden İnceleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı bünyesinde yer alan Kurul tarafından değerlendirilir²⁷⁵.

Bu durumda, tescile karşı yapılan itirazın gereken şekli ve maddi şartları taşıması halinde, başvuru sahibine karşı görüş bildirim süresi tanınır. Kurul tarafından yapılan inceleme sonucunda, tasarımın yenilik ve ayırt edicilik unsurlarının sakatlandığı tespit edilirse, tasarımın tescili hükümsüz kılınır. SMK m. 68/6'da yer alan düzenleme kapsamında, Kurul tarafından verilen tasarımın hükümsüzlüğü kararı, Resmi Tasarımlar Bülteni'nde yayımlanır. Kural olarak, tasarımın hükümsüzlüğüne mahkeme tarafından karar verilebilir. Dolayısıyla, bir tasarımın TPMK nezdinde hükümsüz kılınması sonucunda, SMK m. 79'da düzenlenmiş olan, mahkeme tarafından verilen hükümsüzlük kararının sonuçları ortaya çıkar.

²⁷¹ Suluk vd., 2019: 327.

²⁷² Türk Patent ve Marka Kurumu, 2011: 6.

²⁷³ Suluk vd., 2019: 330.

²⁷⁴ <http://bulten.turkpatent.gov.tr/bulten/> (Erişim Tarihi: 25.02.2020)

²⁷⁵ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2011: 11.

2.1.8 Koruma Süreleri

Tescilsiz tasarımlara ilişkin koruma süresi, SMK m. 69/2 kapsamında yer almaktadır. Buna göre, bir tasarımdan doğan haklar, kamuya sunulmasından itibaren üç yıllık süre zarfında korunacaktır. Bu tasarım korumasının sağlanması için, her hangi bir kuruma ya da mercie başvuru şartı aranmaz. Fikir ürününün tasarım olarak ortaya çıkması ve kamuya sunulması şartlarının sağlanmasından itibaren, tescilsiz tasarım koruması hüküm ifade eder. Hızlı hareket eden moda endüstrisi açısından, tasarımlara tanınan üç yıllık koruma süresi şimdilik yeterli görülmekle beraber, bu husustaki eksiklikler zaman içerisinde ortaya çıkacaktır²⁷⁶.

Tescil korumasına ilişkin süreler, SMK m. 69/1 kapsamında yer almaktadır. Buna göre, usulüne uygun olarak tescil edilen bir tasarım, başvuru tarihinin kesinleşmesinden itibaren beş yıl süreyle tescil korumasından yararlanacaktır. Tescil korumasında başvuru tarihi, SMK m. 64/1’de belirtildiği üzere, SMK m. 61 ve 63’te yer alan şartlara uygunluğa göre değişiklik gösterir.

SMK m. 61/1, a ve b bentlerinde belirtilen, “*başvuru sahibinin kimliğine ilişkin bilgileri içeren başvuru formu*”²⁷⁷ ve “*tasarımın görünümünü yansıtan ve yayım yoluyla çoğaltılmaya elverişli görsel anlatımı*”²⁷⁸ şartlarında herhangi bir eksiklik olmadığı takdirde başvuru tarihi, “*Kurum tarafından alındığı tarih itibariyle*” kesinleşir²⁷⁹. Bu hususlarda herhangi bir eksiklik olduğu takdirde, başvuru tarihi söz konusu eksikliklerin giderildiği tarih itibariyle kesinleşecektir.

Beş yıllık tescil süresinin sonunda, bu sürenin uzatılmasını isteyen bir tasarımcı, gereken uzatma işlemlerini yapmak suretiyle, SMK m. 69/1 kapsamında, her seferinde beş yıl olmak üzere, toplamda yirmi beş yıl tescil korumasını uzatabilir. Yirmi beş yıl sonunda, tasarım korumasının azami kanuni süresi sona erdiğinden, bu tasarımcı, kanunda öngörülen şartları taşıması halinde, SMK’da yer alan marka, patent, faydalı model ya da FSEK’da öngörülen eser koruması yöntemlerine başvurabilir.

2.1.9 Tasarımın Hükümsüzlüğü ve Tasarım Hakkının Sona Ermesi

Tasarım hakkının sona ermesi SMK 77 vd. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu haller, tasarımın hükümsüzlüğü, tescilsiz tasarımlarda kanunda belirtilen sürenin dolması, tescilli tasarımlarda tescilin yenilenmemesi, tescilin yenilenmesine rağmen kanunda belirtilen azami yirmi beş yıllık sürenin dolması ve tasarım hakkından vazgeçmedir. Bu durumlardan herhangi

²⁷⁶ <https://gun.av.tr/tr/goruslerimiz/makaleler/moda-endustrisi-ve-tescilsiz-tasarimlar> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

²⁷⁷ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 23.

²⁷⁸ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 31.

²⁷⁹ Suluk vd., 2019: 330.

birinin varlığı halinde, tasarım koruması sona erer.

2.1.9.1 Tasarımın Hükümsüzlüğü

Kanunda belirtilen şartları haiz olmayan bir moda tasarımı, mahkemeden talep edilmesi halinde, hükümsüz kılınabilir. Hükümsüzlük müessesinin amacı, kanunda yer alan koruma şartlarına uygun olmayan bir tasarıma ilişkin hakkın ileri sürülmesi halinde, üçüncü kişilere ve dolayısıyla kamuya verilecek olan zararın önlenmesidir²⁸⁰.

Hükümsüzlük sebepleri, SMK m. 77/1’de sınırlı sayıda belirtilmiştir. Bir tasarımın hükümsüzlüğü, ancak bu hallerin varlığı durumunda istenebilir. Buna göre, kanundaki tasarım tanımına uygun olmayan, yenilik ve ayırt edici niteliği haiz olmayan, ürünün teknik fonksiyonunun oluşturduğu, kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı, tescil başvurusunun kötü niyetli olduğu, Paris sözleşmesi 2. mükerrer 6.fıkrası kapsamındaki unsurların uygunsuz kullanımını içeren, SMK m. 3’te belirtilmemiş olanlar adına tescil edilmiş olan, başkasına ait tasarımlardan herhangi birinin ya da önceki tarihli aynı ve benzer bir tasarımın tescil başvurusunun söz konusu olması halinde tasarımın hükümsüzlüğüne karar verilir²⁸¹.

Tasarımın hükümsüzlüğü tescilli ve tescilsiz tasarımlara karşı ileri sürülebilir. SMK m. 78/6’da yer alan düzenleme kapsamında, tescilsiz tasarıma karşı açılan hükümsüzlük davasında davalı, tasarım hakkına sahip olduğunu iddia eden kişidir. Tescilli tasarımlarda ise, hükümsüzlük davası, sicilde hak sahibi olarak görünen kişiye karşı açılır. Bu dava, tasarımın koruma süresince ya da hakkın sona ermesinden itibaren beş yıl içerisinde, menfaati olanlar ya da tasarım hakkı sahibi olanlar tarafından açılabilir.

Hükümsüzlük kararı, sadece yargı mercileri tarafından verilebilir. Türk Patent ve Marka Kurumu, bir tasarımın tesciline karar verdikten sonra, o tasarım hakkında hükümsüzlük hallerinden birinin ortaya çıkması durumunda, hükümsüzlük kararı veremez. Bu hususun istisnası ise, bir tasarımın tescil başvurusunun incelenmesi aşamasında yapılan itiraz üzerine Kurum tarafından verilen karardır. SMK m. 68/5 uyarınca, tescile karşı yapılan itirazın haklı bulunması halinde, Kurum tarafından tasarım tescili hükümsüz kılınır ve SMK m. 68/6 uyarınca bu hükümsüzlük kararı Tasarım Bülteni’nde yayımlanır. Bu halde ise, SMK m. 79’da yer alan hükümsüzlük sonuçları doğar. Yani, Kurum tarafından verilen hükümsüzlük kararı, mahkeme tarafından verilen hükümsüzlük kararı gibi sonuç doğurur²⁸².

Bir tescilli tasarıma ilişkin hükümsüzlük iddiası, çatışan tescil başvuruları olması durumunda ortaya çıkabilir. Çatışan başvurudan kasıt, benzer iki tasarımın her ikisi lehine de

²⁸⁰ Öz diler, 2010: 3.

²⁸¹ Suluk vd., 2019: 335.

²⁸² Suluk vd., 2019: 334.

tescil başvurusunda bulunulmuş olmasıdır. Böyle bir durumda, önceki tarihli başvuru, tescile layık görüleceğinden, sonraki tarihli başvuruda yer alan tasarımların başvurusu reddedilecektir²⁸³. Bu durumda, ikincil başvuru sahibi, rüçhan hakkına sahip olmadığı müddetçe, tasarımın hükümsüzlüğünü ileri süremeyecektir. Yargıtay, “tescilli hakkın kullanımının hukuka uygun”²⁸⁴ olduğunu mutlak derecede kabul ettiğinden, mahkeme önünde aksi ispat edilmedikçe, tescilli bir tasarımdan doğan hakların kullanımının önüne geçilemeyecektir.

Görsel 2.13 Hakkında hükümsüzlük kararı verilen tasarımlar, 2014

Moda tasarımlarının hükümsüzlüğü iddiasının öne sürüldüğü durumlar, uygulamada sıkça karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Yargıtay, tanınmış bir firmaya ait, spor ayakkabı tasarımlarının, 2009/00469 tescil numaralı benzerlerinin hükümsüz kılınması talebiyle açılan davada, ilk derece mahkemesince verilen hükümsüzlük kararını onayarak, moda tasarımlarının ayırt edici niteliği haiz olmadığı hallerde hükümsüz kılınabileceğini ortaya koymuştur²⁸⁵.

1. Spor Ayakkabı

Locarno Sınıfı : 02-04

Resimler

2. Spor Ayakkabı

Locarno Sınıfı : 02-04

Resimler

3. Spor Ayakkabı

Locarno Sınıfı : 02-04

Resimler

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, Tasarım Veri Tabanı

Bir tasarımın, tamamı ya da bir kısmı hükümsüz kılınabilir. Kısmi hükümsüzlük halleri, SMK m. 77/2’de düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, tasarımın bir kısmının, kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı olması, Paris sözleşmesi 2. mükerrer 6. fıkrası kapsamındaki unsurların uygunsuz ya da başkasına ait fikri mülkiyet hakkının izinsiz kullanımını içermesi halinde, tasarımın sadece o kısmı mahkeme tarafından hükümsüz kılınabilir. Bu durumda tasarımın tescilinin devamlılığı için, tasarımdan geriye kalan kısmın kanundan öngörülen koruma şartları olan yenilik ve ayırt edici niteliğini korumaya devam etmesi ve tasarım

²⁸³ Çelik, 2011: 54.

²⁸⁴ Çelik, 2011: 56.

²⁸⁵ Yargıtay, 11. HD, T. 23.01.2014, E. 2013/11568, K. 2014/1504.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

kimliğine sahip olması gerekmektedir²⁸⁶.

Hükümsüzlük, herkese karşı ileri sürülebilen ve geçmişe etki eden bir müessesedir. SMK m. 79/1'de yer alan düzenlemeye göre, hükümsüzlük kararıyla, bir tasarıma sağlanan koruma ve tasarımın o ana kadar doğurduğu sonuçlar etkisiz hale gelir.

Ancak, uygulamada ortaya çıkabilecek hak kayıplarının önlenmesi amacıyla, bu hususa iki istisna getirilmiştir. Hükümsüzlük kararının geçmişe yürümemesinin istisnaları SMK m. 79/2'de düzenlenmiştir. Bunlardan ilki, bir tasarımın hükümsüzlüğüne karar verilmeden önce, hükümsüzlüğü talep edilen tasarıma karşı açılan bir tecavüz davasında, mahkemece verilmiş, kesinleşmiş ve uygulanmış kararlar açısından hükümsüzlük geçmişe yürümez.

Örneğin, tescil korumasından yararlanan bir elbise tasarımının, ayırt edici niteliği haiz olmayan benzerlerinin tescili sağlanmış ve önceki tarihli tasarım sahibi, tasarım hakkına tecavüzün durdurulması ve tazmini için dava açmış olabilir. Tasarımın hükümsüzlüğüne, tecavüz davasında takdir edilen tazminat tahsilinden sonra karar verilmiş olması, bu tazminatın geri ödenmesini gerektirmeyecektir. Bu durumda, hükümsüzlük geçmişe etkili olmayacaktır. Ancak bu gibi durumlarda, tasarımın hükümsüzlüğünün geçmişe etkili olmaması, mahkeme kararının uygulanmış olmasına bağlıdır²⁸⁷.

Hükümsüzlük kararının ikinci istisnası, karar verilmeden önce yapılmış ve uygulanmış olan sözleşmelere yöneliktir. Bu sözleşmelerin, kararın verilmesinden önce yapılmış ve uygulanmış olmaları esastır. Buna göre, karardan önce yapılmış olan devir ya da lisans sözleşmelerinin uygulanmış olan kısmı açısından hükümsüzlük kararı geçmişe etkili olmayacaktır²⁸⁸. Bu halde, kanun koyucu iyiniyetli üçüncü kişilerin hak kaybına uğramalarının önüne geçmeyi amaçlamıştır. Burada, sözleşme, icra edildiği takdirde, geçmişe etkili olacaktır.

Hükümsüzlük kararı verildikten sonra, mahkeme bu kararı re'sen Kurum'a gönderir. Hükümsüzlük kararını alan Kurum, SMK m. 79/4 kapsamında, tasarımın tescilini sicilden terkin eder ve bu işlemi Bülten'de yayımlar. Bu durumda, tasarımdan doğan haklar tamamen sona ermiş olur.

2.1.9.2 Tasarım Hakkının Sona Ermesi

Tasarım hakkı, koruma süresinin sona ermesi, tescilin yenilenmemesi ve tasarım hakkından vazgeçilmesi hallerinde sona erecektir.

Tasarım hakkı, belirli bir süreyle sınırlandırılmıştır. Bu süre, tescilsiz ve tescilli

²⁸⁶ Bilgin, 2018: 48.

²⁸⁷ Suluk vd., 2019: 337.

²⁸⁸ Suluk vd., 2019: 338.

tasarımlar açısından, farklı olarak düzenlenmiştir. SMK m. 69'da yer alan koruma sürelerinin dolması halinde, tasarım hakkı sona erecektir. Tescilsiz tasarımlara sağlanmış olan koruma, tasarımın kamuya ilk sunulduğu tarihten itibaren üç yıldır. Bu sürenin dolması halinde, tescil başvurusunda bulunulmamışsa, tasarım üzerindeki koruma sona erecektir.

Bir tasarım, tescil başvurusunun kabulünden itibaren, başvuru tarihinden başlayarak beş yıl boyunca korumaya tabidir. Bu koruma süresi, yenileme suretiyle uzatılabilir. SMK m. 69/4 kapsamında, iki tür yenileme süresi öngörülmüştür. Buna göre, tescil süresinin sona ermesinden altı ay önce, ücretin ödenmesi suretiyle yenileme talebinde bulunulabilir. İkincil olarak, tescil süresinin sona ermesinden itibaren altı aylık süre içinde, ek ücretin yatırılması ve her halükarda ücretin yatırıldığına dair makbuzun Kurum'a ibraz edilmesi suretiyle tasarımın tescili yenilenebilecektir²⁸⁹. Tescil süresinin sona ermesi halinde, eğer tescilin yenilenmesi için bir başvuru yapılmamışsa, tasarım hakkı sona erer.

Tasarım hakkını sona erdiren bir diğer hal, vazgeçmedir. SMK m. 80'de yer alan düzenleme kapsamında, tasarım hakkı sahibi, hakkından kısmen ya da tamamen vazgeçebilir. Tescilli bir tasarımın, birden fazla hak sahibi varsa, bu tasarımın sicilden terkin için bütün hak sahiplerinin izni gerekir. Eğer, hak sahiplerinden sadece bir tanesi tasarım hakkından vazgeçmek istiyorsa, SMK Yönetmelik m. 70/2'de yer alan belgelerin Kurum'a ibraz edilmesi suretiyle tasarım hakkından vazgeçebilir. Vazgeçme durumunda tasarım hakkının sona ermesi, Bülten'de yayımlanır.

2.1.10 Tasarım Hakkına Tecavüz

Tecavüz, kelime olarak “saldırı, başkasının hakkına el uzatma” manasına gelmektedir²⁹⁰. Bir tasarıma karşı sahibinin izni olmaksızın SMK kapsamında belirtilen fillerden birinin işlenmesi halinde tecavüz söz konusu olacaktır²⁹¹.

Tasarım hakkına tecavüz oluşturan haller SMK m. 81/1'de sınırlı olarak sayılmıştır. Bu nedenle, tasarım hakkına tecavüz iddiası ancak bu hallerin varlığı halinde ileri sürülebilir. Kanunda yer alan tecavüz halleri, tasarım hakkının izinsiz olarak kullanımı, lisans hakkının izinsiz olarak genişletilmesi ya da devredilmesi, tasarımın gaspıdır.

2.1.10.1 Tecavüz Halleri

2.1.10.1.1 Tasarım Hakkının İzinsiz Kullanımı

Kanun koyucu, tasarım hakkının kullanımını geniş anlamda yorumlamıştır. SMK m.

²⁸⁹ Suluk vd., 2019: 339.

²⁹⁰ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.05.2020)

²⁹¹ Suluk vd., 2019: 340.

81/1-a'da yer alan düzenlemeye göre, tasarımın izinsiz kullanımı, tasarımcının üzerinde hak sahibi olduğu “*tasarımın aynısını ya da genel izlenim itibariyle ayırt edilemeyecek kadar benzerinin*” üretimi, piyasaya sunulması, satışı, kopyalanan tasarım hakkında sözleşme yapılması hakkında öneride bulunulması, ticari amaçla kullanım ve bu amaçlarla tasarımı bulundurmaya, burada sayılanların dışında kalan yöntemlerle ticaret alanına çıkarma ve ithal etmek eylemlerini kapsamaktadır. Bir üçüncü kişinin, tasarımın sahibinin izni olmaksızın, tasarıma ilişkin işlemler gerçekleştirmesi halinde, tasarım hakkı ihlal edilmiş olacaktır. Kanun, tescil edilmiş bir tasarıma kapsamlı koruma sağlamaktayken, tescilsiz bir tasarım açısından birebir kopyalanma durumunda koruma sağlayacaktır²⁹².

Tasarım hakkının izinsiz kullanımının söz konusu olabilmesi için, öncelikle bir tasarıma koruma kazandıran, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarının suiistimal edilmiş olması gereklidir. Yenilik unsuru “*tasarımın aynısı*” ve ayırt edici nitelik “*genel izlenim itibariyle bilgilendirilmiş kullanıcı tarafından ayırt edilemeyecek kadar benzerinin*” üretilmesi sonucunda tecavüze uğramış olur.

Tecavüzün ortaya çıkması açısından, izinsiz kullanım hallerini oluşturan eylemlerin hepsinin aynı anda ifa edilmesi şart değildir. Bu eylemlerden herhangi birinin varlığı halinde, tecavüz gerçekleşir²⁹³.

Tasarım hakkının izinsiz kullanımı halinde, mahkemeden talep edilmesi durumunda, tecavüzün önlenmesine ve kullanımdan elde edilen kazancın tazminine karar verilebilir. Yargıtay tarafından kabul edilen görüşe göre, kaybedilen kazanç, bilirkişi tarafından güncel bir lisans sözleşmesi bedeli üzerinden hesaplanmalıdır.²⁹⁴ Bu durumda, bir tasarımı, sahibinin izni olmaksızın kullanan kişi, beş yıl süreyle yapılmış olan güncel bir lisans sözleşmesi bedelinin günlere bölünmesi suretiyle, tecavüzü sürdürdüğü gün üzerinden tazminat ödeyecektir. Örneğin, bir desen tasarımı hakkında yapılan beş yıllık lisans sözleşmesinin bedeli 1825 TL ise, bu desenin günlük kullanım hakkı 1 TL olacaktır. Bu tasarımın haksız kullanım süresi 30 gün ise, ödenecek tazminat miktarı da 30 TL olarak hesaplanacaktır.

2.1.10.1.2 Lisans Hakkının İzinsiz Olarak Genişletilmesi Ya Da Devredilmesi

Tasarım hakkı sahibi lisans sözleşmesi kapsamında tasarımın kullanımına izin verebilir. Lisans alan kişi sözleşme konusu tasarım üzerinde özgürce tasarruflarda bulunabilir²⁹⁵. Ancak lisans alana tanınan tasarruf hakkı, sözleşme kapsamıyla ve sadece

²⁹² Suluk vd., 2019: 333.

²⁹³ Suluk vd., 2019: 301.

²⁹⁴ Yargıtay, 11. HD, T. 29.03.2017, E. 2015/14333, K. 2017/1912.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.04.2020)

²⁹⁵ Suluk vd., 2019: 397

kendi kullanımıyla sınırlıdır.

Lisans alanın, tasarım sahibinin onayını almaksızın sözleşme kapsamını genişletmesi ya da bir başka kişiye bu tasarruf hakkını devretmesi, tasarım hakkı ihlalidir ve tasarıma tecavüzü doğurur. Bu halde, tasarım hakkı sahibi, tasarıma karşı olan bu ihlalin durdurulması ve zararlarının tazmini için yargı yoluna başvurabilir.

2.1.10.1.3 Tasarımın Gaspı

Tasarımın gaspı, bir tasarım üzerinde sahibinden başka bir kişinin, sahibinin izni olmaksızın tasarrufta bulunmasıdır. Bu tasarruf, tescilsiz tasarımlarda, tasarımın sahibinin izni olmaksızın kamuya sunulması, tescilli tasarımlarda, tasarımın hak sahibi olmayan kişi adına tescil edilmiş olması halinde ortaya çıkar. Bu durumda, tasarım hakkı gasp edilmiş olan hak sahibi, SMK m. 71/1’de yer alan düzenleme kapsamında, *“tasarımdan doğan diğer hak ve talepleri saklı”* tutmak kaydıyla, *“tasarımın kendisine devredilmesini”* mahkemeden talep edebilir.

Bazı hallerde, tasarım tescil başvurusunda bulunan kişi iyiniyetli olabilir. Moda endüstrisinde bu hususa örnek olarak, firmasında çalışanların hazırladığı koleksiyonlarda yer alan tasarımları, iyiniyetle tescil ettiren firma sahipleri gösterilebilir. Firma sahibi, kendisine sunulan tasarımların, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarını haiz olduklarını varsayarak, bu tasarımları kamuya sunabilir ya da tescil ettirebilir. Bu nedenle, benzer şekilde iyiniyetle tasarım hakkı kazanmış olan kişilere karşı, dava açma süresi sınırlandırılmıştır. SMK m. 71/3’te yer alan düzenlemeye göre, iyiniyetle tescil talebinde bulunan ve başvurusu kabul edilen kişilere karşı, tasarım sahibinin dava açma süresi, *“tescilli tasarımın yayımlandığı tarihten veya tescilsiz tasarımın kamuya sunulduğu tarihten itibaren üç yıldır.”* Bu süre, sadece iyiniyetli kişiler açısından geçerlidir.

Tasarım hakkının asıl sahibi, karşı tarafın kötü niyetli olduğunu ispat ederse, dava açma süresi açısından, üç yıl dikkate alınmaz. Bu durumda, kötü niyetli kişilere karşı, üç yıllık sürenin geçmesinde sonra dahi, dava açılabilir.

Tasarımın gaspına yönelik olarak açılan davada, tasarım sahibi bazı taleplerde bulunabilir. Bu talepler, gaspın durdurulması, tescilsiz tasarımda, tasarımın kendisine ait olduğunun tespiti, tescilli tasarımlarda, tasarımın kendi adına tescili ya da tescilin terkinidir.

2.1.10.2 Tecavüz Davası

SMK m. 81’de, tasarım hakkına tecavüz sayılan hallerin yanında, bu tecavüze karşı dava açma hakkına da yer verilmiştir. Bir moda tasarımından doğan hakların sahibi, tecavüz

halinde, SMK m. 81/2 kapsamında hukuk davası açma hakkına sahiptir²⁹⁶. Madde kapsamında, dava açma hakkının tescilli ve tescilsiz tasarımlar açısından farklı olarak düzenlenmiştir.

Tescilli tasarıma ilişkin tecavüz sebeplerinden birinin varlığı halinde, eğer tasarım SMK m. 65 kapsamında tescil edilip yayımlanmışsa, tasarım sahibi dava açma hakkına sahip olur. Ancak, tecavüzü gerçekleştiren kişinin, yayımdan önce tasarım başvurusundan haberi varsa, dava açmak için tasarımın yayımlanmış olması şartı aranmaz. Dava açılmasından sonra, tecavüzün kötü niyetli olduğuna kanaat getirilirse, bu eylemin tescil başvurusundan itibaren mevcut olduğu kabul edilir.

Tescilsiz tasarımlar açısından tecavüz davası, tasarımın SMK m. 57'ye uygun şekilde kamuya sunulmasıyla birlikte ortaya çıkan tasarım hakkı ihlallerine karşı açılabilir.

Tasarım hakkına tecavüz davasında davacı taraf, SMK m. 70/1'e göre, tasarım hakkı tecavüze uğrayan tasarımcı ve onun halefleridir. Tecavüz davasının davalı tarafı ise, tasarım hakkına tecavüzü gerçekleştiren kişidir. Birden çok kişinin tasarladığı bir tasarım üzerinde, dava açma hakkının kime ait olduğu sözleşmeyle kararlaştırılabilir. Bu tarz bir sözleşme olmaması halinde, tasarım üzerindeki haklar, TMK'da yer alan paylı mülkiyet hükümlerine göre belirleneceğinden, tasarım üzerinde hak sahibi olan her bir kişi, tecavüz davası açabilir²⁹⁷.

Tasarım hakkı tecavüze uğrayan kişi, mahkeme nezdinde bazı taleplerde bulunabilir. SMK m. 149 kapsamında yer alan bu talepler, tecavüzün tespiti, önlenmesi (men'i), durdurulması, kaldırılması (ref'i), varsa maddi ve manevi zararın tazmini, tecavüze sebebiyet veren tasarımların üretiminde kullanılan araçlara el konulması, el konulan ürünler üzerinde kendisine mülkiyet hakkı tanınması, eğer gerekliyse el konulan ürünlerin imhası, haklı sebebin varlığı halinde kesinleşmiş kararın gazetede ilanı ve ilgililere tebliği olarak belirtilmiştir.

Moda tasarımlarına ilişkin davalarda davacı taraf, bu taleplerin birçoğunu, bir arada ileri sürmektedir. Örneğin, Yargıtay önünde değerlendirilen, tescilli abiye elbiselerden doğan tasarım hakkına tecavüzün söz konusu olduğu bir davada, davacı taraf, tecavüz eylemlerinin tespiti, men'i ve ref'i ile tasarıma tecavüz nedeniyle maddi ve manevi tazminat talep etmiştir²⁹⁸.

Davacının manevi tazminat talebi, ilk derece mahkemesince, “davalıya, tecavüz teşkil

²⁹⁶ Suluk vd., 2019: 409.

²⁹⁷ Suluk vd., 2019: 322.

²⁹⁸ Yargıtay, 11. HD, T. 10.06.2019, E. 2018/2737, K. 2019/4229.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)

eden tasarımla ilgili ihtarname gönderilmediği ve tecavüz teşkil eden bir adet ürünün bulunduğu gözetildiğinde manevi tazminat koşullarının gerçekleşmediği” gerekçesiyle reddedilmiştir. Bölge Adliye Mahkemesince görülen istinaf başvurusunda, davacının tasarımına benzer bir tasarımın, davalının işyerinde bulunmuş olmasının tasarım hakkına tecavüz oluşturduğu ve dolayısıyla manevi tazminata hükmedilmesi gerektiği gerekçesiyle davacının istinaf talebi kabul edilmiştir. Yargıtayca usule ve yasaya uygun bulunarak onanan bu karar, bir modacının, tasarım hakkını tecavüz halinde, tecavüz edene herhangi bir uyarıda bulunmamış olmasa dahi, manevi tazminatı hak edeceğinin göstergesidir.

Moda tasarımlarına tecavüz oluşturan eylemler, yargı mercilerince tespit edilmektedir. Buna göre, bir moda tasarımının aynısının ya da ayırt edilemeyecek derecede benzerinin, sahibinin iş yeri haricinde bir başka iş yerinde, bulundurulması, üretiminin yapılması, geleneksel yollardan ya da internet yoluyla satışa sunulması tasarım hakkına tecavüz teşkil edecektir²⁹⁹.

SMK m. 153’e göre, tecavüz davaları, kamuya sunulmuş bir tasarımı, “*kişisel ihtiyaçları*” doğrultusunda kullanan kişilere karşı açılmaz. Öte yandan, tasarım hakkı sahibi, tecavüzü gerçekleştiren kişinin elindeki ürünlere el koymamışsa ve bu kişi, tasarım hakkına tecavüz oluşturan ürünlerin satışını yapmışsa, bu ürünleri alıp kullanan kişilere karşı dava açılmaz.

Tasarım hakkına tecavüz halinde açılacak davalarda, görevli ve yetkili mahkeme, SMK m. 156’de düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca, görevli mahkeme, Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesidir. Bu mahkemelerin kurulmadığı yerlerde görevli mahkeme, hukuk davalarında Asliye Hukuk Mahkemesi, ceza davalarında Asliye Ceza Mahkemesi olarak belirlenmiştir.

Tecavüz davalarında yetkili mahkeme ise, tasarım hakkı sahibinin yerleşim yeri mahkemesi veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği yer mahkemesi ya da fiilin sonuçlarını doğurduğu yer mahkemesi olarak belirlenmiştir. Davacı tasarım sahibinin Türkiye’de yerleşim yeri bulunmuyorsa, davanın açıldığı tarihte Tasarım Sicilinde kayıtlı vekilin yerleşim yeri mahkemesi, bu kayıt silinmişse, TPMK merkezinin bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir³⁰⁰.

Tecavüz davaları, SMK m. 157’ye göre, Türk Borçlar Kanunu’ndaki zamanaşımı hükümlerine tabidir. Buna göre, zamanaşımı süresi, tecavüzün ve gerçekleştiren kişinin öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl ve her halükarda tecavüzü oluşturan fiilin ifasından itibaren

²⁹⁹ Yargıtay, 11. HD, T. 16.09.2019, E. 2018/3808, K. 2019/5433.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)

³⁰⁰ Suluk vd., 2019: 413.

on yıldır. Tecavüz fiilinin aynı zamanda suç teşkil ediyor olması halinde, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan, uzamış ceza zamanaşımı süreleri geçerli olacaktır. Uzamış ceza zamanaşımı süresi sekiz yıl olup, cezanın süresine göre on iki yıla kadar uzayabilmektedir³⁰¹.

2.1.11 Moda Tasarımları Üzerindeki Hakların Hukuki İşlemlere Konu Olması

Bir moda tasarımından doğan sınai hak üzerinde hukuki işlemler yapılabilir. SMK m. 148'de yer alan düzenlemeye göre, *“sınai mülkiyet hakkı devredilebilir, miras yolu ile intikal edebilir, lisans konusu olabilir, rehin verilebilir, teminat olarak gösterilebilir, haczedilebilir veya diğer hukuki işlemlere konu olabilir”*. Buna göre, tasarım hakkı sahibi, tasarımından doğan haklar üzerinde özgürce tasarrufta bulunabilir.

Sınai mülkiyet haklarına ilişkin hukuki işlemler yazılı şekil şartına bağlıdır. Özellikle devir sözleşmesi noter tarafından onaylanması halinde geçerli olacaktır (SMK m.148/4) Tasarım hakkının mahkemece devrine karar verilmesi halinde, mahkeme kararı yazılı şekli sağlamış olur³⁰².

Tasarıma ilişkin sınai hakların devri, Tasarım Siciline tescil edilebilir. Devir sözleşmesinin Sicile tescil başvurusu, *“talep formu, ücretin ödendiğini gösterir bilgi, devre konu tasarım tescil numarasının yer aldığı devir sözleşmesi, devir sözleşmesinin yabancı dilde olması halinde yeminli tercüman tarafından onaylanmış Türkçe tercümesi”* hazırlanıp Kurum'a ibraz edilmek suretiyle yapılır.³⁰³ Devir sözleşmesinin iyiniyetli üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi, devrin Sicile tescil edilmiş ve Tasarım Bülteni'nde yayınlanmış olmasına bağlıdır³⁰⁴.

Birden çok tasarımın çoklu başvuruyla tescil edilmiş olması halinde, tasarım hakkı sahibi bütün tasarımlar üzerindeki hakları ya da tasarımların bir kısmı üzerindeki hakları devredebilir. Kısmî devir söz konusu ise, hangi tasarımın devredildiğini açıkça belirtilmesi şarttır. Çoklu başvuruda yer alan tasarımlardan biri ya da bir kaçının kısmi devir suretiyle devredilmesi halinde, Kurum tarafından bu tasarımlara yeni tescil numarası verilir ancak ilk tescil tarihi sabit kalır³⁰⁵.

Tasarım hakkının devri halinde, yeni bir koruma süresi başlamaz, bu süre kaldığı yerden devam eder. Bu durumda, tescilli bir tasarımdan doğan hakları beş yıllık koruma süresinin ikinci yılın sonunda devralan kişi, tasarım hakkını üç yıl daha kullanabilir³⁰⁶.

³⁰¹ Suluk vd., 2019: 414.

³⁰² Suluk vd., 2019: 396.

³⁰³ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2011: 10.

³⁰⁴ Suluk vd., 2019: 396.

³⁰⁵ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2011: 11.

³⁰⁶ Suluk vd., 2019: 397.

Bir moda tasarımı üzerindeki fikri ve sınai haklar, 6750 sayılı ve 20.10.2016 tarihli Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’nu³⁰⁷ 5/c’de yer alan düzenlemeye göre, taşınır rehnine konu olabilir. Rehin sözleşmesi yazılı şekil şartına bağlı olup, “*üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesi*”, sözleşmenin Rehinli Taşınır Siciline tesciline bağlıdır (m. 9).

Eğer rehin, moda tasarım firmasının tamamı üzerinde kurulmuşsa, tasarımlar da dâhil olmak üzere, firmanın sahip olduğu bütün haklar üzerinde rehin tesis edilmiş olur³⁰⁸. Bunun yanında, tasarımdan doğan hakları üzerinde rehin tesis eden tasarım hakkı sahibi, aynı tasarım üzerinde yeniden rehin kurabilir ya da rehinli hakkı devredebilir³⁰⁹. Rehin, tasarımcının tasarımı üzerinde bu tür hukuki işlemler yapmasını engellemez.

Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 75. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, “*tasarım hakkı lisans sözleşmesine konu olabilir.*” Lisans sözleşmesi, tasarım hakkı sahibinin, tasarım üzerindeki haklarını, kullanma yetkisini bir başkasına devrettiği sözleşme türüdür. Burada sözleşmenin tarafları, lisans veren yani tasarım hakkı sahibi ve lisans alandır. Sözleşme kapsamında devredilen ise, tasarımdan doğan hakları kullanımıdır³¹⁰.

Bir moda tasarımının hak sahibi tek kişi ise, tasarım hakkı üzerinde lisans sözleşmesini özgürce yapabilir. Ancak, birden fazla hak sahibi mevcutsa, lisans verilebilmesi için, tasarımı meydana getiren bütün modacıların oybirliği şarttır³¹¹. SMK m. 70/3’te yer alan düzenleme uyarınca, lisans sözleşmesi yapma hakkının, mahkeme tarafından, tasarımcıların bir ya da birkaçına verilmesi mümkündür.

Özel tasarımlar dışında kalan diğer bütün moda tasarımları, endüstriyel ortamda çoğaltılmak amacıyla tasarlanmaktadır. Bu çoğaltma işlemi sonucunda elde edilen ürünlerin, piyasaya sunulması, satışı ve pazarlama işlemlerini modacı kendi imkânlarıyla gerçekleştiremeyebilir. Bu halde, moda tasarımcısı, ulusal ya da uluslararası boyutta popülerliklerini arttırmak amacıyla, tasarımları üzerindeki haklarını lisans sözleşmesiyle, dünya çapında ya da dünyanın farklı bir yerinde operasyon gösteren bir firmaya devredebilir. Bu durumda, bir modacı, lisans sözleşmesiyle, hem bilinirliğini arttırmış, hem de gelir kapasitesini yükseltmiş olur.

Lisans sözleşmeleri, farklı başlıklar altında incelenebilir. Moda tasarımlarını yakından ilgilendiren lisans sözleşmesi türleri, bölgesel, ulusal ve uluslararası lisans, inhisarı ve inhisarı olmayan lisans, normal ve alt lisans şeklinde belirlenebilir³¹².

³⁰⁷ RG, T. 28.10.2016, S. 29871.

³⁰⁸ Suluk vd., 2019: 403.

³⁰⁹ Suluk vd., 2019: 403.

³¹⁰ Suluk vd., 2019: 397.

³¹¹ Suluk vd., 2019: 322.

³¹² Suluk vd., 2019: 398.

Bölgesel, ulusal ve uluslararası lisans, sözleşmelerin geçerli olacağı coğrafi alanı ifade etmektedir. Lisans sözleşmesinin hangi coğrafi bölgede geçerli olacağı sözleşme kapsamında belirlenebilecektir. Tasarımdan doğan hakkının kullanımını, belli bir coğrafi bölgeyle sınırlamak isteyen tasarım hakkı sahibi, lisans sözleşmesinde bu hususu belirtebilir. Bu durumda, örneğin bir tasarımcı, tasarım hakkı kullanımını Akdeniz bölgesi için bir lisans alana, Ege bölgesi için bir başka lisans alana devredebilir. Bu halde, kullanım hakkı Ege bölgesiyle sınırlı olan lisans alan, tasarım hakkının kullanımını Akdeniz bölgesinde gerçekleştirdiği takdirde, lisans hakkını kötüye kullanmış ve hatta izinsiz olarak genişletmiş olacaktır. Böyle bir kullanım ise, sözleşmenin ihlali sonucunu doğuracaktır. SMK m. 75/4'te yer alan düzenleme kapsamında, lisans alan, sözleşmeden doğan haklarını ihlal ettiği takdirde, lisans veren sözleşmeden doğan haklarını dava yoluyla ileri sürme hakkına sahip olacaktır.

Lisans sözleşmesi, bir tasarımcının kendi tasarımı üzerinden kazanç sağlaması amacını güder. Tasarımcı kendi imkânlarıyla pazarlamasını ve satışını sağlayamadığı tasarımının kullanım hakkını bu imkânlarla sahip olan bir başkasına lisans sözleşmesi aracılığıyla devredebilir. Bir moda firmasının uluslararası boyutta lisans sözleşmesi yapabilmesi, dünya çapında bilinirliği ile alakalıdır. Bu anlamda, bu tarz lisans sözleşmesi yapan moda firmaları genellikle yabancı uyruklu olan firmalardır. Bu firmalara örnek olarak, Micheal Kors gösterilebilir. Bu firma, Çin menşeli bir firma ile imzaladığı lisans sözleşmesiyle bu firmaya Hong Kong, Macao ve Tayvan'da Micheal Kors mağazaları açmak ve firmanın lisanslı tasarım ürünlerinin satışını yapma hakkını tanımıştır. Bu sözleşme karşılığında Micheal Kors firması, tasarım ürünlerini kendi imkânlarıyla ulaştıramayacağı ülkelere ulaştırmayı başarmış ve üzerine de lisans sözleşmesi karşılığı olan bedelin kazanmıştır³¹³. Bu iki neden, bir lisans sözleşmesinin modacılar açısından ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.

Bir diğer lisans türü, inhisarı ve inhisarı olmayan lisanstır. Buna, SMK m. 75/2'de yer verilmiştir. İnhisarı lisansta lisans alan, tasarım hakkının kullanımına münhasıran sahip olur. İnhisarı lisans ile tasarım hakkı tamamen lisans verene devredilir ve sözleşme sona erinceye kadar bir üçüncü kişiye aynı tasarım hakkında lisans verilemez. İnhisarı lisans veren, sözleşme kapsamında açıkça belirtmedikçe tasarımdan doğan haklarını kullanamaz. Öte yandan, lisans alan tasarım hakkına karşı yapılan her türlü tecavüz halinde, hak sahibinin açabileceği davaları açabilir. Ancak, bu hususun aksine bir hükmün sözleşmede yer almamış olması gerekir³¹⁴.

İnhisarı olmayan lisans ise, doktrinde basit lisans olarak adlandırılır. SMK m. 75/2'de

³¹³ <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1530721/000119312511328487/d232021dex106.htm> (Erişim tarihi: 26.04.2020)

³¹⁴ Suluk vd., 2019: 399.

yer alan düzenlemeye göre, sözleşmede aksine hüküm yer almadıkça, verilen lisans inhisarı değildir. Bu nedenle, hak sahibi, tasarımı kullanma hakkını başka kişilere lisans sözleşmesi kapsamında devredebilir. Kural olarak basit lisans sahibi, tasarıma tecavüzün söz konusu olduğunda dava açma hakkına sahip değildir. Ancak, SMK m. 158/2’de yer alan düzenleme kapsamında, inhisarı olmayan lisans sahibi de “*kendi adına ve kendi menfaatlerinin gerektirdiği ölçüde*” dava açabilecektir.

Uygulamada, tasarıma tecavüz halinde, talep edilecek olan maddi tazminatın belirlenmesinde, lisans sözleşmesi ölçüt olarak kullanılmaktadır. Buna göre, tasarım hakkına tecavüzün mahkemece tespit edilmesi halinde, bu tecavüz için ödenecek olan tazminat bedeli, taraflar arasında bir lisans sözleşmesi olsaydı, tasarım sahibine ödenecek olan lisans bedeline göre hesaplanmaktadır. Örneğin, beş yıllık bir lisans sözleşmesi bedeli üzerinden, bir günlük lisans bedeli hesaplanıp, tasarımın haksız kullanım süresi gün olarak tespit edilip, bu iki bedelin çarpılması suretiyle haksız kullanımdan doğan tazminat bedeli elde edilecektir³¹⁵.

Lisans sözleşmesini sona erdiren nedenler, sözleşmeyle belirlenebilir. Taraflar, sözleşme serbestisi uyarınca, belirli bir sürenin sonunda ya da bir amacın gerçekleştirilmesi sonucunda sözleşmenin sona ermesini kararlaştırabilirler. Bunun yanında, TBK kapsamında belirlenmiş olan sözleşmeyi sona erdiren sebepler lisans sözleşmeleri açısından uygulanır³¹⁶.

2.2 Eser Koruması

Tasarım ve eser birbirinden farklı özelliklere sahip fikir ürünleridir. Bir tasarımın eser korumasından yararlanabilmesi, gereken Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda yer alan şartları sağlamasına bağlıdır. FSEK m. 1/B’nin (a) bendinde yer alan tanıma göre eser, “*sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini*” ifade etmektedir.

Kanunda, bir fikir ürününün eser korumasından yararlanabilmesi için taşıması gereken unsurlara yer verilmiştir. Buna göre, bir fikir ürünü, “sahibinin hususiyetini taşıyorsa, sahibinin hususiyetini yansıtacak düzeyde şekillenmişse, FSEK’da öngörülen eser türlerinden birinin içine giriyorsa ve fikri çabanın ürünüyse”³¹⁷ eser korumasından yararlanabilir.

2.2.1 Moda Tasarımlarının Eser Niteliği

Hukuk doktrinde, eser sayılmanın şartları üç başlık altında incelenmiştir. Bu şartlar, şekli şart, sübjektif şart ve objektif şart olarak adlandırılmaktadır. Bir tasarımın eser

³¹⁵ Yargıtay, 11. HD, T. 23.10.2017, E. 2016/3765, K. 2017/5579.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)

³¹⁶ Suluk vd., 2019: 399.

³¹⁷ Tekinalp, 2005: 97.

olabilmesinin şekli şartı, kanunda sayılan sınıflardan birine girmesi, sübjektif şartı sahibinin hususiyetini taşıması, objektif şartı ise, doğrudan ya da dolaylı yoldan eser sahibi dışındaki kişiler tarafından algılanabilmesidir³¹⁸. Bir moda tasarımının eser olarak nitelendirilmesi, bu şartları taşımasına bağlıdır.

2.2.1.1 Eser Sayılmanın Şartları

2.2.1.1.1 Şekli Şart

Tekstil ve moda tasarımları, 1992 tarihli Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu'ndan alınan ilham dolayısıyla, 1995 yılında FSEK kapsamına girmiştir³¹⁹. Ancak, bu kanunlar arasında belirgin bir terimsel farklılık vardır. Fransız kanununun L112-2. maddesinin 14. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre, “sezon sal giyim ve süsleme endüstrilerinin yaratımları” (les créations des industries saisonnières de l’habillement et de la parure, creations of the seasonal clothing and ornament industries) “fikir ürünleri” (oeuvres de l’esprit, works of the mind) olarak kabul edilmektedir.

Fransız kanununda özellikle dikkat çeken husus, FSEK kapsamında “tekstil ve moda tasarımları” olarak düzenlenmiş olan eser türünün, “sezon sal giyim ve süsleme endüstrilerinin yaratımları” olarak belirtilmiş olmasıdır. Fransız kanun koyucu, sezon sal giyim endüstrisi ile doğrudan moda endüstrisinde ortaya çıkan tasarımları işaret etmektedir. Öte yandan, süsleme ifadesi, tekstil, aksesuar, çanta, ayakkabı ve bunların ötesinde bunları süslemek amacıyla kullanılan bütün diğer tasarımları bir başlık altında toplamaktadır. FSEK’da yer alan düzenleme, bu anlamda daha dar kapsama sahip gibi görünse de, uygulamada kastedilen moda endüstrisi olduğundan, bu alanda meydana getirilen her türlü tasarım, eser niteliğini haiz olduğu takdirde, bu korumadan yararlanacaktır.

Moda ve tekstil tasarımları FSEK m. 4/4’te açıkça güzel sanat eseri olarak düzenlenmiştir. Fakat moda tasarımları, moda eskizi, moda çizimi, desen, teknik paket, örgü modeli ya da dikiş kalıbı olarak da ortaya çıkabilir. Bu durumda, moda tasarımlarının FSEK m. 2/3’te yer alan ilim ve edebiyat eserleri açısından da değerlendirilmesi gerekecektir. Ancak hangi kategoride yer alırsa alsın, moda tasarımları FSEK kapsamındaki eser kategorilerinden birine girecek özellikleri haiz olduğu takdirde, eser olmanın şekli şartını sağlamış olacaktır.

2.2.1.1.2 Sübjektif Şart (Sahibinin Hususiyeti)

Bir moda tasarımının eser korumasından yararlanabilmesinin ikinci şartı, “sahibinin hususiyetini” taşıyor olmasıdır. Hususiyet, her eser çeşidinin, kendine özgü özellikleri

³¹⁸ Suluk vd., 2019 : 42.

³¹⁹ <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

kapsamında belirlenen bir unsurdur³²⁰. Bu nedenle, bir moda tasarımının eser niteliği değerlendirilirken, moda alanındaki gelişmelerin, modacının tarzının ve ürün üzerindeki detayların dikkatle incelenmesi gerekir.

Yargıtay değerlendirmesine göre, bir fikir ürünü, “eser sahibi tarafından meydana getirilmek, kopya olmamak ve zihinsel çaba ürünü olmak” kaydıyla hususiyete sahip olacaktır³²¹. Bu halde, bir moda tasarımı ancak, sahibinin hususiyetini taşıması ve sanatsallığa daha yakın olması³²² halinde eser olabilir.

2.2.1.1.2.1 Hususiyetin Unsurları

Hukuk doktrininde, bir fikir ürününün hususiyeti haiz olabilmesi için üç farkı unsuru sağlaması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, bir moda tasarımının hususiyet taşıması için, ilk olarak, “eser sahibinin serbest biçimlendirme alanının varlığı”, ikinci olarak, “fikir ürünün genelin üstünde bir özelliğe sahip olması” ve üçüncü olarak “amaca uygun olanın üstünde bir özelliğe sahip olması”³²³ gerekmektedir.

2.2.1.1.2.1.1 Serbest Biçimlendirme Alanı

Hususiyetin ilk unsuru, moda tasarımcısının “serbest biçimlendirme alanına sahip olmasıdır”. Bir moda tasarımcısı, tasarım faaliyeti esnasında kendisine ilham kaynağı olması gereken moda akımlarını takip etmek zorunda değildir. Aksine, her modacı kendi moda akımını yaratmak açısından özgürdür. Bu nedenle, bir moda tasarımcısının her türlü malzemeye, farklı teknikleri kullanarak tasarımını ortaya koyma imkânına sahip olan moda tasarımcısı, tasarımını meydana getirmek açısından özgürlüğe sahiptir.

2.2.1.1.2.1.2 Genelin Üzerinde Özellik

Hususiyetin ikinci unsuru, genelin üzerinde özelliktir. Genel kelimesi, “bir şeye veya bir kimseye özgü olmayıp, onun bütün benzerlerini içine alan”³²⁴ anlamına gelmektedir. Hızla büyüyen moda endüstrisinde bir moda tasarımcısının meydana getirdiği tasarımın oluşturulması için gereken her türlü tekstil ve süslemenin teknolojik olarak geliştirildiği gözlemlenmektedir. Günümüzde elektronik aksam içeren bir moda tasarımı için güvenli elektrik tesisatı kurulması ya da üç boyutlu yazıcılar aracılığıyla her türlü şeklin oluşturulması

³²⁰ Suluk vd., 2019: 46.

³²¹ Yargıtay 11. HD, T. 11.02.2002, E. 2002/8275, K. 2002/8839.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

³²² Kalender, 2015: 113.

³²³ Suluk vd., 2019 : 45.

³²⁴ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 11.07.2020)

mümkündür. Bu nedenle, gelişen teknoloji sayesinde genelin üzerinde bir tasarım meydana getirmek isteyen tasarımcının, her türlü imkâna erişimi vardır.

Moda endüstrisinde moda akımları büyük bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, bir modacı tasarımını meydana getirmeden önce güncel akımları araştırmaktadır. Topladığı bilgi doğrultusunda tasarımına yön veren modacı, tasarımlarının diğerlerinden farklı olup olmadığını bazen göz ardı edebilmektedir. Özellikle ekonomik kaygıyla meydana getirilen moda tasarımları, diğer moda firmalarının tasarımlarıyla benzer olabilmektedir. Bu nedenle, bir moda tasarımının genelin üzerinde özelliğe sahip olması, güncel tasarımlardan farklı ve modacının kendine özgü tarzını yansıtan nitelikte olmasına bağlıdır.

Moda tasarımlarında geneli güncel akımlar belirler. Buna örnek olarak, 2020 İlkbahar sezonunun güncel moda akımı olan çizgili takım elbise tasarımı gösterilebilir. Bu halde, bu akım doğrultusunda tasarımını meydana getiren bir tasarımcı, özel bir şey katmadığı sürece, hususiyetin bu unsurunu sağlamayacaktır.

Görsel 2.14 İlkbahar 2020 Moda Akımları Doğrultusunda Tasarlanan Çizgili Takım Elbise Tasarımları

Kaynak: whowhatwear.co.uk

Bunun yanında, bir moda tasarımı talep üzerine, bir davette, baloda ya da düğünde giyilmek üzere, yüksek oranda detaylarla tasarlanabilir. Bu şekilde ortaya çıkan moda tasarımına, günlük kullanım için tasarlanan giysilere kıyasla çok büyük emek ve zaman harcanmaktadır. Uygulamada bu tür tasarımlar, genellikle ünlü moda firmaları tarafından

müşterilerinin özel siparişi üzerine üretilmektedirler. Bunlar üzerinde yer alan ayrıntılar, tasarımcının hususiyetini taşımaktadır. Tüketicinin belirli bir moda firmasını tercih sebebi ise, diğer sanat dallarında olduğu gibi, modacının kendine özgü tarzı olmaktadır.

Görsel 2.15 Prenses Margaret, Christian Dior elbiseyle, Londra, 1951

Bu tarz özel tasarımlara örnek olarak, Christian Dior moda evi tarafından İngiliz kraliyetinden, Prenses Margaret'ın 21. yaş günü için özel olarak hazırlanan elbise tasarımı gösterilebilir. Bu elbise, saten üzerine ipek organza kumaştan dikilmiş, boncuklar, inciler ve pullarla bezenmiş, üzerinde yer

Kaynak: Cecil Beaton, Victoria and Albert Museum.

alan nakış işlemlerinde ise palmiye lifleri kullanılmıştır³²⁵. Modacının kendine özgü stilini yansıtan bu elbisenin detayları ve elbisenin yapımına harcanan emek göz önüne alındığında, bunun genel bir giysi tasarımının çok ötesinde olduğu ve tasarımcının bu elbiseyi tasarlama amacının da özel nitelikte bir tasarım ortaya koymak olduğu söylenebilir. Zaten burada, Prensesin modacı Christian Dior'u tercih etmesinin sebebi, bu tasarımcının dönemindeki genel tasarımcılardan farklı bir tarzının olmasıdır.

2.2.1.1.2.1.3 Amaca Uygun Olanın Üzerinde Özellik

Bir tasarımın eser kapsamında değerlendirilmesini sağlayacak olan son unsur, amaca uygunluğun üzerinde bir özelliktir. Bir moda tasarımının bu unsura sahip olması, sırf işlevsel amaçla değil sanatsal güdüyle tasarlanmış olması ve arasına başka moda tasarımlarıyla mesafe koymuş olmasına bağlıdır³²⁶.

³²⁵ <https://www.museumoflondon.org.uk/discover/princess-margarets-cinderella-london-dior-dress> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

³²⁶ Suluk vd., 2019 : 45.

Burada amaca uygunluk üzerinde bir özellikten anlaşılması gereken, kendisinden önce üretilmiş olan, aynı sınıflandırma içindeki bir başka eserden farklılaşmış olmasıdır.³²⁷ Bu farklılaşma, sanatçının, kendine özgü teknikler ve malzemeler kullanarak, alışılmışın üzerinde bir eser yaratması ile gerçekleşebilir. Bu açıdan bakıldığında, tasarımlarını tamamen kendilerine özgü tekniklerle yaratan, farklı türde malzemeleri, aykırı şekilde manipüle etmek suretiyle tasarımını ürüne uygulayan ve giyim işlevinden önce sanata hizmet etmeyi amaçlayan modacıların tasarımları, amaca uygun olanın üzerinde özellik kriterini sağlayacaktır.

Görsel 2.16 Comme Des Garçons elbise, 2017

Kaynak: Vogue

Moda tasarımlarını, giyim amacının üzerinde bir kaygıyla yaratan tasarımcılara örnek olarak, Comme des Garçons firmasının kurucusu Rei Kawakubo gösterilebilir. Firmasını 1969 yılında Tokyo’da kuran Kawakubo, tasarımlarının ilhamını güncel moda akımlardan daha ziyade, sanattan almaktadır. Tasarımları sıradan bir kadın vücuduna uygun şekilde yaratılmadığı için tasarımcının moda karşıtı olduğu bile ileri sürülmüştür.³²⁸

Kendine özgü stiliyle modanın aksi yönde yaptığı tasarımları, Kawakubo ve diğer tasarımcılar arasına gereken mesafeyi koymaktadır. Bu durum ise, bu tasarımlara eser niteliği kazandıracak seviyenin yaratılmasını sağlamaktadır.

2.2.1.1.3 Objektif Şart (Algılanabilir Olma)

Moda tasarımının, eser niteliğini haiz olmasının üçüncü şartı, objektif olarak algılanabilmesidir. Bir eserin yaratımına ilişkin fikir, “eser olarak korunamaz”³²⁹. Bir moda

³²⁷ Suluk vd., 2019 : 45.

³²⁸ <https://www.britannica.com/biography/Rei-Kawakubo> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

³²⁹ Tekinalp, 2005: 102.

tasarımına ilişkin fikrin, eser korumasından yararlanabilmesi, üçüncü kişinin algılayabileceği şekilde sunulmuş olması gerekir³³⁰.

Moda tasarımlarının algılanabilir hale gelmesi farklı aşamalar halinde gerçekleşebilir. Buna göre, bir tasarımın dış hatlarının taslağı olan bir moda eskizi, sanatsal çabayla oluşturulmuş bir moda çizimi, toplu üretimde kullanılmak için hazırlanmış bilgisayar çizimi (CAD) ya da toplu üretimde kullanılmak için hazırlanmış dikiş kalıbı tasarımın bir üçüncü kişi tarafından algılanmasını sağlayan fikir ürünleridir. Bunlar objektif şartı haiz olmaları dolayısıyla, tasarımın ilk aşamaları olmalarına rağmen eser korumasından yararlanırlar³³¹.

Objektif şartı sağlayan bir eserin tamamlanmış olması şart değildir. Moda tasarımları söz konusu olduğunda, modacı tarafından hazırlanmış bir moda eskizi³³², yapımına başlanmış ancak henüz prova mankeni üzerinde büst kısmı dikilmiş olan elbise de tasarım olarak kabul edilir³³³.

2.2.1.2 Moda Tasarımlarının Eser Niteliğinde Yargıtay'ın Görüşü

Moda tasarımlarının eser niteliğinin, yargısal boyutta kabul eden kararlara rastlamak mümkündür. Nitekim Yargıtay'a ait kararlar içerisinde, elbise tasarımlarının eser mahiyetinde olduğunu vurgulayan kararlar mevcuttur³³⁴. Ancak, bir moda tasarımının eser olabilmesi, “sanatsal bir faaliyet sonucu, estetik duygusuna hitap etmek amacıyla” yaratılmış ve “sanatsal özelliği yüksek bir ürün” olmasına bağlıdır. Bu anlamda, bir moda tasarımının malzeme kalitesi, fiyat aralığı, marka taşıyıp taşınamaması, önceki moda tasarımlarına göre farklılıkları haiz olup olmaması, eser niteliği değerlendirmesini yapan mahkeme açısından önem arz etmeyecektir³³⁵.

Yargıtay'ın önüne gelen bir başka olayda, davacı vekili dava konusu deri ceketlerin FSEK kapsamında eser niteliğinde olduğunu ileri sürmüş ve ilk derece mahkemesi de bu iddiayı doğrular nitelikte bir karar vermiştir. Ancak Yargıtay, bir moda tasarımının güzel sanat eseri olarak nitelendirilebilmesi için, söz konusu tasarımın “günlük kullanım için tasarlanmış yararlı bir nesne olmaktan daha ziyade, sanatsal faaliyet dolayısıyla meydana getirilmiş, estetik duyulara hitap eden bir yaratım ürünü”³³⁶ olması gerekliliğini

³³⁰ Suluk vd., 2019: 48.

³³¹ Tekinalp, 2005: 102.

³³² Suluk vd., 2019: 52.

³³³ Tekinalp, 2005: 102.

³³⁴ Yargıtay, 11. HD., T. 05.12.2018, E. 2017/5, K. 2018/7634.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

³³⁵ Yargıtay, 11. HD., T. 16.03.2017, E. 2016/2193, K. 2017/1563.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

³³⁶ Kalender, 2015: 113.

savunmuştur³³⁷. Bu kararda, ilk derece mahkemesinin, dava konusu deri ceketlerin eser niteliği belirlenirken bilirkişiye başvurduğu ve bilirkişinin raporunda bu ceketlerin eser niteliğinde olduğunu belirttiği görülmektedir. Fakat bu ceketlerin, estetik duylara ne şekilde hitap ettiği ve neden sanat eseri niteliğini haiz olduğu bilirkişi raporunda belirtmemektedir. Bu nedenle, eser niteliğine dair belirli bir ibare olmaksızın, o tasarımın mahkemece eser olarak nitelendirmesi kararı onanmamıştır.

Yargı kararlar, bir moda tasarımının eser olarak nitelendirmesi açısından belirli ölçütler ortaya koymaktadırlar. Buna göre, bir moda tasarımının fikir ve sanat eseri olarak değerlendirilmesi için, söz konusu tasarımın sahibinin hususiyetini taşıması yeterli değildir. Moda tasarımları, sanatsal faaliyet sonucunda ortaya çıkmışsa ve yüksek bir yaratıcılık taşıyorsa eser olarak nitelendirilecektir. Bu değerlendirme kapsamında ortaya çıkan sonuç ise, günlük kullanım amacını taşıyan, herhangi bir süsleme içermeyen, düz, beyaz bir tişörtün eser niteliği taşımayacağıdır. Ancak, sanatsal detaylar içeren ve modacının hususiyetini taşıyan bir gece elbisesi Yargıtay’ın eser tanımına daha uygun olacaktır.

2.2.1.3 Eser Niteliğini Etkilemeyen Hususlar

Bir fikir ürününün eser niteliğini etkilemeyen bazı hususlar mevcuttur. Bunlar hukuk doktrininde, “ürünün tescili, yeniliği, bir amaca hizmet etmesi, kalitesi, eser sahibinin özellikleri, niceliği, ürüne yapılan masraf ve giderler, kamu düzenine ve genel ahlaka aykırılık” olarak belirtilmiştir³³⁸. Bu hususlar, moda tasarımlarının eser niteliğinde bir etki yaratmazlar. Ancak kamu düzenine ve genel ahlaka aykırılık halinde, eserin kullanımının yasaklanması mümkündür³³⁹.

2.2.2 Moda Eserlerinin Türleri

Eser türleri, FSEK kapsamında sınırlı sayıda (numerus clausus) belirtilmiştir. Moda tasarımları, kanunda yer alan kategorilerden iki tanesinin şartlarını sağlamaktadır. Buna göre, moda tasarımları, ilim ve edebiyat eseri ve güzel sanat eseri başlıkları altında incelenebilir. Tasarım sürecinin ilk aşamasında, bir moda tasarımının eskizi çizildikten sonra, bu çizim renklendirilebilir. Bu durumda, ilk etapta ortaya çıkan eskiz estetik değer taşımazken, ikinci aşamada ortaya çıkan moda çizimi estetik değere sahip olabilir. Basit hatlarla yaratılmış bir eskiz, FSEK m. 2/3 kapsamında ilim ve edebiyat eseri olarak değerlendirilirken, sanatsal

³³⁷ Yargıtay 11. HD., T. 16.03.2017, E. 2016/2193, K. 2017/1563.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

³³⁸ Suluk vd., 2019: 48.

³³⁹ Suluk vd., 2019: 51.

özellik içeren moda çizimi, FSEK m. 4 kapsamında güzel sanat eseri olarak nitelendirilir³⁴⁰. Bu nedenle, kanuni şartları sağlayan moda eserlerinin ayrı başlıklar altında incelenmesi gerekecektir.

2.2.2.1 İlim ve Edebiyat Eseri Olarak Moda Tasarımı

Moda tasarım faaliyetinin ilk aşamasında meydana getirilen moda eskizleri, faaliyet sürecinde ve sonunda ortaya çıkan prototiplerin fotoğrafları, tasarımın endüstriyel ortamda üretiminde rehberlik etmesi için hazırlanan teknik paketler, örgü modelleri ve dikiş kalıpları, FSEK m. 2/3'te düzenlenmiş olan, *“bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleriyle, her nevi haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri, her çeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri, mimari maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri”* kategorisinde ilim ve edebiyat olarak değerlendirileceklerdir.

Bedii vasfı bulunmayan eserlerden kasıt, estetik değer taşımayan eserlerdir³⁴¹. Sahibinin hususiyetini taşıyan bir tasarım meydana getirmeye çalışan modacı, tasarım faaliyeti sonucunda ortaya çıkan tasarımın estetik değere sahip olmasına özen gösterir. Ancak tasarım sürecinde hazırlanan moda eskizleri, fotoğraflar ve resimlerin estetik değere sahip olması şart değildir. Moda tasarımcısı, bunları tasarım sürecine yön vermek amacıyla kullanmaktadır.

İlim ve edebiyat eseri niteliğindeki moda tasarımlarında korunan husus, sadece görsel düzleme aktarılmış olan eskiz ya da dikiş kalıbının şeklidir. Bunların kullanılması suretiyle ortaya çıkan bir moda tasarım ürünü, ancak güzel sanat eseri niteliğini taşıdığı surette korumadan yararlanabilecektir³⁴². Dolayısıyla, dikiş kalıbıyla yaratılan bir elbise, estetik değeri haiz değilse eser korumasından yararlanamayacaktır.

Moda endüstrisinin yapı taşı haline gelmiş olan teknik paketler bu kategori altında eser olarak nitelendirilebilir. Her firma, teknik paketlerini kendine özgü ürün kodları ve sistemlerle meydana getirmektedirler. Uygulamada teknik paketler hazırlayan bilgisayar programlarının tasarlanması ise, sıkça rastlanan bir durum haline gelmiştir³⁴³. Bu nedenle, teknik paketlerin çoğu zaman sahibinin hususiyetini taşıdığı söylenilebilir. Ancak bunlar esas anlamda, teknik nitelik taşıdıklarından, yani asıl tasarımın ne şekilde ürüne uygulanacağına yönelik detayları içerdiklerinden ilim eserleri olarak kabul edilebilirler.

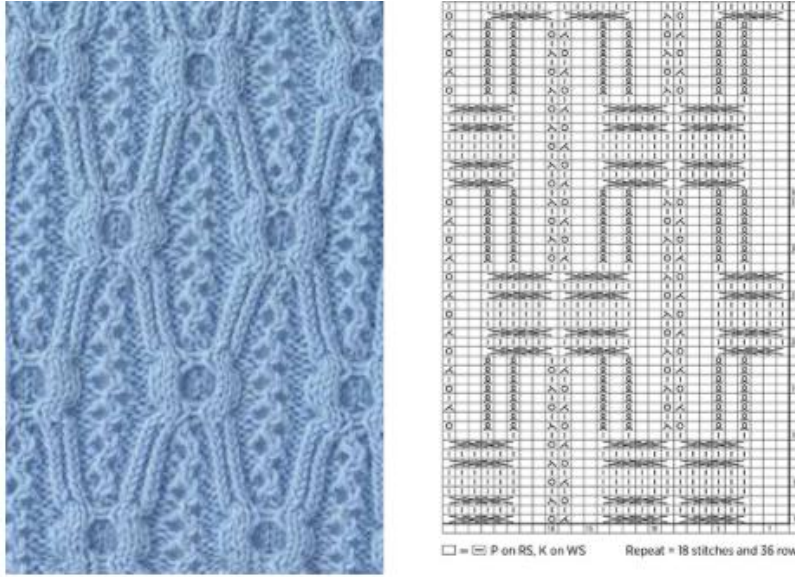
³⁴⁰ Samandı, 2019: 56.

³⁴¹ Suluk vd., 2019: 62.

³⁴² Suluk vd., 2019: 63.

³⁴³ <https://prototype.fashion/finding-the-right-fashion-tech-pack-software/> (Erişim Tarihi: 11.07.2020)

Görsel 2.17 Hitomi Shida'nın Kitabında Yer Alan Bir Örgü Modeli, 2018

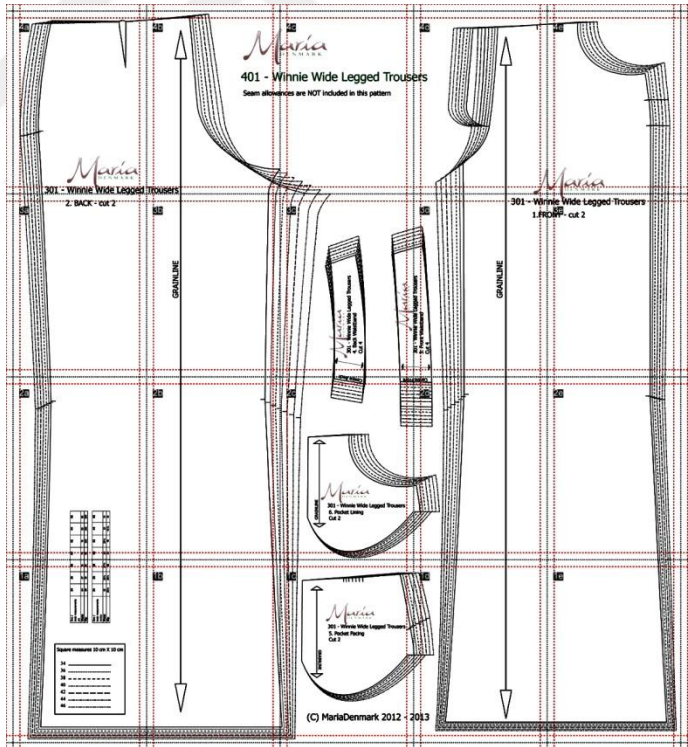

Kaynak: 250 Japanese Knitting Stitches.

Moda tasarımlarına ilişkin ilim ve edebiyat eseri niteliğinde olan diğer belgeler, örgü modelleri (knitting pattern) ve dikiş kalıplarıdır (sewing pattern). Örgü modelleri, bir moda tasarımının ne şekilde örüleceğine dair talimatları içermektedir³⁴⁴. Bunlar, sözcüklerden daha ziyade, numaralar ve şekillerden

oluşmaktadır. Bu anlamda, örgü kalıpları bedii vasfı olmayan teknik nitelikteki eserlerdir³⁴⁵.

Görsel 2.18 Geniş paça pantolonun dikiş kalıbı örneği, 2019

Kaynak: mariadenmark.com

Dikiş kalıpları ise, bir moda tasarımının üç boyutlu ürün haline getirilmesinde kullanılan ve bu tasarımı meydana getirecek olan malzemelerin kesilme ve birleştirme talimatlarını içeren belgelerdir³⁴⁶. Bu belgeler, güzel sanat eseri olmamakla beraber çeşitli çizimlerden oluşmaktadırlar. Bu kalıplar, bir moda tasarımının ürüne dönüştürülmesinde, tasarımın görünümüne en uygun boyutlarda ve hızlı bir şekilde oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Örneğin, bir pantolon tasarımının 38 beden ölçüsünde meydana getirilmesi,

pantolonu oluşturacak olan kumaşın ön ve arka panelleri ile bel kısmının 38 bedene göre kesilmesine bağlıdır. Bu durumda, ölçüleri belirlenmiş olan kalıplar üzerinden yapılan kesim,

³⁴⁴ Intellectual Property Office, 2015: 2.

³⁴⁵ Suluk vd., 2019: 63.

³⁴⁶ Intellectual Property Office, 2015: 2.

malzemenin ekonomik bir şekilde kullanılmasını sağlayarak hem sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak, hem de deneyselliği en aza indirerek moda tasarımlarının üretim sürecini hızlandıracaktır.

Bir moda tasarımının üretiminde kullanılan örgü modelleri ve dikiş kalıpları, endüstriyel ortamda ya da kendi imkânlarıyla moda tasarımlarını ürüne uygulayan kişilerce kullanılmaktadır. Moda tasarım dergilerinin bu kalıpları hediye olarak vermeleri ve hatta satışa sunmaları yaygın olarak karşılaşılan bir uygulamadır. Bu belgeler tasarımın kendisini oluşturmasalar da, tasarım taslağı olarak kabul edilebilirler. İngiliz hukukunda, sadece talimatlar içeren örgü modelleri edebi eser (literary work) olarak değerlendirilirken, çizimler ya da grafikler içeren modeller ve kalıplar güzel sanat eseri (artistic work) olabilmektedir³⁴⁷. Bu belgeler, tasarımcısına değer sağladıklarından hukuki korumaya ihtiyaçları vardır. Bu nedenle, örgü modelleri ve dikiş kalıplarının da, estetik değer taşımasa dahi FSEK m. 2/3'e kapsamında eser korumasından yararlanması gerekir.

Moda endüstrisinde sıkça üretilen fotoğraflar FSEK kapsamında korunmaktadırlar. Uygulamada yaygın olarak, modacı tarafından ürüne uygulanan tasarımların prototipleri ve satışa sunulacak olan versiyonları fotoğraflanarak belgelemektedir. Bu fotoğraflarda amaç estetik değerden daha ziyade, tasarımların arşivlenmesidir. Bu durumda, arşiv amacıyla çekilen moda tasarımı fotoğrafı da FSEK m. 2/3'te yer alan fotoğraflar kapsamında değerlendirilerek ilmi eser olarak korunabilecektir.

Estetik kaygı güdülmeden hazırlanan tasarım eskizleri, fotoğrafları, resimleri, teknik paketleri, örgü modelleri ya da dikiş kalıpları sanatsal bir değer taşıyabilirler. Bu durumda, bu tasarımların, ilim ve edebiyat eseri olmanın yanında güzel sanat eseri olarak değerlendirilmesi de mümkündür³⁴⁸. Bu halde, şartlarını haiz olan moda tasarım taslakları, fotoğrafları, resimleri ve kalıpları her iki kategori altında da korumadan yararlanabilecektir.

2.2.2.2 Güzel Sanat Eseri Olarak Moda Tasarımı

FSEK m. 4'te güzel sanat eserleri düzenlenmiştir. Bu maddenin 4. fıkrasında tekstil ve moda tasarımlarının güzel sanat eseri olduğu açıkça belirtilmiştir. Buna göre, eser niteliğini haiz bir tekstil ya da moda tasarımı, FSEK kapsamında eser olarak korunacaktır³⁴⁹. Bunun yanında, moda tasarımcıları ya da moda çizimi sanatçıları (fashion illustrator) yaratılan estetik değer taşıyan çizimler, elle meydana getiriliyorsa FSEK m. 4/1'de düzenlenen "*her türlü resimler*" ve bilgisayar ortamında meydana getiriliyorsa, FSEK m. 4/6'da düzenlenen "*grafik*

³⁴⁷ Intellectual Property Office, 2015: 2.

³⁴⁸ Eşber Güzel, 2009: 16.

³⁴⁹ Suluk vd., 2019: 42.

eserler” kapsamında korunacaklardır.

Her sezon düzenlenen moda şovlarında, tasarımlar sıkça fotoğraflanmakta ve hatta moda firmaları, kendi sanatsal moda fotoğraf çekimleri ile tanıtım katalogları hazırlamaktadırlar. Bu durumda ortaya çıkan fotoğraflar, yer alan FSEK m. 4/5’te fotoğrafik eserler kategorisinde değerlendirileceklerdir. Öte yandan, FSEK m. 84’te yer alan düzenlemeye göre, eser niteliği taşısa da taşımasa da, resimler, portreler ve fotoğraflar da FSEK kapsamında korumadan yararlanacaktır. Eser niteliğindeki sanatsal fotoğraflar, eser koruması kapsamında korunurken, FSEK m. 84’te yer alan düzenlemeye göre, eser niteliği olmayan ve tasarım korumasından da yararlanamayan moda fotoğrafları, tecavüze sebebiyet veren kişinin tacir olup olmadığına bakılmaksızın TTK’nin haksız rekabet hükümleri kapsamında korunacaklardır³⁵⁰. Ancak moda fotoğrafları, tasarım faaliyeti esnasında ortaya çıkan fikir ürünleri olmadıklarından burada detaylı olarak değerlendirme kapsamına alınmayacaklardır.

Görsel 2.19 Moschino firmasına ait bir elbise tasarımı, 2019

Bir fikir ürününün FSEK m. 4 kapsamında güzel sanat eseri olabilmesi estetik değer taşımasına bağlıdır. Estetik değer tespiti açısından iki farklı görüş mevcuttur. Bunlardan ilki objektif estetik değer olup, bir eserin yaratıldığı andan itibaren estetik değer içerdiğini ve bunun uzman bir gözlemci tarafından, nihayetinde fark edileceğini savunur. İkinci görüş, ise estetik değerın sübjektif olduğunu ve bir eserin insan üzerinde yarattığı psikolojik etki olduğundan kişiden kişiye değişeceğini ileri sürmektedir.³⁵¹

Estetik değer, sanat öğretilinde ve felsefe alanında tartışılan bir kavramdır. Kanunda yer almış olmasına rağmen, bir hukukçunun değerlendirebileceği bir husus değildir. Ancak, Amerikan Yüksek

Kaynak: Pietro D'Aprano/Getty Images

³⁵⁰ Suluk vd., 2019: 131.

³⁵¹ <https://www.patheos.com/blogs/tipling/2013/04/19/philosophy-101-philpapers-induced-3-aesthetic-value-objective-or-subjective/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Mahkemesi'nce, 1903 yılında görülen, Bleistein ve Donaldson Lithographing Co. davasının hâkimi Oliver Wendell Holmes Jr., bir sanat ürününün estetik değerinin, objektif olarak eserin içinde var olduğunu belirtmiştir. Kendisi de sanatla ilgili olan hâkim Holmes Jr. tarafından belirtildiği üzere, bir eserin içinde yer alan estetik değerin ilk etapta fark edilememesinin sebebi, halkın henüz eser sahibinin dilini bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, ilk bakışta bir moda eserinin estetik değere sahip olmadığı iddiasında bulunulması, sübjektif bir anlayışın ifadesi olduğundan, genel kanıyı yansıtmayacaktır. Bir eserin estetik değerinin varlığı, zaman içerisinde ve halkın esere olan yaklaşımına göre değişecektir³⁵². Burada anlatıldığı üzere, bir güzel sanat eseri, herkes tarafından estetik bulunmasa dahi, estetik değere sahiptir ve zaman içerisinde bu estetik değeri anlaşılacaktır.

Bu nedenle, sahibinin hususiyetini taşıyan ve sübjektif olarak estetik değere sahip olan moda çizimleri, tekstil ve moda tasarımları, FSEK m. 4 kapsamında güzel sanat eseri olarak değerlendirilebilir.

2.2.2.3 İşleme Eser Olarak Moda Tasarımı

İşleme eser, mevcut bir eser üzerinde meydana getirilen, asıl eserden bağımsız olmayan eserdir³⁵³. Bu durumda, işlenen moda tasarımının, sahibinin hususiyetini taşıyor ve estetik değere sahip olması şarttır.

Görsel 2.20 Kim, Hye Soo tarafından işlenen MCM tasarımı çanta, 2020

Kaynak: realstyle.therealreal.com

Moda tasarımları bu hususa örnek olarak, kendine özgü çanta tasarımlarına sahip bir moda firmasının, resim sanatı icra eden ressamların, tasarımın uygulandığı ürüne resim yapmasına izin vermesi sonucunda ortaya çıkan eser, işleme eser olacaktır. Moda dünyasında son zamanlarda bu tür işbirliklerinin yaygınlaşması söz konusudur. Ancak böyle bir durumda, işlenen moda tasarımı

³⁵² http://copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRecord.php?id=commentary_us_1903 (Erişim Tarihi: 02.05.2020)

³⁵³ Suluk vd., 2019: 73.

her zaman eser niteliğini haiz olmayabilir. Bu sebeple, bir fikir ürünün işleme eser olup olmadığı her somut olayın kendi içerisinde değerlendirilmelidir.

2.2.3 Eser Sahibi

FSEK m. 8’de yer alan düzenlemeye göre, “*bir eser sahibi, onu meydana getirendir*”. Buna göre, kural olarak, bir moda eserinin sahibi onu meydana getiren moda tasarımcısıdır.

Moda eseri, bir ya da birden çok kişi tarafından meydana getirilebilir. Eseri yaratan kişinin fiil ehliyetinin olmaması eserin niteliğini etkilemez. Eser meydana getirildiği anda, eser sahipliği ortaya çıkar. Eser sahipliğinde, eserin meydana getirildiğinin herhangi “bir kuruma ya da makama bildirilmesi ya da tescil edilmesi şartı aranmaz”³⁵⁴. Bu durum, doktrinde “yaratma gerçeği ilkesi” olarak adlandırılır. Bu ilke kapsamında, bir eseri meydana getiren kişi ancak gerçek kişi olabilir. Tüzel kişiler, bir eseri meydana getirememekle beraber, eserden doğan haklara sahip olabilirler. Hayvanlar ise, eser meydana getirebilseler dahi, eserden doğan haklara sahip olamayacaklardır³⁵⁵.

Birden çok kişi tarafından meydana getirilen moda eseri parçalara ayrılabilirse, müşterek (ortak) eser sahipliği, parçalara ayrılmıyorsa iştirak halinde (elbirliğiyle) eser sahipliği söz konusu olur³⁵⁶. Eser niteliğini haiz moda tasarımlarını, her iki surette meydana getirilmesi mümkündür. Özellikle, moda okullarındaki öğrenciler tarafından, ortak olarak meydana getirilen, tek parça halindeki proje eseri üzerinde, iştirak halinde eser sahipliği söz konusu olacaktır.

Bir fikir ürününün eser olarak kabul edilmesi, subjektif olarak algılanabilir olmasına bağlıdır. Moda tasarımları söz konusu olduğunda, tasarımcı ile tasarımı meydana getiren kişi farklı olabilmektedir. Bu gibi hallerde, özellikle tasarımcıyla arasında hizmet ilişkisi bulunan kişilerin meydana getirdikleri tasarımlar üzerindeki hak sahipliğinde değişik hükümler uygulanacaktır.

FSEK m. 18’e göre, çalışanlar tarafından yaratılan eserler kendilerine aittir, ancak bu eserleri kullanma hakkı işverenindir³⁵⁷. Örneğin, Victoria’s Secret firmasının moda şovlarında kullanılmak amacıyla üretilen melek kanatlarının eser sahibi, kendi stüdyosunda bu ürünleri meydana getiren Marian Hose³⁵⁸ olmasına rağmen, bu kanatların kullanım hakkı Victoria’s Secret firmasıdır.

Yükseköğretim kurumlarında hizmet ilişkisi ile çalışanların meydana getirdikleri

³⁵⁴ Tekinalp, 2005: 139.

³⁵⁵ https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/01/article_0007.html (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

³⁵⁶ Suluk vd., 2019: 81.

³⁵⁷ Suluk vd., 2019: 79.

³⁵⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=PjIAWdwfdko&feature=youtu.be> (Erişim Tarihi: 02.05.2020)

eserler, yükseköğretim kurumuna aittir³⁵⁹. Moda ve tekstil tasarımı bölümünde eğitim gören öğrencilerin meydana getirdikleri moda eserlerinin hak sahibi, bu öğrenciler ile yükseköğretim kurumu arasında hizmet ilişkisi olmadığından, öğrencinin kendisidir.

Bunun yanında, yükseköğretim kurumundaki öğretim elemanları tarafından meydana getirilen eserlerin hak sahibi öğretim elemanlarıdır³⁶⁰. Bu kapsamda, moda öğrencilerine çizim tekniklerini öğretme amaçlı olarak moda çizimleri meydana getiren öğretim elemanı, bu çizimden doğan hakları özgürce kullanabilecektir.

2.2.4 Eserden Doğan Haklar

FSEK m. 13'te yer alan düzenlemeye göre, *“fikir ve sanat eserleri üzerinde sahiplerinin mali ve manevi menfaatleri bu kanun dairesinde himaye görür. Eser sahibine tanınan hak ve salâhiyetler eserin bütününe ve parçalarına şamildir”*. Buna göre, eser sahibinin eserden doğan *“mali ve manevi menfaatleri”*, FSEK kapsamında korunmaktadır³⁶¹.

Moda eserlerinin, sahibine, kazandırdığı haklar manevi ve mali haklar olarak iki başlık altında incelenebilir.

2.2.4.1 Manevi Haklar

Manevi haklar, münhasıran eser sahibine ait olup, herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Bu haklar sahibine sıkı sıkıya bağlıdır. Dolayısıyla manevi haklar hiç bir şekilde sınırlandırılmaz, bu haklardan feragat edilemez ya da hiç bir koşulda devredilemez³⁶².

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda belirtildiği üzere, eseri umuma sunma (umuma arz) hakkı, adın belirtilmesi hakkı, eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı, eserin aslına ulaşma hakkı, teşhir hakkı ve tahrip etmeyi önleme hakkı eser sahibinin manevi haklarıdır³⁶³.

Umuma arz, bir eserin, *“aleniyete kavuşturulmasıdır”*³⁶⁴. FSEK m. 7'ye göre, *“hak sahibinin rızasıyla umuma arz edilen bir eser alenileşmiş sayılır”*. Bir eserin aslından çoğaltma ile elde edilen nüshaları hak sahibinin rızasıyla satışa çıkarılma veya dağıtılma yahut diğer bir şekilde ticaret mevkiine konulma suretiyle umuma arz edilirse o eser yayımlanmış sayılır.”

Alenileşmenin her türlü moda eseri açısından kolaylıkla gerçekleştirilmesi mümkün iken, yayımlama sadece ilim ve edebiyat eseri niteliğindeki moda tasarımları için söz konusu olacaktır. Bu durumda, bir moda eskizi, örgü modeli ya da dikiş kalıbı gibi ilim ve edebiyat

³⁵⁹ Polater, 2019: 172.

³⁶⁰ Polater, 2019: 173.

³⁶¹ Tekinalp, 2005: 146.

³⁶² Suluk vd., 2019: 85.

³⁶³ Suluk vd., 2019: 85-90.

³⁶⁴ Tekinalp, 2005: 154.

eseri niteliğini haiz moda tasarımlarının yayım yoluyla umuma arz edilmesi söz konusu olabilir.

Moda tasarımlarının umuma arzı, moda şovları, ticari fuarlar, internet sitelerinde satışa sunma ya da moda dergilerinde yayımlama şeklinde ortaya çıkabilir. Aleniyete kavuşturma, sahibinin izniyle ya da onun izni olmaksızın gerçekleştirilebilir. Sahibinin izni olmaksızın yapılan umuma arz geri alınabilmelidir. Çünkü FSEK m. 14/1'e göre, bir eseri umuma arzın zamanını ve şeklini belirleme münhasıran eser sahibine aittir.

Adın belirtilmesi hakkı, eser sahibinin, eserin kendisine ait olduğunu belirtme hakkıdır. FSEK m. 15'te yer alan düzenleme kapsamında, eser sahibi, eserini alenileştirme aşamasında, kendi adını ya da müstear adını belirtebilir. Bunun yanında, eserin üzerinde herhangi bir isim belirlemeden de alenileştirmek eser sahibine tanınmış olan bir haktır. Bu hak, moda akımları dolayısıyla birbirine benzer nitelikteki ürünlerin ayırt edilmesinde büyük rol oynayacaktır. Ancak eser niteliğinde olsa dahi, uygulamada moda tasarımcıları eserleri üzerinde kendilerine ait marka etiketini kullanarak adın belirtilmesini gerçekleştirmektedirler.

Eserde değişiklik yapılmasını önleme hakkı, FSEK m. 16 kapsamında yer almaktadır. Buna göre, bir eser sahibi, eseri üzerinde kendi izni olmaksızın yapılmak istenen değişiklikleri engelleyebilir. Örneğin, özel tasarım bir elbise meydana getirmiş olan moda tasarımcısı, tasarımın uygulandığı ürün Borçlar Kanunu'ndaki eser sözleşmesine göre meydana getirilmiş olsa dahi, FSEK'ya göre güzel sanat eseri olan tasarımında herhangi bir değişiklik yapılmasının önüne geçebilir. Bu durumda, elbiseyi satın alan kişi, eser sahibinin izni olmaksızın tasarım unsurlarında değişiklik ya da tasarıma eklemeler yapamayacaktır.

FSEK m. 17'de yer alan eserin aslına ulaşma hakkı, eser sahibinin, eserin malik veya zilyedinden, “eserin kendisine geçici olarak verilmesini veya eserinden yararlanılmasına müsaade edilmesini isteme hakkıdır”³⁶⁵. Bu talep doğrultusunda elde edilen tasarım geçici süreyle istendiğinden dolayı, kullanım süresi sona erdikten sonra geri iade edilir.

Eser sahibinin, eseri üzerinde sahip olduğu bir diğer manevi hak, teşhir hakkıdır³⁶⁶. FSEK m. 17/3'te yer alan düzenlemeye göre, “*eserin tek ve özgün olması durumunda eser sahibi, kendisine ait tüm dönemleri kapsayan çalışma ve sergilerde kullanmak amacıyla, koruma şartlarını yerine getirerek iade edilmek üzere eseri isteyebilir.*” Bu hak, eserin aslına ulaşma hakkına benzer olup bir moda tasarımının bir başkasının talebi halinde, özel tasarım olarak bir örnek meydana getirilmesi durumunda ortaya çıkabilir. Bu tür bir senaryoda, modacı, tasarımını müzede sergilemek ya da kataloglarda kullanmak amacıyla resminin

³⁶⁵ Tekinalp, 2005: 163.

³⁶⁶ Suluk vd., 2019: 89.

çekilmesi gibi durumlarda geçici olarak isteyebilir³⁶⁷. Bu durumda, eserin mülkiyetini elinde bulunduran kişi, haklı sebeple eser sahibinin talebini geri çevirirse, mahkemeye başvurulması halinde, bu husus hâkim tarafından hakkaniyete uygun şekilde ve her iki tarafın çıkarları gözetilerek çözümlenmelidir³⁶⁸.

Tahrip etmeyi önleme hakkı, FSEK m. 17/2’de yer almaktadır. Tahrip, “yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma”³⁶⁹ anlamına gelmektedir. Buna bağlamda, moda tasarımı, tüketicinin talebi üzerine üretilmiş olsa dahi, modacı, eser niteliğini haiz tasarımına malik tarafından zarar verilmesini önleyebilecektir.

2.2.4.2 Mali Haklar

Eser sahibinin eseri üzerinde sahip olduğu sınırlı sayıdaki³⁷⁰ mali haklar, işleme, çoğaltma, yayma, temsil, yayın ve umuma iletim haklarıdır³⁷¹. Mali hakların kullanımında, eserin alenileşmesi ya da yayımlanması dikkate alınır. FSEK m. 20/1’e göre, “*alenileşmiş bir eserden eser sahibine münhasıran tanınan faydalanma hakkı, bu Kanunda mali hak olarak gösterilenlerden ibarettir*”. Bu durumda, eser sahibi umuma arz suretiyle alenileştirdiği eserden, FSEK’da yer alan mali haklar kapsamında yararlanabilir.

Mali haklar, işleme, çoğaltma, yayma, temsil, işaret ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim, pay ve takip haklarıdır. FSEK m. 21 vd. maddelerinde yer alan bu haklar, birbirlerinde bağımsızdırlar. Bu haklardan birinin kullanılması, diğerleri üzerinde etki doğurmaz (FSEK m. 20/2).

FSEK m. 21’e göre, bir eseri işleme hakkı münhasıran eser sahibine aittir. İşleme, mevcut bir eser üzerinde gerçekleştirilen sanatsal faaliyettir. Bu düzenleme, bir moda eseri üzerinde işleme yapmak isteyen bir sanatçının, o eserin sahibinden izin almasını zorunlu kılmaktadır. Bu durumda, eser niteliğindeki bir elbise, çanta ya da ayakkabı üzerinde sanatsal bir faaliyet gösterecek olan kişi, öncelikle tasarımı meydana getiren modacının iznini almalıdır. Aksi halde, tasarım üzerinden meydana getirilecek her türlü işleme, eserin tahrip edilmesi anlamına gelecektir.

Eserinin sahibinin ikinci mali hakkı, çoğaltmadır. FSEK m. 22’de düzenlenmiş olan bu hak, “*eserin aslını veya kopyalarını, herhangi bir şekil veya yöntemle, tamamen veya kısmen, doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli olarak çoğaltma*” anlamına gelmekte olup, sadece eser sahibine aittir. Moda tasarımı söz konusu olduğunda, çoğaltma hakkı, eserin endüstriyel

³⁶⁷ Tekinalp, 2005: 163.

³⁶⁸ Suluk vd., 2019: 89.

³⁶⁹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 12.07.2020)

³⁷⁰ Suluk vd., 2019: 90.

³⁷¹ Suluk vd., 2019: 91-101.

ortamda çoğaltılması olarak anlaşılabilir. Bu durumda örnek olarak, eser niteliğini haiz bir desen tasarımının, kumaş üzerine toplu olarak basılması gösterilebilir.

Eser sahibinin sahip olduğu bir diğer mali hak yayma hakkıdır. Çoğaltma hakkı, FSEK m. 23'te yer almaktadır. Buna göre, “*bir eserin aslını veya çoğaltılmış nüshalarını, kiralamak, ödünç vermek, satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtmak*” çoğaltma anlamına gelir. Moda tasarımları söz konusu olduğunda, eser sahibinin münhasıran sahip olduğu yayma hakkı, ürüne uygulanmış olan eserin kiralanması ya da ödünç verilmesi³⁷², yani “fiziksel olarak piyasaya sürülmesi”³⁷³ halinde ortaya çıkar. Ancak FSEK m. 25/2'ye göre, bir örgü modelinin ya da dikiş kalıbının internetten indirilmesi (download) yayma değildir. Bu eylem, umuma erişimi sağladığından çoğaltma niteliğindedir³⁷⁴.

Temsil hakkı, moda tasarımları açısından kısıtlı bir uygulama alanına sahiptir. FSEK m. 24'te düzenlenen temsil, “*doğrudan doğruya yahut işaret, ses veya resim nakline yarayan aletlerle umumi mahallerde okumak, çalmak, oynamak ve göstermek*” anlamına gelmektedir. Moda tasarımlarının okunması ya da çalınması söz konusu olmayacağından, bu eserlerin sadece gösterilmek suretiyle temsili mümkün olacaktır. Bu durumda, temsil hakkı kapsamında, bir moda çiziminin ya da ürüne dönüştürülmüş bir moda tasarımının sergilenmek³⁷⁵ suretiyle gösterimi, sadece moda eserinin sahibi ya da izin verdiği üçüncü kişilerce gerçekleştirilebilir.

İşaret ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim, bir eserin dijital ortamda yayınlanmasını ifade eder³⁷⁶. Bir moda tasarımının internet ya da televizyon aracılığıyla umuma iletimi bu hak kapsamında değerlendirilebilir. 2018 yılında sonuncusu düzenlenen Victoria's Secret firmasının özel tasarım iç çamaşırlarının sergilendiği moda şovlarının³⁷⁷ televizyon yayını aracılığıyla umuma iletimi, dijital ortamda yayıma örnektir.

Pay ve takip hakkı, bir eser sahibinin eserini satmasından sonra, aynı eserin maliki tarafından ikinci kez satılması halinde elde edilen kazançtan, eser sahibinin pay alması hakkıdır. Bu düzenlemenin amacı, eserini düşük fiyata elinden çıkaran bir sanatçının, zaman içerisinde değerlenmesi halinde ortaya çıkacak olan “fazla değerden”³⁷⁸ yararlanmasını sağlamaktır. Pay ve takip hakkının moda tasarımları açısından ileri sürülebilmesi, tasarımın

³⁷² Detaylı bilgi için bkz. Tekinalp, 2005: 176.

³⁷³ Suluk vd., 2019: 94.

³⁷⁴ Suluk vd., 2019: 94.

³⁷⁵ Tekinalp, 2005: 181.

³⁷⁶ Suluk vd., 2019: 100.

³⁷⁷ <https://www.insider.com/history-of-the-victorias-secret-fashion-show-2016-11#the-2005-angels-posed-as-a-group-too-this-was-the-final-show-for-tyra-banks-who-left-to-launch-her-television-career-13> (Erişim Tarihi: 12.07.2020)

³⁷⁸ Tekinalp, 2005: 185.

aslının ya da sınırlı sayıda kopyalarının, eser sahibince bizzat işaretlenmiş olması gerekir³⁷⁹. Bu durumda, bir modacının günlük kullanım amacı taşıyan ürünleri üzerinde kullanmış olduğu etiketlerin aynısı, sahibinin hususiyetini taşıyan eserlerinde kullanması karışıklığa sebep olabilir. Bunun önüne geçmek amacıyla modacılar, haute couture ya da özel tasarım moda eserlerine mahsus etiketler geliştirmekte ve bu tasarımlar üzerinde o etiketleri kullanmaktadırlar. Öte yandan, özel tasarımlarını farklı etiketlerle işaretleme yoluna giden bir tasarımcı, sınırlı sayıda meydana getirilen tasarım ürünlerine numara vermek suretiyle, bunların özgünlüğünü vurgulama yoluna gidebilir. Bu halde, söz konusu moda tasarımının tekrar satışı halinde, satılanın kaç numaralı ürün olduğu da açıkça belirlenmiş olacaktır.

Münhasıran eser sahibine ait olan mali haklar, FSEK m. 30 vd. maddelerinde belirtilen kamu düzeni, genel menfaat, özel menfaat ve hükümete tanınan yetkilerle sınırlanabilir. Burada belirtilen sınırlamayla ifade edilen, *“belirli koşullarda eserin kullanımının, belirli kişi ya da kuruluşlara bırakılması ya da eser sahibinin mali haklarının kamulaştırılmasıdır.”*³⁸⁰

Moda tasarımlarından doğan mali hakların sınırlamalarında önem arz eden bir konu, genel menfaat kapsamında, eğitim ve öğretim amacıyla kullanımdır. Eser niteliğindeki moda tasarımları genellikle çoğaltılmadıklarından, bu eserlerin yüz yüze eğitim öğretim temsili söz konusu olmayacaktır. Ancak, moda okullarında, bu ürünlerin benzerlerinin deneme amaçlı olarak dikilmesi söz konusu olabilir. Bu halde ortaya çıkan ürün, eser sahibinin haklarını ihlal etmiş sayılmaz³⁸¹.

2.2.5 Hakkın Sınırları

Eser korumasında süreler, korumanın sağladığı hak türüne göre değişiklik göstermektedir. Manevi haklar süresiz olarak korunan haklardır³⁸². Mali haklar ise, FSEK m. 27/1’de yer alan düzenlemeye göre, eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden sonraki yetmiş yıl devam eder. Sahibinin ölümünden sonraki yetmiş yıllık sürenin sonunda FSEK m. 26/1 kapsamında sona erecektir. Bu halde, eserden herkes fayda sağlayabilecektir.

Bu durumun istisnası, kanunun 46. ve 47. maddelerinde düzenlenmiştir. FSEK m. 46 kapsamındaki, *“çoğaltma ve yayımı eser sahibi tarafından açıkça men edilmemiş olan ve umumi kütüphane, müze ve benzeri müesseselerde saklı bulunan henüz yayımlanmamış veya alenileşmemiş”* eserler, bünyesinde yer aldığı kamu kurum ve kuruluşuna ait olacaktır. Bu halde, eserin mali haklar bakımından koruma süresinin sona ermiş olması şarttır. Burada kastedilen, çoğaltma ve yayımı mümkün olan ve alenileşmemiş eserlerdir. Moda

³⁷⁹ Suluk vd., 2019: 102.

³⁸⁰ Suluk vd., 2019: 104.

³⁸¹ Suluk vd., 2019: 109.

³⁸² Merdivan, 2014: 99.

tasarımlarının alenileşmemesi, normal şartlar altında mümkün değildir. Çünkü bu ürünlerin esas amacı, kamuya sunulmaktır. Bu nedenle, bu hüküm, moda tasarımları açısından uygulama alanı bulamayacaktır. Öte yandan, alenileşmemiş olarak, devlete ait müze vb. yerlerde tutulan moda tasarımlarının çoğunluğu anonim niteliktedir. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet'e ait kaftanın³⁸³ tasarımcısı belli değildir. Bu nedenle, bu ürünler üzerinde eser sahipliği iddiası ileri sürülmeyecektir.

FSEK m. 47 kapsamında ise, bir eserin kamuya mal edilmesi yer almaktadır. Bir eserin kamuya mal edilebilmesi için, eseri meydana getiren kişilerin, Türkiye'de ya da yurt dışında bulunan Türk vatandaşları tarafından meydana getirilmiş olması ve bu eserin kamuya mal edildiğine dair Cumhurbaşkanı kararı bulunması gerekir. Bu tarz işbirlikleri, yabancı firmalar arasında sıkça ortaya çıkmasına rağmen, Türk modacılar arasında gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla, herhangi bir devlet kurumunun özel siparişi olmadığı sürece, bu madde kapsamına girecek bir moda tasarımının meydana gelmesi ihtimali düşük olacaktır.

2.2.6 Koruma Süreleri

Eser niteliğindeki tekstil ve moda tasarımlarından doğan mali haklar, FSEK m. 26'da belirtildiği üzere, belirli bir süre çerçevesinde korunurlar. Manevi haklar, eser sahibinin şahsına sıkı sıkıya bağlı olduğundan, süresiz korumaya tabidirler. Mali haklara ilişkin süreler, FSEK m. 27'de yer almaktadır. Buna göre, bir modacının eseri üzerinde sahip olduğu mali hakları, *“yaşadığı müddetçe ve ölümünden itibaren yetmiş yıl”* boyunca ileri sürülebilecektir. Birden fazla modacının hazırladığı bir eserin varlığı halinde, yetmiş yıllık süre, en son hayatta kalan modacının ölümünden itibaren başlar.

Sahibinin kamuya sunmadığı bir eserin, sahibinin ölümünden sonra alenileşmesi halinde koruma süresi, FSEK m. 27/2'de düzenlenmiştir. Bu durum, popüler sanat akımının öncüsü, Andy Warhol'un eserleri açısından sıklıkla gerçekleşmektedir. Sanatçıya ait olan bir fotoğraf eseri, ölümünden otuz yıl sonra bir arkadaşının deposunda bulunmuştur³⁸⁴. Bu eser, bulunduktan hemen sonra, 2017 yılında basın yoluyla alenileşmiştir. Böyle bir durumda, bu eserin koruma süresi, alenileşmesinden itibaren yetmiş yıl olacaktır. Bu tür olayların, moda tasarımları açısından gerçekleşmesi ihtimali yüksektir. Her sezon, yüzlerce giyim ürünü tasarlayan bir modacının, bütün ürünleri koleksiyon kapsamında kamuya sunulmamaktadır. Bu halde, bu eserlerin modacının ölümünden sonra alenileşmesi halinde, mali haklar

³⁸³ <https://www.cnnturk.com/dunya/fatihin-kaftani-kilisede-korunuyor> (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

³⁸⁴ <https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/jul/24/alice-cooper-andy-warhol-little-electric-chair> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

açısından koruma süresi, alenileşme anından itibaren başlayacaktır.

2.2.7 Tecavüz Halinde Açılabilir Davalar

Eser sahibi, eserden doğan haklarına karşı herhangi bir tecavüz olması halinde dava açma hakkına sahiptir. Açılabilir davalar, eser sahibini tespit, tecavüzün tespiti, tecavüzün önlenmesi (men'i) ve kaldırılması (ref'i), maddi ve manevi tazminat davalarıdır³⁸⁵. Dava açma hakkı kural olarak, eser sahibi ve mirasçılardır. Bunların yanında, mali hak ve tam (münhasır) lisans sahibi ve sözleşmede buna ilişkin bir düzenleme varsa, basit lisans sahipleri de, bu davaları açabilirler. Davalı olarak, tecavüzü gerçekleştiren taraf, eğer bir firma tarafından gerçekleşen tecavüz söz konusu ise, firma sahibi gösterilir³⁸⁶.

Fikri mülkiyete ilişkin bütün davalarda görevli mahkeme, FSEK m. 76'da belirtildiği üzere, “*Adalet Bakanlığı tarafından kurulacak olan ihtisas mahkemeleridir.*” Bu doğrultuda kurulan Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri'nin olmadığı yerlerde, kanundan doğan hukuki davalarda, Asliye Hukuk Mahkemesi görevli olacaktır³⁸⁷. Yetkili mahkeme ise, FSEK kapsamında özel yetki olmayan hallerde, 6100 sayılı ve 12.01.2011 tarihli Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda³⁸⁸ yer alan yetki kuralları çerçevesinde belirlenecektir. FSEK m. 66/5'te yer alan özel yetki kuralına göre ise, eser sahibi ikamet ettiği yerde, tecavüzün ref'i ve men'i davalarını açma hakkına sahiptir³⁸⁹.

2.2.8 Eser Üzerindeki Hakka İlişkin Hukuki İşlemler

Eserden doğan mali haklar hukuki işlemlere konu olabilir. Manevi haklar, eser sahibinin şahsına bağlı olduğundan, bu durum manevi haklar açısından söz konusu olamaz³⁹⁰. Mali haklar ise, devredilebilir ve lisans sözleşmesine konu olabilir³⁹¹.

Moda tasarımı üzerinde yer alan mali bir hakkın, eser sahibinin izniyle bir başkasına devredilmesi mümkündür. SMK m. 48 kapsamında, eser sahibi ya da mirasçılarının eserden doğan haklarını devri (aslen iktisap), FSEK m. 49'da ise, eserden doğan hakları eser sahibi ya da mirasçılardan devralmış olan bir kişinin bu hakları devretmesi (devren iktisap) düzenlenmiştir.

Mali hakların devri, taraflar arasında yazılı bir sözleşmenin varlığı ile geçerli

³⁸⁵ Suluk vd., 2019: 140-144.

³⁸⁶ Suluk vd., 2019: 145.

³⁸⁷ Salmanlı, 2013: 90.

³⁸⁸ RG. T. 04/02/2011, S. 27836.

³⁸⁹ Salmanlı, 2013: 93.

³⁹⁰ Suluk vd., 2019: 118.

³⁹¹ Suluk vd., 2019: 118-120.

olacaktır³⁹². FSEK m. 52’de belirtildiği üzere, “*mali haklara dair sözleşme ve tasarrufların yazılı olması ve konuları olan hakların ayrı ayrı gösterilmesi şarttır*”. Sözleşmede yer almayan hususlar, daha sonradan ileri sürülemez. Burada, sözleşmenin yazılı olması kurucu unsurdur ve aksi halde yazılı şekilde yapılmayan esere ilişkin ruhsat ve devir sözleşmeleri geçerli olmayacaktır³⁹³.

Bir eser üzerindeki mali haklar, lisans sözleşmesine konu olabilir. FSEK’da lisans yerine ruhsat tabiri kullanılmıştır. Eser sahibi, lisans sözleşmesiyle (ruhsat) mali haklarını, bir başkasının kullanıma sunabilir. Eser sahibinden ya da mirasçısından ruhsat dâhilinde, mali hakların kullanımını devralan kişinin, bu hakları bir başkasına devri mümkündür. FSEK m. 49/1’e göre, devren iktisap ancak eser sahibinin ya da mirasçılarının izniyle geçerlilik arz edecektir.

Lisans sözleşmesi iki türlü olabilir³⁹⁴. Lisans veren eser sahibi, sadece lisansa konu olan hakkın kullanımına izin vermesi halde basit lisans sözleşmesi söz konusu olur. Basit lisans, birden çok kişiye verilebilir. Kanunda ya da sözleşme kapsamında aksine hüküm bulunmayan hallerde basit lisansın varlığına karar verilir³⁹⁵. Tam (münhasır) lisans halinde ise, sözleşmede açıkça saklı tutulmadığı takdirde, lisans veren aynı eser üzerinde başkalarına lisans veremez. Ancak bu durumda, eser üzerindeki bütün hakların devri söz konusu olmaz. Bu lisansı münhasır kılan, eserden doğan hakkın devir suretiyle lisans alanın kullanımına tahsis edilmiş olmasıdır³⁹⁶. Lisans sözleşmesi de, FSEK m. 52’deki, yazılı olma ve lisansa konu hakların “*ayrı ayrı gösterilmesi*” şartlarına tabidir.

Lisans sözleşmesi kapsamında devredilen, mali hakları kullanma hakkı olup, sözleşmenin sona ermesiyle bu hakların kullanım hakkı tekrardan eser sahibine geçer. Öte yandan, FSEK m. 58’e göre, lisans alan kişi “... *münasip bir zaman içinde hak ve salahiyetlerden gereği gibi faydalanmaz ve bu yüzden eser sahibinin menfaatleri esaslı surette ihlal edilirse eser sahibi sözleşmeden cayabilir*”. Bu gibi durumlar, bir moda tasarımının, tasarımcının belirlediğinden daha düşük kalitede malzemelerle üretimi, orta kalite ürün satışı yapan mağazalarda satışa sunulması ya da lisans verilen tasarım herhangi bir suretle ürüne uygulanmaması halinde söz konusu olabilir. Bu halde, modacı cayma hakkını kullanarak, lisans sözleşmesini sona erdirebilir³⁹⁷.

³⁹² Tekinalp, 2005: 217.

³⁹³ Suluk vd., 2019: 123.

³⁹⁴ Tekinalp, 2005: 219.

³⁹⁵ <http://www.hukukiboyut.com/arsiv/d2010126151651.pdf> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

³⁹⁶ Suluk vd., 2019: 122.

³⁹⁷ Arbek, 2005: 206.

2.3 Moda Tasarımlarının Haksız Rekabet Hükümlerine Göre Korunması

Temel bir hak olan ticaret özgürlüğünün bir uzantısı olarak ortaya çıkan, mal ve hizmet kalitesinin yükseltilmesinin yanında, fiyatların dengelenmesi amacını güden rekabet hakkı, belirli sınırlara sahiptir. Mal ve hizmet piyasalarındaki teşebbüsler, rekabet faaliyetlerini hukuka uygun şekilde ve dürüstlük kuralları çerçevesinde yürütmelilerdir. Haksız rekabet, haksız ticari uygulamalarla, ticaret faaliyetini tehlikeye sokan, hukuka ve dürüstlük kurallarına aykırı davranışlardır. Haksız rekabet hukuku, ticari piyasadaki faaliyetlerin denetlenmesi suretiyle ticaretin dürüstlük kuralları çerçevesinde yapılmasını sağlamaktır³⁹⁸.

Türk hukukunda, haksız rekabet hükümlerine, farklı kanunlarda yer verilmiştir. Anayasa'nın 167. maddesine dayanılarak hazırlanan, 4054 sayılı ve 07.12.1994 tarihli Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, rekabetin korunması açısından atılan ilk adımlardan biridir³⁹⁹. Bu kanunun amacı, ticari ihlallere karşı rekabet hakkının korunmasıdır. Haksız rekabetin önlenmesi amacıyla ise, 3577 sayılı ve 14.06.1989 tarihli İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanun⁴⁰⁰ çıkarılmıştır. Bu kanunun amacı, ithalatta ortaya çıkan haksız rekabetten doğan zararların karşılanmasıdır⁴⁰¹. Bunların yanında, haksız rekabete ilişkin düzenlemeler, TBK m. 57'de ve 6102 sayılı ve 13.0.2011 tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun⁴⁰² 54-63 maddelerinde yer almaktadır.

Bir moda tasarımcısı, tasarımını uzun ve yorucu süreçler içerisinde, büyük emek harcayarak meydana getirmektedir. Emek, bir tasarımcının meydana getirdiği fikir ürününün, geliştirilmesi için harcanan süre, malzemeler, insan gücü ve tasarımcının mesleki deneyimi gibi faktörleri içine almaktadır⁴⁰³.

Rekabetin korunmasındaki asıl amaç, bir kişinin yaratıcı zekâsını kullanarak meydana getirdiği fikir ürününün, ticari ortamda başkalarınca sömürülmesini engellemektir. Burada haksız rekabetin önlenmesinin en önemli dayanağını, “emeğin korunması ilkesi” oluşturmaktadır. Bu ilkeye göre, rekabetin meşruluğu, herkesin kendi emeğinden yararlanmasına bağlıdır⁴⁰⁴. Yargıtay tarafından kabul edilen görüşe göre de, “haksız rekabet hukukunun konusu, dürüstlük ilkelerine aykırı ticari yöntem ve uygulamalara karşı emek ilkesi uyarınca işletmesel çabayı, birikimi ve yatırımı kapsayan emeğin korunmasıdır”⁴⁰⁵.

Tasarımların korunması söz konusu olduğunda, fikri mülkiyet hukukunda yer alan

³⁹⁸ Pınar, 2014: 69.

³⁹⁹ RG., T. 13.12.1994, S. 22140.

⁴⁰⁰ RG., T. 01.07.1989, S. 20212.

⁴⁰¹ Suluk vd, 2019: 422.

⁴⁰² RG., T. 14.02.2011, S. 27846.

⁴⁰³ Yağcıoğlu, 2017: 2351.

⁴⁰⁴ Yağcıoğlu, 2017: 2349.

⁴⁰⁵ Yargıtay, HGK., T. 04.05.2011, E. 2011/59, K. 2011/271.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 13.07.2020)

koruma yöntemlerine öncelikli olarak başvurulması gerekmektedir⁴⁰⁶. Ancak, tasarımlar her zaman tasarım korumasından yararlanma şartlarına sahip değildirler. Koruma süresinin sona ermiş ya da tescil başvurusu yapılmamış, başvurusu reddedilmiş veya hükümsüzlüğüne karar verilmiş olan bir tasarım, artık SMK'da düzenlenen tasarım korumasından yararlanamayacaktır. Bu tasarım emeğin korunması ilkesi kapsamında hukuken korunmayı hak etmektedir. Bu nedenle, bu tür bir tasarımın haksız rekabet hükümleri kapsamında korunabilmesi gerekecektir⁴⁰⁷.

Haksız rekabetin önlenmesinin amacı ve ilkesine, TTK m. 54'de yer verilmiştir. Buna göre, haksız rekabeti önlemenin amacı, *“bütün katılanların menfaatine, dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır.”* TTK m. 54/2'de haksız rekabet olarak kabul edilen, *“aldatıcı veya dürüstlük kuralına diğer şekillerdeki aykırı davranışlar ile ticari uygulamaların”* kimler arasında ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Buna göre, haksız ve hukuka aykırı eylemler, *“rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkilerden”* kaynaklanabilir. Bu halde, haksız rekabete, bir moda firmasının, rakipleri, tedarikçileri ya da bunların çalışanları ve müşterileri sebebiyet verebilir.

Haksız rekabet halleri, TTK m. 55'te belirtilmiştir. Kanun kapsamında yer alan haksız rekabet örnekleri, dürüstlük kuralına aykırı davranış ve uygulamalar, sözleşmeyi ihlale veya sona erdirmeye yönelten davranış ve uygulamalar, başkalarının iş ürünlerinden yetkisiz yararlanma halleri, başkalarının üretim ve iş sırlarını yetkisiz ifşa etme ve bunlardan yararlanma durumu, iş şartlarına uymama ve dürüstlük kurallarına uymayan genel işlem şartları kullanma olarak altı başlık altında düzenlenmiştir. Bu haller sınırlı sayıda olmayıp, haksız rekabet eylemlerini örneklendirmeyi amaçlamıştır⁴⁰⁸.

Haksız rekabet oluşturan eylemlerden, birini ifa eden ya da buna sebebiyet verenlerin hukuki ve cezai sorumluluğu doğar. Haksız rekabet sonucunda ortaya çıkan hukuki sorumluluk kapsamında açılacak davalar, TTK m. 56/1'de belirtilmiştir. Buna göre, haksız rekabetten zarar görenler, rekabetin tespiti, men edilmesi, rekabet sonucunda ortaya çıkan durumun düzeltilmesi ve haksız rekabet sonucunda ortaya çıkan zararın tazmin edilmesi için dava açabilirler⁴⁰⁹. TTK m. 62/1-a'da düzenlenmiş olan, hapis ya da adli para cezası gerektiren eylemler haksız rekabet suçunu oluşturmaktadır. Takibi şikâyetle bağlı olan bu suçu işleyen failinin cezai sorumluluğu ortaya çıkar.

⁴⁰⁶ Odman Boztosun, 2005: 228.

⁴⁰⁷ Şehirli Çelik, 2014: 110.

⁴⁰⁸ Suluk vd, 2019: 424.

⁴⁰⁹ Suluk vd, 2019: 446.

Haksız rekabet düzenlemesi tasarımların korunması ve tasarımın izinsiz kullanımı halinde ortaya çıkacak olan zararların tazmini amacıyla başvurulabilecek hukuki yöntemlerden biridir. Özellikle, üç yıllık koruma süresinin sonunda, SMK kapsamındaki korumadan yararlanamayacak olan tescilsiz tasarımlar açısından, haksız rekabet hükümleri uygulama alanı bulur. Yargıtay'ın bu konu hakkındaki bir kararına⁴¹⁰ göre, tescilsiz tasarımlar, haksız rekabet hükümleriyle korunur. Bir tacirin tescilsiz tasarımların ticaretini yapması, ancak “başkasının emek ve tanınmışlığından yararlanmamak ve iltibasa karşı gerekli önlemleri almak” şartıyla hukuka uygun olur⁴¹¹.

Yargıtay'ın, moda tasarımlarının haksız rekabet kapsamında korunacağına dair içtihatları mevcuttur. Buna göre, Rolex firması tarafından Arpaş firmasına karşı açılan davada, her iki saatin kordonlarının aynı olduğu, kilitlenme mekanizmalarının, süslemelerinin, kadranlarındaki hane biçimlerinin, kadran camı boyutu ve fon çerçevesinin benzerlik taşıdığı gerekçesiyle haksız rekabet iddiası kabul edilmiş, ilk derece mahkemesi kararı onanmıştır⁴¹². Bu karar kapsamında, tasarımlar arasında karışıklığa yol açacak derecede benzer ürünlerin haksız rekabet kapsamında korunacağını Yargıtay tarafından kabul edildiği görülmektedir⁴¹³.

Mahkeme önünde, haksız rekabet ile tasarıma tecavüz iddiası, aynı anda ileri sürülebilir. Bu hallerden, sadece birinin ileri sürülmesi halinde, mahkeme sadece davacı tarafından talep edilen incelemeyi yapacaktır. Tasarım hakkının, tek başına ileri sürülmesi durumunda, haksız rekabete ilişkin hüküm tahsis edilemez⁴¹⁴.

Haksız rekabet hükümleri, kötü niyetle yapılan ve hükümsüz kılınan tasarım tescili açısından da söz konusu olmaktadır. Buna göre, somut olayda, davacı tacir tarafından üretilen çanta tasarımları, başka bir tacir tarafından TPMK nezdinde tescil ettirilmiştir. Kötü niyetli olarak tescil hakkı kazanan tacir tarafından “çanta tasarımlarının TPMK nezdinde tescilli olduğunu ve benzerlerinin üretilmemesi, piyasaya sunulmaması, aksi durumda dava açılacağını ihtar”, tescil konusu tasarımları hali hazırda üretmiş olan tacire gönderilmiştir. Bu ihtar alan tacir, deposunda “1220 adet askılı omuz çantası, 9235 adet sırt çantası, 13300 adet askılı el çantası ve 20531 adet kutu” ürünlerinin satışını durdurmuş ve tescilin hükümsüzlüğünü mahkemeden talep etmiştir. Bu talebin kabulü üzerine, tescil geriye dönük olarak hükümsüz kılınmıştır.

⁴¹⁰ Yargıtay, 11. HD, T. 20.03.2018, E. 2016/7972, K. 2018/2136.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁴¹¹ <https://fikirimulkiyet.com/tescilsiz-fikri-urunlerin-haksiz-rekabet-hukumleri-ile-korunmasi/> (Erişim Tarihi:05.05.2020)

⁴¹² Yargıtay, 11. HD, T. 20.09.2007, E. 2006/2930, K. 2007/11564. – Yayınlanmamıştır.

<http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/frmmakale/2014-1/06.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁴¹³ Suluk, 2014: 177.

⁴¹⁴ Yargıtay, 11. HD, T. 03.12.2019, E. 2019/767, K. 2019/7769.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)

Kötü niyetli ihtar sonrasında, üretimini yaptığı ürünleri satamayan tacir, haksız rekabete sebebiyet verildiği iddiasıyla diğer tacire karşı dava açmıştır. Mahkemece yapılan inceleme sonucunda, davalı tarafça yapılan ve hükümsüz kılınan tescilin “basiretli tacir gibi hareket etmeyerek” yapıldığını ve dolayısıyla bu durumun haksız rekabet oluşturduğu gerekçesiyle, davayı kabul etmiş, davalının maddi ve manevi tazminata ödemesine hükmetmiştir. Mahkemenin bu kararını değerlendiren Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, moda tasarımlarına ilişkin kötü niyetli tescilin haksız rekabet oluşturduğu kararını onamıştır⁴¹⁵.

Özel tasarım ve tasarımcı modası dışında kalan giyim ve aksesuar firmaları, genellikle sezonsal moda akımları doğrultusunda, popüler olan tasarımların farklı versiyonlarını tasarlamaktadırlar. Bu nedenle, yaygın, orta ya da düşük kalite üretim yapan firmaların, haksız rekabet iddiaları kabul görmemektedir. Örneğin, tasarımcı modasının benzerlerini üreten bir yaygın moda firmasının, orta kalite üretim yapan bir moda firmasına karşı ileri sürdüğü haksız rekabet iddiası yargı önünde kabul görmeyecektir.

Nitekim Kayra⁴¹⁶ markası altında faaliyet gösteren Sarah Konfeksiyon tarafından Modanisa firmasına karşı açılan davada, Modanisa firmasının kendilerine ait tescilli elbise ve pardösü tasarımlarını, “kötü kalitede kumaştan ve kötü kesim, dikim, teknikleri ile taklit edilerek piyasada satıldığını ve bu durumun haksız rekabet yarattığını” öne sürmüştü, mülga 554 s. KHK m. 52/b’de düzenlenmiş olan tasarım hakkına tecavüzden elde edilen kazanç, maddi ve manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

Görsel 2.21 Sarah Konfeksiyon’un dava konusu tescilli tasarımları, 2013

Kaynak: TPMK Tasarım Sicili

Davacı Sarah Konfeksiyon firması, kendi tasarımlarının, yeni ve ayırt edici nitelik taşıdığını ispatlayamadığından, ilk derece mahkemesince davanın reddine karar verilmesi üzerine, Sarah Konfeksiyon firması, davasını geri çekmiş, bu nedenle temyiz aşamasında, ilk derece mahkemesi

⁴¹⁵ Yargıtay, 11. HD., T. 21.01.2020, E. 2018/3648, K. 2020/598.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

⁴¹⁶ TPMK, Marka Sicili, Tescil Numarası: 2014/71437, Tescil Tarihi: 13.04.2015.

kararı, Yargıtay tarafından onanmıştır. Bu karar, yaygın, orta ve düşük kalite moda tasarımları açısından haksız rekabet eylemini kanıtlamanın zorluğunu gözler önüne sermektedir.

Moda tasarımlarından doğan haklara tecavüz eyleminin, aynı zamanda haksız rekabete sebebiyet vermesi mümkündür. Bu durumda, modacı, tasarım hakkına tecavüz davasının yanında, haksız rekabete ilişkin davaları da açabilir. Ancak, TTK m. 56'da belirtilen bu davalar açısından süre kısıtlaması vardır. TTK m. 60, haksız rekabet davalarında, tasarım hakkı sahibine ya da haleflerine, dava açma hakkının doğduğunu öğrendiği tarihten itibaren bir yıl ve her durumda, haksız rekabetin ortaya çıkmasından itibaren üç yıl içerisinde dava açma hakkı tanımaktadır. Haksız rekabetin 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu⁴¹⁷ nezdinde suç oluşturması halinde, TCK'da yer alan suç için belirtilmiş olan dava zaman aşımı süresi, hukuk davaları için de geçerli olacaktır.

Haksız rekabet iddiası ve tescilli tasarımdan doğan hakların aynı anda ileri sürülmesi halinde, tasarımdan doğan hakları koruyan mahkeme, haksız rekabet iddiası üzerinde durmayabilir. Tasarıma karşı yapılan tecavüz ve haksız rekabetin tespiti ve önlenmesine ilişkin bir talep karşısında, mahkeme tarafından haksız rekabet iddiasının reddi, Yargıtay'da bozma sebebi değildir. Tescilli elbise tasarımlarının kopyalandığını ve bu işlemin tasarım hakkına tecavüz ve haksız rekabet oluşturduğunu iddia eden moda firmasının taleplerinden, sadece tasarımla ilgili olan kısımlarının göz önünde bulundurulduğu somut olayda, ilk derece mahkemesince davanın kısmen kabulüyle, tasarım hakkına tecavüzün tespiti, durdurulması, maddi ve manevi tazminat, tecavüze konu evrak, broşür ve kataloglara el konularak imhası, tecavüz konusu ürünlerin internet sitesi içeriklerinden çıkartılması ve hükmün ilanı yönünde verilen karara karşı temyiz talebinin Yargıtayca reddedilmesi, bu hususu destekler niteliktedir⁴¹⁸.

Haksız rekabetin tespitini yapma görevi, mahkemelere aittir. Bu bağlamda mahkemeler, ancak bariz hallerde haksız rekabet iddiasını haklı bulurken, tasarım hakkı ile aynı anda sürüldüğü takdirde, tasarımlara ilişkin hükümlere göre karar vermeyi daha uygun görmektedirler. Bu değerlendirme, somut olaya göre değişiklik gösterdiğinden, bir modacının, haksız rekabet teşkil eden eylemlerinin, aynılarının ya da benzerlerinin, rakipleri tarafından kendisine karşı ifa edilmesi halinde, tasarım hakkına tecavüz iddiasının yanında, haksız rekabeti de ileri sürmesi herhangi bir sakınca oluşturmaz.

⁴¹⁷ RG. T. 12.10.2004, S. 25611.

⁴¹⁸ Yargıtay 11. HD., T. 27.06.2019, E. 2017/3988, K. 2019/4965.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODA TASARIMLARININ KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA VE ULUSLARARASI HUKUKTA KORUNMASI

3.1 Avrupa ve Amerika’da Moda Tasarım Korumasının Tarihsel Gelişimi

Moda tasarımları, dünyanın bütün ülkelerinde kullanım alanı bulan ürünlerdir. Bu tasarımlara ilişkin hukuki koruma, pek çok ülke tarafından kabul edilmiştir. Her ülke, kendi hukuk sistemine uygun olacak şekilde, tasarımlara yönelik korumaları düzenlemiştir. Bu anlamda, Kara Avrupası ile Anglo-Amerikan hukuk sistemleri arasında, terimsel ve uygulama açısından farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılaşma, ülke içindeki, yasal düzenlemeler ve yargı kararlarında kendini göstermiştir. Dolayısıyla, tasarım koruması, ülkesel boyutta zayıflamış ya da güçlenmiştir.

Moda tasarımlarına yönelik hukuki düzenlemeler açısından öncü olan ülkeler, Fransa ve İngiltere’dir. Bu ülkelerde meydana gelen sanatsal ve endüstriyel gelişmeler sonrasında, tasarımların korunmasına dair taleplerin yoğunluğu, kanun koyucuları, tasarımlara yönelik yasal düzenlemeler yapmaya itmiştir. Daha sonra bu düzenlemeler, ülkesel çapta kalmayarak, uluslararası boyuta yayılmıştır. Uluslararası sözleşmelerle birçok ülke, tasarımlara ilişkin hukuki korumayı kabul etmişlerdir.

Uluslararası sözleşmelerin yanında, Avrupa Birliği’nin kurulmasından sonra, tasarımlara yönelik bir mevzuat düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemeyle, Birlik üyeleri, kendi bünyelerinde yer alan, tasarımlar açısından kapsamlı koruma yöntemlerini kabul etmiş ve uygulamaya koymuşlardır.

Bütün bu uygulamaların temelinde, 17. yy. sonlarına doğru, Fransa’da ortaya çıkan, moda alanındaki gelişmeler yer almaktadır. Bu dönemde, üretilen ipekli kumaşlar ve modanın birleşimiyle moda endüstrisi farklı bir boyuta geçiş yapmıştır. Modacılar ilk kez bu dönemde, ürünlerinin stillerini yıllık ve sezonluk olarak değiştirme ve stratejik planlama yöntemleriyle üretme kararları almaya başlamışlardır⁴¹⁹.

1700 yılının başlarında, ipekli kumaş üreticileri ve moda tasarımcıları açısından merkez konumunda olan Fransa’nın Lyon şehrinde, moda ve tekstil tasarımlarının, sahibinin izni olmaksızın kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu nedenle, 1711 yılında Lyon şehri yöneticileri, Tüccar ve İpek Dokumacıları Birliği’nin bütün üyelerine, başkalarının tasarımlarını kullanmamalarını ve kendi tasarımlarının satış ya da kira yoluyla kullanımına izin

⁴¹⁹ Poni, 1997: 38.

vermemelerini emretmiştir. Bu düzenleme kapsamında, kumaş tasarımlarının kullanımı hakkı, sadece Birlik üyelerine tanınarak, tasarımın izinsiz kullanımının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ancak bu düzenleme, ilerleyen süreçte, tasarımların daha ucuz kalitede üretimlerine sebebiyet vermiştir⁴²⁰.

Fransa’da, Tasarım Telif Hakkı olarak bilinen ilk tasarım koruması, 1737 yılında yürürlüğe girmiştir. Fakat bu düzenleme, tasarımcının haklarını korumak yerine, tasarım hakkının kullanımının sözleşme kapsamında, tacirlere sürekli olarak devredilebileceği hususunu içermiştir⁴²¹. Yürürlüğe konulan bu kanun, tasarımcılar açısından adaletsiz bir durum ortaya çıkararak, tekstil tasarımcıları ve üreticiler arasında çatışmanın artmasına sebep olmuştur. Bu çatışmaların önlenmesi amacıyla, 1787 yılında yeniden bir uygulama getirilerek, tacire sağlanan tasarımı kullanma hakkı, belirli bir süre kısıtlamasına tabi tutulmuştur. Bu düzenlemeyle tasarım hakkının kullanım süresi, giysi tasarımları için altı yıl ve mobilya kalıpları için on beş yıl olarak belirlenmiş ve tasarımların esnaf birliğine bildirilme zorunluluğu getirilmiştir. Böylece, Fransa’da tasarımcıların, tasarımları üzerindeki haklarına ilk kez kanuni koruma sağlanmıştır⁴²².

Fransız kanun koyucu, zaman içerisinde, moda tasarımları açısından farklı koruma yöntemleri öngörmüştür. Bu sayede, özel tasarım yapan Fransız moda evleri, tasarımlarının kopyalanması halinde, 1793 Telif Hakkı Kanunu ve 1806 Endüstriyel Tasarım Kanunu kapsamında yer alan hukuki korumalardan, eş zamanlı olarak yararlanma hakkına sahip olmuştur⁴²³. Fransız kanun koyucu bu düzenlemelerle, moda tasarımları, şartlarını taşıdığı surette, hem tasarım hem de eser koruması sağlamıştır.

İngiltere’de ise, tasarım korumasına sebebiyet veren, tekstil üretimi ve ticaretidir. Endüstri devrimi öncesinde, East India Şirketi tarafından ithal edilen, pamuklu basmaya, tahta bloklarla uygulanan baskı metoduyla desenlendirilen kumaşların, Hindistan’dan çok düşük fiyata ithal edilmesi üzerine, İngiliz Parlamentosu tarafından bir kanun hazırlanmıştır. 1721 Kaliko⁴²⁴ Kanunu⁴²⁵ (The Calico Act) adını taşıyan bu kanun, Hindistan’dan gelen kumaşların İngiltere’ye girişini yasaklamıştır. Kanunun yayımlanmasının sebebi ise, üretim faaliyetlerini arttırarak, ülke içerisindeki ticareti canlandırmaktır.

Kumaş ticaretinin yasaklanması üzerine, İngiliz kumaş firmaları, baskılı kumaşları

⁴²⁰ Poni, 1997: 47.

⁴²¹ Epstein ve Prak, 2008: 237.

⁴²² Poni, 1997: 69.

⁴²³ Scafidi, 2006: 117.

⁴²⁴ Calico (kaliko), pamuk ipliğinden sık dokunmuş olan, ağır yapıda, düz ve desensiz bir kumaş türüdür. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/calico> (Erişim Tarihi: 15.04.2020) Türkçe’de patiska olarak bilinmektedir. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

⁴²⁵ Hinshaw ve Stearns, 2014: 63.

kendi imkânları doğrultusunda üretmeye başlamışlardır. Elle yapılan baskının uğraşılı olması ve talebi karşılamaması üzerine, Thomas Bell'in baskı konusunda çığır açan icadı popüler hale gelmiştir. 1783 yılında patenti alınan, kumaş baskısını bakır silindirlerle gerçekleştiren bu icat, kumaş tasarımlarının endüstriyel boyutta üretimini kolaylaştırmıştır. Baskılı kumaş miktarının artışı, tekstil tasarımlarının da popülerleşmesini sağlamıştır.

Kumaş tasarımlarındaki artış, fabrikalar arasında çekişmeye sebep olmuştur. Büyük miktarlarda üretim yapan kumaş fabrikaları, tasarımlarının rakiplerince kopyalandığını ileri sürerek, bunların korunmasına yönelik yasal düzenleme yapılması için talepte bulunmuşlardır. Bu talep doğrultusunda, Parlamento tarafından, 1787 Kaliko Üreticileri Kanunu⁴²⁶ (The Calico Printers' Act) kabul edilmiştir. Kanun kapsamında, bir deseni koruma süresi içerisinde sahibinin izni olmaksızın, kopyalayan, keten, pamuk, patiska ya da muslin kumaşa basan, satan ya da satışa çıkaran bir kişi, bu kanun kapsamında suç işlemiş olacak ve ortaya çıkacak olan zararlardan sorumlu tutulacaktır⁴²⁷.

Bunu izleyen, 1839 Telif Hakkı ve Tasarımlar Kanunu (The Copyright and Designs Act), İngiliz kanun koyucu tarafından kabul edilen, tasarımların korunmasına yönelik önemli bir düzenleme olmuştur. Bu kanunla, önceki düzenlemede yer alan kumaşların yanında, yün, ipek ve kürk kumaşlara basılan “yeni ve ayırt edici” tasarımlara hukuki koruma sağlanmıştır. Söz konusu düzenlemeyle modern tasarım korumasının temelleri atılmıştır⁴²⁸.

Giyim ve aksesuar ürünlerinin görünüm özellikleri açısından kanuni koruma ise, 1842 Süslemeli Tasarımlar Kanunu (Ornamental Design Act) ile getirilmiştir. Bu kanun kapsamında, işlevsel yönü bulunmasa dahi, dikiş, nakış, örgü gibi sadece süsleme amacı olan tasarımların, herhangi bir şekilde aynısı ya da çok benzerinin, tasarımcı haricindeki bir başka kişi tarafından izinsiz kullanımı yasaklanmıştır. Bu yasayı izleyen, 1843 Kullanışlı Tasarım Kanunu (Utility Designs Act) ile, işlevsel yönü olan “yeni ve ayırt edici” tasarımlar için, üç yıl süreyle tasarım koruması öngörülmüştür. Bu düzenlemeyle, tasarım koruması patent korumasına yaklaşmıştır⁴²⁹.

Avrupa ülkelerinin iç hukuklarında yer alan düzenlemeleri, uluslararası boyuta taşınmaları, 1883 yılında imzalanan Endüstriyel Tasarımların Korunmasına Dair Paris Konvansiyonu (Paris Convention For The Protection of Industrial Property) ile gerçekleşmiştir. Uluslararası boyutta düzenlenen konvansiyonun içeriğinde, endüstriyel

⁴²⁶ http://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRecord?id=commentary_uk_1787 (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

⁴²⁷ Carter-Silk ve Lewiston, 2012: 23.

⁴²⁸ <https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/registered-designs-1839-1991/> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

⁴²⁹ Carter-Silk ve Lewiston, 2012: 31.

tasarımlara yönelik hukuki koruma yöntemleri yer almıştır. Belgenin içeriği, 1900 yılında Brüksel’de, 1911’de Washington’da, 1925’te Lahey’de, 1934’te Londra’da, 1958’de Lizbon’da, 1967 Stockholm’de gözden geçirilmiş ve 1979’da yeniden düzenlenmiştir⁴³⁰. 1967 yılında Stockholm’de toplanan konvansiyon kapsamında, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (World Intellectual Property Organisation / WIPO) kurulmuştur⁴³¹. Paris Konvansiyonu yanında, tasarımlar açısından hukuki öneme sahip olan bir diğer antlaşma, endüstriyel tasarımları kategorize eden Locarno Antlaşması’dır. 1968 yılında İsviçre’nin Locarno kentine imzalanan antlaşmayla, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü bünyesinde koruma sağlanacak olan tasarımlar belirlenmiştir⁴³².

1842 yılı öncesine kadar, Amerika Birleşik Devletleri bünyesinde, tasarımların görünüm özelliklerini ya da işlevselliklerini koruyan herhangi bir kanuni düzenleme yer almamıştır. Endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan gelişmeler ışığında, tasarımların korunmasına ilişkin federal boyutta hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Bu ihtiyacın karşılanması amacıyla, 1842 yılında Amerikan Parlamentosu tarafından Tasarım Patenti Kanunu” (Design Patent Act) kabul edildi⁴³³. Kanun kapsamında, bir tasarımın işlevsel ya da süsleme özellikleri, o tasarımın “yeni ve ayırt edici” olması şartıyla korunabilir hale gelmiştir.

Avrupa Birliği ülkelerinin geniş kapsamlı tasarım korumasını kabul etmesi, Topluluk Tasarım Tüzüğü (Community Design Regulation) kapsamında gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği’nde tasarım korumasına yönelik ilk adım, 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi beş devletin oluşturduğu kurul ile atılmıştır. Ancak bu kurulun hazırladığı rapor, üye devletlerin tasarım koruma yöntemlerini birleştirmenin mümkün olmadığı not düşerek, bu ideali noktalamıştır. Bir ürünün görünümünün yönelik hukuki korumanın kabulü, ancak bu rapordan kırk yıl sonra, Avrupa Parlamentosu’nun yasalaştırdığı Tasarım Direktifi⁴³⁴ (Directive 98/71/EC) ile mümkün olmuştur. 1998 yılında kabul edilen bu düzenlemenin 1. maddesi kapsamında, endüstriyel tasarımlara tescil koruması sağlanmıştır. 2001 yılında kabul edilen ve 2002 yılında yürürlüğe giren yeni direktifin 1. maddesinin 2. fıkrasının a bendinde yer alan düzenlemeyle, Avrupa Birliği’ndeki tescilsiz tasarımlara koruma getirilmiştir⁴³⁵.

⁴³⁰ https://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris/summary_paris.html (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

⁴³¹ <https://www.wipo.int/treaties/en/convention/> (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

⁴³² https://www.wipo.int/treaties/en/classification/locarno/summary_locarno.html (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

⁴³³ Du Mont ve Janis, 2013: 843.

⁴³⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31998L0071> (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

⁴³⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002R0006&from=EN> (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

3.2 Karşılaştırmalı Hukukta Moda Tasarımlarının Korunması

3.2.1 Fransa

Fransız kültüründe, moda tasarımlarının önemi çok büyüktür. 17. yüzyılda başlayan ve günümüze kadar devam eden süreçte, moda tasarımları, işlevsel birer giyim ürünü olmaktan öte, kişinin kültürünü, zenginliğini ve asaletini yansıtan birer sembol olarak görülmüştür. Bu sürecin öncüsü, Fransa Kralı XIV. Louis olmuştur. Fransa'yı lüks ve ticaret merkezi haline getiren kral, kendisi için özel olarak tasarlanan dikkat çekici ayakkabıları, giysileri, mücevherleri ve peruklarıyla nam salmıştır⁴³⁶.

Kral Louis, 1643 yılında Fransa tahtına geçtiğinde, dönemin moda merkezi, Paris değildir. Modanın öncülüğüne sahip olan İspanya, siyah rengi ve mazbut giyim stillerini benimsemiştir. Ancak Louis, planlayarak yürüttüğü propagandayla, Fransa kültüründe lüks ve eğlenceli giyim stilini yaygın hale getirmiştir. Ticareti canlandırmak açısından uygulanan bu strateji, zaman içerisinde halk arasında kabul gören bir yaşam tarzı halini almıştır⁴³⁷.

Kralın ölümünden sonra devam eden bu giyim akımları, Fransızlar açısından modayı ciddi bir finansal kaynak haline getirmiştir⁴³⁸. Bununla beraber, moda tasarımları, ilk kez eser olarak nitelendirilmiştir. Bunun sebebi, giyim ve aksesuar ürünlerinin, ihtiyaç eşyası olmaktan çıkarak, kişilerin kendini ifade etme aracı haline gelmesidir.

Fransız kanun koyucu, 19.07.1793 tarihli kanun⁴³⁹ kapsamında, sanat eserlerinin hukuki korumayı hak eden ürünler olduğunu kabul etmiştir. Ancak bu düzenleme, hâkimler ve diğer hukuk yorumcuları açısından, bir ürünün safi sanat eseri olup olmadığının yorumunda zorluklara yol açmıştır. Lyon'daki üreticileri ziyaret eden Napolyon, bir başka kanuni düzenleme yapılması kararı almıştır. Bunun üzerine, 1806 yılında, endüstriyel malların tasarım korumasından yararlanması hakkında bir düzenleme yapılmıştır⁴⁴⁰.

Bu düzenlemeyle birlikte, Lyon şehrinde İş Mahkemesi (Conseil de prud'hommes) kurulmuştur. Bu mahkemenin görevleri arasında, tasarımlara yönelik bir düzenleme yer almıştır. Buna göre, tasarımı üzerinde hak sahibi olmak isteyen bir üretici, tasarımının imzalanmış bir kopyasını, bu mahkemeye sunmak kaydıyla, tasarım hakkına sahip olabilir hale gelmiştir. Mahkeme, iki üretici arasında, bir tasarıma ilişkin husumet olması halinde, üreticiler tarafından sunulmuş olan tasarım çizimlerini açıp, bunlar üzerinde karşılaştırma

⁴³⁶ https://medium.com/@ciarafitzgerald_20093/how-louis-xiv-revolutionized-power-dressing-fff182a99274

(Erişim Tarihi: 10.10.2019)

⁴³⁷ <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2015/09/the-king-of-couture/402952/> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

⁴³⁸ <https://study.com/academy/lesson/history-of-french-fashion.html> (Erişim Tarihi: 20.09.2018)

⁴³⁹ http://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRepresentation.php?id=representation_f_1793&page_number=1_1&imagesize=small#TranslationDisplay (Erişim Tarihi: 11.10.2019)

⁴⁴⁰ Cook, 2013: 87.

yapmak suretiyle, tasarım hakkının kime ait olduğunu tespit etmektedir. Burada hak sahibi, önceki tarihli tasarım başvurusunda bulunan olarak belirlenmektedir⁴⁴¹.

Görsel 3.1 Paul Poiret, harem pantolonlu giysi tasarımı. 1870

Kaynak: Metropolitan Museum of Art

1806 tarihli kanun sayesinde, dönemin moda evleri ve moda tasarımcılarının sayılarında artış gözlemlenmiştir. Charles Frederick Worth ile başlayan ve Paul Poiret gibi cesur tasarımcıların yaratımlarıyla devam eden süreçte, Paris bütün dünyanın moda merkezi haline gelmiştir. Paul Poiret tarafından meydana getirilen moda tasarımları, günümüzde New York'ta yer alan Metropolitan Sanat Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu eserlerden bir tanesi, tasarımcının, Türk kültürüyle Avrupa'ya taşınan oryantalist akımdan aldığı ilhamla tasarladığı, 1870 yılında düzenlediği Bin İki Gece Partisi'nde sergilediği, harem

pantolonlu gece giysisidir⁴⁴².

Moda evlerinin yaygınlaşması ve tasarımcıların talepleri sebebiyle, Fransız hakimleri, kanunlarda yer alan düzenlemelerden yola çıkarak, 1806 ila 1902 yılları arasında, sanat eserlerinin korunması bakımından bazı kriterler geliştirmiştir. Bu kriterler kapsamında, bir tasarımın, üretim metodu, amacı ya da üretim sonunda kullanılma şekli ve ikincil kullanım ya da aksesuar niteliğindeki özelliklerine bakılarak, sanatsal değere sahip olup olmadığına karar verilmiştir.

Fransız hukukunda, ilk etapta “sanatın bütünlüğü” ilkesine yer verilmemiş olması, moda tasarımlarının, tasarım olarak mı, yoksa eser olarak mı korunacağı sorularını beraberinde getirmiştir⁴⁴³. Bunun üzerine, avukat ve yazar Eugene Pouillet, söz konusu

⁴⁴¹ Seville, 2018: 189.

⁴⁴² <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81781> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁴⁴³ Seville, 2018: 190.

kanuni düzenlemeyi eleştirmiştir. Pouillet'in ve takipçilerinin görüşüne göre, estetik yaratımla meydana getirilen her edebiyat ve sanat eseri, kanuni korumayı hak etmektedir. Buna göre, hâkimlerin, tasarımlar açısından yaptığı öznel ayrımın reddedilmesi gerekmektedir. Telif hukuku ile tasarım hukuku arasında yaratılan ayrımını gereksiz gören Pouillet, dekoratör, ressam, heykeltıraş ve moda tasarımcılarının ortaya koyduğu ürünlerin telif hakkından yararlanmaları gerektiğini savunmuştur⁴⁴⁴.

Pouillet'in, sanatın bütünlüğü görüşü doğrultusunda ortaya koyduğu, “telif hakları kanunu ve sınai mülkiyet kanunu arasında kümülatif koruma” (cumul de protection par le droit d'auteur et le droit de la propriété industrielle) ilkesini geliştirmesi üzerine, kanun koyucu, 11.03.1902 yılında yayımlanan Heykel ve Süs Tasarımları Kanunu (Loi du à propos des sculptures et dessins d'ornement) ile “*ortaya koyulan eserin amacı ne olursa olsun*” ibaresini getirerek, endüstriyel ortamda meydana getirilen ürünlerin de eser korumasından yararlanabileceğini kabul etmiştir⁴⁴⁵.

Hâkimlerin bu husustaki direncine rağmen, Fransız kanunları, endüstriyel sanat eserlerinin, gerçek sanat eserlerinden ayrılmasını engellemiştir. 14.07.1909 ve 11.03.1957 tarihli Telif Hakkı Kanunları, üreticilerin her iki kanundan yararlanmasına izin vermiştir. Dolayısıyla bir kanun kapsamında korunmayan eserler, diğer kanun kapsamında korunmaya devam etmiştir⁴⁴⁶. Fransız hukukundaki bu düzenleme, moda tasarımlarının, endüstriyel tasarım koruması yanında, bir fikir ve sanat eseri olarak korunmasını da sağlamıştır.

Günümüzde, Fransa'daki en güncel tasarım koruması, 01.07.1992 tarihli ve 92-597 sayılı Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu'nda (Code de la propriété intellectuelle)⁴⁴⁷ yer almaktadır. Zaman içinde değişikliklere maruz kalan bu kanun, moda tasarımları açısından özel düzenlemeler içermektedir⁴⁴⁸.

Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu'nun L112-2 maddesinin 12. fıkrasında, “sezonl giyim ve süsleme endüstrilerinin yaratımları” fikir ürünü olarak kabul edilmiştir. Aynı fıkranın ikinci cümlesinde yer alan, sezonl endüstri tanımı şöyledir:

Moda talebi doğrultusunda, sürekli olarak ürünlerinin şeklini yenileyen, (bu yenilemeyi) özellikle giysi, kürk, iç çamaşırı, nakış, moda, ayakkabı, eldiven, deri mallar, çarpıcı yeniliğe sahip ya da yüksek moda

⁴⁴⁴ Pasa, 2020: 29.

⁴⁴⁵ Pasa, 2018: 28.

⁴⁴⁶ Reihman, 1983: 1158.

⁴⁴⁷ <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

⁴⁴⁸ <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

kalitesinde giysi yapımı için özel olarak tasarlanmış kumaşlar, moda, ayakkabı ve döşeme ürünleri için kumaş üretimi (alanlarında gerçekleştiren) endüstridir⁴⁴⁹.

Moda tasarımları, “giyilebilir sanat” olması dolayısıyla tasarımın yanında, eser olarak da nitelendirilmektedir. Bu ürünlerin hak sahipleri, kanun kapsamında eser korumasından da yararlanabilir. Eser koruması, tasarım için öngörülenden çok daha uzun bir süreyle belirlenmiş olup, eser sahibinin yaşam süresi artı elli yıl olarak düzenlenmiştir⁴⁵⁰.

Görsel 3.2 Tasarımcı Emmanuel Bosson’un tescilli şapka tasarımları, 2019

Kaynak: (1) WIPO Tasarım Sicili, (2),(3),(4) Emmanuel Bosson Resmi Web Sitesi.

Eser niteliğinde olmayan ve endüstriyel tasarım olarak nitelendirilen moda tasarımlarına ilişkin hükümler, Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu’nun beşinci kitabında yer almaktadır. Kanunun L511-1. maddesinde belirtildiği üzere, “*bir ürünün görünümünün tamamında ya da bir kısmında yer alan, çizgi, kontur, renk, şekil, doku ya da materyal gibi*

unsurlar ürünün parçası ya da süslemesi olsa dahi bu kanun kapsamında korunurlar.”

Devam eden L511-2 maddesinde, koruma şartları olarak, yenilik ve ayırt edici nitelik belirtilmiş, L511-3 maddesinde, yeniliğin, tescil tarihinde tasarımın aynısının var olmaması halinde söz konusu olacağı, L511-4 maddesinde ise, ayırt edici niteliğin ise, tasarımın görünümünün “bilgilenmiş gözlemci” üzerinde yarattığı izlenime göre tespit edileceği belirtilmiştir.

Fransız hâkimleri, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarını yoruma tabi tutmuşlardır. Buna göre, yenilik şartı, bir ürünün aynısının tescil talebinden önce kamuya sunulmamış olmasıyla gerçekleşecektir. Kamuya sunmada söz konusu olan coğrafi alan, sadece Avrupa

⁴⁴⁹ <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

⁴⁵⁰ Martin, 2019: 464.

Birliği değil, dünya genelidir. Bu hususta, Avrupa Birliği genel mahkemesinin bir kararında belirttiği üzere, Amerika Birleşik Devletleri Patent ve Marka Ofisi'ne tescil amaçlı yapılan başvuru sonucunda, tasarımın bu ofis tarafından yayımı, kamuya sunma olarak kabul edilecektir⁴⁵¹.

Ayırt edici nitelik açısından öngörülen ölçüt, ürünün bilgilenmiş bir gözlemci üzerinde yarattığı etkidir. Fransız mahkemelerinde verilen kararlara göre, ürün türüne de bağlı olmak kaydıyla, bu kişi, konunun uzmanı ya da en son kullanıcısı olabilecektir. Bilgilenmiş gözlemci, ürün hakkında teknik bilgiye sahip olmamakla beraber, marka hukukunda belirtilen “ortalama tüketici” ile patent hukukunda belirtilen “konuda uzman olan kişi” arasında bir yerde bulunan bir şahıstır⁴⁵².

Görsel 3.3 Jacquemus firmasına ait mikro çanta tasarımı, 2019

Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu'nu L511-8 maddesinde yer alan düzenlemeye göre, bir ürünün görünümü, onun işlevini yerine getirmesi açısından sahip olması gereken şekil ise, bu görünüm hukuken tasarım korumasından yararlanamayacaktır⁴⁵³. Bu husus, bir moda tasarımının kullanılabilmesi için şart olan kısımlar için geçerlidir. Örneğin, bir ceketin kol girişi, bir elbisenin yaka girişi tasarım korumasından yararlanamaz. Ancak, bu kısımlarda yer alan süslemeler, tasarım korumasından yararlanabilir. Öte yandan, bir moda tasarımının hukuki korumadan yararlanması işlevselliğine de bağlı değildir.

Kaynak: Womens Wear Daily.

⁴⁵¹ European Court of Justice, T. 15.10.2015, E. T-251/14.

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2015.398.01.0051.01.ENG (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

⁴⁵² <https://www.worldtrademarkreview.com/portfolio-management/protecting-and-enforcing-design-rights-france-0> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

⁴⁵³ <http://www.casalonga.com/documentation/Designs/modele-francais-218/French-Registered-Designs.html?lang=en> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Usulüne uygun olarak, Fransız Patent Ofisi'ne yapılan tescil başvurusu, koruma şartlarını haiz olan bir tasarımın, tescil talebinin kabul edilmesi üzerine yayımlanır. Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu'nun L513-1 maddesi uyarınca, bir tasarımın tescil süresi, her seferinde beş yıllık dönemlerle toplamda yirmi beş yıl uzatılabilir.

Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu'nun L511-9 maddesi uyarınca, tasarım hakkı sahibi, tescil koruması bahşedilen kişi, tasarımın yaratıcısı ya da hukuki halefleridir. Takip eden, L511-10 maddesinde yer alan düzenlemeye göre, tescil başvurusunda bulunmuş ve tescile hak kazanmış kişi aleyhine, tasarımın gerçek sahibi tarafından tescilin terkinin talebiyle dava açılabilir. Bu dava, tescilin ilanından itibaren üç yıl içerisinde açılabilir. Ancak tescil ettirenin kötü niyetli olması halinde, asıl hak sahibi tescil süresinin sonuna kadar dava açma hakkına sahiptir. Bu hüküm, karşılılık esası kapsamında, yabancılar açısından da uygulanabilecektir.

Bu kanun kapsamında tasarımın hükümsüzlüğüne de yer verilmiştir. Kanunun L512-4 maddesinde yer alan düzenlemeye göre, bir tescilli tasarım hakkında hükümsüzlük kararı, kanunda belirtilen durumlardan birinin varlığı halinde, mahkemelerce verilebilir. Buna göre, tasarım tanımına uygun olmayan, sahibi L 511-9 kapsamında hukuki korumadan yararlanamayan kişilerden olan, tasarım hakkı önceki tarihli bir başka tasarıma bağlı hakları ihlal eden, üçüncü bir kişinin telif haklarını ihlal eden, sahibinin izni olmaksızın önceki tarihli bir işaretin kullanımını içeren tasarımlar hükümsüz kılınabilir. Bu hususlardan herhangi birini kısmen içeren tasarımlar, geriye kalan kısmın kanuni tasarım tanımına uygun olması halinde korumadan yararlanmaya devam edebilir. Kanunun L512-6 maddesinde belirtildiği üzere, bir tasarımın hükümsüzlüğüne dair verilen mahkeme kararı, milli tescil sistemine kaydedilir ve kesin hüküm doğurur.

Bu düzenlemeler yorumlandığında, Fransız hukukunda tescilli tasarım hakkı, tescil süresinin sona ermesi ya da tescilin mahkemece hükümsüz kılınması halinde sona erecektir. Bu halde, tasarımcı, tescille elde ettiği tasarımdan doğan haklarını kullanamaz hale gelir. Ancak, AB Tasarım Mevzuatı Fransa'da uygulama alanı bulduğundan, bu sistemde kayıtlı olan bir tasarıma ilişkin haklar, Fransız hukuk sisteminde de ileri sürülebilecektir.

Fransız hukukunda yer alan tasarım düzenlemeleri, Türk hukukuyla çok benzerdir. Ancak, burada yer alan en büyük fark, tescilsiz tasarımlar açısından her hangi bir koruma öngörülmemiş olmasıdır. Fransız sistemi bu eksikliği, Avrupa Birliği mevzuatında yer alan tescilsiz koruma uygulamalarıyla gidermektedir. Fransız yargısı ise, tasarımlara ilişkin husumetleri giderirken, özellikle, bir ürünün ayırt edici niteliğini göz önünde bulundurmaktadır. Bunun yanında, Fransız Fikri Mülkiyet Kanunu, moda tasarımlarının eser niteliğini kabul etmiş olmasına rağmen, uygulamada moda tasarımları söz konusu olduğunda,

telif hakkı koruması reddedilmektedir⁴⁵⁴.

Fransız mahkemelerinde açılacak olan moda tasarımlarına ilişkin davalarda, moda tasarımlarını koruyan bütün hukuki mekanizmaların öne sürülmesi mümkündür. Nitekim modacı Isabel Marant'ın Sonbahar 2013 koleksiyondan bir parça olan Scarlet model ayakkabı tasarımının Mango firması tarafından kopyalandığı iddiasıyla açılan davada, eserden doğan haklara tecavüz (copyright infringement), Topluluk Tasarımının taklit edilmesi (counterfeiting of the Community Design) ve haksız rekabet (unfair competition) iddialarının tamamı ileri sürülmüştür⁴⁵⁵. Davacı tarafın iddialarını değerlendiren mahkeme, dava konusu asıl tasarımın hem eser, hem de tasarım niteliğini değerlendirmiştir.

Görsel 3.4 (1) Isabel Marant'ın Tescilli Tasarımı, (2) Mango Firmasının Ayakkabı Tasarımı, 2013.

(1)

(2)

Kaynak: Thefashionlaw.com

Dava konusu ayakkabıların eser niteliği değerlendirilirken, öncelikle bu tasarımın özellikleri dikkate alınmıştır. Buna göre, dava konusu ayakkabı, öndeki kayışları cırt cırtlı, dolgu topuklu, ön paneli kadife görünümlü bir malzeme, arka paneli ve ön kayışları deri görünümlü bir malzemeden tasarlanmıştır. Mahkemece, dava konusu asıl tasarımda yer alan unsurların daha önceden ayrı ayrı başka tasarımlarda kullanıldığı, bu nedenle orijinal olmadığı, ancak bu unsurların tamamının daha önce başka bir tasarımda bir araya getirilmediği ve bu suretle de sahibinin hususiyetini taşıdığı kabul edilmiştir⁴⁵⁶. Bu nedenle, Mango firması tarafından üretilip satışa sunulan tasarımın özellikleri tarif edildiğinde, tasarımların genel özelliklerinin aynı olduğu ve sahibinin hususiyetini taşıyan asıl tasarıma

⁴⁵⁴ Montalvo Witzburg, 2017: 1145.

⁴⁵⁵ Tribunal de Grande Instance de Paris, 3ème Chambre, T. 25.03.2016, E. 2013/16593.

<https://www.legalis.net/jurisprudences/tribunal-de-grande-instance-de-paris-3eme-ch-3eme-sec-jugement-du-25-mars-2016/> (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

⁴⁵⁶ <https://turkishlawblog.com/read/article/28/the-role-of-intellectual-property-law-in-the-fashion-industry-an-analysis-of-the-legal-framework-in-various-jurisdictions> (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

dair unsurları taşıdığı sonucuna varıldığından, dava konusu moda tasarımından doğan telif hakkının tecavüze uğradığı sonucuna varılmıştır.

Tasarım hakkı değerlendirmesinde, öncelikle bilgilенmiş kullanıcının görüşü konusu üzerinde durulmuştur. Dava konusu tasarımlar yaratıcı moda ürünü olduklarından, bu tür tasarımların bilgilенmiş kullanıcısının modayı takip eden ve yeni moda tasarımlarını satın alıp kullanan bir kişi olduğu sonucuna varılmıştır. Kim olduğu tespit edilen bilgilенmiş kullanıcının iki tasarımı birbirinden ayıramaması sonucunda mahkemece ayrıca tasarımdan doğan hakların da ihlal edildiği sonucuna varılmıştır⁴⁵⁷.

Son olarak, mahkeme haksız rekabet iddiaları değerlendirmiştir. Davacı, kendisine ait tescilli tasarımın benzerinin davalı tarafından meydana getirilip satışa sunulmasının tüketiciler nezdinde karışıklığa sebep olduğunu ve bundan dolayı kendi firmasının kazanç kaybına uğradığını belirtmiştir. Öte yandan, davacı, Mango firmasının eser sahibini belirtmeksizin kazanç elde etmesinin haksız rekabete sebebiyet verdiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, davacının bu iddialarının tasarım hakkına tecavüz iddialarıyla benzer olduğu gerekçesiyle haksız rekabet iddiaları reddetmiştir.

Mahkemece yapılan değerlendirme sonucunda, Isabel Marant'ın avukatları tarafından talep edilen 350.000 Avro tazminat talebi reddedilmiş ve mahkemenin belirlediği bilirkişilerce yapılan hesaplama sonucunda 37.800 Avro tazminata hükmedilmiştir⁴⁵⁸. Bu dava, Fransız hukukunda bir moda tasarımına ilişkin bütün koruma mekanizmalarının aynı anda ileri sürülmesi halinde yargı mercilerince yapılan değerlendirilmenin kapsamı açısından örnek teşkil etmektedir.

3.2.2 İngiltere

İngiliz tasarım hukukunun alt yapısını, 1988 tarihli Telif Hakkı, Tasarımlar ve Patentler Kanunu⁴⁵⁹ (Copyrights, Designs and Patents Act 1988) ve 2014 yılında yürürlüğe giren Fikri Mülkiyet Kanunu⁴⁶⁰ (Intellectual Property Act 2014) oluşturmaktadır. Bu kanunlar kapsamında, tasarımlara ilişkin öngörölmüş olan iki tür koruma mevcuttur. Bunlardan ilki, Telif Hakkı, Tasarımlar ve Patentler Kanunu'nun 213. maddesinde yer alan "Tescilli Tasarım Hakkı", ikincisi ise, Fikri Mülkiyet Kanunu'nun 1. maddesinde düzenlenmiş olan "Tescilsiz

⁴⁵⁷ <https://www.legalis.net/jurisprudences/tribunal-de-grande-instance-de-paris-3eme-ch-3eme-sec-jugement-du-25-mars-2016/> (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

⁴⁵⁸ <https://www.thefashionlaw.com/isabel-marant-victorious-in-mango-copying-case-sheds-light-on-us-copyright-deficiencies/#:~:text=The%20court%20ultimately%20awarded%20Marant,been%20sold%20in%20many%20countries> (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

⁴⁵⁹ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents> (Erişim Tarihi: 19.04.2020)

⁴⁶⁰ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/18/contents/enacted> (Erişim Tarihi: 19.04.2020)

Tasarım Hakkı”dır⁴⁶¹.

Bu düzenlemelerin yanında, 21.12.2020 tarihinden sonra, İngiltere’nin AB’den tamamen ayrılması üzerine geçerliliğini yitirecek olan, Avrupa Birliği tasarım korumaları da halen uygulama alanı bulmaktadır. Bu koruma yöntemlerinden, Birlik Tescilli Tasarımı, Birlik Tescilsiz Tasarımı ve İngiliz Tescilli Tasarım koruması, doktrinde “uyumlu tasarımlar” olarak adlandırılmaktadır⁴⁶².

Tasarım tanımına, Telif Hakkı, Tasarımlar ve Patent Kanunu’nun 213. maddesinin 2. fıkrasında yer verilmiştir. Kanunda yer alan tanıma göre, “*bir ürünün bütününe ya da bir bölümünün şekli ya da (iç veya dış) yapısı*” tasarımı oluşturur.

Kanunun 213. maddesinin 3. fıkrasına açıkça belirtildiği üzere, tasarım hakkı, bir ürünün üretilme metodunu, işlev görebilmesi için bir başka ürünle birleştirilmesini sağlayan kısımlarının şekillerini, görünüm olarak bir başka ürünle birleştirilme amacıyla üretilmiş olan ürünleri ya da yüzey dekorasyonlarını korumaz. Bu düzenlemeye göre, iki boyutlu desenler, renk kombinasyonları, yüzey baskıları, kontrast kumaş detayları gibi özellikler tescilsiz korumadan yararlanamayacaklardır. Tescilsiz tasarım korumasından, bir tasarımın, sadece üç boyutlu olan görünümü yararlanmaktadır. Bu durumda, tasarladığı ürünün iki boyutlu özelliklerinin de korunmasını isteyen bir tasarımcı, uyumlu tasarım koruması yöntemlerinden birine başvurmak zorundadır⁴⁶³.

Tasarım koruması, orijinal yani “yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan, özgün”⁴⁶⁴ tasarımlar için öngörülmüştür. Kanunun 213. maddesinin 4. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre, yaratıldığı dönemde, tasarım alanında harcıâlem (commonplace) hale gelen bir tasarım, bu kanunda kastedilen orijinallik şartını yitirecektir. Koruma şartı olan orijinalligi yitiren tasarım, bu kanun kapsamında tasarım korunamayacaktır.

Yargısal düzlemde, orijinallik şartı açısından iki unsur belirlenmiştir. Temyiz Mahkemesi tarafından görülen, Farmers Build Ltd v Carier Bulk Materials Handling Ltd davasında⁴⁶⁵ belirlenen unsurların ilki, ürünün tasarımcısına ait bir tasarım olması, yani bir başkasının tasarımından kopyalanmış olmamasıdır. İkinci unsur ise, ürünün bir başka tasarıma benzememesi, yani bir açıdan bile olsa diğer ürünlerden farklı olmasıdır. Aynı davada, bir ürünün eser korumasına layık görülebilmesi için, bu ölçütlerin yanında, ürüne hatırı sayılır bir

⁴⁶¹ Janssens ve Lavanga, 2020: 238.

⁴⁶² Centre For Fashion Enterprise, 2012: 10.

⁴⁶³ Centre For Fashion Enterprise, 2012: 11.

⁴⁶⁴ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 26.05.2020)

⁴⁶⁵ Supreme Court of Judicature, Court of Appeal, T. 03.12.1998, E. Farmers Build Ltd v Carier Bulk Materials Handling Ltd. <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a938b3d60d03e5f6b82b966> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

süre harcanmış olması gerektiği de öngörülmüştür⁴⁶⁶.

Mahkeme, bir tasarımın harcıâlem hale gelmesinin ne demek olduğunu tanımlamıştır. Bu tanıma göre, bir tasarım alanında, birbirine benzeyen birden çok ürün piyasaya sürülmüşse, artık bu tasarım harcıâlemdir⁴⁶⁷. Bu husus, moda tasarımları açısından yorumlandığında, bir dönemde popüler olan bir moda tasarımı, kamuya sunulan farklı versiyonları, mahkemece harcıâlem kabul edilecektir. Örneğin, sokak modasının yaygın bir parçası haline gelen yüksek bel kotlar tasarlayan bir firma, ürününün orijinal olduğu iddiasını ileri süremeyecektir. Bu ürünün, ancak kendisini farklı kılan nakış ya da işleme gibi detayları tasarım korumasından yararlanabilecektir.

Tasarım koruması dışında kalan haller, 1988 tarihli kanunun 213. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, bir ürünün, must fit, must match olarak ifade edilen yedek parçalar, işlevini yerine getirmesini sağlayan görünüm özellikleri ve yüzey dekorasyonları tasarım korumasından yararlanamaz⁴⁶⁸.

Görsel 3.5 Lambretta Co. Eşofman tasarımı, 2014

Kaynak: www.designwrites.law.

Tasarımların yüzey dekorasyonlarının korunmamasına ilişkin bir karar, Lambretta Clothing Co, Limited Şirketi tarafından, Teddy Smith Limited Şirketi'ne karşı, kendisine ait eşofman tasarımının ayırt edilemeyecek derecede benzerinin kopyaladığı gerekçesiyle, 23.05.2003 tarihinde açtığı davada⁴⁶⁹ verilmiştir.

Davacı, eşofman tasarımında kullanılan malzemenin ve renk kombinasyonunun kopyalandığını ve bunun tasarım hakkına tecavüz oluşturduğunu ileri sürmüştür. Temyiz aşamasında, renklerin, tasarımın şekil ve yapısına etki etmediği ve bu nedenle tasarım korumasından yararlanmadıkları gerekçesiyle dava reddedilmiştir⁴⁷⁰.

⁴⁶⁶ Davis, 2012: 344.

⁴⁶⁷ Davis, 2012: 345.

⁴⁶⁸ Davis, 2012: 348.

⁴⁶⁹ England and Wales Court of Appeal, T. 15.07.2004, E. [2004] EWCA Civ 886.

⁴⁷⁰ <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71860d03e7f57ea7717> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

⁴⁷⁰ <https://www.vennershipley.co.uk/resources/publications/2018/07/07/the-advantages-of-registered-design-protection> (Erişim Tarihi: 21.04.2020)

Tasarım hakkı sahibi, 214. maddede yer alan düzenlemeye göre, tasarımı yaratan kişidir. Tasarımcı, bir tasarımın yaratımı için gereken ayarlamaları yapan kişidir. Bilgisayar ortamında üretilen bir tasarımı kaydeden değil, çizen kişi onun tasarımcısıdır. Ancak tasarım hakkı, tasarımın bir tasarım dokümanı olarak kaydedilmesi ya da tasarımı içeren bir ürünün yaratılmasına kadar doğmayacaktır⁴⁷¹. Örneğin, bir modacının bilgisayar programında çizdiği tasarım taslağı, bilgisayara kaydedilmediği ya da kâğıt üzerine çizdiği ve sadece kendisi tarafından anlaşılan bir elbise çizimi, gereken materyallerin kullanımı suretiyle hayata geçirilmediği sürece, tasarım hakkı söz konusu olmayacaktır.

Tasarım hakkı sahibi, tasarımın oluşturulduğu koşullar kapsamında farklılık arz eder. Kanunun 215. maddesine göre, komisyon üzerine yapılan bir anlaşma ya da iş sözleşmesi söz konusu olduğunda tasarım hakkı sahibi, komisyonu veren kişi ya da işverendir⁴⁷². Komisyon üzerine yapılan anlaşma, Türk hukukunda eser sözleşmesine karşılık gelmektedir.

Bir kişinin tasarım hakkı sahibi olabilmesi, tasarımının bu kanun kapsamında yer alan tasarım şartlarını taşımasına ve İngiltere sınırları içerisinde tasarlanmış veya ilk olarak burada yayımlanmış olmasına ya da bazı hallerde, tasarımcının ülke ile milli ya da ikamet açısından bağı olmasına bağlıdır. İngiltere, mütekabiliyet esasına göre, yabancı ülke vatandaşlarına da tasarım hakkı tanımaktadır⁴⁷³.

İngiltere’de, iki tür tasarım koruması uygulanmaktadır. Bunlardan ilki tescilsiz, ikincisi ise tescilli tasarım korumasıdır. Tescilsiz tasarım hakkı, İngiliz hukuku açısından yeni bir düzenlemedir. Bu düzenleme kapsamında, tasarım ürünü, kamuya sunulduğu andan itibaren, Avrupa Birliği içerisinde üç yıl, İngiltere’de ise, öncelik tarihine göre, ilk satıldığı tarihten itibaren on yıl ya da yaratıldığı tarihten itibaren on beş yıl boyunca tasarım korumasından yararlanır. Bir tasarımın, tescilsiz tasarım korumasından kendiliğinden yararlanabilmesi için, kanunda yer alan tasarım tanımına uygun olması, orijinal olması ve bir şekilde, İngiltere ya da Avrupa Birliği ile bağlantısı bulunması gerekir. Buna örnek olarak, sahibinin İngiltere vatandaşı olması gösterilebilir⁴⁷⁴.

Tasarım sahibi, tescilsiz tasarımı üzerinden lisans sözleşmesi yapabilir. Bir tasarım üzerinden birden çok lisans verilebilir. Lisans sözleşmesinin Patent Ofisi’ne kayıt ettirilmesi geçerlilik şartıdır. Sözleşmenin şartlarının taraflarca belirlenememesi halinde, denetçiler tarafından şartlar belirlenir. Sözleşme imzalandıktan sonra, tasarım sahibi, lisans alanın, tasarımı üzerindeki hakları kullanmasını engelleyemez. Ancak lisans alan, sözleşmeden doğan

⁴⁷¹ Davis, 2012: 350.

⁴⁷² Davis, 2012: 351.

⁴⁷³ Davis, 2012: 351.

⁴⁷⁴ Centre For Fashion Enterprise, 2012: 12.

lisans ücretini ödemekle yükümlüdür. Tescilsiz bir tasarım hakkına, korumanın son beş yıllık sürecinde tecavüz söz konusu olduğunda, tecavüz eden ile lisans sözleşmesi yapılması mümkündür. Bu halde, tasarımcının tasarımı üzerindeki kazancının artırılması ve tecavüz edenin ödeyeceği tazminat miktarının azaltılması amaçlanmıştır⁴⁷⁵.

İngiliz hukukunda, tasarımlar açısından tescil koruması da öngörülmüştür. Tescil edilebilecek olan tasarımların neler olduğu 1949 Tescilli Tasarımlar Kanunu (Registered Designs Act)⁴⁷⁶ m. 1’de yer almıştır. Buna göre, *“bir ürünün tamamı ya da bir bölümünün görünümü, özellikle de, çizgi, kontur, renk, şekil, yüzey, ya da materyallerinin ürün ya da süslemeler”* tasarımı oluşturur. Aynı maddenin 3. fıkrasına göre, *“bilgisayar programları hariç, endüstriyel ortamda ya da elle üretilmiş olan, özellikle paketlenme şekli de dahil olmak üzere, kompleks bir ürün yaratma amacıyla hazırlanmış olan grafik semboller, tipografik yazı karakterleri ve parçaları”* ürünü oluşturur⁴⁷⁷. Önceki kanunla karşılaştırıldığında, bir ürünün tasarım olabilmesi için gereken endüstri ortamına uygulanabilme şartından, bu kanun kapsamında vazgeçilmiştir.

Bir tasarımın tescil edilebilmesi, yeni (novel) olması ve bireysel karakter (individual character) sahibi olmasına bağlıdır. Yenilik şartı, tasarım tescili yapıldığı tarihte, birebir aynısının kamuya sunulmamış olması halinde sağlanmaktadır⁴⁷⁸. Bireysel karakter ise, tescil başvurusu yapıldığı tarihte mevcut olan tasarımlar ile başvuru konusu tasarımın, bilgilendirilmiş kullanıcı (informed user) üzerinde yaptığı etkiye göre belirlenmektedir. Buna göre, bilgilendirilmiş kullanıcı, her iki ürün arasında bir fark göremiyorsa, tasarım bireysel karaktere sahip değildir⁴⁷⁹.

Bir tasarımın, tescil korumasından yararlanabilmesi için, usulüne uygun bir tescil başvurusunun varlığı şarttır. Tescil başvurusu, Fikri Mülkiyet Ofisi’ne, şahsen ya da internet üzerinden, belirlenmiş olan ücretin ödenmesi suretiyle yapılır. Tescil, tasarımın görünümünün bir başkası tarafından kopyalanması ve çalınmasına karşı koruma sağlar. Görünüm kapsamına, eşkal, fiziksel şekil, yapı ya da tasarımın farklı kısımlarının bir araya gelme şekli ve süslemeler girer⁴⁸⁰.

Tescil başvurusu, bazı durumlarda reddedilebilir. Buna göre, yeni ya da bireysel karakter sahibi olmayan tasarımlar, bir ürünün teknik fonksiyonundan kaynaklanan tasarım

⁴⁷⁵ Davis, 2012: 351.

⁴⁷⁶ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/12-13-14/88/contents> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

⁴⁷⁷ Davis, 2012: 355.

⁴⁷⁸ Davis, 2012: 356.

⁴⁷⁹ Davis, 2012: 357.

⁴⁸⁰ <https://www.gov.uk/apply-register-design> (Erişim Tarihi: 21.04.2020)

özellikleri, kamu düzenine ve ahlaka aykırı tasarımlar tescil korumasından yararlanamazlar⁴⁸¹. Ancak, must fit tasarımlarda, ürünün bir başka ürüne bağlanan bölümü dışında kalan kısımlar tasarım korumasından yararlanma şartlarını taşıyorsa, tescil edilebilir. Eğer bu kısımlar, tasarım tescili şartlarını taşımıyorsa, bu kısımlara ilişkin tasarım başvurusu reddedilecektir⁴⁸².

Usulüne uygun olarak yapılmış olan bir tasarım tescili, tasarıma her beş yılda bir yenilenmek suretiyle toplamda yirmi beş yıl boyunca koruma sağlar. Bir tasarımın tescil edilebilmesi için, yeni olması, saldırı içeren grafikler ya da kelimeler içermemesi, tasarımcının kendi fikir ürünü olması, korunan ibareler ve bayraklardan olmaması, bir icat ya da ürünün kullanım şeklini içermemesi gerekmektedir. Bu şartları taşıyan bir tasarım, İngiliz Fikri Mülkiyet Ofisi'nin incelemesinden sonra tescile hak kazanacaktır⁴⁸³.

Tescil başvurusu, tasarımın kamuya ilk kez sunulmasından itibaren, on iki ay içerisinde yapılabilir. Burada tasarımcıya, tasarımını kamuya sunmasından itibaren bir yıllık “hoşgörü süresi” (grace period) tanımıştır. Bu süre içerisinde kamuya sunulan, yeni ve bireysel karakter sahibi tasarımlar, tüketici çevresinden olumlu yanıt alırsa ve bu durumda, tasarımcı, kamuya sunduğu tasarımlarının hepsini ya da bir kısmını tescil ettirme kararı alırsa, tasarımlarının orijinalliği zedelenmeyecektir⁴⁸⁴.

Bu düzenleme, hızlı tempoya sahip moda endüstrisinde, çok çabuk tüketilen moda tasarımları açısından değerlidir. Bir tasarımın popülerliğinin ne kadar süreceği, genellikle kamuya sunulmasından itibaren, tüketiciden gördüğü talebe göre belirlenmektedir.

Bunun yanında, bir modacı açısından, yeni bir tasarımın tescili başlı başına bir yatırımdır. Özellikle genç moda firmalarının, piyasada test edilmemiş tasarımları tescil ettirmesi, yarar sağlamaktan çok maddi zarara sebebiyet verebilir. Bu nedenle, İngiltere öngörülen bir yıllık hoşgörü süresi, moda tasarımları açısından yerinde bir düzenlemedir.

İngiliz hukukunda, moda tasarımları açısından, tasarım ve eser korumasını birbirinden ayıran ince bir çizgi vardır. Uygulamada İngiliz hâkimi, bir moda tasarımının eser niteliği değerlendirmesini yaparken, “sanatsal ustalık eseri” ölçütünü kullanmaktadır⁴⁸⁵. Bu sayede, “sahibinin hususiyetini taşıyan” ve “usta bir tasarımcı tarafından, büyük bir özenle hazırlanmış olan tasarımlar”, eser olarak kabul edilecektir.

Eser korumasını tasarım korumasından ayıran bir diğer ölçüt, yine mahkemeler tarafından belirlenmiştir. Buna göre, bir ürünün orijinal olmasından ziyade, ürünü meydana getiren fikrin orijinal olması, ona eser niteliği kazandırır. Fikrin orijinallığı ise, eser sahibine

⁴⁸¹ Davis, 2012: 360.

⁴⁸² Davis, 2012: 360.

⁴⁸³ <https://www.gov.uk/register-a-design> (Erişim Tarihi: 21.04.2020)

⁴⁸⁴ Centre For Fashion Enterprise, 2012: 16.

⁴⁸⁵ Montalvo Witzburg, 2017: 1146.

göre farklılık göstererek, ortaya çıkan ürünü, sahibinin hususiyetini taşıyan bir eser haline getirir⁴⁸⁶.

Bu ölçüt, mahkemeleri sonraki tarihli olaylarda, ürünün ortaya koyulma amacını değerlendirmeye itmiştir. Buna göre, bir ürün, sanatsal faaliyet amacıyla yaratılmışsa, eser niteliği kazanacaktır. Bu değerlendirmeye sebebiyet veren dava, Madam Merlet tarafından Mothercare firmasına karşı açılmıştır. Dava sonunda, Madam Merlet'in eser olduğunu ileri sürdüğü ürünlerin, eser niteliği reddedilmiştir. Bebeklerin yağmurdan ıslanmasını önlemek amacıyla tasarlanan, "Raincosy" isimli şapkalarının, Mothercare firması tarafından kopyalandığını tespit eden Madam Merlet, eseri üzerindeki telif hakkına dayanarak, firmaya karşı, tecavüzün durdurulması ve zararlarının tazmini talebiyle dava açmıştır. Dava süresince yapılan incelemede, Madam Merlet'in tasarımına ilişkin çizimler ve örnek ürünleri incelenmiştir. Ürünün orijinal olduğuna, ancak sahibinin hususiyetini taşımadığına kanaat getiren hakimler, ürünün meydana gelme amacının sanatsal faaliyet değil, işlevsellik olduğu gerekçesiyle davayı reddetmişlerdir⁴⁸⁷.

Bu karar, moda tasarımlarının eser niteliğinin değerlendirilmesi açısından emsal oluşturmuştur. Bu bağlamda, bir moda tasarımının eser korumasından yararlanabilmesi, işlevsellik dışında, sanatsal bir kaygıyla ortaya koyulmuş olması gereksinimini ortaya çıkarmıştır.

İngiltere'de moda alanında, uzmanlaşmış ve eser niteliğinde tasarım ürünleri ortaya koymasıyla bilinen modacılar örnek olarak, 2010 yılında hayatını kaybeden Alexander Mcqueen gösterilebilir. Yaşamı boyunca birçok farklı firmada çalışmanın yanında, kendi firması altında da moda tasarımlarına hayat vermiş olan Mcqueen'in ortaya koyduğu tasarımlar, tasarımcının şahsiyetini büyük ölçüde yansıtmıştır.

Mcqueen tarafından yaratılan tasarımlar, sezonsal akımlarının aksine, tasarımcının hayal gücüne dayalı olarak ve kendine has konseptler çerçevesinde meydana getirilmiş ve bu alışılmışın dışında moda şovları yaratılarak podyumlarda, performans sanatı şeklinde sergilenmiştir. Tasarımlarının eser niteliği mahkemece tespit edilmemiş olmasına rağmen, yaşamı süresinde ortaya koyduğu birçok tasarımı günümüzde müzelerde sergilenmektedir⁴⁸⁸.

⁴⁸⁶ <https://teachlawblog.wordpress.com/2018/06/02/university-of-london-press-ltd-v-university-tutorial-press-ltd-1916-england/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁴⁸⁷ England and Wales Court of Appeal, T. 04.11.1985, E. [1985] EWCA Civ 19.

⁴⁸⁸ Hae-Seung, 2012: 283.

Görsel 3.6 Alexander McQueen'in Savage Beauty (Vahşi Güzellik) koleksiyonundan bir elbise, 2001

Kaynak: Metropolitan Museum of Art

İngiltere’de tasarım koruması, Avrupa Birliği üyeliği sürecinde, Topluluk Tasarım Tüzüğü kapsamındaki, Birlik Tasarımı uygulamasından beslenmiştir. Ancak, ülke genelinde 2016 yılının Haziran ayında yapılan referandum sonunda, Avrupa Birliği’nden ayrılma kararı alınmıştır. Bu karar, İngiliz hukuk sisteminde, tasarım düzenlemeleri açısından boşluklar doğmasına sebep olmuştur.

İngiliz hükümeti, bu boşlukların 31.12.2020 tarihine kadar doldurulacağına dair açıklamada bulunmuştur. Buna göre, ülke mevzuatına tasarımlara ilişkin korumalar eklenecek, AB tasarımı olarak kayıt altına alınmış olan ve İngiltere’nin koruma alanına giren tescilli tasarımlar da İngiltere nezdinde tescil edilecektir⁴⁸⁹. Bu hususlar doğrultusunda açıklanmış herhangi bir yeni gelişme olmamakla beraber, İngiliz hukukunda tasarımlar açısından ortaya çıkan kanun boşluklarının, mahkemelerce ne şekilde doldurulacağı ilerleyen zamanlarda görülecektir.

⁴⁸⁹ <https://www.gov.uk/government/news/intellectual-property-and-the-transition-period> (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

3.2.3 Amerika Birleşik Devletleri

Amerikan Hukuku'nda, tasarımlar, Birleşik Devletler Mevzuatının⁴⁹⁰ Patentlere ilişkin olan 35. başlığının, 2. bölümünün 16. kısmı altında yer almıştır. Bir tasarımcı, mevzuatta yer alan ve “tasarım patenti” (design patent) olarak adlandırılan düzenleme sayesinde, tasarımlarına hukuki koruma sağlayabilecektir. Kanunun 171. maddesinin (a) fıkrasına göre, “*üretilebilecek olan bir ürüne dair yeni, orijinal ve süsleme tasarımı icat eden bir kişi, bu şartları taşıması halinde patent elde edebilir.*”⁴⁹¹

Bu hukuk sisteminde tasarım tanımı, çok belirgin bir hal almıştır. Tasarım kelimesi, genel olarak, tasarım faaliyetini ve faaliyet sonucunda ortaya çıkan ürünü tasvir etmek için kullanılmış olmasına rağmen, Amerikan hukukunda bu tanım dar anlamda yorumlanmıştır. Buna göre, bir tasarım, ürünün sadece süsleme amacını taşıyan görünüm özelliklerini kapsamaktadır. Bir ürünün görünümüne dahil olsa bile, işlevsel olan bütün yönleri, tasarım koruması dışında kalacaktır⁴⁹².

Bir tasarımın, tasarım patentine layık görülebilmesi için, kanunun 171. maddesinde belirtilen yenilik, orijinallik ve süsleme tasarımı olma şartlarının yanında, Gorham ve White firmaları arasında görülen dava sonucunda⁴⁹³, mahkemece belirlenen insan tarafından üretilebilir olma şartını da taşıması gerekmektedir. Dava esnasında, üretim sözcüğünü ifade etmek için İngilizcedeki “manufacture” kelimesi kullanılmıştır. Bu kelime İngilizcede, “malların yüksek miktarlarda, genellikle fabrika ortamında yapılan üretimi” anlamına gelmektedir⁴⁹⁴. Ancak mahkeme tarafından bu ifade, insan tarafından üretilmiş olan her türlü ürünü kastetmek için kullanılmıştır. Somut olayda, çatal kaşık tasarımlarının, süsleme amacı güden, yeni ve orijinal kısımlarının ayırt edilemeyecek kadar benzerlerinin üretildiğine ve bu durumun, tasarım patenti hakkını ihlal ettiğine kanaat getirilmiştir. Burada, dava konusu tasarımın niteliklerini değerlendiren mahkeme, kanunda belirtilen koruma şartlarına, üretime elverişliliği de eklemiştir⁴⁹⁵.

Bu dava, tasarımlara ilişkin ilk davalardan olması dolayısıyla, tasarım patentine ilişkin birçok hususun yorumlarını barındırmıştır. Bu hususlardan bir diğeri, tasarımın orijinallik değerlendirmesidir. Bir tasarımın orijinallik değerlendirmesi, ilk etapta, yararlılık patenti için

⁴⁹⁰ Birleşik Devletler Mevzuatı (United States Code) ilk kez 1926 yılında yayımlanan, 54 başlıktan oluşan ve Amerika Birleşik Devletleri'nin federal kanunlarını içeren pozitif (yazılı) bir mevzuat derlemesidir. <https://www.govinfo.gov/help/uscode> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

⁴⁹¹ <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title35/part2/chapter16&edition=prelim> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

⁴⁹² Mahmood, 2014: 558.

⁴⁹³ New York U.S. Circuit for (all) District(s) of New York, T. 18.11.1872, E. Kayıp.

<https://www.courtlistener.com/opinion/88561/gorham-co-v-white/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁴⁹⁴ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manufacture> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

⁴⁹⁵ Silverman, 1993: 63.

belirlenmiş olan özgünlük (nonobviousness)⁴⁹⁶ şartına göre yapılmıştır. Kanun koyucu, yararlılık patentinde, orijinallik değerlendirmesini yapacak olan kişinin, bir uzman olması gerektiğini öngörmüştür. Ancak, konu tasarım patenti olduğunda, bu kişinin kim olacağının tespiti, Gorham ve White davası kapsamında yapılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi, bir tasarımın orijinallliğini belirleyecek olan kişinin, “olağan gözlemci” (ordinary observer) olmasının yeterli olacağına kanaat getirmiştir. Olağan gözlemci, bir ürünü satın almaya niyet etmiş olan bir tüketicinin özen seviyesiyle karşısına çıkan iki ürünü karşılaştıran ve bu iki ürünün birbirlerine benzer olmaları dolayısıyla birini diğerine tercih eden kişidir⁴⁹⁷. Bu kararlar birlikte, tasarımlar açısından, orijinalligi yani ayırt edici niteliği belirleyecek olan kişinin, uzman olma zorunluluğu ortadan kalkmış ve bir ürünün sıradan kullanıcısı da tasarımın orijinallliğini belirleyebilir hale gelmiştir.

Fakat olağan gözlemcinin orijinallik değerlendirmesi, 2008 tarihli Federal Mahkeme tarafından incelenen Arminak & Assoc., Inc. ve Saint-Gobain Calmar Inc.⁴⁹⁸ ile Egyptian Goddess, Inc. ve Swisa, Inc.⁴⁹⁹ davalarında farklı bir boyut kazanmıştır. Buna göre, tasarımın ayırt edicilik tespitini yapan kişinin, bazı hallerde “olağanüstü gözlemci” (extraordinary observer) olması gerektiği belirtilmiştir. Burada mahkeme, genel bilgi sahibinin gözlemini “ticaretin içindeki kişilerin” görüşüne tercih etmiştir.⁵⁰⁰ Dava konusu tasarımın, sadece perakende ortamında değil, ayrıca endüstriyel seviyede toptan olarak satışa sunulan bir tasarım olması, tüketici olan kişinin olağanın yanında, tasarım hakkında olağanüstü bilgiye sahip olan bir kişi de olabileceği öngörülmüştür⁵⁰¹. Bu tespit doğrultusunda varılan kanıyla, olağan gözlemci görüşü reddedilmezken, olağanüstü gözlemcinin de orijinallik değerlendirmesi yapabileceğine karar verilmiştir. Mahkemece yapılan tanıma göre, olağanüstü gözlemci, bir tasarımın, benzerlerine daha önce aşına olmuş olan ve bunlar

⁴⁹⁶ “Nonobvious”, Türkçe’de, “bariz olmayan” anlamına gelmektedir. <https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/nonobvious> (Erişim Tarihi: 11.05.2020) Bu terim, Amerikan Patent Hukukunda farklı bir manada kullanılmıştır. Buna göre, bir icadın yararlılık patentine layık görülebilmesi için kullanılışlılık ve yenilik şartları yeterli değildir. Patent konusu ürün, o alanda faaliyet gösteren olağan bir kişi açısından, bariz değilse, patent kaydı için gereken “nonobviousness” şartını sağlayacaktır. (...nonobvious to those having ordinary skill in the field). Bouchoux, 2012: 343.

⁴⁹⁷ New York U.S. Circuit for (all) District(s) of New York, T. 18.11.1872, E. Kayıp.

<https://www.courtlistener.com/opinion/88561/gorham-co-v-white/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁴⁹⁸ United States District Court, C.D. California, Southern Division, T. 07.06.2011, E. 789 F. Supp. 2d 1201 (C.D. Cal. 2011). <https://casetext.com/case/arminak-associates-inc-v-saintgobain-calmar-inc> (Erişim Tarihi: 30.06.2020)

⁴⁹⁹ United States Court of Appeals for the Federal Circuit, T. 22.09.2008, E. 2006/1562. <http://www.ca9.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/06-1562.pdf> (Erişim Tarihi: 30.06.2020)

⁵⁰⁰ Carani, 2009: 356.

⁵⁰¹ Carani, 2009: 365.

arasındaki farkları bilen kişidir⁵⁰². Bu kararı takiben, verilen bir başka karar⁵⁰³, bu değerlendirme ölçütünü destekler nitelikte olmuştur. Dolayısıyla orijinalliği tespit edecek olan kişinin kim olacağı, davanın doğasına göre belirlenir hale gelmiştir⁵⁰⁴.

Tasarım patenti, bir tasarımın süsleme amacı güden dış özelliklerini koruyan, işlevsel özelliklerine koruma getirmeyen bir düzenlemedir. Bu patent türü, süsleyici yapılar ya da yüzeysel detaylar veya her ikisi için talep edilebilir. Bir tasarımı ortaya koyma metodu, tasarım patenti kapsamında korunmayacaktır⁵⁰⁵. Tasarımını meydana getirmek için kullandığı metodun korunmasını isteyen bir tasarımcı, yararlılık patenti (utility patent) korumasına başvurmalıdır⁵⁰⁶.

Federal mahkemenin, giysi tasarımlarını yararlı tasarımlar olarak değerlendirmesi, tasarım patenti korumasının moda tasarımlarına koruma sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu tasarımların yenilik ve orijinallik şartlarına sahip olmadığına kanaat getiren mahkeme, giysi tasarımlarının sadece süsleme niyetiyle tasarlanan kısımlarının tasarım patentine layık görüleceğini belirtmektedir⁵⁰⁷. Bu durum ise, uygulamada modacıların, bir tasarımın bütününden ziyade, sadece süslemesini oluşturan kısımları için tasarım patentine başvurmalarına sebep olmaktadır.

Bir tasarımın, tasarım patenti korumasından yararlanabilmesi için, Birleşik Devletler Patent Ofisi'ne usulüne uygun olarak yapılmış bir başvuru olması gereklidir. Kanunun 112. maddesinin (a) bendinde yer alan düzenlemeye göre, tasarım patenti başvurusu, tasarımın mucidi ya da mucitleri tarafından yapılmalı ve tasarımın detaylarına ilişkin açıklamalar, konunun uzmanı olan bir kişi tarafından anlaşılacak şekilde, “açık, kısa ve kesin” olmalıdır⁵⁰⁸. Burada konunun uzmanı ile kastedilen, tasarımın orijinallik değerlendirmesini yapacak olan kişiden ziyade, patent başvurusunu değerlendirecek olan kişidir.

Söz konusu düzenleme, yararlılık patenti açısından öngörülmüş olmakla beraber, kanunun 171. maddesinin (c) bendinde yapılan atıfla, tasarımların da söz konusu tescil esaslarına tabi olduğu belirtilmiştir. Uygulamada, usulüne uygun olarak yapılan tasarım

⁵⁰² District Court, C.D. California, T. 20.03.2006, E. SACV 04-1455CJCAJWX.

<https://www.courtlistener.com/opinion/2451867/arminak-associates-inc-v-saint-gobain-calmar-inc/> (Erişim Tarihi: 24.04.2020)

⁵⁰³ United States Court of Appeals for the Federal Circuit, T. 22.09.2008, E. 2006/1562.

<http://www.ca9.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/06-1562.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁵⁰⁴ Carani, 2009: 370.

⁵⁰⁵ <https://www.thoughtco.com/definition-of-a-design-patent-1991543> (Erişim Tarihi: 22.04.2020)

⁵⁰⁶ <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title35/part2/chapter10&edition=prelim> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

⁵⁰⁷ https://www.duanemorris.com/articles/protecting_fashion_designs_through_ip_law_5516.html (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

⁵⁰⁸ <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title35-section112&num=0&edition=prelim> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

başvurularında, sadece detaylı anlatıma değil, ayrıca tasarımın detaylı çizimlerine ya da resimlerine de yer verilmektedir.

Birleşik Devletler hukukunda, tasarım koruması açısından belirli bir süre sınırı öngörülmüştür. Mevzuatın 173. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, usulüne uygun olarak yapılan bir tasarım patent kaydı, on dört yıl geçerlidir. Koruma süresi, Birleşik Devletler Patent Ofisi tarafından yapılan, yenilik, orijinallik, tasarımın görünümünün süslemeye yönelik olması ile toplu üretim kapasitesi değerlendirmeleri sonucunda, kurum tarafından verilen tescil kararından itibaren hüküm ifade eder. Bu koruma süresi, tek seferlik olup, yenilemeyle uzatmaya tabi değildir⁵⁰⁹.

Görsel 3.7 Jimmy Choo, tescilli “With A Twist” tasarımı, 2006

Kaynak: Amerika Birleşik Devletleri Patent Ofisi.

özelliklerine koruma getirmektedir. Bu sebeple Jimmy Choo tarafından tescil ettirilen ayakkabı tasarımının topuk ve taban kısımları yeni olmadıkları gerekçesiyle tasarım korumasından yararlanamayacaklardır. Bu nedenle, burada tescile konu edilen kısım, ayakkabıyı giyen kişinin parmaklarının denk geleceği yerdeki düğümün şekildir. Bu şekil,

Amerikan modacılar tarafından son yıllarda tercih edilen tasarım patentine sahip moda tasarımlarına örnek olarak, Bottega Veneta firmasının Veneta çanta⁵¹⁰ tasarımı ve Jimmy Choo firmasının With A Twist ayakkabı tasarımı gösterilebilir⁵¹¹.

Tasarım patenti, tasarımların korunması açısından öngörülmüş tek araç olmakla beraber, tasarımın, sadece yeni ve orijinal olan süsleme amaçlı

⁵⁰⁹ Bouchoux, 2012: 349.

⁵¹⁰ <https://pdfpiw.uspto.gov/piw?Docid=D0657952&homeurl=http%3A%2F%2Fpatft.uspto.gov%2Fnetacgi%2Fnph-Parser%3FSect1%3DPTO1%2526Sect2%3DHITOFF%2526d%3DPALL%2526p%3D1%2526u%3D%25252Fnetahtml%25252FPTO%25252Fsrchnum.htm%2526r%3D1%2526f%3DG%2526l%3D50%2526s1%3DD657,952.PN.%2526OS%3DPN%2FD657,952%2526RS%3DPN%2FD657,952&PageNum=&Rtype=&SectionNum=&idkey=NONE&Input=View+first+page> (Erişim Tarihi: 24.04.2020)

⁵¹¹ Tasarım Patent Numarası: US D529,264

<https://pdfpiw.uspto.gov/piw?Docid=D0529264&homeurl=http%3A%2F%2Fpatft.uspto.gov%2Fnetacgi%2Fnph-Parser%3FSect1%3DPTO1%2526Sect2%3DHITOFF%2526d%3DPALL%2526p%3D1%2526u%3D%25252Fnetahtml%25252FPTO%25252Fsrchnum.htm%2526r%3D1%2526f%3DG%2526l%3D50%2526s1%3DD529,264.PN.%2526OS%3DPN%2FD529,264%2526RS%3DPN%2FD529,264&PageNum=&Rtype=&SectionNum=&idkey=NONE&Input=View+first+page> (Erişim Tarihi: 24.04.2020)

yeni bir tasarım niteliğinde olması nedeniyle, tescile uygun görülmüştür. Dolayısıyla, burada tescil edilen, ayakkabı tasarımının, yeni, orijinal, süslemeye yönelik ve üretime elverişli kısmı olmuştur.

Tasarım patentinin maliyeti, diğer koruma türlerine göre daha yüksektir. Ancak bu bedeli göze alan, Louis Vuitton, Yves Saint Laurent ve Balenciaga gibi dünya çapında operasyon gösteren firmalar, demirbaş olarak değerlendirdikleri tasarımlarına hukuki koruma sağlamak amacıyla tasarım patentine başvurumaktadırlar⁵¹².

Usulüne uygun olarak tescil edilen bir tasarımdan doğan haklara karşı, tecavüz (infringement) söz konusu olabilir. Bu tecavüz, doğrudan (direct) ya da dolaylı (indirect) surette ortaya çıkabilir⁵¹³. Doğrudan tecavüz, asıl tasarımın benzeri ya da aynısının, tasarımcının izni olmaksızın, kullanılması, üretilmesi, satılması, satılmasının taahhüt edilmesi Amerika Birleşik Devletleri'ne ithal edilmesi ya da bu eylemlerin hepsinin birden ifa edilmesi halinde ortaya çıkar⁵¹⁴.

Uygulamada en çok rastlanan, doğrudan tecavüzdür. Buna örnek olarak, Columbia Sportswear firmasının, Seirus Innovative Accessories firmasına karşı açtığı gösterilebilir. Dava konusu tecavüz, Seirus firmasının, Columbia firması tarafından tasarım patenti olarak tescil edilen, dalga şeklindeki tekstil tasarımını kopyalayarak kullanmasıdır. Seirus firması, tasarımın üzerinde kendi logosunun yer aldığını, bu nedenle yenilik şartını taşıdığını ileri sürmüş olmasına rağmen, bu iddiası mahkemece reddedilmiştir. Mahkeme, Seirus firmasının logosunun, tasarımı farklılaştırmadığı ve tasarım patentine doğrudan tecavüz oluşturduğu gerekçesiyle, firmayı 3.018.174 Amerikan Doları tazminat ödemeye mahkum etmiştir⁵¹⁵.

Tasarım hakkına dolaylı olarak tecavüz de mümkündür. Dolaylı tecavüz, iki farklı şekilde ortaya çıkabilir. Bunlardan ilki, yönlendirme yoluyla tecavüz (infringement by inducement), ikincisi ise, iştirak halinde tecavüzdür (contributory infringement). Yönlendirme yoluyla tecavüz, üçüncü bir kişinin eylemleriyle, bir başkasının tasarım hakkına tecavüz etmesine sebep olmasıdır. İştirak halinde tecavüzde ise, tasarım patentiyile korunan tasarım üzerinde yer alan parçaların üretilip satılması halinde ortaya çıkar⁵¹⁶.

Tecavüzün dava sürecinde durdurulması için, davacının talebi üzerine mahkemece, ihtiyati tedbir kararı verebilir. Dava sonucunda, tecavüzün varlığı tespit edilirse, davalı taraf

⁵¹² <https://www.thefashionlaw.com/currently-trending-in-fashion-design-patents/> (Erişim Tarihi: 26.04.2020)

⁵¹³ Austin, 2019: 295.

⁵¹⁴ <https://www.theiplawblog.com/2014/08/articles/patent-law/no-inducing-patent-infringement-unless-there-is-direct-infringement/> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

⁵¹⁵ United States Court of Appeals for the Federal Circuit, T. 03.11.2019, E. 2018-1329, 2018-1331, 2018-1728. <https://thetmca.com/files/2020/02/Federal-Circuit-Columbia-Sportswear-Decision.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁵¹⁶ <https://www.henrypatentfirm.com/blog/patent-infringement> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

tazminata mahkum edilir. Bu tazminat, tasarım sahibinin uğradığı zararları ve kazanç kaybını kapsar. Kazanç kaybı, dava konusu tasarıma ilişkin bir lisans sözleşmesinin bedeline göre hesaplanır⁵¹⁷.

Tasarım patentinden doğan tasarım hakkı, 13.05.2015 tarihinden önce kazanılan patentler için, tescil tarihinden itibaren on dört yıl, 13.05.2015 tarihinden sonra kazanılan patentler için on beş yıllık koruma süresinin dolmasıyla sona erer⁵¹⁸.

Amerikan hukukunda, yargı yerleri tarafından “kullanışlı tasarımlar” olarak kabul edilen moda tasarımlarının eser niteliği, yakın tarihli bir karara kadar kabul edilmemiştir. Amerikan Yüksek Mahkemesince, Star Athletica ve Varsity Brands davasında verilen kararda, tekstil tasarımlarının eser niteliğini haiz olabilmesi açısından bir ölçüt getirilmiştir.⁵¹⁹ Karar kapsamında, bu ölçüte sahip olan giysi tasarımlarının, telif hakkından yararlanabileceğine hükmedilmiştir⁵²⁰.

Buna göre, kullanışlı moda tasarımları üzerinde yer alan yaratıcı kısımların telif hakkı korumasından yararlanabilmesi, tasarımın estetik unsurlarının, esas tasarımdan ayrışabilir olmasına bağlanmıştır. “Ayrıştırılabilirlik testi” olarak adlandırılan bu ölçütle, moda tasarımları üzerinde yer alan işlemler, şekiller ya da desenlerin, eser korumasından yararlanabilmesine imkân tanınmıştır⁵²¹.

Görsel 3.8 Puma firmasına ait “Creeper” ayakkabı tasarımı, 2017.

Bu davada kabul gören, moda tasarımları üzerindeki süslemelerin eser korumasından yararlanacağı görüşü, kararı izleyen bir başka davada kabul edilmemiştir. Puma tarafından, Forever 21 firmasına karşı açılan davanın konusu, Puma firmasının tasarım patentine sahip olduğu, “Creeper”⁵²² spor ayakkabılarının, Forever 21

Kaynak: www.normek.com.

⁵¹⁷ Austin, 2019: 297.

⁵¹⁸ Austin, 2019: 289.

⁵¹⁹ Lackman, 2017: 1253.

⁵²⁰ Supreme Court of United States, T. 22.03.2017, E. 15-866.

⁵²¹ https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-866_0971.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

⁵²² <https://www.culawreview.org/journal/the-intellectual-property-implications-of-star-athletica-v-varsity-brands> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁵²² Tasarım Patent Numarası: US D774.288, 2017.

firması tarafından kopyalanmasıdır⁵²³. Puma firmasının avukatları, tasarım patenti haklarının tecavüze uğradığı iddiasının yanında, Star Athletica ve Varsity Brands davasındaki kararı örnek göstererek, eser korumasından yararlanması gereken bu tasarımdan doğan telif hakkının da tecavüze uğradığı iddiasını ileri sürmüşlerdir.

Mahkeme, telif hakkının ileri sürülebilmesi için, usulüne uygun olarak yapılmış bir telif hakkı başvurusu olması, başvuru kapsamında gereken ücretlerin yatırılmış olması ve Kongre Kütüphanesi'ne gereken belgelerin takdim edilmiş olması gerektiği ve bu işlemlerin Puma firması tarafından yapılmamış olduğu gerekçesiyle, telif hakkına tecavüz iddiasını reddetmiştir⁵²⁴. Bu karar, moda tasarımlarının telif hakkı korumasından yararlanamayacağından daha ziyade, usulüne uygun olarak tescil edilmiş olması gerekliliğini vurgular niteliktedir.

3.3 Uluslararası Hukukta Moda Tasarımlarının Korunması

3.3.1 Avrupa Birliği

Avrupa Topluluğu'nun tasarımlara ilişkin hukuki düzenlemeleri 1960 yılına kadar uzanmaktadır. Bu çalışmalardan, AB ülkeleri içinde uygulanan mevzuatları uyumlamak amaçlı olan, 13.10.1998 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen, 98/71/EC sayılı Direktifidir⁵²⁵. Direktifin amacı, AB sınırları içerisindeki ülkelerin tamamında, tescilli tasarım korumasının getirilmesidir. Ancak bu koruma, sadece ülke sınırları içerisinde geçerli olması dolayısıyla, AB'nin esas amacı olan, malların serbest dolaşımını zorlaştırarak, iç piyasada bölünmeye sebep olmuştur. Bu nedenle, 12.12.2002 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve Avrupa Birliği genelinde etkili olacak nitelikteki, 6/2002 sayılı Konsey Tüzüğü kabul edilmiştir.

Moda tasarımlarını da koruma kapsamına alan bu düzenleme, Avrupa Birliği genelinde uygun maliyetle sağlanabilecek bir tasarım koruması getirmiştir⁵²⁶. Konsey Tüzüğü, tasarım korumasında ülkeselliğin esas olduğu AB ülkeleri açısından ekonomik bir alternatif oluşturmuştur. Topluluk tasarımı olarak koruma altına alınan bir tasarıma, tek bir tescille Avrupa düzeyinde koruma sağlanmıştır⁵²⁷.

Tasarım Tüzüğü'nün 3. maddesinin a bendinde tasarım, *“bir ürünün bütünü ya da bir*

⁵²³ <https://www.thefashionlaw.com/forever-21-puma-settle-lawsuit-over-copied-fenty-footwear/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

⁵²⁴ Cohen-Nowak, 2017: 1247.

⁵²⁵ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:399f8f58-0b0e-4252-a0a8-8c8600f55c5e.0008.02/DOC_1&format=PDF (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

⁵²⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002R0006&from=EN> (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

⁵²⁷ Aide, 2003: 35.

bölümünün hatlarını, özellikle de ürünün kendisinin ya da süslemelerinin çizgilerini, biçimini, renklerini, şeklini, dokusunu ve/veya yapıldığı malzemenin görünümü” şeklinde tanımlamıştır⁵²⁸.

Tüzük kapsamında, iki tür tasarıma koruma sağlanmıştır. Bunlardan ilki, Tescilsiz Topluluk Tasarımı (Unregistered Community Design, UCD), ikincisi ise, Tescilli Topluluk Tasarımı (Registered Community Design, RCD) olarak adlandırılmıştır. Bu düzenlemeye göre, tescilli tasarımlar usulüne uygun olarak tescil başvurusu yapılmış olan, tescilsiz tasarımlar ise Konsey Tüzüğü’ne uygun olarak kamuya sunulmuş olan tasarımları ifade eder⁵²⁹.

3.3.1.1 Tescilsiz Topluluk Tasarımı

Moda endüstrisi, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Avrupa Birliği açısından da ekonomik öneme sahiptir. Bu nedenle, moda akımlarının hızlı geçişi sebebiyle tescil koruması zamanında tesis edilemeyen ya da bu korumaya başvurmadan tasarımların önem kaybetmesi, hak kayıplarına sebep olmuştur. Bu nedenle, Avrupa Birliği Konsey Tüzüğü kapsamında, tescilsiz tasarım korumasına yer verilmiştir. Bu düzenleme sayesinde, Avrupa Birliği sınırları içerisinde kamuya sunulan moda tasarımları, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarını haiz ise, Tescilsiz Topluluk Tasarımı olarak tasarım korumasından yararlanacaklardır.

Tüzüğün 7. maddesinin 1. fıkrasında kamuya sunma, “*yayımlama, sergileme, ticarete kullanma ya da o sektördeki uzmanların haberdar olabileceği bir şekilde ifşa etme*” olarak örneklendirilmiştir. Bu halde, kamuya sunma, “bir tasarımı alanında uzman çevrelerin farkına varacağı şekilde Avrupa Birliği sınırları içerisinde ifşa etmek” anlamına gelmektedir⁵³⁰.

Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından verilen bir karar, moda tasarımlarının tescilsiz tasarım korumasından yararlanacağı desteklemektedir. Dava, İngiltere menşeli Karren Millen Fashions Ltd. firmasının 2005 yılında İrlanda’da satışa sunduğu, siyah triko üst, mavi ve kahverengi gömleklerin, İrlanda’da mağazası bulunan Dunnes Stores firması tarafından 2006 yılında kopyalanması üzerine açılmıştır. Dunnes Stores, dava konusu tasarımları kopyaladığını inkâr etmezken, Karren Millen firmasının tasarımlarının ayırt edici nitelikte olmadığını, bunun yanında tasarımların ayırt ediciliğinin ispat yükünün davacıya düştüğünü ileri sürmüştür. Davanın Karren Millen lehine sonuçlanması üzerine, Dunnes Stores temyiz mahkemesine başvurmuş ve İrlanda Üst Mahkemesi, “moda tasarımlarının kısa ömrü göz önüne alındığında tasarımın tescil masrafları makul olmadığından, tescilsiz tasarım koruması

⁵²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002R0006&from=EN> (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

⁵²⁹ Özbay, 2003: 11.

⁵³⁰ <https://euipo.europa.eu/ohimportal/unregistered-community-design> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

moda endüstrisi açısından önemli bir fikri mülkiyet hakkıdır”⁵³¹ demek suretiyle temyiz talebini reddetmiştir. Daha sonra AB Adalet Divanı önüne gelen davada, Karen Millen firması lehine karar verilmek suretiyle, tescilsiz dahi olsa moda tasarımlarının da korunacağı belirtilmiştir⁵³².

Tescilsiz Topluluk Tasarımlarına tanınan koruma, üç yıllık süreyle sınırlandırılmıştır. Buna göre, Konsey Tüzüğü’nde yer alan usule uygun olarak kamuya sunulan tasarımlar, kendiliğinden tescilsiz korumadan yararlanacaklardır⁵³³. Kamuya sunmanın tarihi, tasarım korumasının başladığı an açısından önemlidir. Çünkü bu tarihten itibaren, üç yıllık tescilsiz tasarım koruması başlayacaktır. Bu durumda, moda koleksiyonunu podyumda sergileyen ya da tasarımlarından birini moda dergilerinden birinde yayınlayan bir modacının tasarımı, sergi ya da yayından itibaren, Tescilsiz Topluluk Tasarımı olarak üç yıl boyunca korunacaktır.

3.3.1.2 Tescilli Topluluk Tasarımı

Bir tasarımın Tescilli Topluluk Tasarımı haline gelebilmesi, usulüne uygun olarak yapılmış bir tescil başvurusunu gerektirir. Tasarım tescil başvurusu, herkes tarafından yapılabilir⁵³⁴. Başvuruyu yapanın gerçek ya da tüzel kişi olması başvuruya hanel getirmmez. Tasarım tescil başvurusu, başvuru formu doldurulup, gereken belgeler hazırlandıktan ve tescil, yayım ve yayım erteleme için gereken ücretler⁵³⁵ yatırıldıktan sonra, Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi’ne internet üzerinden, faksla ya da elden evrakların teslimi şeklinde yapılabilir. Tescil, Topluluk Tasarımına beş yıl süresince koruma sağlar. Bu koruma, gereken ücretin yatırılması halinde dört defa uzatılabilir. Uzatmalarla beraber tescil koruması azami yirmi beş yıldır⁵³⁶.

Tescilli Topluluk Tasarım hakkı, sürenin sona ermesi, hükümsüzlük ve feragat hallerinde sona erer. Tescil süresi beş yıldır. Beş yıllık sürenin dolmasıyla beraber, sürenin uzatılmasına ilişkin herhangi bir başvuruda bulunulmamışsa, tescil koruması sona erer.

Tescilli Topluluk Tasarımı, gereken şartları taşımaması halinde hükümsüz kılınabilir. Bu şartlar, tasarımın korunabilir bir tasarım olmaması, yeni ya da bireysel karakter sahibi olmaması, tasarımın iddia edilen tasarımcıya ait olmaması ve tasarım hakkının kendisinden önce gelen bir başka hakla çatışmasıdır. Bu hususlardan birinin varlığı halinde, tasarımın

⁵³¹ <https://designwrites.law/eu-fashion-designers-welcome-cjeu-ruling-on-registered-community-designs/> (Erişim Tarihi: 13.07.2020)

⁵³² European Court of Justice, T. 19.02.2014, E. C-345/13.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153817&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9285041> (Erişim Tarihi: 13.07.2020)

⁵³³ Aide, 2003: 36.

⁵³⁴ European Union Intellectual Property Office, 2018: 7.

⁵³⁵ <https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/rcd-fees-and-payments> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

⁵³⁶ Aide, 2003: 39.

hükümsüzlüğü herkes tarafından ileri sürülebilir. Bu hususun değerlendirmesi, Geçersizlik Birimi (Invalidity Divison) ya da AB üye ülkelerinde yer alan Topluluk Tasarım Mahkemesi tarafından yapılır⁵³⁷.

Tüzüğün 51. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, feragat tasarım hakkı sahibi tarafından yazılı olarak AB Fikri Mülkiyet Ofisi'ne yapıldıktan sonra, Ofis tarafında kabul edilerek sicile işlendiği takdirde geçerli olacaktır.

3.3.1.3 Topluluk Tasarımlarına İlişkin Ortak Hükümler

Bu sistemde bir tasarımın korunması bazı şartlara bağlanmıştır. Buna göre, Topluluk Tasarımı, ancak “yenilik” (novelty) ve “bireysel karakter” (individual character) şartlarını sağlaması halinde, bu korumadan yararlanır. Tüzüğün 5. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, yenilik şartı, tescilsiz tasarım için, kamuya sunulduğu, tescilli tasarımlar için tescil başvurusu yapıldığı tarihte, tasarımın aynısının dünyanın hiç bir yerinde kamuya sunulmamış olması halinde sağlanır. Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi'nin Üçüncü Dairesi kararı kapsamında, bir tasarım, işlevsel özelliklerinin baskın olmaması kaydıyla tasarım korumasından yararlanabilecektir⁵³⁸.

Bireysel karakter şartı ise, tasarımın “bilgilenmiş kullanıcı” üzerinde yarattığı etkiye göre belirlenir. Tüzüğün 6. maddesine göre, koruma talep edilen tasarım, bilgilenmiş kullanıcı üzerinde, kendisinden daha önce kamuya sunulmuş bir tasarımla karşılaştırıldığında, farklı bir etki doğuruyorsa, bireysel karaktere sahip olarak kabul edilecektir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nda, bilgilenmiş kullanıcının kimler olabileceğini PepsiCo ve Grupo Promer Mon Graphic davasında detaylı bir şekilde tartışılmıştır⁵³⁹. Grupo Promer firması, taso olarak bilinen, promosyon amaçlı olarak kullanılan ve özellikle beş ile on yaş arası çocukların ilgilendiği tasarımların tescili amacıyla, 23.07.2003 tarihinde, Avrupa Birliği Fikri Mülkiyet Ofisi'ne başvurmuştur. Bu başvurunun üzerine, Pepsi Cola firması tasolara benzer bir tasarımla, farklı bir tescil başvurusunda bulunmuştur. Ancak AB Fikri Mülkiyet Ofisi, Pepsi firmasının tasarımlarının bireysel karaktere sahip olmadığı gerekçesiyle tescil başvurusunu reddetmiştir.

Davaya bakan ilk derece mahkemesi hâkimi, tasonun tasarım sınırlamalarına tabi olduğu gerekçesiyle Pepsi Cola firmasının yaratıcılığının kısıtlı olduğunu belirtmiş ve buna

⁵³⁷ Aide, 2003: 41.

⁵³⁸ European Union Intellectual Property Office, Third Chamber, R-690, 2007-3.

⁵³⁹ European Court of Justice, T. 20.10.2011, E. C-281/10 P.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111581&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1312108> (Erişim Tarihi: 08.10.2019)

dayanarak Pepsi Cola firmasının da taso şeklini tescil edebileceğini kabul etmiştir. Bunun üzerine, Grupo Primer firması, kendi tasarımlarının bilgilendirilmiş kullanıcısının, bir firmada çalışan pazarlama müdürleri olmadıklarını, beş ila on yaşlarındaki çocuklar olduğunu, bu nedenle, söz konusu tasolar hakkında son kullanıcının tasarımlar hakkında geniş bilgiye sahip olmaması dolayısıyla, tasarımların birbirine karıştırılabileceğini iddia etmiştir.

Bunun üzerine mahkeme, bu davada bilgilendirilmiş kullanıcının beş ila on yaşında bir çocuk ya da bu tarz tasarımların pazarlaması üzerine çalışan bir pazarlama müdürü olabileceğini, burada önemli olan hususun bu kişilerin taso kavramının ne anlama geldiğini biliyor olmaları olduğunu vurgulamıştır. Ancak dava sonucunda, bilgilendirilmiş kullanıcının iki tasarımı birbirinden ayıramaması sebebiyle, dava ve Pepsi Cola şirketinin talebi reddedilmiştir. Temyiz aşamasında, Pepsi Cola firması, tasarımlar arasında farklılıklar olduğunu belirtse de, bunları kanıtlarla gösteremediğinden, temyiz talebi de reddedilmiştir.

Bilgilendirilmiş kullanıcı, bir tasarım hakkında genel bir bilgiye sahip olan ve hatta o tasarımı günlük hayatta devamlı olarak kullanan kişidir. Bu kişinin, bir tasarım üzerinde uzman olması, belirli bir yaşta ya da eğitim düzeyinde olması şart değildir. AB Adalet Divanı'nın kararında da yer verildiği üzere, bir tasarımın daimi kullanıcısı olmak, bilgilendirilmiş kullanıcı olarak değerlendirilmek açısından yeterli bir ölçüttür.

Konsey Tüzüğü'nün 14. maddesinin 1. fıkrasında, tasarım hakkı sahibine yer verilmiştir. Buna göre, tasarımdan doğan haklar, onun tasarımcısına ya da mirasçılara aittir. Birden fazla tasarımcının yarattığı bir tasarım üzerindeki haklara, bu tasarımcılar ortak olarak sahip olacaklardır. İş sözleşmesi kapsamında yaratılan tasarımların sahibi, işverendir. Ancak bu durumun aksi sözleşmeyle kararlaştırılabilir.

Topluluk Tasarım hakkı, hukuki işlemlere konu olabilir. Bu işlemler, hakkın devri ya da lisans sözleşmesi olarak ortaya çıkabilir. Topluluk Tasarımı üzerindeki hakkın devri, AB üye devletlerinden biri ya da bir kaçıyla sınırlandırılmaz. Bu hak üniter nitelikte olduğundan, devri halinde, bütün AB üye ülkelerinde ileri sürülebilir hale gelir⁵⁴⁰.

Lisans sözleşmesi, hakkın devrine göre daha esnektir. Topluluk Tasarımına ilişkin lisans sözleşmesi, AB üye ülkelerinin tamamında ya da bir kısmında etkili olabilecek şekilde düzenlenebilir. Lisansın bölgesel kullanımının haksız rekabete yol açtığı hallerde, Roma Antlaşması hükümleri öncelikli olarak uygulanır⁵⁴¹. Lisans alanın tasarıma tecavüz halinde tazminat talep edebilmesi, lisansın sicile kaydedilmesine bağlıdır⁵⁴².

⁵⁴⁰ Aide, 2003: 43.

⁵⁴¹ <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

⁵⁴² Aide, 2003: 44.

3.3.2 Uluslararası Hukuk

Endüstri devrimi sonrasında, tasarımlar uluslararası önem kazanmıştır. İletişim kanallarının gelişmesiyle, bir ülkedeki tasarımın kolaylıkla bir başka ülkeye ulaşabilir hale gelmesi, ülke içinde tasarlanan bir tasarımın, bir başka ülkede üretilmesi ve ekonominin globalleşmesinin hızlanması, iç hukukta yer alan tasarım korumalarının yetersiz hale gelmesine sebep olmuştur. Ülkeler, uluslararası ticaret açısından önemli bir yere sahip olan endüstriyel tasarımların uluslararası düzeyde standart bir koruma kapsamına alınması ihtiyacının farkına varmışlardır. Bu nedenle, 1883 yılından itibaren, uluslararası tasarımların korunmasına ilişkin görüşmelere başlanmıştır.

Tasarım kavramına ilk kez uluslararası boyutta, 1883 tarihli Paris Sözleşmesi'nde⁵⁴³ (Paris Convention), “tasarım ve model” sözcükleriyle yer verilmiştir. Daha sonra, 1886 tarihli Bern ve Evrensel Telif Hakları Sözleşmesi (The Bern and Universal Copyright Conventions) kapsamında, tasarımlar için “uygulamalı sanat eseri” ifadesini kullanılmıştır. Son olarak, bu sözleşmelerin hükümlerini birleştirir nitelikte olan ve tasarım koruması kapsamına, şartlarını taşıması halinde eser korumasını da dahil eden, 1994 tarihli TRIPS Sözleşmesi “endüstriyel tasarım” terimini içermiştir.

1883 yılında toplanan Paris Konvansiyonu kapsamında hazırlanan Paris Sözleşmesi'nin esas amacı, patent koruması açısından uluslararası düzeyde bir uygulama getirmektir. O tarihte, bir buluşun patent kaydıyla korunabilmesi, her ülkede ayrı ayrı patent başvurusunda bulunulmuş olmasına, bu başvuruların tamamının kabul edilmiş ve milli sicillere tescil edilmiş olması şartlarına bağlanmıştır. Her ülkede ayrı kayıt zorunluluğu ve çoğu zaman bunun sağlanamaması, buluş sahiplerinin ekonomik açıdan büyük kayıplara uğramasına sebep olmuştur. Bu nedenle, 1873 yılında Viyana'da düzenlenen Avusturya-Macaristan Uluslararası Buluş Sergisi'ne katılan firmaların çoğunluğu, icatlarını sergilemekten kaçınmışlardır. Bunun üzerine Avusturya, aynı yıl içerisinde Viyana Kongresi Patent Reformunu düzenleyerek, sergiye katılan mucitlerin buluşlarına geçici koruma sağlamıştır. Viyana Kongresi, 1887 yılında Paris'te toplanarak, Sınai Mülkiyet Uluslararası Kongresi'ne (International Conference Regarding Industrial Property) dönüşmüştür. Bu yeni kongre kapsamında hazırlanan sözleşmeyle, endüstriyel tasarımlar ilk kez uluslararası korumaya konu olmuşlardır⁵⁴⁴. Bu sözleşmenin 5. madde düzenlemesiyle, sözleşme kapsamında kurulan Paris Birliği ülkelerinin tamamında endüstriyel tasarımların korunacağına kararı alınmıştır.

Sözleşmeyi ilk etapta, Belçika, Brezilya, El Salvador, Fransa, Guatemala, İtalya, Hollanda, Portekiz, Sırbistan, İspanya ve İsviçre imzalamıştır. 07.07.1884 tarihinde yürürlüğe

⁵⁴³ https://www.wipo.int/edocs/treaties/en/paris/trt_paris_001en.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁵⁴⁴ Reiss, 2008: 1.

giren sözleşmeye, aynı tarihte İngiltere, Tunus ve Ekvator taraf olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin sözleşmeyi kabulü ise, 1887 yılından sonra gerçekleşmiştir. Türkiye, sözleşmeyi 15.05.1930 tarihinde yürürlüğe koymuştur⁵⁴⁵.

1900'de Brüksel'de, 1911'de Washington'da, 1925'te Lahey'de, 1934'te Londra'da, 1958'de Lizbon'da ve 1967'de ve 1979'da Stockholm'de yeniden gözden geçirilen sözleşme kapsamında, 1967 yılında Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'nün kurulmasına karar verilmiştir⁵⁴⁶. Bu örgütün esas görevi, fikri mülkiyetin uluslararası düzeyde korunması olarak belirlenmiştir. Birleşmiş Milletlere bağlı olan ve merkezi Cenevre'de bulunan örgütün 193 üyesi bulunmaktadır⁵⁴⁷. Örgüt bünyesinde yer alan Lahey Uluslararası Tasarım Sistemine, tek başvuru ile azami yüz tasarımın tescili mümkün kılınmıştır. Bu tescil, Örgütün kurucusu olan 73 ülke dâhil toplamda 90 ülkede tasarım koruması sağlamaktadır⁵⁴⁸.

Rüçhan hakkı (the right of priority), ilk kez Paris Sözleşmesi kapsamında ortaya çıkmıştır. Buna göre, sözleşmenin tarafı olan ülkelere birinde tasarım tescili için başvuru yapan tasarım sahibi, bu başvuru tarihinden itibaren, taraf ülkelere herhangi birinde aynı tasarım için tescil önceliğine sahip olacaktır. Bu durumda, ilk tasarımın tescil başvurusundan itibaren altı ay içerisinde, taraf ülkelere birinde tescil başvurusunda bulunulan tasarımın aynısının ya da benzerinin, tescilini talep eden bir başka kişinin başvurusuna karşı rüçhan hakkı ileri sürülebilecektir⁵⁴⁹.

Fikir ürünlerine dair imzalanan bir diğer belge, 1886 tarihli Bern Konvansiyonudur. Bu belgenin koruma kapsamı edebiyat ve sanat eserleridir. Belge kapsamında, moda ya da tekstil tasarımlarına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak, konvansiyonun 2. maddesinin 7. fıkrasına göre, bir ülke sınırları içerisindeki endüstriyel tasarımlar lehine eser koruması sağlanıp sağlanmaması, ülkenin kanun koyucusunun inisiyatifine bırakılmıştır. Bunun yanında, ülke genelinde tasarımlara ilişkin milli bir koruma sisteminin olmaması halinde, tasarımların sanatsal eser olarak korunacağı belirtilmiştir⁵⁵⁰.

Tasarımların uluslararası tescili düzenlemesi, beraberinde tasarımların sınıflandırılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyacın giderilmesi amacıyla, 1968 yılında yapılan Locarno Anlaşması kapsamında, Locarno Sınıflandırması kabul edilmiştir. Bu anlaşmada kabul edilen en önemli husus, taraf ülkelerin görevli kurumlarınca tescil edilen tasarımların bu

⁵⁴⁵ RG. T. 15.05.1930, S.1506.

⁵⁴⁶ <https://fikrimulkiyet.com/mevzuat/paris-anlasmasi/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁵⁴⁷ <https://www.wipo.int/about-wipo/en/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁵⁴⁸ <https://www.wipo.int/hague/en/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁵⁴⁹ Reiss, 2008: 5.

⁵⁵⁰ <https://www.publishsa.co.za/file/1446643522oht-berne-convention.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

sınıflandırmanın hangi sınıfına girdiğinin açıkça belirtmesi zorunluluğudur⁵⁵¹. Bu zorunluluk, tasarım başvurusu yapanlar açısından getirilmemiş olsa bile, AB Fikri Mülkiyet Ofisi'ne yapılacak başvurularda sınıfın belirtilmesi tavsiye edilmektedir⁵⁵². Locarno Sınıflarına ilişkin Anlaşma, Türkiye'de 31.08.1998 tarihinde uygun bulunarak, 30.11.1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tasarımlara ilişkin bir diğer uluslararası düzenleme, uygulamada kısaca TRIPS olarak adlandırılan anlaşmadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün kurucu anlaşmasına ek olarak kabul edilen, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (Trade Related Intellectual Property Rights - TRIPS) 1994 tarihinde imzalanmıştır. Bu anlaşmanın önemi, fikri ve sınai mülkiyet ayrımını ortadan kaldırması ve bu ürünleri fikri mülkiyet başlığı altında topladıktan sonra, bu kavramın tanımı genişletmiş olmasıdır⁵⁵³. Bu anlaşmanın asıl amacı, uluslararası ticaretin önünde yer alan yüksek gümrük tarifeleri gibi engellerin en aza indirilmesidir. Bu şekilde, fikri mülkiyet hakları açısından dünya genelinde etkili bir koruma getirileceği öngörülmüştür⁵⁵⁴.

TRIPS anlaşması kapsamında, diğer fikri mülkiyet türlerinin yanında, telif hakları ve tasarımlar yer almaktadır. Telif haklarına ilişkin düzenlemede, eser sahibine, haklarının ticari olarak kiralanmasını yasaklama ve haklarını özgürce kullanma yetkileri tanınırken, koruma süresi elli yıl olarak belirlenmiştir. Anlaşmanın 14. maddesinde eser sahipleri, sanatçılar, ses kayıt yapımcıları ve yayın kuruluşları olarak belirlenmiştir⁵⁵⁵. Bu halde, moda tasarımı eser özelliklerini haiz olan bir moda tasarımcısı, anlaşma kapsamında sanatçı sayılacağından, gerekli şartların oluşması halinde, anlaşmanın bu maddesinden yararlanabilecektir.

TRIPS m. 25/1'de yer alan düzenlemeye göre, üye devletler *“bağımsızca yaratılmış olan endüstriyel tasarımlar, yeni ve orijinal olduğu takdirde”* koruma sağlayacaklardır. Burada kullanılan, *“bağımsızca yaratılmış olma”* ve *“orijinallik”* ifadeleri doktrinde tartışmalara sebep olmuştur. Bir görüşe göre, anlaşmanın hazırlanması esnasında, tasarımın ayırt edici niteliğini ifade edecek tabir belirlenirken, taraflar arasında uyuşmazlık çıkması sonucunda, her iki ifade de bu maddede yer almıştır⁵⁵⁶. Öte yandan, bu hüküm kapsamında, tasarımın teknik ve işlevsel özellikleri koruma dışında bırakılmıştır.

Anlaşmada tekstil tasarımları açısından özel bir koruma düzenlenmiştir. 25. maddenin 2. fıkrasına göre, üye devletler tekstil tasarımlarının korunmasını engelleyecek şekilde

⁵⁵¹ <https://www.wipo.int/classifications/locarno/en/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁵⁵² <https://euipo.europa.eu/ohimportal/locarno-classification> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

⁵⁵³ Meran, 2008: 21.

⁵⁵⁴ Bağırar, 2015: 3.

⁵⁵⁵ Bağırar, 2015: 12.

⁵⁵⁶ United Nations Conference on Trade and Development ve International Centre for Trade and Sustainable Development, 2005: 331.

başvuru ücreti, inceleme süreci ya da yayım esasları öngöremeyecek ve gereken şartları taşıması halinde, bir tekstil tasarımı, hem endüstriyel tasarım, hem de telif hakkı korumalarından eş zamanlı olarak yararlanabilecektir.

TRIPS kapsamında düzenlenen, telif hakkı koruması ve endüstriyel tasarım koruması arasında belirgin bir fark vardır. Bu fark, koruma kapsamından kaynaklanmaktadır. Tescil koruması, kasten yapılan bir kopyalama işlemi ya da tasarımın kendisinden önceki tarihli bir tasarıma benzemesi halinde ortaya çıkacakken, telif hakkı koruması, sadece eserin kasten kopyalanması halinde devreye girecektir. Tasarım sahibi, kendi tasarımına göre, yeni ve orijinal olmayan bir tasarımın üretimin, satışını ya da başka bir tasarım üzerinde kullanımını engelleyebilir. Fakat eser sahibi, kendi eserine benzer bir başka bağımsız yaratımın ticari alanda kullanımını engelleyemez⁵⁵⁷.

Anlaşmanın 26. maddesine göre, hak sahibinin izni olmaksızın üçüncü kişiler tasarımı ticarete konu edemezler. Ticari fiiller, ticari amaçla yapılan üretim, satış, tasarıma benzer tasarımların ya da kopyasının ithalatı olarak örneklendirilmiştir. Aynı maddenin 3. fıkrasında, tasarımın koruma süresinin en az on yıl olacağı belirtilmiştir.

Anlaşma kapsamında, ülkelerin tasarım sahibine sağlayacağı asgari koruma düzeyi belirtilmiştir. Buna göre, bir üçüncü kişi, sahibinin rızası olmaksızın, bir tasarımı ticari amaçla üretir, satar ya da korunan tasarımı taşıyan veya kapsayan tasarımları ithal ederse, tasarım koruması devreye girecektir. Bu koruma, asıl tasarımın aynısı ya da çok benzeri olan tasarımları da kapsamaktadır⁵⁵⁸.

Paris Sözleşmesiyle başlayan, tasarımların uluslararası alanda korunması sürecinde devam eden görüşmelerle, Locarno Sınıflandırması ve TRIPS ile üye ülkeler çapında, tasarımlar açısından standart bir koruma sistemi getirilmiştir. Bu anlaşmaların en önemli özelliği, tasarımlar için kurulmuş olan, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü bünyesinde yer alan, uluslararası bir sicil sistemi ve tescilsiz tasarımlara tanınmış olan hukuki korumadır. Türk Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında düzenlenmiş olan tescilsiz tasarım koruması da kaynağını bu sözleşmeden almaktadır.

Uluslararası hukuk alanında Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, tasarımları koruma konusunda önderlik etmektedir. Telif hakkı, patent, marka hakkı, endüstriyel tasarım, coğrafi belirtilerden doğan hakların korunmasına imkân sağlayan Örgüt bünyesinde yer alan Tasarım Sicili sayesinde, tasarımların uluslararası alanda tescil korumasından yararlanması mümkün

⁵⁵⁷ United Nations Conference on Trade and Development ve International Centre for Trade and Sustainable Development, 2005: 330.

⁵⁵⁸ United Nations Conference on Trade and Development ve International Centre for Trade and Sustainable Development, 2005: 336.

hale gelmiştir. Endüstriyel tasarımları, “bir nesnenin süslemesini ya da estetik bir yönü” olarak tanımlayan ve “bir nesnenin şekli gibi üç boyutlu özellikleri ya da kalıp, çizgiler ve renkler gibi iki boyutlu özellikleri” açısından hukuki koruma sağlayan WIPO bünyesinde, tekstil ve moda tasarımlarının, tasarım korumasından yararlanması kolaylaştırılmıştır⁵⁵⁹.

⁵⁵⁹ <http://www.wipo.int/designs/en/> (Erişim Tarihi: 26.09.2019)

SONUÇ

Moda tasarımları, günlük olarak kullandığımız ihtiyaç nesneleri olmanın yanında, estetik değer taşıyan fikir ürünleridir. İlk insanla birlikte ortaya çıkan giyinme ihtiyacının uzantısı olan bu eşyalar, çağlar boyunca öneme sahip olmuşlardır. 30.000 yıl öncesinde mağaralarda yaşayan avcılara ait deniz kabuklarıyla bezenmiş urbalar, milattan önce 3500 yıllarında hüküm süren Sümerlerden kalan rengarenk giysiler ve yelekler giyimin her dönemde var olan insani bir ihtiyaç olduğunu gözler önüne koymaktadır. Sümerlerden Mısır İmparatorluğu'na, Orta Çağ'dan Fransız İhtilali'ne ve Endüstri Devrimi'nden itibaren, moda tasarımları her zaman gündem konusu olmuştur.

Moda tasarımlarına ilişkin ilk hukuki düzenlemeler, bu tasarımlara hukuki koruma sağlamaktan öte, bazı renklerin kullanımını toplumsal sınıflara özgülemeyi amaçlamıştır. Nitekim İngiliz kraliçesi I. Elizabeth, 1533'te yayımlanan kanun kapsamında, mor rengin sadece kraliyet ailesi üyeleri tarafından, kırmızı rengin ise dükler ve şövalyeler tarafından giyilebileceği belirtilmiştir⁵⁶⁰.

Modanın bir endüstri haline gelmesi, 18. yüzyılda ortaya çıkan Endüstri Devrimiyle gerçekleşmiştir.⁵⁶¹ Devrim sürecinde ortaya çıkan icatlarından, 1733 yılında İngiltere'de John Kay tarafından icat edilen ve daha geniş boyutta kumaşların dokunmasını sağlayan atkı mekiği⁵⁶², 1793 yılında Eli Whitney tarafından icat edilen ve pamuğu kullanılabilir hale getiren çırçır makinesi, 1750 yılında marangoz James Hargreaves tarafından icat edilen iplik bükme makinesi, 1830 yılında Fransız terzi Barthélemy Thimmonier tarafından icat edilen dikiş makinesi, 1846 yılında Amerikalı mucit Elias Howe tarafından patenti alınan ancak Isaac Singer ve Allen Wilson'ın katkılarıyla işlevsel hale getirilen dikiş makinesi, günümüzdeki omada endüstrisinin temellerini atmıştır⁵⁶³.

Moda tasarımlarına ilişkin hukuki koruma ise, yine bu yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. İlk olarak, 1711 yılında, Fransa'nın Lyon şehri yöneticileri, Tüccar ve İpek Dokumacıları Birliği'nin bütün üyelerine, başkalarının tasarımlarını kullanmamalarını ve kendi tasarımlarının satış ya da kira yoluyla kullanımına izin vermemelerini emretmiştir. Bu düzenlemenin amacı, kumaş tasarımlarının kullanımı hakkını sadece Birlik üyelerine tanıyarak, bu tasarımların izinsiz kullanımının önüne geçmektir. Ancak, bu düzenleme uzun

⁵⁶⁰ <https://www.bl.uk/learning/timeline/item126628.html> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁵⁶¹ <https://www.britannica.com/event/Industrial-Revolution> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁵⁶² <https://www.britannica.com/technology/flying-shuttle> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

⁵⁶³ Pendergast ve Pendergast, 2004: 600.

vadede, kumaş tasarımların taklitlerinin daha ucuz kalitede üretilmelerine yol açmıştır⁵⁶⁴.

Fransa'daki düzenlemeyi izleyen tarihlerde, İngiltere'de tekstil üretim ve ticareti yaygınlaşmaktadır. East India Şirketi tarafından ithal edilen, pamuklu kumaşların, Hindistan'dan çok düşük fiyata ithal edilmesi üzerine, İngiliz Parlamentosu tarafından hazırlanan 1721 Kaliko Kanunu kapsamında, Hindistan'dan ithal edilen kumaşların İngiltere'ye girişi yasaklanmıştır. Bunun sebebi, ülke içerisindeki üretim ve ticaret faaliyetlerinin arttırılmasıdır.

Bunun üzerine, İngiliz kumaş firmaları, kendi imkânları doğrultusunda üretim yapmaya başlamışlardır. El baskısının zor ve talebe karşı yetersiz olması, Thomas Bell tarafından, 1783 yılında patenti alınan kumaş baskı makinesini popülerleştirerek, kumaş baskılarını ve dolayısıyla tekstil tasarımlarını arttırmıştır. Bu artışla beraber, tasarım hakkına ihlaller de vukuu bulmaya başlamıştır.

Bunun üzerine, bir ilke imza atılarak, İngiliz Parlamentosu tarafından 1787 Kaliko Üreticileri Kanunu kabul edilmiştir. Kanunun kapsamında, desen tasarımından doğan hakların, bu desenin kopyalanması suretiyle ihlal edilmesinin suç olduğu belirtilerek, faillerin tazminata mahkum edileceği yer almaktadır. Bu düzenlemeyi izleyen, 1839 Tasarımlara İlişkin Telif Hakkı Kanunu ve 1843 Kullanışlı Tasarım Yasası ile tasarımların hukuki koruma kapsamı genişletilmiştir.

İngiltere'deki gelişmelerle eş zamanlı olarak, Fransa'da tasarımlar hakkında yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1787 yılında, tacirlere sağlanan tasarımı kullanma hakkı, belirli bir süreyle sınırlandırılmıştır. Bu düzenlemeyle, tasarım hakkını kullanım süresi, giysi tasarımları için altı yıl olarak belirlenmiş ve tasarımların esnaf birliğine bildirilme zorunluluğu getirilmiştir⁵⁶⁵. 1793 yılında sanat eserlerine⁵⁶⁶ ve 1806 yılında endüstriyel tasarımlara⁵⁶⁷ hukuki koruma sağlanmıştır. Bu düzenlemeler kapsamında, moda tasarımları, şartlarını taşıdığı surette, hem tasarım hem de eser korumasından yararlanabilir hale gelmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, 1842 yılında kabul edilen Tasarım Patenti Kanunu bir tasarımın işlevsel ya da süsleme özellikleri, “*yeni ve ayırt edici*” olmak kaydıyla korunabilir hale gelmiştir⁵⁶⁸.

Avrupa ülkeleri, iç hukuklarında yer alan, endüstriyel tasarımlara yönelik hukuki koruma yöntemlerini, 1883 yılında imzalanan Endüstriyel Hakların Korunmasına Dair Paris

⁵⁶⁴ Poni, 1997: 47.

⁵⁶⁵ Poni, 1997: 69.

⁵⁶⁶ http://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRepresentation.php?id=representation_f_1793&page_number=1_1&imagesize=small#TranslationDisplay (Erişim Tarihi: 11.10.2019)

⁵⁶⁷ Cook, 2013: 87.

⁵⁶⁸ Du Mont ve Janis, 2013: 843.

Konvansiyonuyla uluslararası boyuta taşınmışlardır. Sözleşmenin içeriğinde yer alan tasarım korumasının gözden geçirilmesi amacıyla, 1967 yılında Stockholm’de toplanan Konvansiyon kapsamında, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü kurulmuştur⁵⁶⁹. Örgüt bünyesinde koruma sağlanacak olan endüstriyel tasarımlar, 1968 yılında imzalanan anlaşmayla Locarno Sınıfları başlığı altında kategorize edilmiştir⁵⁷⁰. Tekstil ve moda tasarımı kavramları, Türk hukukunda ilk kez, 07.06.1995 tarihinde, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda yapılan değişiklikler kapsamında yer almıştır⁵⁷¹. Güzel sanat eseri olduğu belirtilen bu tasarımların, estetik değere sahip olanlarının, eser korumasından yararlanacağı belirtilmiştir. 24.06.1995 tarihli, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin yürürlüğe girmesinden itibaren ise, gereken şartları sağlayan tasarımlar, tescil korumasından yararlanabilir hale gelmişlerdir.

Avrupa Birliği’nde, tasarım korumasına yönelik ilk adım, 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi beş devletin hazırladıkları rapor kapsamında, üye devletlerin tasarım koruma yöntemlerini birleştirmenin mümkün olmadığı bilgisiyle noktalanmıştır. Bu rapordan kırk yıl sonra 1998 yılında, Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen Tasarım Direktifi, AB hukuku açısından ilk tasarım düzenlemesi olmuştur.⁵⁷² Bu düzenleme, AB ülkelerinin iç hukuklarında tasarım korumasına yer verilmesi zorunluluğunu getirirken, 12.12.2002 tarihli ve 6/2002 sayılı Konsey Tüzüğüyle AB genelindeki tasarımların tamamına hukuki koruma getirilmiştir.

Tekstil ve moda tasarımı kavramları, Türk hukukunda ilk kez, 07.06.1995 tarihinde, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda yapılan değişiklikler kapsamında yer almıştır⁵⁷³. Güzel sanat eseri olduğu belirtilen bu tasarımların, estetik değere sahip olanlarının, eser korumasından yararlanacağı belirtilmiştir. Mülga 554 sayılı KHK’nın yürürlüğe girmesinden itibaren ise, gereken şartları sağlayan tasarımlar, tescil korumasından yararlanabilir hale gelmişlerdir.

Günümüzde tasarımlara ilişkin haklar 6769 sayılı ve 22.12.2016 tarihli Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında korunmaktadır. Bu kanun kapsamında, tasarımların tescil yöntemiyle korunmasının yanında, henüz tescil edilmemiş ancak koruma şartlarını haiz tasarımların da kanuni korunmadan yararlanacağı öngörülmüştür.

⁵⁶⁹ <https://www.wipo.int/treaties/en/convention/> (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

⁵⁷⁰ https://www.wipo.int/treaties/en/classification/locarno/summary_locarno.html (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

⁵⁷¹ RG. T. 12.06.1995, S. 22311.

⁵⁷² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002R0006&from=EN> (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

⁵⁷³ RG. T. 12.06.1995, S. 22311.

Tasarım, bir fikir ürününün görünüm özelliklerini ifade etmektedir. Bir tasarımın görünüm özellikleri, SMK m. 55 kapsamında, çizgi, şekil, biçim, renk ve yüzey dokusu olarak belirlenmiştir. Tasarımın koruma şartları ise, Türk hukukunda, yeni ve ayırt edici nitelik sahibi olma, Amerikan hukukunda yeni ve orijinal olma ile süsleme amacı gütmeye, Fransız, İngiliz ve AB hukukunda ise, yenilik içerme ve bireysel karakter sahibi olma olarak belirlenmiştir. Tasarımın koruma şartları, farklı terimlerle ifade edilmiş olmasına rağmen, aynı anlam atfedilerek yorumlanmıştır.

Görünüm özelliklerini moda tasarımının, çizgi, silüet, renk ve yüzey dokusu gibi beş duyu ile algılanabilen unsurlarını ifade etmektedir⁵⁷⁴. Bir moda tasarımı, yasal düzenlemelerde yer alan, yenilik ve ayırt edici nitelik şartlarını taşımak suretiyle hukuki korumadan yararlanacaktır.

Bir moda tasarımcısı, giyim, çanta, ayakkabı ve aksesuar tasarımlarının moda haline gelmesinde, sorumluluk sahibi olan bir kişidir⁵⁷⁵. Tasarımlarında yaratıcı zekasını kullanan bu kişi, meydana getirdiği tasarımlarla, adeta toplumun giyim alışkanlıklarını yönlendirmektedirler. Modacılar, basit ve işlevsel olarak kabul edilen moda tasarımlarını, toplumsal kültüre yön veren araçlara dönüştürecek güce sahiptirler.⁵⁷⁶ Bu nedenle, modacıların tasarımlarından doğan haklarının korunması yanında, bu haklara belirli sınırların getirilmesi de öngörülmüştür.

Tasarım hakkının sınırlarını oluşturan hususlar, ortak özelliklere sahiptir. Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı tasarımlar ile Paris Sözleşmesi 2. mükerrer 6. maddesiyle düzenlenmiş olan, “*hükümlerlik alametleri*” ve sözleşmede belirtilenlerin dışında kalan, “*ancak kamuyu ilgilendiren, dinî, tarihî ve kültürel değerler bakımından halka mal olmuş ve ilgili mercilerin tescil izni vermediği işaretlerin, armaların, nişanların veya adlandırmaların uygunsuz kullanımını içeren*” tasarımlar kanuni korumadan yararlanamazlar. Bunun yanında, tasarımın teknik fonksiyonunun zorunlu kıldığı görünüm özellikleri de tasarım koruması kapsamı dışında kalmıştır⁵⁷⁷.

Koruma türleri, hukuk sistemlerine göre değişiklik arz etmektedir. Buna göre, Türk, İngiliz ve AB hukukunda tescilsiz tasarımların korumadan yararlanması öngörülmüşken, Fransız ve ABD hukuk sistemleri, sadece usulüne uygun olarak tescil edilmiş olan tasarımlara

⁵⁷⁴ <https://www.weconnectfashion.com/articles/principles-elements-aspects-of-design> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

⁵⁷⁵ Kawamura, 2016: 98.

⁵⁷⁶ Kawamura, 2016: 99.

⁵⁷⁷ Türk Patent ve Marka Kurumu, 2020: 15.

hukuki koruma sağlamıştır⁵⁷⁸. Tescil değerlendirmesinde, Türk hukukunda, bir tasarımın yeni olması yeterli iken, Amerikan hukukunda, yenilik, orijinallik ve süsleme amacı gütmeye unsurlarının tamamının bir arada bulunması şartı öngörülmüştür⁵⁷⁹.

Bir tasarımın sahibinin izni olmaksızın kullanılması, evrensel nitelikte bir ihlal fiilidir. Bu doğrultuda hukuk sistemlerinde bu hususu engelleyecek, durduracak ve zararların tazminini sağlayacak müesseseler ihdas edilmiştir. Türk hukukunda tasarım hakkına tecavüz, SMK m. 81’de, tasarım hakkının izinsiz kullanımı, lisans hakkının izinsiz genişletilmesi ya da devredilmesi ve tasarımın gaspı olarak düzenlenmiştir. Diğer hukuk sistemlerinde benzer şekilde, tasarım hakkına tecavüze yer verilmiştir. Bu durumlardan birinin varlığı halinde, tasarımcıya dava açma hakkı tanınmıştır.

Bir tasarıma tecavüzün tespitinde, bilgilenmiş kullanıcı karakterinin görüşü, bütün hukuk sistemlerinde yer almıştır. Bu kullanıcının kim olacağı farklı yorumlara tabi tutulmuştur. Türk, İngiliz ve AB sistemlerinde bilgilenmiş kullanıcı, Fransız sisteminde bilgilenmiş gözlemci, Amerikan sisteminde olağan gözlemci olarak belirtilen bu kişi, AB Adalet Divanı tarafından, bir tasarım hakkında genel bir bilgiye sahip olan ve hatta tasarım ürününü günlük hayatta devamlı olarak kullanan kişi olarak tanımlanmıştır. Somut olayda tecavüz değerlendirmesi yapılırken, bilgilenmiş kullanıcının görüşüne başvurulması gerektiği, bütün sistemlerde öngörülmüştür.

Tasarım hakkının korunma süresi, ülkesel olarak farklılık göstermektedir. Türk ve AB hukukunda, tescilsiz tasarımların koruma süresi, tasarımın kamuya sunulmasından itibaren üç yıl iken, tescilli tasarımlar, tasarım başvurusundan itibaren beş yıl ve her seferde beş yıllık süreler halinde uzatılmak kaydıyla toplamda azami olarak yirmi beş yıl boyunca korunacaklardır. Tescilli koruma için düzenlenen süreler, Fransız ve İngiliz hukukundaki aynıdır. Ancak İngiliz hukukunda, tescilsiz koruma süresi on beş yıl iken, Amerikan hukukunda, 13.05.2015 tarihinden önce tescil edilen tasarımlar, tescil tarihinden itibaren on dört yıl, bu tarihten sonra tescil edilenler ise on beş yıl boyunca korunurlar⁵⁸⁰.

Tasarımların eser niteliği, İngiliz hukukunda değerlendirme kapsamına alınmıştır. Amerikan hâkimleri tarafından verilen güncel bir kararla, moda tasarımlarının eser olarak nitelendirilebileceğine kanaat getirilmiştir⁵⁸¹. Bu konuya ilişkin olarak, “ayrıştırılabilirlik testi” yapılmasını öngören mahkeme, bir moda tasarımının işlevsel kısımlarının, sanatsal

⁵⁷⁸ <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title35-section112&num=0&edition=prelim> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

⁵⁷⁹ https://www.duanemorris.com/articles/protecting_fashion_designs_through_ip_law_5516.html (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

⁵⁸⁰ Austin, 2019: 289.

⁵⁸¹ Supreme Court of United States, T. 22.03.2017, E. 15-866.

https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-866_0971.pdf (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

kısımlarından ayrılabilmesi halinde, geriye kalan sanatsal kısımların eser korumasından yararlanacağına ve dolayısıyla bu kısımlara ilişkin bir tecavüz halinde, telif hukukunda yer alan düzenlemelerin somut olayda uygulanacağına hükmetmiştir. Ayırıştırılabilirlik testi, moda tasarımlarının eser niteliğinin değerlendirilmesi açısından bir ölçüt haline gelmiştir.

Bir moda tasarımı güzel sanat eseri olarak nitelendirildiğinde, tasarımlar açısından belirtilen sınırlamalar önemini yitirecektir. Çünkü sanatın bireysel işlevi, göze hitap etmekten çok daha öte, “kişinin kendisini ifade etmesidir.”⁵⁸² Eser niteliğini haiz bir moda tasarımı, tasarımcının, kamu düzenine aykırı kaçabilecek olan düşüncelerini de yansıtabilir. Ancak, moda tasarımlarını güzel sanat eseri olarak kabul eden sistemlerde, yaratıcılığın ve hayal gücünün harmanlanması suretiyle ortaya konulan, modacının şahsiyetini yansıtan tasarımlar, kamu düzenine ya da genel ahlaka aykırı olsalar dahi, sanat özgürlüğü kapsamında korunacaklardır.

Tasarımların ulusal boyutta korunmasının yanında, birçok uluslararası önlem getirilmiştir. Paris Konvansiyonuyla başlayan sürecin etkileri artarak devam etmiştir. 1967 yılında, Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında kurulan Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü’nün günümüzde 193 üyesi bulunmaktadır⁵⁸³. Türkiye 12.05.1976 tarihinde WIPO üyesi olmuştur⁵⁸⁴. Örgüt, 1925 yılında imzalanan Lahey Anlaşmasıyla⁵⁸⁵ kurulan uluslararası tescil sistemini bünyesinde barındırmaktadır⁵⁸⁶. Bu sistemde, üye devletler bünyesindeki milli tasarımların yanında, WIPO’ya yapılan uluslararası tasarımların kayıtları yer almaktadır. Uluslararası tasarım sicili, tasarım tescili yapacak olan ulusal tasarım ofisleri açısından, tasarımların yenilik değerlendirmesinde kolaylık sağlamaktadır.

Tasarımlara ilişkin bir diğer sözleşme, 1994 yılında imzalanan Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşmasıdır (Trade Related Intellectual Property Rights - TRIPS). Bu anlaşma kapsamında, fikri ve sınai mülkiyet ayrımı ortadan kaldırılarak, endüstriyel tasarımlar ve eserler “fikir ürünleri” başlığı altında toplanmıştır⁵⁸⁷. Bu anlaşmanın amacı, uluslararası ticaretin önünde yer alan yüksek gümrük tarifeleri gibi engellerin en aza indirilmesi suretiyle, fikri mülkiyet hakları açısından dünya genelinde etkili bir koruma getirilmesidir⁵⁸⁸.

⁵⁸² Bingöl, 2011:98.

⁵⁸³ <https://www.wipo.int/members/en/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

⁵⁸⁴ <http://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Fikri-Mulkiyet-Orgutu-WIPOOMPI> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

⁵⁸⁵ <https://www.wipo.int/treaties/en/registration/hague/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

⁵⁸⁶ <https://www.wipo.int/hague/en/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

⁵⁸⁷ Meran, 2008: 21.

⁵⁸⁸ Bağırar, 2015: 3.

Moda endüstrisi, dünya genelinde etki doğurmaktadır. Bütün dünyanın sağlığını tehdit eden, COVID-19⁵⁸⁹ salgınının gündem konusu oluşturduğu günümüzde, diğer bütün endüstriler işlevini yitirmiş olmasına rağmen, giyim endüstrisi farklı bir boyutta büyümeye devam etmektedir. Moda akımları doğrultusunda üretim yapan birçok fabrika, salgın dolayısıyla üretimlerini tıbbi giyim ve maske tasarımlarına yöneltmişlerdir⁵⁹⁰. Sırf tıbbi sebeplerle üretilen, sadece bilimsel gereksinimler ya da hijyen amacıyla kullanılan maskeler kullanışlı tasarımlar olarak değerlendirilebilirler. Bu tasarımlar artık günlük hayatın parçası halinde gelmeleri dolayısıyla, yenilik ve ayırt edici nitelik sahibi oldukları takdirde, tasarım korumasından yararlanabilir ve hatta moda tasarımı olarak değerlendirilebilirler.

Öncelikli olarak işlevsel sebeplerle üretilen tıbbi ürün tasarımları, güncel olaylar doğrultusunda moda akımı haline gelmeleri sebebiyle, modacılar tarafından yeniden yorumlanması kaçınılmazdır. “Moda tüketen kamunun beğenisi”⁵⁹¹ doğrultusunda, bu tasarımların da, yeni ve ayırt edici nitelik taşıyan versiyonları yakın zamanda moda sahnelerinde yerlerini alacaklardır. Bu nedenle, o gün geldiğinde, tıbbi giyim ve maske tasarımlarının da moda tasarımlarına ilişkin hukuki korumadan yararlanabilmesi söz konusu olacaktır.

Moda tasarımlarını koruma yöntemleri, hukuk sistemlerinde yer alan kavramsal farklılıklara rağmen, özünde aynı şeye hizmet etmektedir. Yasal düzenlemelerin temelinde yatan düşünce, tasarımcıların ve bunların üretimine yüksek miktarlarda yatırım yapan girişimcilerin korunmasıdır. Günümüzde devasa boyutlara ulaşan moda endüstrisi, milyonlarca insanın iş sahibi olmasını sağlamaktadır⁵⁹². Bu endüstrinin temelinde, insanların güncel moda akımlarını yakalama isteği yatmaktadır. Bir modacının, uzun süreçler sonrasında ortaya koyduğu tasarımların hukuken korunabilmesi, tasarımcının yaratıcılığının teşviki açısından önem arz etmektedir. Bunun yanında, moda tasarımlarının ekonomik gücüne inançları dolayısıyla bu alanda yatırım yapan girişimciler, tasarımlarından doğan haklarının korunacağı güvencesi sayesinde, üretime ve ekonomiye canlılık kazandırmaya devam edeceklerdir.

⁵⁸⁹ https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

⁵⁹⁰ <https://www.lvmh.com/news-documents/news/lvmh-maisons-repurpose-facilities-to-make-face-masks-and-gowns-for-hospital-staff-helping-battle-covid-19-in-france/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

⁵⁹¹ Kawamura, 2016: 59.

⁵⁹² <https://fashionunited.com/global-fashion-industry-statistics/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

KAYNAKÇA

- Aide, C. M. (2003). “The Community Design: European Union-Wide Protection for Your Design Portfolio”. *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, 2003 (1): 35-46.
- Akipek, J. G. (1973). *Türk Eşya Hukuku, İkinci Kitap Mülkiyet, İkinci Bası*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Alapatt, G. J. (2004). “Apparel Industry Yesterday, Today ... Tomorrow”, *Textile and Clothing Management An International Conference*, R. Nandagopal, A. Venkatachalam, A. R. Padmanabhan, T. Ramachandran, A. K. Roy, V. Srividya (Ed.), Allied Publishers Pvt. Ltd., New Delhi, 143-155.
- Arnston, A. E. (2011). *Graphic Design Basics*, Cengage Learning, New York.
- Ateş, M. (2003). *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Austin, E. J. D. (2019). “United States”, *Intellectual Property Review Eighth Edition*, D. A. Conde, (Ed.), Law Business Research Ltd., London, 289-300.
- Bağırlar, M. (2015). *TRIPS Anlaşması Kapsamında Marka Hakkının Korunması*, T.C. Türk Patent Enstitüsü Markalar Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Bilgin, S. B. (2018). “6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nda Tasarım Hukukunda Getirilen Yenilikler”, *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 2018 (1): 35-53.
- Bingham, J. (2005). *A History of Fashion and Costume The Ancient World*, Bailey Publishing Associates Ltd, Hove.
- Bingöl, B. (2011). “Sanat Özgürlüğü”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011 (2): 92–139.
- Bouchoux, D. E. (2012). *Intellectual Property: The Law of Trademarks, Copyrights, Patents, and Trade Secrets, Fourth Edition*, Cengage Learning, New York.
- Bozgeyik, H. ve Er, S. (2019). “Tasarımlar İçin Kümülatif Koruma”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 2019 (1): 19-38.
- Brenninkmeyer, I. (1963). *The Sociology of Fashion*, Westdeutscher Verlag, Köln.
- Cansel, E. ve İnan, A. N. (1964). “Aynî Hak Kavramı, Taksimi ve Eşya Hukukunun Konusu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1964 (1): 345-367.
- Carani, C. V. (2009). “The New Extra –Ordinary Observer Test for Design Patent Infringement-On a Crash Course With the Supreme Court's Precedent in *Gorham v. White*”, *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*, 2009 (8): 354-380.

- Carter-Silk, A. ve Lewiston, M. (2012). *The Development of Design Law-Past and Future: From History to Policy*, The Intellectual Property Office, Newport.
- Centre For Fashion Enterprise (2012). *Intellectual Property In The Fashion Industry*, Centre For Fashion Enterprise, London.
- Cohen-Nowak, J. (2017). “Commentary: Puma SE v. Forever 21, Inc.: Puma’s “Fenty” Slides May Not Have the Traction for the Uphill Battle Against Forever 21”, *The Trademark Reporter*, 2017 (107/6): 1238-1250.
- Cook, T. (2013). “The Cumulative Protection Of Designs In European Union And The Role In Such Protection of Copyrights”, *Journal Of Intellectual Property Rights*, 2013 (18): Volume 18, 2013, 83-87.
- Davis, J. (2012). *Intellectual Property Law – Fourth Edition*, Oxford University Press, Oxford.
- Du Mont, J. J. ve Janis M. D. (2013). “The Origins of American Design Patent Protection”, *Indiana Law Journal*, 2013 (88): 837-880.
- Elgin, K. (2005). *A History of Fashion and Costume Elizabethan England*, Bailey Publishing Associates Ltd, Hove.
- Epstein, S. R. ve Prak, M. (2008). *Guilds, Innovation, and the European Economy, 1400–1800*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Eşber Güzel, Ü. (2009). *Fikir ve Sanat Eserleri Kapsamındaki Hakların Devri*, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- European Union Intellectual Property Office. (2018). *Guidelines for Examination in the Office, Registered Community Designs*, European Union Intellectual Property Office, Alicante.
- Evans, P. Ve Thomas, M. A. (2013). *Exploring The Elements of Design Third Edition*, Cengage Learning, New York.
- Gbetodeme, S., Amankwa, J., Dzegblor N. K. (2016). *Basic Design, a Needed Foundation for Designing a Successful Garment: A Case Study of Dressmakers in the Ho Municipality*, Journal of Education and Practice, Ghana.
- Güzel, M. K. (2008). *Tescilli Tasarımların Korunmasında Özellik Arz Eden Haller*, T.C. Türk Patent Enstitüsü Endüstriyel Tasarımlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Hae-Seung, K. (2012). “The Design Trend and Identity of Alexander McQueen Based on the Cultural and the Artistic Background of England”, *Journal of Korean Society Design Science*, 2012 (25/3): 282-296.

- Hashimoto, A. ve Clayton, M. (2009). *Visual Design Fundamentals A Digital Approach Third Edition*, Course Technology, Boston.
- Hinshaw J. ve Stearns, P. N. (2014). *Industrialization In The Modern World: From The Industrial Revolution to The Internet, Volume 1: A-P*, Santa Barbara.
- Hopkins, J. (2012). *Fashion Design: The Complete Guide*, Ava Publishing, Lausanne.
- Janssens, A. ve Lavanga, M. (2020). “An Expensive, Confusing, and Ineffective Suit of Armor: Investigating Risks of Design Piracy and Perceptions of the Design Rights Available to Emerging Fashion Designers in the Digital Age”, *Fashion Theory*, 2020 (24/2): 229-260.
- Kalender, E. (2015). “Alman Federal Mahkemesi’nin (BGH) 13.11.2013 Tarihli IZR 143/12 Sayılı Doğum Günü Treni Kararının Fikir Ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Önemi Ve Türk Hukukuna Etkisi”, *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*, 2015(1): 103-114.
- Karaca, O. (2020). “Sınai Mülkiyet Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler”, *Fikri ve Sınai Haklar Sempozyumu*, A. K. Altınparmak (Ed.), Yetkin Yayınları, Ankara, 81-92.
- Kawamura, Y. (2016). *Moda-loji*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kennedy, A., Banis Stoehrer, E., Calderin, J. (2013). *Fashion Design, Referenced*, Rockport Publishers, Massachusetts.
- Kılıçoğlu, A. M. (2013). “Eser Sayılmayan Fikri Ürünler ve Eserin Adı ve Alametleri Üzerindeki Haklar”, *Journal of Yaşar University*, 2013 (8): 1585-1636.
- Lackman, E. M. (2017). “Commentary: Cartwheeling Through Copyright Law: Star Athletica, L.L.C. v. Varsity Brands, Inc.: The Supreme Court Leaves as Many Open Questions as It Provides Answers About the Viability and Scope of Copyright Protection for Fashion Designs”, *The Trademark Reporter*, 2017 (107/6): 1251-1261.
- Lam, E. (2013). *Fashion Style*, Agriculture Council of Saskatchewan Inc., Saskatchewan.
- Lauer, D. A. ve Pentak, S. (2011). *Design Basics Eighth Edition*, Cengage Learning, New York.
- Mahmood, T. (2014). “Design Law in the United States as Compared to the European Community Design System: What Do We Need to Fix?”, *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, 2014 (24/2): 555-583.
- Martin, T. (2019). “Fashion Law: Updating Fashion Protection For Designs”, " *University of Baltimore Law Review*, 2019 (48): 3, Article 6, 453-475.
- Meran, N. (2008). *Marka Hakları ve Korunması*, Seçkin Yayınları, Ankara 2008.

- Merdivan, F. (2014). “Manevi Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması ve Yakınların Dava Hakkı (Konuyla İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi)”, *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 2014 (1): 95-144.
- Montalvo Witzburg, F. (2017). “Protecting Fashion: A Comparative Analysis of Fashion Design Protection In The United States And The European Union”, *The Trademark Reporter*, 2017 (107/6): 1131-1149
- Odman Boztosun, A. (2006). “Haksız Rekabet Hukukunda Emeğin Korunması İlkesinin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, *XXI. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu: 9-10 Aralık 2005*, Ankara, 197-247.
- Özbay, K. Y. (2003). *Topluluk Tasarım Mevzuatının Ulusal Mevzuat İle Karşılaştırılması Ve Ulusal Program Çerçevesinde Değerlendirilmesi*, Türk Patent Enstitüsü, Ankara.
- Özdiler, F. (2010). *Tasarımların Hükümsüzlüğü*, Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pasa, B. (2020). *Industrial Design and Artistic Expression: The Challenge of Legal Protection*, Brill Research Perspectives, Leiden.
- Pendergast, S. ve Pendergast T. (2004). *Fashion Costume and Culture: Clothing, Headwear, Body Decorations and Footwear Through The Ages*, The Gale Group Inc., Michigan.
- Pınar, H. (2014). “Rekabet Hukuku Haksız Rekabet Hukuku İlişkisi”, *Rekabet Dergisi*, 2014 (15/2): 59-87.
- Polater, S. (2019). *Yüksek Öğretim Kurumlarında Meydana Getirilen Fikri Ve Sinai Mülkiyet Hakları Ve Hak Sahipliği*, Adalet Yayınları, Ankara.
- Poni, C. (1997). “Fashion As Flexible Production: The Strategies of The Lyons Silk Merchants In The Eighteenth Century”, *World of Possibilities: Flexibility and Mass Production in Western Industrialization*, C. F. Sabel ve J. Zeitlin (Ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 37-74.
- Reihman, J. H. (1983). “Design Protection In Domestic And Foreign Copyright Law: From Berne Revision Of 1948 To Copyright Act Of 1976”, *Duke Law Journal*, 1983 (6): 1143-1261.
- Reiss, S. M. (2008). “Commentary On The Paris Convention For The Protection of Industrial Property”, Oxford University Press and the Center of International Legal Studies, Oxford.
- Rooney, A. (2005). *A History of Fashion and Costume The Eighteenth Century*, Bailey Publishing Associates Ltd, Hove.

- Salmanlı, D. (2013). *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu İle Korunan Haklar, Bu Hakların İhlali Halinde Açılacak Hukuk Davaları ve Yargılama Usulü*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Samandı, R. (2019). *Türk Fikir ve Sanat Hukukunda Eser ve Eser Sahibi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Seville, C. (2018). “The Emergence and Development of Intellectual Property in Western Europe”, M. C. Dreyfuss ve J. Pila (Ed.), *The Oxford Handbook of Intellectual Property Law*, Oxford University Press, Oxford, 171-197.
- Scafidi, S. (2006). “Intellectual Property and Fashion Design”, *Intellectual Property and Information Wealth Vol 1*, P. K. Yu (Ed.), Praeger Publishers, Westport, 115-131.
- Silverman, A. B., “What Are Design Patents And When Are They Useful?”, *JOM Magazine* 1993 (45/3): 63.
- Sorger, R. ve Udale, J. (2006). *The Fundamentals Of Fashion Design*, Ava Publishing, Lausanne.
- Şehirali Çelik, F. H. (2011). “Tescilli Tasarım Sahibine Karşı Tecavüz Davası Açılabilir Mi?”, *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 2011 (1): 39-69.
- Şehirali Çelik, F. H. (2014). *Tasarımların Haksız Rekabet Hükümlerine Göre Korunması*, Bankacılık Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- A. Steele, P. (2005). *A History of Fashion and Costume The Medieval World*, Bailey Publishing Associates Ltd, Hove.
- B. Steele, P. (2005). *A History of Fashion and Costume The Nineteenth Century*, Bailey Publishing Associates Ltd, Hove.
- Suluk, C. (2001). “Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Tasarımların Kümülatif Olarak Korunması”, *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 2001 (3): 43-72.
- Suluk, C., Karasu, R., Nal, T. (2019). *Fikri Mülkiyet Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Suluk, C. (2014). “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Tescilsiz Sinaî Ürünlerin Haksız Rekabet Hükümleri İle Korunması”, *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 2014 (6): 167-189.
- Suluk, C. (2003). “Tasarım Hukukunda Bilgilenmiş Kullanıcı ve Uygulamada Bazı Sorunlar”, *Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp’e Armağan 1. Baskı*, A. Kaya (Ed.), Beta Yayınları, İstanbul, 2003, 387-395.

- Suluk, C. (2002). “Tasarımcıya Seçenek Bırakmayan Tasarımların Hukuki Durumu”, Prof. Dr. Ömer Teoman’a Armağan, Cilt 1, A. Kendigelen (Ed.), Beta Yayınları, İstanbul, 2002, 645-670.
- Tekinalp, Ü. (2005). *Fikri Mülkiyet Hukuku, 4. Bası*, Arıkan Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Tomita, K. (2015). “Principles and Elements of Visual Design: A Review of The Literature on Visual Design of Instructional Materials”, *International Christian University, Educational Studies*, 2015 (57): 167-174.
- Tunalı, İ. (2002). *Tasarım Felsefesine Giriş*, Yem Yayın, İstanbul.
- Türk Patent ve Marka Kurumu (2020), *Tasarım İnceleme Kılavuzu*, Türk Patent ve Marka Kurumu, Ankara.
- Türk Patent ve Marka Kurumu (2015), *Marka İnceleme Kılavuzu*, Türk Patent ve Marka Kurumu, Ankara.
- Türk Patent ve Marka Kurumu (2011), *Tasarım Başvuru Kılavuzu*, Türk Patent ve Marka Kurumu, Ankara.
- Intellectual Property Office (2005). *Copyright Notice: Knitting and Sewing Patterns*, Crown Copyright, Newport.
- United Nations Conference on Trade and Development ve International Centre for Trade and Sustainable Development (2005). *Resource Book on TRIPS and Development*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Yağcıoğlu, K. M. (2017). “Haksız Rekabet Hukukunda Emek İlkesi ve Uygulaması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, Cilt 19*, 2017(Özel Sayı): s. 2345-2372
- Zarocostas, J. (2018). “The role of IP rights in the fashion business: a US perspective”, *WIPO Magazine*, 2018(4): 33-39.

Yargı Kararları

- United States District Court for the Southern District of New York, Chanel, Inc. v. The RealReal, Inc., T. 14.11.2018, E. 1:18-cv-10626.
<https://www.courtlistener.com/docket/8190934/chanel-inc-v-the-realreal-inc/> (Erişim Tarihi: 07.07.2020)
- Yargıtay 11. HD. T. 14.07.2006, E. 2005/5095, K. 2006/8411.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

Yargıtay 11. HD, T. 11.02.2002, E. 2002/8275, K. 2002/8839.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Yargıtay 11. HD., T. 16.03.2017, E. 2016/2193, K. 2017/1563.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

District Court, Central District of California, T. 25.11.2019, E. 2:2019-cv-10074, Gianni Versace S.r.l. v. Fashion Nova, Inc.

<https://www.courtlistener.com/docket/16514973/gianni-versace-srl-v-fashion-nova-inc/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Yargıtay 11. HD., T. 23.01.2014, E. 2013/11568, K. 2014/1504.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Yargıtay 11. HD, T. 19.11.2019, E. 2019/580, K. 2019/7330.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

Yargıtay 11. HD., T. 26.03.1997, E. 1997/2514, K. 1997/4904.

https://fikrimulkiyet.com/download/17-FULL_TR_AVRUPA_BIRLIGI_ve_TURK_HUKUNDA_TASARIMLARIN.pdf (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T. 13.11.2013, E. 2013/97, K. 2013/1580.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

Yargıtay 11. HD, T. 29.03.2017, E. 2015/14333, K. 2017/1912.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.04.2020)

Yargıtay, 11. HD, T. 10.06.2019, E. 2018/2737, K. 2019/4229.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)

Yargıtay, 11. HD, T. 16.09.2019, E. 2018/3808, K. 2019/5433.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)

Yargıtay, 11. HD, T. 23.10.2017, E. 2016/3765, K. 2017/5579.

- <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)
- Yargıtay 11. HD, T. 20.03.2018, E. 2016/7972, K. 2018/2136.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)
- Yargıtay, HGK., T. 04.05.2011, E. 2011/59, K. 2011/271.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 13.07.2020)
- Yargıtay, 11. HD, T. 20.09.2007, E. 2006/2930, K. 2007/11564. – Yayınlanmamıştır.
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/frmmakale/2014-1/06.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)
- Yargıtay, 11. HD, T. 03.12.2019, E. 2019/767, K. 2019/7769.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 09.05.2020)
- Yargıtay, 11. HD., T. 21.01.2020, E. 2018/3648, K. 2020/598.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)
- Yargıtay 11. HD., T. 27.06.2019, E. 2017/3988, K. 2019/4965.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)
- Yargıtay, 11. HD., T. 05.12.2018, E. 2017/5, K. 2018/7634.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 05.05.2020)
- Yargıtay, 11. HD., T. 16.03.2017, E. 2016/2193, K. 2017/1563.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)
- European Court of Justice, T. 15.10.2015, E. T-251/14.
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2015.398.01.0051.01.ENG (Erişim Tarihi: 07.05.2020)
- Tribunal de Grande Instance de Paris, 3ème Chambre, T. 25.03.2016, E. 2013/16593.
<https://www.legalis.net/jurisprudences/tribunal-de-grande-instance-de-paris-3eme-ch-3eme-sec-jugement-du-25-mars-2016/> (Erişim Tarihi: 17.07.2020)
- Supreme Court of Judicature, Court of Appeal, T. 03.12.1998, E. Farmers Build Ltd v Carrier Bulk Materials Handling Ltd.

<https://www.casemine.com/judgement/uk/5a938b3d60d03e5f6b82b966> (Erişim

Tarihi: 11.05.2020)

England and Wales Court of Appeal, T. 15.07.2004, E. [2004] EWCA Civ 886.

<https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71860d03e7f57ea7717> (Erişim Tarihi:

11.05.2020)

England and Wales Court of Appeal, T. 04.11.1985, E. [1985] EWCA Civ 19.

<https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1985/19.html> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

New York U.S. Circuit for (all) District(s) of New York, T. 18.11.1872, E. Kayıp.

<https://www.courtlistener.com/opinion/88561/gorham-co-v-white/> (Erişim Tarihi:

10.05.2020)

United States District Court, C.D. California, Southern Division, T. 07.06.2011, E. 789 F. Supp. 2d 1201 (C.D. Cal. 2011).

<https://casetext.com/case/arminak-associates-inc-v-saintgobain-calmar-inc> (Erişim

Tarihi: 30.06.2020)

United States Court of Appeals for the Federal Circuit, T. 22.09.2008, E. 2006/1562.

<http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/06-1562.pdf> (Erişim

Tarihi: 30.06.2020)

District Court, C.D. California, T. 20.03.2006, E. SACV 04-1455CJCAJWX.

[https://www.courtlistener.com/opinion/2451867/arminak-associates-inc-v-saint-](https://www.courtlistener.com/opinion/2451867/arminak-associates-inc-v-saint-gobain-calmar-inc/)

[gobain-calmar-inc/](https://www.courtlistener.com/opinion/2451867/arminak-associates-inc-v-saint-gobain-calmar-inc/) (Erişim Tarihi: 24.04.2020)

United States Court of Appeals for the Federal Circuit, T. 22.09.2008, E. 2006/1562.

<http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/06-1562.pdf> (Erişim

Tarihi: 10.05.2020)

United States Court of Appeals for the Federal Circuit, T. 03.11.2019, E. 2018-1329, 2018-1331, 2018-1728.

<https://thetmca.com/files/2020/02/Federal-Circuit-Columbia-Sportswear-Decision.pdf> (Erişim

Tarihi: 10.05.2020)

Supreme Court of United States, T. 22.03.2017, E. 15-866.

https://www.supremecourt.gov/opinions/16pdf/15-866_0971.pdf (Erişim Tarihi:

26.04.2020)

European Court of Justice, T. 19.02.2014, E. C-345/13.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153817&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9285041>(Erişim Tarihi:

13.07.2020)

European Court of Justice, T. 20.10.2011, E. C-281/10 P.

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111581&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1312108> (Erişim Tarihi: 08.10.2019)

Resmi Gazete

RG. T. 10.01.2017, S. 29944.

RG. T.27.06.1995, S.22326.

RG. T.13.12.1951, S. 7981.

RG. T. 25.10.1982, S. 17849.

RG. T. 08.12.2001, S. 24607.

RG. T. 04.02.2011, S. 27836.

RG. T. 12.10.2004, S. 25611.

RG. T. 15.05.1930, S.1506.

RG. T. 12.06.1995, S. 22311.

İnternet Kaynakları

Fashion Institute of Technology, “20th Century”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/category/20th-century/> (Erişim tarihi: 28.04.2020)

France, “Intellectual Property Code”.

<https://www.legifrance.gouv.fr/content/location/1742> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)

“Tutankhamun’s Gold Mask”.

<https://www.timetrips.co.uk/ep-tutmask.htm#:~:text=Tutankhamun's%20gold%20death%20mask%20is,a%20marvel%20of%20skilled%20craftsmanship> (Erişim Tarihi: 02.07.2020)

Türk Dil Kurumu Resmi Sözlük Sitesi.

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

Fordham University, “Fashion Law”.

https://www.fordham.edu/info/23599/fashion_law (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

Learning English Timeline, “Elizabeth’s I’s Proclamation Against Excess 1577”

<https://www.bl.uk/learning/timeline/item126628.html> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Covington, R. “Marie Antoinette”.

<https://www.smithsonianmag.com/history/marie-antoinette-134629573/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

[The Editors of Encyclopaedia Britannica](#), “French Revolution”.

<https://www.britannica.com/event/French-Revolution> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

The Editors of Encyclopaedia Britannica, “Industrial Revolution”.

<https://www.britannica.com/event/Industrial-Revolution> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

The Editors of Encyclopaedia Britannica, “The Flying Shuttle”.

<https://www.britannica.com/technology/flying-shuttle> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

History.com Editors, “Cotton Gin and Eli Whitney”.

<https://www.history.com/topics/inventions/cotton-gin-and-eli-whitney> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

The Editors of Encyclopaedia Britannica, “Spinning Jenny”.

<https://www.britannica.com/technology/spinning-jenny> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

Potter, C. A., “Copy of Thimmonier’s Chain-Stitch Sewing Machine, 1830”.

<https://collection.sciencemuseumgroup.org.uk/objects/co44718/copy-of-thimmoniers-chain-stitch-sewing-machine-1830-sewing-machines> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

Met Museum, “Charles Frederick Worth (1825–1895) and the House of Worth”

https://www.metmuseum.org/toah/hd/wrth/hd_wrth.htm (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Encyclopedia of Cleveland History, “Garment Industry”

<https://case.edu/ech/articles/g/garment-industry> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Reddy, K. “1900-1910”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1900-1909/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Reddy, K. “1910-1919”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1910-1919/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Met Museum, “Fancy Dress Costume”.

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81781> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Reddy, K. “1920-1929”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1920-1929/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Reddy, K. “1930-1939”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1930-1939/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Reddy, K. “1940-1949”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1940-1949/> (Erişim Tarihi: 28.4.2020)

Met Museum, “The Bar”

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81460> (Erişim Tarihi: 28.4.2020)

Reddy, K. “1950-1959”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1950-1959/> (Erişim Tarihi: 28.4.2020)

National Geographic, “Early Manned Spaceflight”.

<https://www.nationalgeographic.com/science/space/space-exploration/early-manned-spaceflight/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Reddy, K. “1960-1969”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1960-1969/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Reddy, K. “1970-1979”.

<https://fashionhistory.fitnyc.edu/1970-1979/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Yello80s, “Popular Brands of The 80s”. <http://yello80s.com/the-80s-household-2/popular-brands-of-the-80s/> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

The Fashion Folks., “20th Century Fashion History: 1980-1990”.
<https://www.thefashionfolks.com/blog/20th-century-fashion-history-1980-1990/>
(Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Davis, R., “Grunge Fashion: The History Of Grunge & 90s Fashion”.
<https://www.rebelsmarket.com/blog/posts/grunge-fashion-where-did-it-come-from-and-why-is-it-back> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Carlos, M., “Early-2000s Style Is Back! What Paris Hilton, Lil’ Kim, and Beyoncé Can Teach Us Now”.
<https://www.vogue.com/article/gabriel-held-britney-spears-paris-hilton-early-aughts-beyonce>
(Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Pieri, K. ve Fisher, L. A., “12 Standout Trends That Ruled the Spring 2020 Runways”.
<https://www.harpersbazaar.com/fashion/trends/g28969877/spring-2020-fashion-trends/>
(Erişim Tarihi: 28.04.2020)

Stanford Encyclopedia of Philosophy, “Intellectual Property”.
<https://plato.stanford.edu/entries/intellectual-property/#:~:text=Intellectual%20property%20is%20generally%20characterized,manifestations%20or%20expressions%20of%20ideas.> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

Gün, B., “Fikri Mülkiyet Hukuku ve Temel Kavramlar”.
<http://gunhukuk.com/portfolio/fikri-mulkiyet-hukuku-ve-temel-kavramlar/> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

World Intellectual Property Organisation, “Global Brand Database”.
<https://www3.wipo.int/branddb/en/> (Erişim Tarihi: 09.07.2020)

Suluk, C., “Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Ortak Hükümlerle Getirilen Yenilikler”.
<https://fikrimulkiyet.com/sinai-mulkiyet-haklariyla-ilgili-ortak-hukumlerle-getirilen-yenilikler/> (Erişim Tarihi: 09.07.2020)

The Fashion Law, “Chanel is Suing The RealReal for Allegedly Selling Counterfeit Bags”.

<https://www.thefashionlaw.com/chanel-is-suing-the-real-for-allegedly-selling-counterfeit-bags/> (Erişim Tarihi: 07.07.2020)

Cambridge Dictionary, “Cumulative”

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cumulative> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

Louis Vuitton Monogramı Uluslararası Marka Tescili (International Trademark, WIPO), Tescil Tarihi: 16.04.2012, Tescil Numarası: 1127688, <https://www3.wipo.int/madrid/monitor/en/showData.jsp?ID=ROM.1127688> (Erişim Tarihi: 07.07.2020)

Off-White Firmasının Resmi Web Sitesi.

<https://www.off---white.com/en-tr/about> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

TPMK Faydalı Model Koruması, Başvuru Numarası: 2019/04777, Başvuru Tarihi: 29.03.2019. <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

TPMK Faydalı Model Koruması, Başvuru Numarası: 2018/11437, Başvuru Tarihi: 07.08.2018. <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

TPMK Patent Koruması, Başvuru Numarası: 2018/20766, Başvuru Tarihi: 27.12.2018.

<https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

TPMK Faydalı Model Koruması, Başvuru Numarası: 2019/07964, Başvuru Tarihi: 24.05.2019. <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

TPMK Patent Koruması, Başvuru Numarası: 2019/05942, Başvuru Tarihi: 22.04.2019. <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

TPMK Patent Koruması, Başvuru Numarası: 2019/20587, Başvuru Tarihi: 18.12.2019. <https://portal.turkpatent.gov.tr/anonim/arastirma/patent/detayli> (Erişim Tarihi: 04.04.2020)

Ford Resmi Web Sitesi, “Company Timeline”.

<https://corporate.ford.com/history.html#:~:text=Ford%20sold%2015%20million%20Model,paved%20roads%20in%20the%20US.> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

Textile Learner, “Fashion Illustration/Elements of Fashion Illustration”.

<https://textilelearner.blogspot.com/2012/10/fashion-illustration-elements-of.html> (Erişim Tarihi: 14.07.2020)

Shah, P., “Importance of Computer Aided Design In Fashion Industry”.

<https://inifdahmedabad.com/blog/importance-of-cad-in-fashion-industry/> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

University of Fashion, “What Is Draping?”.

<https://www.universityoffashion.com/disciplines/draping/#:~:text=Draping%20is%20the%20art%20of,of%20draping%20from%20the%20experts.> (Erişim Tarihi: 05.07.2020)

Darnell, P., “Elements of Fashion Design”.

<https://www.liveabout.com/elements-of-fashion-design-2658079> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

Weconnectfashion, “Principles & Elements: Aspects Of Design”.

<https://www.weconnectfashion.com/articles/principles-elements-aspects-of-design> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

Mcqueen, A., “Brush Stroke Jacket”.

https://www.alexandermcqueen.com/am/alexandermcqueen/jacket_cod41868732jm.html (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

Pilar Queralt del Fiero, M., “Marie-Antoinette’s Style Revolution”.

<https://www.nationalgeographic.com/history/magazine/2016/09-10/daily-life-france-fashion-marie-antoinette/> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

Woods, L., “The Job Description Of A Technical Designer”.

<https://careertrend.com/facts-6786395-job-description-technical-designer.html> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Morton, C., “Fashion A-Z”.

<https://www.businessoffashion.com/education/fashion-az/pattern> (Erişim Tarihi: 27.09.2019)

Erickson, A., “How to Copyright Sewing Patterns”.

<https://smallbusiness.chron.com/copyright-sewing-patterns-55833.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2019)

Pilar Queralt del Fiero, M., “Marie-Antoinette’s Style Revolution”.

<https://www.nationalgeographic.com/history/magazine/2016/09-10/daily-life-france-fashion-marie-antoinette/> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

Key Color, “The Evolution of Textile Dyes: History And Development”.

<http://www.keycolour.net/blog/the-evolution-of-textile-dyes-history-and-development/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Gerbis, N., “How Trend Forecasters Work”.

<https://money.howstuffworks.com/trend-forecasters.htm> (Erişim Tarihi: 02.05.2019)

Bruccullieri, J., “This Trend Forecaster's Job Is To Decide What Colors We'll Be Wearing”.

https://www.huffpost.com/entry/trend-forecasting-wgsn-jane-monnington-boddy_1_5ca63667e4b0409b0ec5762d?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xILmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAJ-JeufXBm19sILJm06Ap4ak2MgPb8FdLERRVJ9s0nqNV3RtiZEzgd0dstSLxZrFKcDIrSncJCVeF30SqBOegRnH1VpCACrEequ017TARvC-l_7gbwR3D3PCkPkmjnSLpZRP8MckKmS8G_Und57zFfSdqdMkA9fX-7TCXCm93-I (Erişim Tarihi: 02.05.2019)

Pantone Resmi Web Sitesi.

<https://www.pantone.com/> (Erişim Tarihi: 28.09.2019)

Pantone, “Pamuklu Ürünler İçin Renk Kodları”.

<https://www.pantone.com/color-finder#/pick?pantoneBook=pantoneFhCottonTcx> (Erişim Tarihi: 28.09.2019)

Soji Color Resmi Web Sitesi.

<http://www.sojicolor.com/> (Erişim Tarihi: 28.09.2019)

Textile School, “Woven Design – Weaving Fabrics Design”.

<https://www.textileschool.com/453/woven-design/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Textile School, “Knitted Fabrics and Types – List of Knitted Fabrics and Types”.

<https://www.textileschool.com/251/knitted-fabrics-and-types/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Shipard, J., “Trend Report: Patterned Leather”.

<https://patternobserver.com/2011/10/07/trend-report-patterned-leather/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

Macy’s, “Shop by Department”.

<https://www.macys.com/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Türk Patent ve Marka Enstitüsü, “Locarno Sınıfları”.

<http://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/getFile?fileId=DDB647AC-5AEF-4117-B112-ED54DAABBB10> (Erişim Tarihi: 15.11.2019)

Chambre Syndicale de la Haute Couture Resmi Web Sitesi

<https://fhcm.paris/en/the-federation/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Morton, C., “Fashion A-Z, Haute Couture”

<https://www.businessoffashion.com/education/fashion-az/haute-couture> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Erickson, A., “How to Copyright Sewing Patterns”.

<https://smallbusiness.chron.com/copyright-sewing-patterns-55833.html> (Erişim Tarihi: 03.06.2019)

Schiro, A., “For Spring Fashion Line, Bridge Comes First”

<https://www.nytimes.com/1997/09/23/style/for-spring-bridge-lines-fashion-comes-first.html>

(Erişim Tarihi: 17.12.2019)

Caramela, S., “What Is Private Labeling, and How Does It Work?”

<https://www.business.com/articles/private-labeling-details/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

Spacey, J., “12 Types of Fashion Product”.

<https://simplicable.com/new/fashion-products> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

“Textile Design”.

<https://artlandia.com/wonderland/glossary/TextileDesign.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2019)

Madison, E., “What is Textile Production?”.

<https://study.com/academy/lesson/what-is-textile-production.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2019)

“Baskı Nedir”.

<http://www.tekstildershanesi.com.tr/bilgi-deposu/baski-nedir.html> (Erişim Tarihi: 14.09.2018)

Swati, S. S., “Fashion and apparel designing”.

<https://www.textiletoday.com.bd/fashion-and-apparel-designing/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/miss> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

Soriano, R., “The Differences Between Juniors and Women's Sizes”.

<https://www.leaf.tv/articles/the-differences-between-juniors-womens-sizes/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

Slavey, C., “What Is the Difference Between Petite and Regular Women's Sizes?”.

<https://www.leaf.tv/articles/the-differences-between-misses-petites/> (Erişim Tarihi: 24.01.2020)

Schmidt, J., “Bir or Tall Men’s Sizes: A Problem of Large Proportions”.

<http://www.charneysmensclothing.com/blog/bid/64425/Big-or-Tall-Men-s-Sizes-A-Problem-of-Large-Proportions> (Erişim Tarihi: 06.07.2020)

Türk Patent ve Marka Kurumu, “Locarno Sınıfları”.

<http://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/getFile?fileId=DDB647AC-5AEF-4117-B112-ED54DAABBB10> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

Spellings, S., “92 Cloth Masks to Shop Now”.

<https://www.vogue.com/slideshow/stylish-face-masks-to-shop-now> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

Fordham University, “Susan Scafidi”.

https://www.fordham.edu/info/23380/susan_scafidi (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

“Fashion Law Institute New York”.

<https://fashionlawinstitute.com/about> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

Kane, S., “An Overview of Fashion Law”.

<https://www.thebalancecareers.com/fashion-law-2164606> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

New York Faculty of Law, “Fashion Law Initiative”.

<https://www.nyls.edu/innovation-center-for-law-and-technology/institutes-and-programs/fashion-law-initiative/> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

Luiss School of Law, “LLM in Fashion”.

<https://lsl.luiss.it/en/academic-programs/fashion-law/contact> (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

Fordham University Faculty of Law, “Fashion Law Programme”.

https://www.fordham.edu/info/23599/fashion_law (Erişim Tarihi: 05.04.2020)

Oblique Canvas Dioraddict - Savoir-faire. (2017). 50 san., Christian Dior,

<https://www.youtube.com/watch?v=iPIdyVcp-zM> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Peekaboo Exotics Making Of. (2019). 34 san., Fendi, Roma.

<https://www.youtube.com/watch?v=1q6eOmhMPvw> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Hodakel, B., “How Clothes Are Made In 9 Steps (A Look Into A Big Clothing Factory)”.

<https://sewport.com/how-clothes-are-made> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Tanya Heath Firması Resmi Web Sitesi.

<https://www.tanyaheath.com/en> (Erişim Tarihi: 26.09.2019)

Apple Firması Resmi Web Sitesi.

<https://www.apple.com/uk/shop/watch> (Erişim Tarihi: 26.09.2019)

Dangremond, S., “The Best Luxury Bands for Apple Watches”.

<https://www.townandcountrymag.com/style/jewelry-and-watches/g29321018/best-luxury-apple-watch-bands/> (Erişim Tarihi: 02.06.2020)

European Council, “Council Regulation (EC) No 6/2002 of 12 December 2001 on Community Designs”.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32002R0006> (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

Kurt, E., “Tasarım Tescil Koşulu Olarak Yenilik Ve Ayırt Edicilik”,

<http://www.emrekurt.av.tr/blogs/2011/03/04/tasarim-tescil-kosulu-olarak-yenilik-ve-ayirt-edicilik/> (Erişim Tarihi: 18.09.2019)

Türkiye Cumhuriyeti, “Sağlıkta Buluşma Noktası”.

<https://www.sbn.gov.tr/BKindeksi.aspx> (Erişim Tarihi: 08.04.2020)

Jeyathurai, D., “The Complicated Racial Politics of Little Black Sambo”.

<https://www.saada.org/tides/article/little-black-sambo> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

Pilgrim, D., “Little Black Sambo and the JCM, Question of The Month”.

<https://www.ferris.edu/HTMLS/news/jimcrow/question/2008/january.htm> (Erişim Tarihi: 28.02.2020)

Steadman, O., “Prada Said It Will Remove Figurines That Resemble Blackface After Facing Public Backlash”.

<https://www.buzzfeednews.com/article/otilliasteadman/prada-figurines-resemble-blackface> (Erişim Tarihi: 28.02.2020)

Miller, Hannah, “Prada reaches settlement with NYC over racist iconography in window display”.

<https://www.cnn.com/2020/02/05/prada-settlement-with-nyc-over-racist-iconography-in-window-display.html> (Erişim Tarihi: 28.02.2020)

Careerlancer, “How To Be A Freelance Fashion Designer?”.

<https://careerlancer.net/freelance-fashion-designer/> (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Altıntaş, E., “İstanbul Moda Haftası Başlıyor!”

<https://vogue.com.tr/haber/istanbul-moda-haftasi-basliyor-14359#:~:text=Mercedes%2DBenz%20Fashion%20Week%20Istanbul,aras%C4%B1nda%20Zorlu%20PSM'de%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fecek.>

Ledbetter, C., “Versace Rip-Off Of An American Apparel T-Shirt Sells For Hundreds Of Dollars”.

https://www.huffpost.com/entry/kesh-versace-rip-off-american-apparel_n_6979048 (Erişim Tarihi: 03.05.2020)

Fashion Institute of Technology, “Fashion design (Apparel) Course Description”.

<https://catalog.fitnyc.edu/undergraduate/courses/fd/> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

Aktekin, U. ve Doğan Alkan, G., “Moda Endüstrisi ve Tescilsiz Tasarımlar”

<https://gun.av.tr/tr/goruslerimiz/makaleler/moda-endustrisi-ve-tescilsiz-tasarimlar> (Erişim Tarihi: 23.05.2020)

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, “Dünya Ticaret Örgütü”.

http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-__dto_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 04.05.2020)

Türk Patent ve Marka Kurumu, “Bültenler”.

<http://bulten.turkpatent.gov.tr/bulten/> (Erişim Tarihi: 25.02.2020)

U.S. Securities and Exchange Commission, “Licensing Agreement, Micheal Kors Limited”.

<https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1530721/000119312511328487/d232021dex106.htm> (Erişim tarihi: 26.04.2020)

World Intellectual Property Organization, “French Intellectual Property Code”.

<https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/fr/fr467en.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Behlen, B. “Christian Dior, Princess Margaret & Cinderella”.

<https://www.museumoflondon.org.uk/discover/princess-margarets-cinderella-london-dior-dress> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

Blumberg, N., “Rei Kawakubo”.

<https://www.britannica.com/biography/Rei-Kawakubo> (Erişim Tarihi: 29.04.2020)

<https://prototype.fashion/finding-the-right-fashion-tech-pack-software/> (Erişim Tarihi: 11.07.2020)

Pearce, J., “Philosophy 101 (philpapers induced) #3 – Aesthetic value: objective or subjective?”.

<https://www.patheos.com/blogs/tippling/2013/04/19/philosophy-101-philpapers-induced-3-aesthetic-value-objective-or-subjective/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Bracha, O. (2008). “Commentary on Bleistein v. Donaldson Lithographing Co. (1903)”.

http://copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRecord.php?id=commentary_us_1903 (Erişim Tarihi: 02.05.2020)

Guadamuz, A. (2018). “Can the monkey selfie case teach us anything about copyright law?”

https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/01/article_0007.html (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

The Making of The Victoria’s Secret Fashion Show Wings (2017). 2.35 san., GMC, New York.

<https://www.youtube.com/watch?v=PjIAWdwfdko&feature=youtu.be> (Erişim Tarihi: 02.05.2020)

Willett, M., Heller, S., Pantazi, C., “Victoria’s Secret Has Cancelled Its Annual Show. Take A Look Back At How The Show Evolved Over 23 Years.”

<https://www.insider.com/history-of-the-victorias-secret-fashion-show-2016-11#the-2005-angels-posed-as-a-group-too-this-was-the-final-show-for-tyra-banks-who-left-to-launch-her-television-career-13> (Erişim Tarihi: 12.07.2020)

<https://www.cnnturk.com/dunya/fatihin-kaftani-kilisede-korunuyor> (Erişim Tarihi: 25.05.2020)

Helmore, E., “We Found It Rolled Up In A Tube’: Alice Cooper Discovers Warhol Classic After 40 Years”.

<https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/jul/24/alice-cooper-andy-warhol-little-electric-chair> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

Çelikbiz, Y., “Lisans Sözleşmeleri”

<http://www.hukukiboyut.com/arsiv/d2010126151651.pdf> (Erişim Tarihi: 07.05.2020)

Suluk, C., “Tescilsiz Fikri Ürünlerin Haksız Rekabet Hükümleri ile Korunması”.

<https://fikrimulkiyet.com/tescilsiz-fikri-urunlerin-haksiz-rekabet-hukumleri-ile-korunmasi/>

(Erişim Tarihi:05.05.2020)

Cambridge Dictionary, “Calico”.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/calico>

Deasley, R. (2008), “Commentary on The Calico Printers’ Act 1787”.

http://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRecord?id=commentary_uk_1787

(Erişim Tarihi: 25.05.2020)

United Kingdom National Archives, “Intellectual Property: Registered Designs 1839-1991”.

<https://www.nationalarchives.gov.uk/help-with-your-research/research-guides/registered-designs-1839-1991/> (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

European Parliament and European Council, “Directive 98/71/EC of The European Parliament And of The Council of 13.10.1998 On The Legal Protection of Designs”.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31998L0071> (Erişim Tarihi: 16.04.2020).

World Intellectual Property Organization, “Summary of The Paris Convention For The Protection of Industrial Property”.

https://www.wipo.int/treaties/en/ip/paris/summary_paris.html (Erişim Tarihi: 15.04.2020)

World Intellectual Property Organization, “Convention Establishing the World Intellectual Property Organization (1967)”.

<https://www.wipo.int/treaties/en/convention/> (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

World Intellectual Property Organization, “Summary of the Locarno Agreement Establishing an International Classification for Industrial Designs (1968)”.

https://www.wipo.int/treaties/en/classification/locarno/summary_locarno.html (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

Garrison-Boyd, L., “History of Fashion”.

<https://study.com/academy/lesson/history-of-french-fashion.html> (Erişim Tarihi: 20.09.2018)

FitzGerald, C, “How Louis XIV Revolutionized Power Dressing”.

https://medium.com/@ciarafitzgerald_20093/how-louis-xiv-revolutionized-power-dressing-fff182a99274 (Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Chrisman-Campbell, K., “The King of Couture: How Louis XIV invented fashion as we know it” .

<https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2015/09/the-king-of-couture/402952/>

(Erişim Tarihi: 26.05.2020)

République Française, “Code de la propriété intellectuelle”.

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414> (Erişim

Tarihi: 26.05.2020)

The United Kingdom Arts And Humanities Research Council, “Literary And Artistic Property Act 1793”.

http://www.copyrighthistory.org/cam/tools/request/showRepresentation.php?id=representation_f_1793&pagenumber=1_1&imagesize=small#TranslationDisplay (Erişim Tarihi:

11.10.2019)

Metropolitan Museum of Art, “Fancy Dress Costume, 1911 Paul Poiret”

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/81781> (Erişim Tarihi: 28.04.2020)

République Française, “Code de la propriété intellectuelle”.

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069414> (Erişim

Tarihi: 26.05.2020)

Swaine, K., “Protecting and Enforcing Design Rights: France.

<https://www.worldtrademarkreview.com/portfolio-management/protecting-and-enforcing-design-rights-france-0> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Casalonga Partners, “French Registered Designs”.

<http://www.casalonga.com/documentation/Designs/modele-francais-218/French-Registered-Designs.html?lang=en> (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Alanya, H., “The Role of Intellectual Property In Fashion Industry: An Analysis of the Legal Framework in Various Jurisdictions”.

<https://turkishlawblog.com/read/article/28/the-role-of-intellectual-property-law-in-the-fashion-industry-an-analysis-of-the-legal-framework-in-various-jurisdictions> (Erişim Tarihi:

17.07.2020)

The Fashion Law, “Isabel Marant Victorious in Mango Copying Case, Sheds Light on US Copyright Deficiencies”.

[https://www.thefashionlaw.com/isabel-marant-victorious-in-mango-copying-case-sheds-light-on-us-copyright-](https://www.thefashionlaw.com/isabel-marant-victorious-in-mango-copying-case-sheds-light-on-us-copyright-deficiencies/#:~:text=The%20court%20ultimately%20awarded%20Marant,been%20sold%20in%20many%20countries.)

[deficiencies/#:~:text=The%20court%20ultimately%20awarded%20Marant,been%20sold%20in%20many%20countries.](https://www.thefashionlaw.com/isabel-marant-victorious-in-mango-copying-case-sheds-light-on-us-copyright-deficiencies/#:~:text=The%20court%20ultimately%20awarded%20Marant,been%20sold%20in%20many%20countries.) (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

Government of United Kingdom, “Copyright, Designs and Patents Act 1988”.

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents> (Erişim Tarihi: 19.04.2020)

Government of United Kingdom, “Intellectual Property Act 2014”

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/18/contents/enacted> (Erişim Tarihi: 19.04.2020)

Hudson, G., “The Advantages of Registered Design Protection”.

<https://www.vennershipley.co.uk/resources/publications/2018/07/07/the-advantages-of-registered-design-protection> (Erişim Tarihi: 21.04.2020)

Government of United Kingdom, “1949 Registered Designs Act”.

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6/12-13-14/88/contents> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

Government of United Kingdom, “Apply to Register A Design”.

<https://www.gov.uk/apply-register-design> (Erişim Tarihi: 21.04.2020)

Government of United Kingdom, “Register A Design”.

<https://www.gov.uk/register-a-design> (Erişim Tarihi: 21.04.2020)

Centre for Intellectual Property and Information Law, “Hensher v Restawile [1976] AC 64”.

<https://www.cipil.law.cam.ac.uk/virtual-museum/hensher-v-restawile-1976-ac-64> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

Maheshwari, N., “University of London Press, Ltd. V. University Tutorial Press Ltd. [1916] England”.

<https://teachlawblog.wordpress.com/2018/06/02/university-of-london-press-ltd-v-university-tutorial-press-ltd-1916-england/> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

United Kingdom Intellectual Property Office, “Intellectual Property and The Transition Period”.

<https://www.gov.uk/government/news/intellectual-property-and-the-transition-period> (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

Government of United States of America, “United States Code”.

<https://www.govinfo.gov/help/uscode> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Government of United States of America, “U.S. Code Title 35, Chapter 16 – Designs”.

<https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title35/part2/chapter16&edition=prelim> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Cambridge Dictionary, “Manufacture”.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/manufacture> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Schuman Campbell, C., “Protecting Fashion Designs Through IP Law”.

https://www.duanemorris.com/articles/protecting_fashion_designs_through_ip_law_5516.htm 1 (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Bellis, M., “A Beginner’s Guide To Design Patent”.

<https://www.thoughtco.com/definition-of-a-design-patent-1991543> (Erişim Tarihi: 22.04.2020)

Government of United States of America, “U.S. Code Title 35, Chapter 10 – Patentability of Inventions”.

<https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title35/part2/chapter10&edition=prelim> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Tureng, “Nonobvious”.

<https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/nonobvious> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

Government of United States of America, “U.S. Code Title 35, Part II, Chapter 11, Article 112 Specifications”

<https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title35-section112&num=0&edition=prelim> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

United States Patent Office, “Patent Number D657,952”.

<https://pdfpiw.uspto.gov/.piw?Docid=D0657952&homeurl=http%3A%2F%2Fpatft.uspto.gov%2Fnetacgi%2Fnph-Parser%3FSect1%3DPTO1%2526Sect2%3DHITOFF%2526d%3DPALL%2526p%3D1%2526u%3D%25252Fnethtml%25252FPTO%25252Fsrchnum.htm%2526r%3D1%2526f%3DG%2526l%3D50%2526s1%3DD657,952.PN.%2526OS%3DPN%2FD657,952%2526RS%3DPN%2FD657,952&PageNum=&Rtype=&SectionNum=&idkey=NONE&Input=View+first+page> (Erişim Tarihi: 24.04.2020)

United States Patent Office, “Patent Number D529,264”.

<https://pdfpiw.uspto.gov/.piw?Docid=D0529264&homeurl=http%3A%2F%2Fpatft.uspto.gov%2Fnetacgi%2Fnph-Parser%3FSect1%3DPTO1%2526Sect2%3DHITOFF%2526d%3DPALL%2526p%3D1%2526u%3D%25252Fnethtml%25252FPTO%25252Fsrchnum.htm%2526r%3D1%2526f%3DG%2526l%3D50%2526s1%3DD529,264.PN.%2526OS%3DPN%2FD529,264%2526RS%3DPN%2FD529,264&PageNum=&Rtype=&SectionNum=&idkey=NONE&Input=View+first+page> (Erişim Tarihi: 24.04.2020)

The Fashion Law, “Currently Trending in Fashion: Design Patents”.

<https://www.thefashionlaw.com/currently-trending-in-fashion-design-patents/> (Erişim Tarihi: 26.04.2020)

Millemann, A., “No Inducing Patent Infringement Unless There Is A Direct Infringement”.

<https://www.theiplawblog.com/2014/08/articles/patent-law/no-inducing-patent-infringement-unless-there-is-direct-infringement/> (Erişim Tarihi: 11.05.2020)

Mulam, K. “The Intellectual Property Implications of Star Athletica v. Varsity Brands”.

<https://www.culawreview.org/journal/the-intellectual-property-implications-of-star-athletica-v-varsity-brands> (Erişim Tarihi: 10.05.04.2020)

Atherton, H. “EU Fashion Designers Welcome CJEU Ruling On Unregistered Community Designs”.

<https://designwrites.law/eu-fashion-designers-welcome-cjeu-ruling-on-registered-community-designs/> (Erişim Tarihi: 13.07.2020)

European Union Design Registration Office. “Unregistered Community Design”.

<https://euipo.europa.eu/ohimportal/unregistered-community-design> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

European Union Design Registration Office. “Fees and Payment”.

<https://euipo.europa.eu/ohimportal/en/rcd-fees-and-payments> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

European Parliament. “1957 Treaty of Rome”.

<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome> (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

Paris Convention. “ 1883 Paris Convention for the Protection of Industrial Property”.

https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/paris/trt_paris_001en.pdf (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Suluk, C., “Paris Anlaşması”.

<https://fikrimulkiyet.com/mevzuat/paris-anlasmasi/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

World Intellectual Property Organisation, “Inside WIPO”.

<https://www.wipo.int/about-wipo/en/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

World Intellectual Property Organisation, “Hague – The International DesignSystem”.

<https://www.wipo.int/hague/en/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Berne Convention, “1886 Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works”

<https://www.publishsa.co.za/file/1446643522oht-berne-convention.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

World Intellectual Property Organisation, “Locarno Classification”.

<https://www.wipo.int/classifications/locarno/en/> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

European Union Intellectual Property Office, “Locarno Classification”.

<https://euipo.europa.eu/ohimportal/locarno-classification> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

World Intellectual Property Organisation, “Industrial Designs”.

<http://www.wipo.int/designs/en/> (Erişim Tarihi: 26.09.2019)

World Intellectual Property Organisation, “Member States”.

<https://www.wipo.int/members/en/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

T.C. Kltr ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Mdrlğ, “Dünya Fikri Mülkiyet rgt (WIPO-OMPI)”.

<http://www.telifhaklari.gov.tr/Dunya-Fikri-Mulkiyet-Orgutu-WIPOOMPI> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

World Intellectual Property Organisation, “Hague Agreement Concerning the International Registration of Industrial Designs”.

<https://www.wipo.int/treaties/en/registration/hague/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

World Intellectual Property Organisation, “Hague – The International Design System”.

<https://www.wipo.int/hague/en/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

World Health Organisation, “Coronavirus”.

https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1 (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

Allin, B., “At The Heart of The Fight Against Covid-19 Is The Manufacture of Masks And Gowns By Our Maisons”.

<https://www.lvmh.com/news-documents/news/lvmh-maisons-repurpose-facilities-to-make-face-masks-and-gowns-for-hospital-staff-helping-battle-covid-19-in-france/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

Fashion United, “Global Fashion Industry Statistics – International Apparel”

<https://fashionunited.com/global-fashion-industry-statistics/> (Erişim Tarihi: 12.05.2020)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	İlknur NURCU
Doğum Yeri - Tarihi	Tire - 25.09.1986
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Hacı Malike Mehmet Bileydi Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Başkent Üniversitesi
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Moda Tasarımlarının Korunması
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, Almanca
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Antalya Barosu 2009-2010
Çalıştığı Kurumlar	Robert Graham (New York) Jachs NY (New York) Nygard International (New York) Nurcu Hukuk Bürosu (Antalya)
E-Posta	ilknurnurcu@gmail.com